

**MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA**

UNIVERSITATEA DE STAT „ALECU RUSSO” DIN BĂLȚI

INTERUNIVERSITARIA

Ediția a XVIII-a

Materialele

Conferinței Științifice a Studenților

din 15 aprilie 2022

Volumul IV

Bălți, 2022

CZU: 082:378=135.1=161.1

I-58

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

Președinte al Comitetului științific:

Natalia GAȘIȚOI, dr., conf. univ., Rector

Membri:

Valentina PRIȚCAN, dr., conf. univ., prorector pentru activitatea științifică și relații internaționale

Lilia TRINCA, dr., conf. univ., Facultatea de Litere

Ina CIOBANU, dr., conf. univ., Facultatea de Științe Reale, Economice și ale Mediului

Lora CIOBANU, dr., conf. univ., Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte

Vitalie RUSU, dr., conf. univ., Facultatea de Drept și Științe Sociale

Colegiul de redacție:

Beatrice COLIBĂ, profesor de limba și literatura română

Alexandra MELNIC, metodist, Secția Știință

Oxana CIBOTARU, metodist, Secția Știință

Corector și tehnoredactare: **Liliana EVDOCHIMOV**, master în filologie

Coperta: **Silvia CIOBANU**, bibliotecar, grad de calificare superior

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

„**Interuniversitaria**”, conferință științifică a studenților (18; 2022; Bălți).
Interuniversitaria: Materialele Conferinței Științifice a Studenților, Ediția a 18-a,
15 aprilie 2022 / comitetul științific: Natalia Gașiței (președinte) [et al.];
colegiul de redacție: Beatrice Colibă [et al.]. – Bălți: S. n., 2022 (CEU US) – .

– ISBN 978-9975-50-281-8.

Vol. 4. – 2022. – 166 p.: fig., il. – Antetit.: Min. Educației, Culturii și Cercet. al Rep.
Moldova, Univ. de Stat „Alec Russo” din Bălți. – Texte: lb. rom., rusă. – Rez.: lb. rom.,
engl., fr. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art.

– 50 ex.

– ISBN 978-9975-50-283-2.

082:378=135.1=161.1

Responsabilitatea pentru conținutul și corectitudinea articolelor revine autorilor și coordonatorilor științifici.

Tiparul: *Centrul editorial universitar, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*

© *Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, 2022*

ISBN 978-9975-50-283-2.

SUMAR

SECȚIUNEA nr. 4 ȘTIINȚE JURIDICE ȘI SOCIALE

Atelierul ȘTIINȚE JURIDICE I

Adriana BARBU. <i>Mijloacele de apărare ale pârâtului în procesul civil</i>	5
Victoria ROMANOV. <i>Modalități de constatare a abaterilor disciplinare de către salariați prin prisma legislației muncii</i>	10
Alexandr MUSSURIVSCHI. <i>Definirea conceptului actului de procedură civilă și identificarea condițiilor de îndeplinire a acestuia</i>	19
Daniela GUȚU. <i>Formele de protecție a copiilor aflați în situație de risc</i>	25
Maria ZABOLOTNAIA. <i>Repere privind aplicarea normelor juridice în reglementarea relațiilor de muncă</i>	29
Victor DANILA. <i>Protecția proprietății intelectuale prin prisma Protocolului nr. 1 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului</i>	35
Alina EFRIM. <i>Răspunderea disciplinară a salariaților în sfera muncii. Reflecții cu privire la natura juridică</i>	41
Loredana MOROȘAN. <i>Mijloacele de apărare pe cale civilă a onoarei, demnității și reputației profesionale</i>	54
Anastasia GHERȘTEAGA. <i>Răspunderea disciplinară – formă a răspunderii juridice, specifică dreptului muncii</i>	59

Atelierul ȘTIINȚE JURIDICE II

Roxana CAPBĂTUT. <i>Conflictul de interese – problemă a secolului</i>	65
Veronica POZNEACOVA. <i>Interdicția aplicării torturii – mijlocul de garantare a respectării demnității umane</i>	73
Gloria COSTEA. <i>Răspunderea penală a persoanei juridice: abordări teoretico-practice</i>	82
Adrian CRAINIC. <i>Asigurarea acțiunii sub formă de sechestrul în contextul aplicării asupra unui bun deținut în condițiile unui drept de proprietate periodică</i>	89
Александр МУЩИНСКИ. <i>Механизм сдержек и противовесов властей в США и Великобритании</i>	94
Дарья БУРЫКИНА. <i>Личность преступника</i>	103
Наталья МАНОИЛ. <i>Квалификация шантажа по уголовному законодательству Республики Молдова: сравнительно-правовой анализ</i>	109
Doina BLIȘCEAC. <i>Contrabanda din perspectiva noilor modificări legislative</i>	117
Константин ПРИСЯЖНЫЙ. <i>Суды Присяжных в США и Российской Федерации</i>	123
Diana DOROȘ. <i>Reguli tactice privind prezentarea spre recunoaștere a animalelor și a obiectelor materiale</i>	129

Atelierul ȘTIINȚE SOCIALE

Nicoleta MIHAL. <i>Experiența bunei guvernări a Republicii Moldova prin prisma modelului Hofstede</i>	135
--	-----

Lucian-Constantin CIOHODARU. <i>Activitatea social-filantropică a Bisericii Ortodoxe Române în trecut și astăzi. Perspective de dezvoltare</i>	142
Mădălina MOVILĂ. <i>Gândirea politică în Antichitate</i>	149
Igor SOROCEANU. <i>Prezența mercenarilor în războiul din Ucraina: pro sau contra</i>	156
Tatiana ICHIM. <i>Copiii – victime ale violenței sexuale</i>	162

SECȚIUNEA nr. 4 ȘTIINȚE JURIDICE ȘI SOCIALE

Atelierul ȘTIINȚE JURIDICE I

CZU 347.926

MIJLOACELE DE APĂRARE ALE PĂRĂTULUI ÎN PROCESUL CIVIL

Adriana BARBU, studentă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți
Conducător științific: **Tatiana CRUGLIȚCHI**, asist. univ.

Résumé: *Grâce au principe de disponibilité et d'égalité, le défendeur peut se protéger ou défendre dans le cadre d'un procès civil contre l'action du demandeur. La doctrine spécialisée considère que le défendeur peut utiliser les moyens de défense suivants: moyens fondamentaux/classiques (objections matérielles, exceptions procédurales et demande reconventionnelle) et moyens alternatifs/atypiques (opération de conciliation et accessoirement l'attirance de l'intervenant). L'examen de ces moyens de défense du défendeur présente un intérêt à la fois théorique et pratique. Toutefois, le sort de la procédure et l'adoption d'une décision de justice favorable au défendeur, dépendent de l'efficacité de ces moyens de défense.*

Mots-clés: *plaignant, défendeur, objections juridiques-matérielles, objections procédurales légales, référence, demande reconventionnelle, opération de conciliation, accessoirement l'attirance de l'intervenant.*

Acțiunea civilă reprezintă acel mijloc prin care se asigură accesul liber al persoanelor la justiție. În conformitate cu prevederile art. 20 al Constituției Republicii Moldova [1], accesul liber la justiție presupune faptul că „orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime”. Pe lângă accesul liber la justiție art. 26 Constituția Republicii Moldova reglementează dreptul la apărare, conform căruia „fiecare om are dreptul să reacționeze independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor și libertăților sale. În tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu”.

Codul de procedură civilă asigură ambelor părți posibilități egale de apărare. Articolul 26 din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova [2] stipulează că „procese civile se desfășoară pe principiul contradictorialității și egalității părților în drepturile procedurale”. Grație acestor principii, pârâtul, în virtutea disponibilității de care dispune, își poate exercita dreptul la apărare împotriva acțiunii civile a reclamantului [5, p. 264]. Odată cu primirea cererii de chemare în judecată, mijloacele de apărare a reclamantului sunt îndreptate împotriva pârâtului. Însă legea prevede anumite posibilități de apărare și pentru pârât împotriva acțiunii reclamantului. [11, p. 301]

Legislația procesuală a Republicii Moldova nu stabilește în mod expres ce mijloace pot fi utilizate de pârât pentru apărare, acestea fiind obiecțiile împotriva acțiunii reconvenționale. Doctrina menționează autorilor în domeniu stabilesc că din cadrul mijloacelor de apărare ale pârâtului fac parte apărările de fond (obiecțiile material-juridice și procesual juridice), excepțiile procesuale și acțiunea reconvențională [8, p. 156].

Obiecțiile material-juridice reprezintă principalul și cel mai des utilizat mijloc de apărare a pârâtului în cadrul procesului civil. Doctrina autohtonă a apreciat că obiecțiile material-juridice se referă la circumstanțele de fapt și de drept pe care se bazează recla-

mantul pentru a convinge instanța să nu admită acțiunea, adică să adopte o hotărâre de respingere a pretențiilor reclamantului. În acest context, invocarea pierderii termenului de prescripție este o obiecție material-juridică care poate să ducă la neadmiterea acțiunii, dacă instanța nu repune reclamantul în termen [5, p. 265].

Reieșind din faptul că în cadrul cererii de chemare în judecată reclamantul indică circumstanțele cauzei, prin descrierea speței în fapt și în drept, este firesc ca și pârâțul să se poată apăra în fapt și în drept. Raționamentul dat se întemeiază pe sintagma a doua din art. 186 alin. (3) lit. f) din CPC al RM: „circumstanțele de fapt și de drept”, anume pe acestea, pe lângă alte rechizite, trebuie să le cuprindă referința pârâțului.

În literatura de specialitate, întâlnim opinia că obiecțiile material-juridice ale pârâțului se divid în două categorii: obiecții în fapt și obiecții în drept. Prin obiecții în fapt, pârâțul invocă sau neagă anumite situații, ca de exemplu, în acțiunea privind încasarea datoriei, pârâțul afirmă că nu datorează nimic, fie că a plătit datoria. Dacă pârâțul se apăra cu ajutorul obiecțiilor în drept, atunci invocă prevederile dreptului substanțial ce va avea ca efect respingerea totală sau parțială a pretențiilor reclamantului. Ca de exemplu, pârâțul arată că actul juridic civil contravine ordinii publice sau bunelor moravuri; susține că obiectul actului juridic este imposibil. Din punct de vedere practic, pârâțul utilizează ambele categorii de obiecții material-juridice concomitent, indicând circumstanțele cauzei cu referire la dispozițiile legii [9, p. 294].

Obiecțiile procesual-juridice conțin argumente referitoare la încălcarea de către reclamant a normelor procesual-civile. În mare parte, acesta se referă la nerespectarea premisselor și condițiilor de exercitare a dreptului la acțiune în sens procesual [12, p. 625].

Referința este actul procesual în care sunt expuse obiecțiile pârâțului, care constau în contraargumentele de fapt și de drept prin intermediul cărora pârâțul dovedește că reclamantul nu are dreptul la intentarea sau la admiterea acțiunii.

Referința este o apărare unilaterală activă a pârâțului, deoarece pârâțul manifestă inițiativa de sine stătător în formularea obiecțiilor, iar pentru realizarea lor nu este necesar a stabili anumite acțiuni reciproce din partea reclamantului. Referința ca modalitate de apărare a pârâțului nu există în procedura specială și procedura în ordonanță.

În încheierea cu privire la pregătirea cauzei pentru dezbateri judiciare, judecătorul va stabili data până la care pârâțul urmează să prezinte în judecată referința și toate probele necesare pe care își bazează obiecțiile din referință.

În viziunea unor autori, din punct de vedere al conținutului, referința cuprinde patru elemente: *partea introductivă*, care cuprinde denumirea instanței la care se depune, numele sau denumirea pârâțului, numele sau denumirea reclamantului și revendicările lui; *partea descriptivă* va cuprinde circumstanțele de fapt și de drept pe care pârâțul și își întemeiază obiecțiile. Circumstanțele de fapt indicate în referință la rândul lor pot fi diferite de cele menționate în cererea de chemare în judecată, dacă obiecțiile pârâțului nu se referă doar la încălcarea normelor de drept material sau procedural. La fel, se vor indica și obiecțiile la toate pretențiile reclamantului; *partea motivatoare* va cuprinde argumentele invocate în susținerea răspunsului la pretențiile reclamantului, precum și probe aduse împotriva fiecărei revendicări. De asemenea, poate cuprinde și argumentele invocate de pârâț în respingerea probelor prezentate de reclamant; *partea rezolutivă* va cuprinde solicitările pârâțului în raport cu acțiunea înaintată de reclamant și referitor la compensarea cheltuielilor de judecată suportate de pârâț [12, p. 625].

Totodată, în partea rezolutivă, pârâțul va putea formula cereri și demersuri. Dintre cererile pe care pârâțul poate să le formuleze, amintim cererea de reclamare a probelor

(dacă în procesul de adunare a probelor apar dificultăți, pârâtul solicită ajutorul instanței la adunarea și prezentarea probelor necesare, specificând proba și circumstanțele care ar putea fi confirmate sau infirmate prin acea probă, cauzele ce împiedică dobândirea probei și locul aflării ei), cererea de asigurare a probelor (asigurarea se face prin audierea martorului, efectuarea expertizei, cercetarea la fața locului etc., în scopul de a preveni dispariția ori imposibilitatea administrării în viitor a unei probe utile pentru dovedirea obiecțiilor), cererea de efectuare a expertizei etc.

Referința, în mod obligatoriu, trebuie să fie semnată de pârât sau de reprezentantul lui împuternicit în modul stabilit. Autoarea Belei E. menționează că „actele procesuale nesemnate nu se acceptă, or, semnătura este prima dovadă certă a valorificării eficiente a principiului disponibilității. În doctrină s-a mai apreciat că „prin semnătură pârâtul atestă că și-a însușit conținutul referinței, că acesta reprezintă voința sa” [10, p. 199].

Un alt mijloc procesual de apărare a pârâtului împotriva pretențiilor reclamantului este acțiunea reconvențională.

Cu regret, legiuitorul Republicii Moldova nu definește acțiunea reconvențională, fapt care ne determină să reevaluăm studiile doctrinare. În cel mai vast sens, acțiunea reconvențională este o formă de manifestare efectivă a principiilor dreptului la apărare, disponibilității și contradictorialității. Pârâtului îi este permis să recurgă la toate mijloacele procesuale pentru a se apăra împotriva pretențiilor reclamantului. Alături de obiecțiile procesual-juridice sau material-juridice care se regăsesc în referință, acțiunea reconvențională se perfectează ca o cerere de chemare în judecată a pârâtului către reclamant. Diferența este că pârâtul formulează o astfel de cerere într-un proces deja intentat. Acțiunea reconvențională poate fi intentată și în cadrul procedurii arbitrale. „Dacă are pretenții împotriva reclamantului derivând din același raport juridic, pârâtul poate face acțiune reconvențională, care se soluționează concomitent sau ulterior cererii de arbitraj. [...] Acțiunea reconvențională se depune în termenul de depunere a referinței sau cel târziu la data primului termen de înfățișare și trebuie să întrunească aceleași condiții ca și cererea principală. Intentarea acțiunii reconvenționale se face potrivit regulilor generale de intentare a acțiunii” [3, pp. 44-45].

Doctrina evidențiază unele trăsături specifice acțiunii reconvenționale [13, p. 115]:

- 1) acțiunea reconvențională este acțiunea civilă proprie pârâtului;
- 2) acțiunea reconvențională se intentează într-un proces care este deja pornit;
- 3) acțiunea reconvențională se intentează cu scopul de a se examina concomitent cu acțiunea inițială.

În legislația Republicii Moldova, pârâtul în acțiunea reconvențională nu poartă o denumire oarecare, însă în doctrină acesta poartă denumirea de „reconvenient” sau deseori întâlnim sintagma de „pârât-reconvenient”.

Prin intentarea acțiunii reconvenționale, părțile în proces dobândesc dubla calitate. Cu alte cuvinte, putem spune că reclamantul care a intentat acțiunea inițială devine totodată și pârât, iar pârâtul în același timp devine și reclamant.

Regulile referitoare cu privire la forma și conținutul cererii reconvenționale se aplică similar cererii de chemare în judecată conform art. 166-167 al CPC al RM.

Conform art. 173, alin. (1) al CPC al RM, acțiunea reconvențională trebuie să întrunească următoarele condiții:

1. *aceasta urmărește compensarea pretenției inițiale.* Compensarea în cazul dat este stingerea obligațiilor și a unei creanțe opuse, certe, lichide, de aceeași natură și

exigibile. Ca de exemplu, în cazul când ambele părți au calitatea de împrumutător în raporturile juridice materiale în temeiul a două contracte de împrumut, reclamantul înaintând acțiunea inițială privind restituirea sumei de bani transmise cu împrumut, pârâtul, la rândul său, este în drept să înainteze o pretenție omogenă față de reclamant. Pentru a fi primită acțiunea reconvențională cu scop compensatoriu, este necesar ca pretenția să fie *omogenă* cu pretenția inițială.

2. *admiterea ei exclude, total sau parțial, admiterea acțiunii inițiale.* În cazul dat, pretenția inițială și pretenția ce constituie obiectul acțiunii reconvenționale se referă la același obiect al raportului material-juridic și după caracterul lor se exclud reciproc. Examinarea separată a acestor acțiuni este imposibilă, deoarece s-ar putea emite hotărâri judecătorești contradictorii, bazate pe elucidarea diferită a unor sau altor circumstanțe. Ca de exemplu, acțiunea inițială privind achitarea pensiei de întreținere și acțiunea reconvențională privind contestarea paternității etc.
3. *acțiunea reconvențională și acțiunea inițială sunt în conexiune, iar judecarea lor simultană ar duce la soluționarea rapidă și justă a litigiilor.* Această conexiune dintre acțiunea inițială și acțiunea reconvențională poate avea o natură diferită. De exemplu: acțiunea inițială privind desfacerea căsătoriei și acțiunea reconvențională privind partajul averii comune în devălmășie sau privind plata pensiei de întreținere [11, pp. 303-304].

Importanța acțiunii reconvenționale într-un proces judiciar deja pornit este că:

1. aceasta permite reconvenientului să-și înainteze acțiunea la instanța de judecată, unde deja se judecă cauza civilă în care a fost chemat;
2. intentarea unei acțiuni reconvenționale este optimă și din motivul că părțile în același litigiu își soluționează divergențele sale în mod reciproc;
3. intentarea unei acțiuni reconvenționale face ca reconvenientul să economisească timp și surse financiare;
4. grație unei acțiuni reconvenționale, se evită situațiile de hotărâri judecătorești contradictorii, dar și se soluționează mai profund și just raportul litigios între părți (pricina civilă). Fiecare pretenție formulată de reclamant și pârât trebuie să-și găsească răspunsul în dispozitivul hotărârii judecătorești. Hotărârea instanței va dobândi puterea lucrului judecat, atât în privința celor statuate din cererea principală, cât și a celor statuate din cererea reconvențională [7, p. 922].

Pe lângă avantajele intentării unei acțiuni reconvenționale, se poate de evidențiat și unele dezavantaje, cum ar fi:

1. prin intentarea unei acțiuni reconvenționale se ajunge la faptul că într-un proces civil se complică sarcinile care sunt puse pe seama instanței, adică mai apare o acțiune care trebuie să fie soluționată în același proces, apar mai multe date de fapt, care urmează a fi apreciate de instanță.
2. prin intentarea acțiunii reconvenționale este verosimil că se va încălca termenul rezonabil de examinare a unei cauze civile, or, intentarea unei acțiuni reconvenționale duce deseori la amânarea procesului – art. 208 alin. (1) CPC.

În concluzie, acțiunea reconvențională este o acțiune civilă incidentală care se întentează doar de către pârât împotriva reclamantului pentru a se apăra de acțiunea acestuia sau pentru a-și apăra propriile drepturi și care se judecă concomitent cu acțiunea inițială [3, p. 50].

În literatura de specialitate, întâlnim opinia [4, p. 40] conform căreia mijloacele de apărare ale pârâtului pot fi divizate în mijloace fundamentale/clasice (obiecțiile mate-

riale, excepțiile procesuale și acțiunea reconvențională) și în mijloace alternative/atipice (tranzacția de împăcare și atragerea intervenientului accesoriu). Potrivit acestor autori, pârâțul în cadrul procesului civil se mai poate apăra prin intermediul tranzacției de împăcare și prin atragerea intervenientului accesoriu în proces de partea sa.

În virtutea principiului disponibilității, părțile aflate într-un conflict au posibilitatea de a soluționa problemele pe cale amiabilă, până a ajunge în instanță sau, dacă una dintre părți a declanșat deja procesul, de a-l finaliza printr-o încheiere judecătorească având la bază o tranzacție de împăcare. Rolul diriguitor al acesteia constă în descărcarea sistemului judecătoresc și oferirea posibilității părților de a găsi un compromis de comun acord care să medieze disputele iscate, astfel încât să mulțumească părțile litigante în egală măsură. Totodată, instituția tranzacției de împăcare cheamă părțile la discuție și le oferă posibilitatea să comunice.

Importanța practică a tranzacției de împăcare presupune nu doar că invită părțile la proces la masa de discuții, stabilind astfel relații de parteneriat între acestea, dar și permite încetarea rapidă a procesului, economisind astfel și timp, și mijloace financiare. Însă urmează de reținut că riscul tranzacției se materializează prin faptul că din moment ce a fost încheiată, este irevocabilă, iar părțile nu mai pot reveni asupra manifestării lor de voință, în sensul de a o retracta. De asemenea, nici instanța de judecată, din moment ce a luat act de voința părților și a pronunțat o încheiere de încetare a procesului, în consecință, nu mai poate reveni.

Tranzacția judiciară, pentru ca să producă efecte, trebuie să conțină următoarele caractere esențiale, și anume:

1. să existe un drept litigios, un drept încălcat sau nerecunoscut pe care să-l dispute părțile și care face obiectul unui proces, ceea ce determină ca tranzacția judiciară să se deosebească de orice alt contract încheiat în afara instanței de judecată. Dreptul litigios care face obiectul procesului și al tranzacției poate avea orice natură, în principiu, spre deosebire de contractele obișnuite care, de regulă, nu pot avea ca obiect drepturi personale nepatrimoniale și nici drepturi patrimoniale care au caracter strict personal;

2. dorința fermă și exprimată de părți în sensul de a pune, în acest mod (prin convenție) capăt litigiului dintre ele, ori de a evita pornirea unui proces civil;

3. ambele părți să facă, deopotrivă, concesii în legătură cu pretențiile care constituie obiectul litigiului dintre ele;

4. existența unui proces în curs de desfășurare sau iminența declanșării unui litigiu în legătură cu dreptul aflat în stare conflictuală pe care și-l dispută părțile [6, pp. 95-96].

În cazul atragerii intervenientului accesoriu din partea pârâțului, eventual pârâțul va putea înainta acțiunea în regres împotriva intervenientului, iar atragerea acestuia în proces permite pârâțului să beneficieze de prevederile art. 69 CPC, adică faptele și raporturile juridice stabilite prin hotărâre judecătorească irevocabilă vor avea efecte juridice la examinarea acțiunii de regres depuse împotriva intervenientului.

Atragerea intervenientului accesoriu în proces duce indirect la apărarea pârâțului prin faptul că dacă pârâțul, prin admiterea pretențiilor reclamantului, obține dreptul de regres împotriva intervenientului, nu va fi obligat să demonstreze din nou faptele și raporturile juridice stabilite prin hotărâre judecătorească, prin care s-a soluționat cauza inițială. Așadar, considerăm că atragerea intervenientului accesoriu în proces reprezintă un mijloc atipic de apărare al pârâțului.

Având în vedere că intervenientul accesoriu are drepturile și obligațiile procedurale ale părții căreia i se alătură, acesta va avea posibilitatea de a exercita anumite mijloace de apărare în locul și în interesul pârâțului [4, pp. 39-40].

Prin urmare, majoritatea autorilor din domeniu recunosc ca mijloace de apărare ale părâtului următoarele: obiecții material juridice, obiecții procesual juridice (denumite și excepții procesuale) și acțiunea reconvențională.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 29.03.2016, nr. 78.
2. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 03.08.2018, nr. 285-294.
3. BELEI, E., BUHNACI, V. *Acțiunea reconvențională în procesul civil al Republicii Moldova*. [online] Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/35960# (accesat la 20.03.2022).
4. BELEI, E., DUMITRAȘCU D. *Modalitățile atipice de apărare ale părâtului în cadrul procesului civil*. [online] Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/123424# (accesat la 20.03.2022).
5. BELEI, Elena. *Drept procesual civil. Partea generală*. Chișinău: „Lexon-Prim”, 2016. 464 p., ISBN 978-9975-4072-9-8.
6. DANILOV, Aliona. *Tranzacția de împăcare – actul de dispoziție ce contribuie la o disciplinare*. [online] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/95-98_7.pdf (accesat la 21.03.2022).
7. DELEANU, Ion. *Tratat de procedură civilă. Volumul I. Ediție revăzută, completată și actualizată*. București: Universul Juridic, 2013. 2766 p. ISBN 978-973-127-987-9.
8. DUMITRAȘCU, Dumitru. *Mijloacele alternative/atipice de apărare ale părâtului în procesul civil*. [online] Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/114175# (accesat la 20.03.2022).
9. DUMITRAȘCU, Dumitru. *Particularitățile apărării părâtului prin intermediul obiecțiilor material-juridice în procesul civil*. [online] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/293-297_3.pdf (accesat la 20.03.2022).
10. DUMITRAȘCU, Dumitru. *Prezentarea referinței în procesul civil, între obligație și posibilitate*. [online] Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/108437# (accesat la 20.03.2022).
11. PRISAC, Alexandru *Drept procesual civil. Partea generală*. Chișinău: Crtier, 2013. 372 p. ISBN 978-9975-79-849-5.
12. PRISAC, Alexandru. *Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova*. Chișinău: Cartea Juridică, 2019. 1316 p. ISBN 978-9975-139-79-3.
13. ВИКУТ, М.А. *Гражданский процесс России*. Москва: Юристь, 2004.

CZU 349.2:331.108.6

MODALITĂȚI DE CONSTATARE A ABATERILOR DISCIPLINARE DE CĂTRE SALARIAȚI PRIN PRISMA LEGISLAȚIEI MUNCII

Victoria ROMANOV, masterandă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți
Conducător științific: **Nicolae ROMANDAȘ**, dr., prof. univ.

Abstract: *In this article we have chosen to discuss the issue of disciplinary sanctions against employees, their actions for the protection of rights and last but not least about the courts that can be notified by employees in order to resolve individual labor disputes.*

Disciplinary sanctioning of the employee, by its nature, is a legal measure and can be challenged by the employee who is considered to be illegitimately sanctioned by the employer.

An amicable and favorable solution would be the measure of addressing the employee to the employer through a written request, the subject of which will reflect a review of the disciplinary measure ordered against him in order for him to cancel the disciplinary sanction order.

In case of refusal of the employer, the employee will be entitled to address the dispute resolution bodies, on the grounds of his illegitimate disciplinary sanction.

According to the provisions of art. 210, paragraph 3 of the Code of the Municipality of the Republic of Moldova, which constitutes the premise for initiating the appeal, on the employer's decision, the legislative argument, according to which the sanctioning order (disposition, decision, decision) can be challenged by the employee in court under the conditions of art. 355 RM. In such a situation we mention that the addressing in court is one of the most drastic measures possible to be taken by the employee. In such a situation, the employee is obliged to formulate a request for a summons under the conditions stipulated in art. 166 Proc. civ. RM. [6]

Another body of jurisdiction possible to be notified by the employee, in order to resolve an individual labor dispute, is presented by the State Labor Inspectorate, its activity and attributions being regulated by the Law of the Republic of Moldova no. 140 of 10.05.2001. Being the main specialized body, with attributions in the labor jurisdiction, of primary order, we mention that the purpose of this body, based on the provisions of art.3 of the mentioned Law, is the necessary actions to ensure the application of the working conditions and the protection of employees in the exercise of their duties "

Another body, of major socio-professional importance, meant to fully defend and promote the rights and interests exclusively of employees, is the union.

The attributions, the functioning and the areas of action of this body are established in the Law of the Republic of Moldova no. 1129 of 07.07.2000, [7] which pursuant to art.1 provides the definition of trade union, according to which voluntary principles, natural persons united by common interests, including those related to their activity, and constituted for the purpose of defending the collective and individual professional, economic, labor and social rights and interests of their members.

Keywords: *employer, employee, disciplinary sanction, labor disputes, jurisdictional body, the right of defence, State Labor Inspectorate, Court, Trade Union, etc.*

Sanționarea disciplinară a salariatului, prin natura sa, constituie o măsură de ordin juridic, posibilă a fi dispusă de către angajator, în temeiul încălcării prevederilor contractului individual de muncă, din partea salariatului, la compartimentul disciplinei de muncă și nu doar. Astfel, având în vedere ideea propusă supra, menționăm că fiind o măsură de ordin juridic, dispusă în mod unilateral, menționăm că aceasta poate fi contestată de către salariatul care se consideră a fi sancționat nelegitim, de către angajator. În această ordine de idei menționăm, că contestarea unei asemenea decizii constituie un drept constituțional al salariatului garantat prin prevederile art. 20 Constituția RM, care consacră că *orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.*

Având în vedere, prevederile art. 210, alin.1, lit. b și c, Codul mun. RM, conform cărora s-a stabilit ca cerință de bază față de conținutul ordinului de sancționare disciplinară, indicarea termenului și organului în care sancțiunea poate fi contestată de salariat, găsim că includerea și deslușirea acestor cerințe în prezentul compartiment al lucrării de față

va fi și mai util ca percepție pentru public. Astfel, în ceea ce privește, prevederile de jurisdicție a muncii, menționăm că acestea sunt incluse în Codul mun. RM în art. 210, alin. 3, și art. 354-356. Prin urmare, aplicarea prevederilor cuprinse în conținutul textelor legale menționate supra, pot fi puse în aplicare în cazul în care salariatul are motive și probe temeinice, respectiv dovedind faptul că angajatorul a neglijat anumite drepturi ale acestuia, acestea avându-și izvorul în măsurile de ordin organizatoric, cât și cel procesual, în faza derulării procedurii de tragere la răspundere disciplinară a salariatului.

Fiind o procedură specifică, reglementată în totalitate de legislația muncii, găsim că în cazul în care angajatorul a refuzat sau a neglijat indicarea în conținutul ordinului de sancționare a elementelor ce vizează indicarea termenului și organului în care sancțiunea poate fi contestată de către salariat, menționăm că angajatorul va fi defavorizat total din punct de vedere juridic, fiind culpabil de nerespectarea cerințelor formale, incluse în ordinea procedurală stabilită de legislația muncii, în cele ce vizează tragerea la răspundere disciplinară a salariaților unității. Prin urmare, în situația în care angajatorul a negat sau a refuzat indicarea unor asemenea elemente în ordinul de sancționare disciplinară, găsim că vom fi în prezența realizării din partea salariatului a următoarelor drepturi, acestea fiindu-i garantate prin lege.

O soluție de ordin amiabil și favorabilă pentru angajator în mod principal, ar constitui-o situația în care salariatul a constatat că angajatorul a negat indicarea tuturor elementelor de ordin juridic în conținutul ordinului de sancționare disciplinară, ar constitui-o măsura de adresare *către angajator prin intermediul unei cereri scrise, tematica căreia va reflecta o revizuire a măsurii disciplinare dispuse asupra acestuia pe motivul nerespectării prevederilor legale*. Luând în considerare că o astfel de măsură nu este prevăzută expres în prevederile legislației muncii, considerăm că fiind o categorie de raporturi juridice influențate ponderat de principiul negocierii și informării reciproce a părților, găsim că salariatul poate recurge la o astfel de măsură întru continuarea bunelor relații cu prilejul prestării muncii, sub egida angajatorului. Drept argument în această situație, cu tentă de soluționare amiabilă sau cu caracter de scuze din partea angajatorului, ar constitui faptul că angajatorul poate să nu dispună de cunoștințe juridice sau, de ce nu, și lipsă de specialiști în domeniul juridic, angajați în cadrul unității, fapt pentru care s-a și comis o asemenea eroare. În acest sens considerăm că o asemenea soluție s-ar prezenta a fi una benefică pentru ambele părți, deoarece părțile în temeiul principiului enunțat, vor fi scutite de activitățile de disconfort și stresul colectat, datorită adresării în organele de jurisdicție (Inspectoratul de stat al muncii, Instanța de judecată) întru rezolvarea conflictului iscat. Mai mult ca atât, susținând ideea propusă, aceasta având forma unei recomandări, menționăm că o astfel de soluție poate fi raportată cu succes la categoria libertăților umane cât și înțelegerii reciproce de către membrii societății, adunați în colectivități întru prestarea muncii.

Soluția propusă, în opinia noastră, s-ar găsi a fi până la urmă o chestiune de bun-simț, care emană de la o persoană care conștientizează și acceptă greșeala celeilalte persoane, cum ar fi în cazul raportului reglementat de legislația muncii, în care angajatorul și salariatul sunt principalii actori. Astfel, prin urmare, o astfel de soluție fiind propusă ca o posibilă idee de rezolvare a unui litigiu de muncă, iscat cu prilejul sancționării disciplinare, necondiționat ar fi faptul că salariatul s-ar aștepta ca angajatorul să realizeze o convocare a persoanelor ce au participat la cercetarea și, respectiv, aplicarea sancțiunii disciplinare. Prin urmare, dacă angajatorul a acceptat de a analiza cererea salariatului, consi-

derăm că angajatorul în asemenea situație va emana un simț de respect față de salariat și se va corecta, anulând în acest sens ordinul de sancționare disciplinară. Fiind o concepție propusă de noi, menționăm că aceasta având forma unei idei, poate fi soldată nu doar cu succes, ci și cu un eșec, argumentându-se prin faptul că angajatorul poate refuza de a analiza cererea înaintată din partea salariatului, menținându-și poziția pe ordinul de sancționare emis anterior. Prin urmare, în cazul primirii unui refuz din partea angajatorului cu privire la analiza situației, menționăm că salariatul va fi în drept de a se adresa către organele de soluționare a conflictului iscat, pe motivul sancționării sale disciplinare nelegitime.

Continuând tratarea și valoarea aspectelor de conținut ale ordinului de aplicare a sancțiunii disciplinare către salariat, menționăm că se face necesar de a avea în vedere și faptul că, întru valabilitatea aplicării sancțiunii disciplinare, în cadrul relațiilor de muncă, necesită ca aceasta întru a fi validă, din punct de vedere juridic, necesită a fi conformă prevederilor alin. 2 al art. 210 Codul mun. RM conform căruia „*ordinul (dispoziția, decizia, hotărârea) de sancționare, cu excepția sancțiunii disciplinare sub formă de concediere conform art. 206, alin. (1), lit. d) care se aplică cu respectarea art. 81, alin. (3), se comunică salariatului, sub semnătură, în termen, de cel mult, 5 zile lucrătoare de la data emiterii, iar în cazul în care acesta activează într-o subdiviziune interioară a unității (filială, reprezentanță, serviciu desconcentrat etc.) aflate în altă localitate - în termen de, cel mult, 15 zile lucrătoare și produce efecte de la data comunicării*”.

În temeiul textului legal citat, găsim că aducerea la cunoștința salariatului a ordinului de sancționare disciplinară, este o fază procesuală deosebit de importantă, pe motivul că anume data la care salariatul a luat la cunoștință de decizia angajatorului, este condiționată de realizarea dreptului salariatului, caracterul acestuia fiind unul contestativ. Cu referire la termenul de 15 zile, stabilit de legiuitor, în cazul în care o parte a unității se află într-o altă localitate, menționăm că această regulă se aplică ca excepție, deoarece are ca temei faptul distanței îndelungate necesare a fi parcursă de către reprezentantul angajatorului întru aducerea la cunoștința salariatului sancționat. Prin urmare, în această situație menționăm că aducerea la cunoștință a ordinului de sancționare disciplinară, prin intermediul mijloacelor de comunicare în masă, cum ar fi e-mail-ul, telefonul sau alte mijloace, nu va produce efecte juridice, pe motivul că angajatorul este obligat să aducă la cunoștința salariatului ordinul sub semnătură, în temeiul textului de lege citat supra, art. 210, alin. 2 Codul mun. RM. Astfel, în cazul comunicării salariatului în formă verbală a conținutului ordinului de sancționare disciplinară, ca un exemplu frecvent prezent în practica gestionării resurselor umane, ar putea servi comunicarea prin telefon, menționăm că într-o astfel de situație, nu va fi valabilă din punct de vedere juridic, pe motivul că aceasta nu este reglementată expres de lege și, respectiv, va fi nulă ca lipsă de prezentare a actelor necesare a fi întocmite în acest sens de către angajator. Astfel, având ca text normativ de călăuză prevederile art. 210, alin. 2 Codul mun. RM, constatăm că întru validarea deciziei sale, angajatorul trebuie să se asigure de prezența fizică a salariatului în faza luării la cunoștință a ordinului de aplicare a sancțiunii disciplinare.

Un următor pas, necesar a fi realizat de către angajator în faza validării deciziei sale cu privire la aplicarea sancțiunii disciplinare, o constituie ***semnarea ordinului din partea salariatului***, confirmând prin depunerea semnăturii sale a faptului că acesta a luat cunoștință cu măsura de constrângere de ordin disciplinar, dispusă din partea angajatorului, conform art. 210, alin. 2 Codul mun. RM. Semnarea ordinului de către salariat, prin finalitatea sa asigură, ***pentru angajator – îndeplinirea cerinței legale cu privire la exercitarea***

dreptului său cu privire la impunerea respectării disciplinei de muncă stabilite în cadrul unității de către salariați și, pentru salariat – ca măsură de informare despre situațiile sau acțiunile întreprinse asupra personalității salariatului de către angajator, în mod special în faza aplicării sancțiunii disciplinare, ca efect al încheierii contractului individual de muncă. Având în vedere, cele menționate, relatăm ca ideile menționate, sunt principalele obligațiuni de care este necesar de a ține cont angajatorul ca urmare a sancționării disciplinare a salariatului, prin intermediul ordinului emis în acest sens și al măsurilor necesare a fi realizate de către angajator întru validarea acestuia din punct de vedere juridic.

Cu referire la măsurile concrete de regres, stabilite expres de cadrul legal și, posibile a fi utilizate de către salariat, contra acțiunilor de sancționare disciplinară nelegitimă, dispusă din partea angajatorului, găsim că, conform art. 210, alin. 3, Codul mun. RM, constituie premisa de pornire a căii de atac, asupra deciziei angajatorului, argumentul legislativ, conform căruia „*ordinul (dispoziția, decizia, hotărârea) de sancționare poate fi contestat de salariat în instanța de judecată în condițiile art. 355 Codul mun. RM*”. Într-o asemenea situație menționăm, că **adresarea în instanța de judecată** constituie una din cele mai drastice măsuri posibile a fi parcurse de către salariat. Într-o asemenea situație salariatul este obligat de a formula o cerere de chemare în judecată în condițiile stipulate la art. 166 Codul proc. civ. RM [6].

Cererea de chemare în judecată după natura sa constituie principalul instrument de restabilire a dreptului sau confirmării unui fapt juridic, nerecunoscut sau încălcat de către un alt subiect. În faza înaintării cererii de chemare în judecată, menționăm că dreptul muncii, fiind una din cele mai sociale ramuri de drept, din punctul de vedere al contestării abuzurilor realizate de angajatorul, asupra salariatului, se găsește a fi conturată de o mulțime de facilități procesuale, prezente întru garantarea drepturilor recunoscute salariaților prin varietatea de acte normative, în principal de cele adoptate la nivel național, printre care se numără Constituția RM, Codul mun. RM și alte acte.

Înaintarea către instanța de judecată a cererii din partea salariatului găsit a fi sancționat nelegitim din partea angajatorului și fiind îngrădit în drepturile sale, menționăm că depunerea unui asemenea act este precedat de reguli și proceduri proprii, necesare a fi respectate de către justițiabili întru validarea acțiunii sale în justiție. În acest sens, autoarea Elena Belei a relatat faptul că „*cererea de chemare în judecată este un prim act de procedură prin care se începe realizarea efectivă a principiilor disponibilității, a dreptului la apărare și a accesului la justiție*” [3, p.19]. Fiind o definiție propusă de doctrina dreptului procesual civil, menționăm că în situația dreptului muncii din cuprinsul definiției citate, relevanță în faza contestării sancțiunii disciplinare, contestate din partea salariatului, va avea importanță ponderată – **dreptul de apărare**.

Adresarea către instanța de judecată a salariatului, după cum am menționat, se poate realiza doar prin depunerea unei cereri către instanța de judecată, în scopul verificării legalității aplicării sancțiunii disciplinare. Astfel, cererea de chemare în judecată fiind un act de natură procesuală, în temeiul valabilității căruia judecătorul poate dispune pornirea sau refuză pornirea procesului de judecare a litigiului, pe motivul că față de asemenea act, sunt înaintate condiții atât de fond cât și de formă, stabilite prin legislația procesual-civilă.

În doctrina dreptului procesual civil [3, pp. 19-20], cu referire la conținutul cererii de chemare în judecată, s-a conturat o opinie la care ne raliem și noi, potrivit căreia conținutul oricărei cereri de chemare în judecată este compus din:

- (a) **elemente esențiale**, adică obligatorii, fără de care respectiva cerere nu poate fi pusă pe rolul instanței de judecată [3, p. 19]. Definierea elementelor esențiale ale cererii de chemare în judecată se conturează a fi stabilite în conținutul art. 166, alin. 2, lit. a-i Codul proc. Civ. RM, [6] nerespectarea stabilirii acestora de către subiect, face imposibilă examinarea adresării parvenite, în cazul nostru a salariatului cu privire la verificarea legalității sancțiunii dispuse de către angajator;
- (b) **elemente neesențiale**, adică facultative, care pot fi incluse în cerere doar dacă este posibil sau dacă reclamantul consideră necesar [3, p. 20]. Sub aspectul definiției elementelor neesențiale ale cererii de chemare în judecată, menționăm că la categoria unor asemenea elemente pot fi raportate așa-numitele chestiuni de interpretare sau de informare. Prin urmare, în categoria acestor elemente se includ următoarele: [3, pp. 31-33]

- denumirea cererii;
- instanța căreia I se adresează justițiabilul;
- numărul de telefon, numărul de fax, poșta electronică sau alte date de contact ale părților;
- data scrisă în cererea de chemare în judecată;
- conform alin.(3), art.166 Cod proc. civ. RM „cererea de chemare în judecată poate cuprinde și alte date, importante pentru soluționarea pricinii, precum și demersurile reclamantului”.

Așadar, în urma formulării cererii de chemare în judecată cu anexarea la aceasta în mod obligatoriu a copieii de pe ordinul de sancționare disciplinară a salariatului, cât și altor acte relevante în acest sens, salariatul va fi programat aleatoriu de către instanța de judecată prin intermediul *Programului Integrat de Gestionare a Dosarelor*, activitatea acestuia fiind reglementată de Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 110/5 din 05.02.2013 cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de distribuire aleatorie a dosarelor pentru examinare în instanțele judecătorești, în special Extrasul nr. 514 din 27.04.2013 [5].

În această ordine de idei, menționăm că adresarea în instanța de judecată din partea salariatului, în scopul rezolvării litigiilor izvorâte din raporturi juridice de muncă, este condiționată de o serie de facilități, necesare a fi avute în vedere de către subiecți, în special de către angajator. Totodată, precizăm, că izvorul acestor facilități și respectiv prezența acestora în cadrul sistemului legislativ, constituie o măsură rațională, deoarece în situația unor litigii de muncă și, în cazul în care salariatului i-au fost încălcate mai multe drepturi la muncă, găsim că salariatul este pus într-o poziție dezavantajată și având în vedere deseori lipsa valorilor financiare pentru supraviețuire, găsim că restabilirea dreptului de muncă sau complexului de drepturi încălcate, prin hotărâre judecătorească, constituie unicul temei, decizia căruia va repune salariatul în situația anterioară, compensându-i acestuia daunele și îngrădirile realizate de către angajator în acest sens în toate cazurile în valori pecuniare.

La categoria facilităților acordate salariaților, ca urmare a adresării lor în instanța de judecată în scopul rezolvării litigiilor individuale de muncă, menționăm următoarele garanții, stabilite salariaților de către legiuitor, prezentate în cele ce urmează:

- (a) salariatul la adresarea în instanța de judecată, în vederea soluționării litigiului apărut cu prilejul durabilității raportului juridic de muncă, este scutit de achitarea taxei de stat în temeiul art. 85, alin. (1), Codul proc. civ. RM, potrivit căruia „de taxă de

stat pentru judecarea pricinilor civile se scutesc reclamanții în acțiunile de reintegrare în serviciu, de revendicare a sumelor de retribuire a muncii și în alte revendicări legate de raporturile de muncă”[6]. Drept explicație a prevederilor citate, o constituie faptul că salariatul din start fiind un subiect al raportului de muncă, mai puțin protejat și, totodată, afectat de prevederile principiului subordonării salariatului față de angajator, este cu mult mai dezavantajat din punct de vedere economic față de angajator, având la îndemână doar propriile cunoștințe și capacitatea de îndeplinire a obligațiilor de muncă;

- (b) o altă garanție acordată salariaților în procedura judecării litigiilor de muncă o constituie prevederile art. 192 alin. (2) Codul proc. civ. RM, potrivit cărora „...litigiile de muncă se judecă de urgență și în mod prioritar”[6]. Explicația unei asemenea prevederi se garantează a fi conturată de faptul că salariatul, fiind încadrat într-o anumită ocupațiune și având un conflict cu angajatorul, nu va putea fi pus în așteptare, deoarece în mod normal, angajatorul în cazul iscării unui anumit conflict bazat pe neconformitatea salariatului condițiilor contractului individual de muncă, disciplinei de muncă, va trebui să suspende contractul individual de muncă, conform art. 78, alin. (2), lit. a-c Codul mun. RM. Având în vedere că salariatul este legat în mod constant de salariul oferit de către angajator, în temeiul contractului individual de muncă, considerăm că s-a avut în vedere că salariatul are doar o singură sursă de supraviețuire, prin intermediul căreia își asigură atât propriul trai, cât și traiul familiei sale. Astfel, întemeindu-ne pe ideea menționată, considerăm că examinarea litigiului de muncă în mod prioritar și de urgență, este condiționată anume de ideea de a nu crea dificultăți constant stării materiale, aceasta incluzând în mod prioritar cheltuielile pentru hrană, îmbrăcăminte, asistență medicală etc.;
- (c) o altă garanție stabilită în faza judecării litigiilor de muncă o constituie acțiunea de executare, aceasta constând în faptul că hotărârea instanței de judecată emisă în privința litigiului de muncă devine pasibilă spre *executare imediată*, conform art. 256, alin. 1, lit. b Codul proc. civ. RM. Executarea imediată a hotărârii judecătorești, în cazul judecării litigiilor de muncă, presupune în temeiul alin. (1), art. 256, Codul proc. civ. RM „că pârâțul execută imediat ordonanța sau hotărârea judecătorească prin care se obligă de a despăgubi reclamatul în echivalent bănesc”[6]. În opinia noastră, o astfel de tratare este benefică și, totodată, argumentată, deoarece prin intermediul unor plăți necesare a fi achitate de către angajator salariatului, stabilite prin hotărârea instanței de judecată, constituie plăți de natură compensatorie, pe motivul disconfortului provocat salariatului, ca urmare a nerespectării drepturilor salariaților, prin aplicarea incorectă și abuzivă a prevederilor legislației muncii în privința persoanei salariatului. Conform art. 329, alin. 1 Codul mun. RM, angajatorul este obligat să repare integral prejudiciul material și cel moral cauzat salariatului în legătură cu îndeplinirea de către acesta a obligațiilor de muncă, în cazul discriminării salariatului la locul de muncă sau ca rezultat al privării ilegale de posibilitatea de a munci, dacă Codul muncii sau alte acte normative nu prevăd altfel.

Având în vedere cele menționate, relatăm că, având la îndemână garanțiile acordate de legislația procesual-civilă în pricinile de judecare a litigiilor de muncă, salariatul este pus într-o situație facilitară, din punct de vedere juridic, garantate fiindu-i totalitatea măsurilor de amortizare și anulare a deciziilor cu tentă abuzivă, realizate de către angajator în privința drepturilor garantate salariaților necondiționat.

Un alt organ de jurisdicție posibil a fi sesizat de către salariat, întru soluționarea unui litigiu individual de muncă, îl prezintă *Inspectoratul de Stat al Muncii*, activitatea și atribuțiile acestuia fiind reglementate de Legea RM nr.140 din 10.05.2001 [4]. Fiind principalul organ specializat, cu atribuții în jurisdicția muncii, de ordin primar, menționăm că menirea acestui organ, în temeiul prevederilor art. 3 al Legii menționate, o constituie acțiunile necesare întru „asigurarea aplicării dispozițiilor actelor legislative și ale altor acte normative referitoare la condițiile de muncă și la protecția salariaților în exercitarea atribuțiilor lor” [4]. Generalizând textul de lege menționat, constatăm că contestarea din partea salariatului cu privire la dezacordul asupra sancțiunii disciplinare aplicate de către angajator, poate fi depusă de către salariat în afară de instanța de judecată și la oficiile inspectoratelor teritoriale de muncă, în raza teritorială de competență, în care angajatorul își are poziționată unitatea. Având înputerniciri de supraveghere, considerăm că în urma primirii adresării din partea salariatului, inspectorul în muncă va fi obligat de a soluționa cererea primită, mai mult ca atât, acesta, înaintea soluționării cererii salariatului, este în drept de a colecta toate informațiile, prin solicitarea din partea angajatorului a documentației relevante, aplicabile în cazul sancționării salariatului, ce s-a adresat cu o asemenea petiție. Prin urmare, analizând cele prezentate din partea angajatorului, inspectorul în muncă, într-un interval de timp rezonabil, va oferi un răspuns atât salariatului ce s-a adresat, cât și angajatorului un demers prin intermediul căruia va solicita anularea ordinului dispus din partea angajatorului. O asemenea soluție, considerăm, va fi una din cele mai pașnice și, respectiv, benefice pentru ambele părți ale raportului juridic de muncă.

Într-o asemenea situație, constatăm că Inspectoratul de Stat al Muncii are un rol mai mult de negociere și explicare a prevederilor legislației muncii, părților contractului individual de muncă, în special angajatorului cu prilejul apariției disonanțelor cu privire la aplicarea sancțiunilor de ordin disciplinar față de salariații unității. Dar făcând abstracție de concepția de rezolvare pașnică, asigurată de către medierea realizată de către inspectorul de muncă, relatăm că aceasta poate lua și un alt mers, în cazul în care se constată că angajatorul a încălcat mai multe prevederi de relevanță ale legislației muncii. În asemenea situație, menționăm că inspectorul în muncă poate dispune trimiterea spre soluționare a cazului cercetat spre judecare de instanța de judecată. Cu toate că în virtutea modificărilor legislative apărute la finele anului 2017, atribuțiile și înputernicirile Inspectoratului de Stat al Muncii au fost revăzute și, respectiv, excluse, menționăm că având calitatea unui organ de stat, acesta, în virtutea importanței sale sociale, poate sesiza organele și instituțiile de resort, întru satisfacerea cererilor cetățenilor încadrați în câmpul muncii. În comparație cu sesizarea instanțelor de judecată, găsim că adresarea salariatului în cadrul Inspectoratului de Stat al Muncii, reprezintă o procedură, prin care angajatorul este scutit de cheltuieli, limitându-se doar la respectarea prescripțiilor Inspectoratului de Stat al Muncii expediate în acest sens de către inspectorul de muncă.

În această ordine de idei, menționăm, totuși, că importanța adresării salariatului în cadrul Inspectoratului de Stat al Muncii rămâne totuși una discreționară, pentru că cultura juridică al angajatorilor din Republica Moldova lasă de dorit și, respectiv, adresarea în instanța de judecată rămâne unica soluție prin intermediul căreia salariații obțin rezultatul dorit, acesta reducându-se la restabilirea în drepturile la muncă încălcate.

Drept dovadă celor menționate, cu titlu de exemplu al culturii juridice scăzute a angajatorilor, în această situație relevăm informațiile oferite în acest sens de către Plenul Curții Supreme de Justiție al RM, la compartimentul judecării litigiilor cu privire la

aplicarea cadrului legal al muncii, la compartimentul aplicării sancțiunilor disciplinare de către organele statului cât și angajatorii din sectorul privat. Analizând problematica spețelor menționate, găsim că cultura juridică prezentă în cadrul relațiilor de muncă încheiate pe teritoriul Republicii Moldova, este una total incorectă, fapt pentru care semnalăm, că angajatorii, întru asigurarea veridicității acțiunilor lor, în mod exclusiv în cadrul relațiilor de muncă, necesită a fi consultat de către un juriconsult specializat în relații de muncă. În caz contrar, angajatorul va fi obligat la achitarea daunelor de interese salariatului ce a avut de suferit în urma abuzurilor realizate de către angajator.

Un alt organ, de importanță socioprofesională majoră, menit de a apăra și promova în totalitate drepturile și interesele în mod exclusiv ale salariaților, îl reprezintă **sindicatul**. Atribuțiile, modul de funcționare și ariile de acțiune ale acestui organ sunt stabilite în Legea RM nr.1129 din 07.07.2000 [7], care în temeiul art.1 oferă definiția sindicatului, potrivit căreia „sindicate sunt – asociații din care fac parte, pe principii benevole, persoane fizice unite după interese comune, inclusiv ce țin de activitatea lor, și constituite în scopul apărării drepturilor și intereselor profesionale, economice, de muncă și sociale colective și individuale ale membrilor lor”. Termenul de **sindicat** provine din latina veche, din cuvântul *sindiz* care însemna un avocat care reprezintă o colectivitate, care, la rândul său, vine de la cuvântul grecesc *sundikos* care înseamnă asistent de justiție: *dike*-norma, dreptul și *sun*-ceea ce însoțește norma pentru aplicarea ei [2, p. 50]. Termenul exprimă deci obiectul principal de activitate a sindicatelor: apărarea drepturilor și intereselor salariaților pe plan individual și pe plan colectiv [2, p. 50]. În opinia autorului Eduard Boișteanu, care este unicul autor din doctrina de specialitate moldovenească, care s-a ocupat de cercetarea instituției parteneriatului social în sfera muncii „[...] în Republica Moldova s-a pus temelia mecanismelor parteneriatului social în sfera muncii abia la sfârșitul anului 1992, odată cu emiterea de către Președintele Republicii Moldova a Decretului nr. 247 „Cu privire la asigurarea drepturilor sindicatelor în sfera parteneriatului social“ din 15 decembrie 1992 [1, p. 5].

Având în vedere, opiniile doctrinare citate, găsim că sindicatul constituie un organ sociojuridic deosebit de important, care își protejează membrii săi contra diferitelor situații de criză, provocate ca urmare a îngărării sau și încălcării drepturilor, garantate acestora prin lege, găsim ca prevedere relevantă, pentru procedura contestării sancțiunilor disciplinare aplicate salariaților, cea fiind inclusă în art. 21, alin. 1 al Legii vizate[6] conform căruia: sindicatele acordă asistență juridică membrilor de sindicat, participă, în conformitate cu legislația, la soluționarea litigiilor individuale de muncă. Astfel, constatarea unei sancțiuni disciplinare de către salariat, prin natura sa juridică constituie un litigiu individual de muncă. Prin urmare, fiind membru de sindicat, salariatul se poate adresa către acesta, în scopul soluționării conflictului său iscat în relația cu angajatorul. În acest sens, având în vedere prevederile art. 16 al Legii sindicatelor, [6] sindicatele apără dreptul membrilor săi la muncă, dreptul de a dispune liber de aptitudinile lor, de a alege domeniul de activitate și profesia, dreptul la remunerarea muncii, care ar asigura un nivel de trai decent. Din conținutul textului legal citat, desprindem că sesizarea sindicatului, de către un membru al său, cu o problemă de soluționare a conflictului apărut, cu prilejul sancționării disciplinare nelegitime a acestuia, găsim că vom fi în prezența unei garantări și apărări sociale a membrilor ce fac parte din colectivitățile profesionale, adunate în scopul prestării muncii. Astfel, ca și în cazul situației descrise cu Inspectoratul de Stat al Muncii, găsim că sindicatul, la fel are un rol de mediere preponderent pe

cale amiabilă, consultând în acesta angajatorul despre volumul obligațiilor necesare a fi respectate de către acesta în procedura de aplicare a sancțiunilor disciplinare și respective despre urmările nerespectării sesizării înaintate.

În încheierea prezentului compartiment, menționăm că principala și, totodată, cea mai eficientă procedură de combatere a sancționării disciplinare nelegitime a salariatului rămâne totuși adresarea din partea acestuia în instanța de judecată. Argumentul în acest sens îl constituie faptul că doar în temeiul unui proces judiciar, salariatul în afară de anularea actului juridic contradictoriu prevederilor legislației muncii, acestuia i se stabilește și compensare în formă bănească, pentru disconfortul suferit, ca urmare a aplicării incorecte din partea angajatorului a prevederilor legislației muncii.

Bibliografie:

1. BOIȘTEANU, Eduard. *Parteneriatul social în sfera muncii*. Chișinău: CEP USM, 2014.
2. EUFEMIA, Vieriu. *Libertatea sindicală Reglementări internaționale și interne*. Revista Academiei de Administrare Publică, 2011, nr. 3, p.50, disponibil on-line pe adresa: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Libertatea%20sindicala%20Reglamentari%20Internationale%20si%20Interne.pdf.
3. BELEI, E., BORȘ, A., CHIFA, F. *Drept procesual civil: Partea specială*, Chișinău: S.n., 2016 (Tipogr. „Lexon-Prim”)
4. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 68-71 din 29.06.2001.
5. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 96 din 27.04.2013.
6. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 130-134 din 21.06.2013.
7. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 130-132 din 19.10.2000.

CZU 347.91

DEFINIREA CONCEPTULUI ACTULUI DE PROCEDURĂ CIVILĂ ȘI IDENTIFICAREA CONDIȚIILOR DE ÎNDEPLINIRE A ACESTUIA

Alexandr MUSSURIVSCHI, student, *Facultatea de Drept și Științe Sociale, Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți*
Conducători științifici: **Tatiana CRUGLIȚCHI**, asist. univ.
Dumitru DUMITRĂȘCU, drd., asist. univ.

Abstract: *The civil procedure is inconceivable without the acts of civil procedure, but the judgment of a civil case represents its examination and solution, while the latter actually consist in performing the acts of civil procedure in a certain enforceability in compliance with the legal requirements. The main conditions for carrying out the acts of civil procedure provided by the legislator are the form, the content and the term, at the same time it should be mentioned that in some cases the legislator also provides certain particular conditions that refer to a certain concrete act.*

Keywords: *the condition, procedural act, content, form, the term, the obligation.*

Orice demers științific nu poate fi efectuat fără prezentarea prealabilă a noțiunii obiectului care este abordat (în cazul dat fiind vorba despre noțiunea de act de procedură civilă), precum și a celor mai importante aspecte ce țin de respectivul obiect. Totodată, practic, pe măsură ce vom înainta în analiza acestui subiect, vom sesiza și mai bine importanța acestuia în cadrul procesului civil.

Activitatea ce se desfășoară în cadrul înfăptuirii justiției în cursul procesului civil se concretizează într-un complex de acte procedurale ale instanței, ale participanților la proces și ale persoanelor care contribuie la realizarea justiției. Aceste acte trebuie îndeplinite în anumite termene, antrenând astfel soluționarea cu operativitate a neînțelegerilor din circuitul civil.

Este de menționat că legiuitorul moldav nu definește noțiunea de „act de procedură civilă”, acest fapt se datorează în special naturii juridice diverse pe care o au actele de procedură civilă, cât și faptului că nu orișice act normativ conține norme definitorii. Codul de procedură civilă nu definește „actul de procedură” și, de altfel, nici nu trebuie să o facă, deoarece legea nu este un tratat teoretic, ci un instrument practic, normativ și regulator, iar dacă enumeră unele acte de procedură, acesta este primul semn că legea nu se ocupă cu elaborarea unei definiții cuprinzătoare a acestui termen; oricum, liniile pe care uneori le trasează, sunt fie imprecise, fie insuficiente pentru a alcătui o definiție a noțiunii. Așadar, definiția trebuie să fie în mod obligatoriu elaborată de teoria dreptului.

Sintagma „act procedural” evocă, în mod neîndoielnic, ideea unei manifestări de voință făcute în vederea producerii de efecte juridice, adică de creare, modificare și de stingere a unor raporturi juridice. Dar o asemenea caracteristică nu este proprie actului de procedură, ci comună tuturor actelor juridice. Cu toate acestea, în literatura de drept procesual nu există un consens cu privire la determinarea conceptului de „act de procedură” [2, p. 429].

Așadar, în opinia unor doctrinari, actul de procedură reprezintă „orice act făcut în cursul și în cadrul procesului civil de către instanța de judecată și ceilalți participanți ai procesului civil, legat de activitatea procesuală a acestora” [3, p. 261]. Definiția respectivă a fost preluată sau recunoscută de majoritatea autorilor care au cercetat problematica actelor de procedură civilă. Este de menționat că o asemenea abordare a noțiunii analizate, uneori chiar formulată identic, se poate des de întâlnit în hotărârile judecătorești.

Pe lângă accepțiunea unei manifestări de voință, în literatura română, prin act de procedură mai este percepută atât operațiunea juridică, cât și înscrisul care constată această operațiune [7, p. 255]. În același context, s-a opinat cu privire la faptul că actul de procedură constituie o varietate a actului juridic, iar termenul „act” poate fi descris sub trei aspecte:

- ca manifestare de voință (*negotium* sau *negotium iuris*), făcută în scopul de a produce efecte juridice sau altfel spus în scopul de a crea, de a modifica sau de a stinge anumite raporturi juridice;
- ca operațiune juridică, adică fapt material, acțiune sau inacțiune juridică;
- ca înscris necesar pentru validarea sau pentru probarea situației juridice (*instrumentum* sau *instrumentum probationis*) [2, p. 222].

Astfel, conținutul cererii de chemare în judecată reprezintă manifestarea de voință a reclamantului de a chema pârâtul în judecată, introducerea cererii de chemare în judecată reprezintă operațiunea juridică de sesizare a instanței, iar forma cererii de chemare în judecată este înscrisul care se depune în instanță [5, p. 102].

Un alt exemplu, reieșind din prevederile art. 212 al Codului de procedură civilă al RM, renunțarea reclamantului la acțiune și recunoașterea acțiunii de către pârât nu urmează a fi perfectată în mod obligatoriu în formă scrisă, adică sub formă de *instrumentum*, pur și simplu în cazul în care actele de procedură civilă nu trebuie întocmite în mod obligatoriu în formă scrisă, ele sunt consemnate în procesul-verbal al ședinței de

judecată cu semnarea ulterioară a acestuia de către reclamant și părât. Astfel, în cazul dat, manifestarea de voință ca „*negotium*”, este suficientă pentru realizarea actelor de dispoziție ale părților. În contextul dat, reieșind din art. 166 și 172 CPC al RM, cererea de chemare în judecată și acțiunea reconvențională urmează a fi întocmite în formă scrisă, ca „*instrumentum*”, ca o condiție de valabilitate.

Din considerentul că procesul civil are un caracter formalist, de regulă „*negotium*” este indispenabil de „*instrumentum*”, fiindcă, în procesul civil manifestarea de voință pentru a produce efecte juridice, de cele mai multe ori, trebuie să îmbrace forma unui act scris.

În legislație, conceptul de „act de procedură” este folosit adesea într-o accepțiune restrânsă, respectiv de act ce nu poate fi privit în afara înscrisului care îl constată. Soluția este explicabilă întrucât în materie procedurală un număr important de acte trebuie să fie materializate în scris, iar forma reprezintă în atare împrejurări o condiție necesară pentru însăși valabilitatea operației juridice.

Pentru a pătrunde mai bine în esența noțiunii de act de procedură civilă, trebuie să-l raportăm la actul juridic, pentru a le identifica. Actul de procedură este o varietate a actului juridic, specificându-se prin manifestări de voință făcute în cursul și în cadrul procesului civil.

Așadar, potrivit opiniei unor autori, actul de procedură civilă reprezintă orice act, atât în sens de operațiune juridică (*negotium*), cât și în sens de înscris care probează existența operațiunii (*instrumentum*) făcut pentru declanșarea procesului, în cadrul și în cursul procesului civil de către instanța judecătorească, părți și ceilalți participanți la proces, legat de activitatea procesuală a fiecăruia [6, p. 410].

Ne raliem și noi soluției de a defini *actul de procedură civilă* ca fiind: orice operațiune juridică (manifestare de voință, înscris sau fapt material), săvârșită de părți, de alți participanți la proces, de instanța de judecată și auxiliarii acesteia, în cursul și în cadrul procesului, legată de activitatea procesuală a acestora [5, p.103].

Așadar, cum am mai remarcat, este greu de a supraaprecia importanța actelor de procedură civilă, din simplul motiv că acestea constituie esența procesului civil, conținutul procesului civil, astfel în lipsa actelor de procedură, activitatea procesuală nu poate fi concepută, altfel zis, lipsa actelor de procedură atrage după sine inexistența procesului civil, fiindcă anume prin acte procedurale are loc materializarea acestuia. Procesul civil, apare, se desfășoară și se finalizează prin acte procedurale. Astfel, actele procedurale sunt necesare inclusiv și pentru ca să impulsioneze soluționarea cauzei civile și să determine, în final, pronunțarea unei hotărâri definitive. Pe de altă parte, actele de procedură reprezintă și mijlocul prin intermediul cărora părțile își exercită drepturile și își îndeplinesc adeseori obligațiile procesuale.

De o importanță particulară sunt actele scrise ale participanților procesuali. Acestea fixează mai bine elementele judecății și cadrul dezbaterilor, ceea ce permite, ulterior, și exercitarea unui control judiciar eficient asupra hotărârilor pronunțate de către instanțele judecătorești inferioare [4, p. 434].

Sarcinile actelor de procedură sunt diferite, astfel după cum menționează autorul român O. Ungureanu [8, p. 24], după modul în care sunt redactate actele de procedură, se poate verifica respectarea legii în procesul civil, iar, pe de altă parte, acestea reprezintă o modalitate de realizare a drepturilor și obligațiilor procesuale ale subiecților raportului procesual civil.

Deci, actele de procedură poartă sarcini speciale și generale, acestea din urmă sunt și fundamentele procesului civil, care sunt prevăzute la art. 4 CPC al RM, ca, de exem-

plu, judecarea justă a cauzelor civile în vederea apărării drepturilor, libertăților și intereselor persoanei, sau în vederea apărării intereselor statului. De asemenea, deosebit și sarcini sistemice ale actelor de procedură, care sunt condiționate:

- Fie de faza procesului, la care se realizează, aici vorbim, de exemplu, despre faza pregătirii pricinii pentru dezbaterile judiciare, și în cazul respectiv sarcinile generale se completează și de sarcinile care se regăsesc în art. 183 din CPC, și anume: constatarea circumstanțelor care au importanță pentru soluționarea justă a cauzei; prezentarea tuturor probelor; stabilirea componenței participanților la proces și implicarea în proces a altor persoane etc.
- Fie de instituția particulară de drept procesual civil, aici avem spre exemplu, art. 82-99 din CPC al RM, care reglementează instituția taxei de stat și cheltuielile de judecată, deci, în cazul respectiv poate fi dedusă funcția compensatorie a taxei de stat.
- Fie chiar de voința părților și a altor participanți la proces, cum este cazul procedurii în ordonanță (simplificată), reglementată la art. 345-354 CPC al RM, care constituie o procedură alternativă procedurii contencioase, înfăptuirea căreia depinde exclusiv de voința părților procesului civil.

Pentru ca un act procedural să producă efecte juridice, el trebuie să îndeplinească anumite condiții, și anume: forma, conținutul și termenul. În anumite cazuri, actul trebuie să mai îndeplinească și anumite condiții specifice. Adică, putem deosebi condiții generale, care se referă în principiu la toate actele, și condiții speciale, sau, altfel zis, condiții particulare, care se referă doar la unele din ele.

Prin condiții ale actelor de procedură, urmează să înțelegem, acele elemente de fapt, existența sau inexistența cărora va duce la apariția, modificarea sau încetarea unui act de procedură. Astfel, în continuare vom analiza condițiile generale, și anume, forma, conținutul, termenul și unele condiții speciale.

Forma actului de procedură civilă reprezintă materializarea voinței subiectului raportului procesual civil în vederea realizării drepturilor și obligațiilor procesuale. Așadar, trebuie de evidențiat că în anumite cazuri, legea prevede forma drept condiție esențială de valabilitate a actului de procedură. În acest sens, legea procesuală civilă prevede doar forma simplă scrisă, ca și condiție de valabilitate a actului de procedură. Or, forma autentică nici nu este specifică procesului civil, întrucât ar putea îngreuna accesul liber la justiție. Astfel, potrivit articolelor 166, 172 și 186 CPC, cererea de chemare în judecată, acțiunea reconvențională și referința urmează a fi depusă în scris în instanța de judecată. În anumite cazuri, legiuitorul a prevăzut cerințe speciale și pentru formă scrisă a actului de procedură civilă, cum ar fi obligativitatea dactilografierii. Astfel, potrivit art. 166 alin. (7) CPC, cererea de chemare în judecată a reclamantului persoană fizică care este asistat în judecată de un avocat și cererea de chemare în judecată a reclamantului persoană juridică trebuie să fie dactilografiate și depuse prin intermediul Programului integrat de gestionare a dosarelor, cu semnătură electronică avansată calificată.

Deși relațiile sociale impun formatul electronic în multe sfere ale vieții, acesta devenind chiar un imperativ al realității, legislația procesuală civilă nu reglementează forma electronică a actelor de procedură civilă, ceea ce impune ideea imposibilității depunerii acțiunii în format electronic. Faptul nereglementării formei electronice a actelor de procedură în procesul civil nu exclude, însă, interferințele acesteia cu procesul civil. Astfel, de exemplu, potrivit art. 72 alin. (2) lit. b) și art. 73 alin. (5) Codului administrativ al Republicii Moldova din 19.07.2018, petițiile pot fi depuse și în formă electronică,

iar autoritățile publice sunt în drept să răspundă la aceste petiții în formă electronică. Respectiv potrivit prevederilor art. 170 lit. a) și art. 267 lit. a) CPC, instanța de judecată este obligată să examineze inclusiv documentul în format electronic, în vederea aprecierii respectării procedurii prealabile prevăzute de contract sau de lege. Evident că documentul electronic urmează să respecte exigențele impuse de legea nr. 64 din 15.07.2004 cu privire la documentul electronic și semnătura digitală [1, p. 402].

Pentru unele cazuri, legea procesuală civilă prevede, în mod imperativ, doar forma verbală pentru realizarea anumitor acte de procedură valabile, excluzând forma scrisă. De exemplu, audierea martorului se face doar în formă verbală, reieșind din conținutul art. 213 CPC, excepție face cazul audierii martorului cu handicap fizic, potrivit art. 219 CPC.

În unele cazuri, părțile sunt îndreptățite să opteze fie pentru forma scrisă a actului de procedură, fie pentru cea orală. Astfel, realizarea drepturilor generale, prevăzute la art. 56 CPC, ar permite părților să depună cereri în formă scrisă sau să formuleze adrese verbale în fața instanței de judecată [1, p. 403]. Așadar, potrivit art. 56 CPC alin. (1) CPC participanții la proces sunt în drept să ia cunoștință de materialele dosarului, să facă extrase și copii de pe ele, să solicite recuzări, să prezinte probe și să participe la cercetarea lor, să pună întrebări altor participanți la proces, martorilor, experților și specialiștilor, să formuleze cereri, să reclame probe, să dea instanței explicații orale și scrise, să expună argumente și considerente asupra problemelor care apar în dezbaterile judiciare, să înainteze obiecții împotriva demersurilor, argumentelor și considerentelor celorlalți participanți, să atace actele judiciare și să-și exercite toate drepturile procedurale acordate de legislația procedurală civilă.

În general, orice nerespectare a prescripțiilor legale, în temeiul art. 10 CPC, poate atrage aplicarea sancțiunilor procedurale. În cazul nerespectării cerințelor de formă ale actelor procedurale legea prescrie efecte particulare. Astfel, nerespectarea formei scrise, în cazurile în care ea constituie o condiție de valabilitate, va duce la nulitatea actului de procedură. De exemplu, sistemul de drept al RM nu prevede posibilitatea formulării cererii de chemare în judecată în formă orală. Așadar, chiar dacă am admite, în mod ipotetic, faptul că un justițiabil s-ar adresa în instanța de judecată cu o pretenție în formă orală, aceasta nu va avea nici un efect juridic și se va considera că nici nu a existat și nici nu a fost înaintată sau depusă.

La rândul său, nerespectarea formei orale poate atrage aplicarea sancțiunilor procesuale. În cazul nerespectării cerințelor art. 213 CPC privind audierea martorului, acest act de procedură, poate fi apreciat ca o încălcare esențială a normelor de drept procedural care va duce la clasarea actului judecătoresc, de asemenea vor fi încălcate și prevederile art. 25 CPC, care edictează principiul nemijlocirii și oralității în dezbaterile judiciare [1, p. 403].

Conținutul reprezintă o premisă de valabilitate a actului de procedură. De fapt, aceasta exprimă esența actelor procesuale săvârșite sau care se intenționează să fie săvârșite. Or, anume din conținutul acestuia se exprimă acțiunea sau inacțiunea de realizare a drepturilor și obligațiilor procesuale.

Privitor la conținutul actelor de procedură, pentru anumite cazuri, legiuitorul a prevăzut cerințe mai stricte, stipulând chiar rechizitele pe care urmează să le conțină acestea, de exemplu: art. 166 CPC stabilește rechizitele cererii de chemare în judecată. Conținutul cererii de chemare în judecată este reglementat de o normă care poartă un caracter imperativ, astfel, nerespectarea acestor prevederi de la art. 166 CPC, va avea ca urmare faptul că instanța nu va da curs cererii de chemare în judecată, însă va stabili un

termen pentru înlăturarea neajunsurilor. În cazul în care aceste neajunsuri nu vor fi înlăturate, cererea de chemare în judecată va fi restituită.

Însă pentru majoritatea cazurilor, legea prevede doar condiții generice, fără a solicita o listă exhaustivă a rechizitelor actelor de procedură întocmite.

Termenul reprezintă o condiție de valabilitate doar în cazurile prevăzute de lege. Deci, în cazul anumitor acte procedurale, legea prevede condiția realizării actului de procedură în termenul prevăzut de lege sau în termenul fixat de instanța judecătorească, în caz contrar, acesta va fi lovit de nulitate. Aici, ca exemplu, putem să menționăm recursul împotriva actelor de dispoziție ale instanței de apel, care potrivit actualei reglementări, trebuie să fie depus în termen de două luni de la data comunicării hotărârii sau a deciziei integrale. Nerespectarea acestui termen duce la decăderea persoanei interesate din dreptul de a declara recursul respectiv. Recursul care este depus în afara termenului va fi declarat inadmisibil.

Actele de procedură trebuie să îndeplinească adeseori și unele condiții particulare, care diferă de la un act la altul, în funcție de obiectul sau finalitatea lui [2, p. 437]. Așadar, în anumite cazuri, legiuitorul prevede cerințe speciale pentru valabilitatea actului de procedură. În acest sens, putem aduce exemplul achitării taxei de stat în vederea depunerii cererii de chemare în judecată și primirii acesteia. Așadar, potrivit art. 84 CPC, se impune cu taxa de stat fiecare cerere de chemare în judecată. În cazul în care cererea de chemare în judecată se depune fără achitarea taxei de stat, judecătorul nu dă curs cererii, însă el oferă persoanei un termen rezonabil pentru lichidarea acestui neajuns, adică pentru achitarea taxei de stat.

Tot în acest context, putem menționa și o condiție care se referă la limba în care urmează a fi realizat un act procedural. Condiția se exprimă în două ipoteze. Astfel, prima ipoteză este cea în care actul este realizat în formă scrisă și a doua ipoteză este cea în care actul procedural este realizat în formă verbală. Actul procedural care se realizează în scris trebuie să fie obligatoriu îndeplinit în limba de stat. Când vorbim însă despre actul care se efectuează în formă verbală, acesta poate fi realizat și în altă limbă, de exemplu în limba rusă, dar acesta se consemnează în procesul verbal al ședinței de judecată și se traduce în limba de stat. Așadar, putem concluziona că condiția de a efectua un act în limba de stat vizează doar actele scrise, și nu vizează actele procedurale verbale, care, după cum rezultă, pot fi realizate și în alte limbi, dar traduse în scris în procesul verbal al ședinței de judecată.

Bibliografie:

1. BELEI, E., et. al. *Drept procesual civil: Partea generală*. Chișinău: Editura Lexon-Prim, 2016.
2. Deleanu, I. *Tratat de procedură civilă*. Vol. I. Arad: Servo-sat, 2000.
3. HILSENRAD, A., STONESCU, I., *Procesul civil în R.P.R.* Editura Științifică, București, 1957.
4. LEȘ, I., *Tratat de drept procesual civil*. Ediția Universul Juridic, vol. II. București, 2014.
5. POPA, M. *Teoria generală a nulității actelor de procedură civilă*. –București: Ed. All Beck, 2003.
6. STONESCU, I., ZILBERSTEIN, S. *Teoria generală*, Ediția Didactica și Pedagogica, București 1983.
7. TĂBARCĂ, M. *Drept procesual civil*. Vol. I. București: Global Lex, 2001.
8. UNGUREANU, O. *Actele de procedură în procesul civil (la instanța de fond)*. București: Casa de editură și presă: Șansa S.R.L., 1994.

FORMELE DE PROTECȚIE A COPIILOR AFLAȚI ÎN SITUAȚIE DE RISC

Daniela GUȚU, studentă, *Facultatea de Drept și Științe Sociale, Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți*
Conducător științific: **Dumitru DUMITRAȘCU**, *drd., asist. univ.*

Abstract: *The purpose of this article is to highlight the real situation of children who have faced with a risky situation. The impact of these situations on the further development of children but also the actions of the state and the protection bodies that intervene in exceptional cases to help them. Moreover, we conducted a study compared to other states, and we came to the conclusion that the Republic of Moldova is faced with a high rate of cases in which children are victims of unpredictable situations, and often become victims of physical and mental rape in their own families. Through this article we want to point out that every child has the right to live free from violence, exploitation and abuse.*

Keywords: *exceptional cases, children, physical and mental rape, a risky situation, high rate, right to live free.*

Principiile și modalitățile de protecție a copiilor aflați într-o situație de risc, care sunt separați de părinți, sunt reglementate de Legea nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți [2]. Vorbind despre factorii de risc care sunt caracteristici prin creșterea probabilității de a suferi sau de a comite abuz și neglijare față de copii, dar, în același timp, pot fi sau nu cauze directe. O combinație de factori individuali, relaționali, comunitari și sociali ce contribuie la riscul de abuz și neglijare a copiilor. Deși copiii nu sunt responsabili pentru răul cauzat acestora, s-a constatat că anumiți factori le cresc riscul de a fi abuzați sau neglijati.

Sistemul umanitar internațional recunoaște că protecția copilului este o prioritate care salvează viețile acestora. Mecanismele de prevenire și răspundere pentru protecția copilului trebuie stabilite încă de la începutul unei situații de urgență, altfel viețile și bunăstarea copiilor nu vor fi puse în pericol. Cele mai importante rezultate ale protecției copilului sunt prevenirea violenței, abuzului, exploatarea și asigurarea accesului copiilor strămutați la servicii de protecție, prin stabilirea sau sprijinirea sistemelor de protecție a copilului la nivel național și comunitar. După realizarea unei cercetări am ajuns la concluzia că copiii care trăiesc în situații de conflict sau se confruntă cu situații excepționale, cum ar fi dezastrurile naturale sau pandemiile majore, sunt și mai vulnerabili la exploatare, abuz și violență. Copiii care trăiesc în conflict se confruntă cu amenințarea de a fi uciși sau mutilați, de a cădea victime ale violenței sexuale și de a fi recrutați ca copii soldați, în multe cazuri, copiii sunt vizați în mod specific.

Cu toate că copiii trebuie să se bazeze pe adulți pentru a primi îngrijirea și îndrumarea de care au nevoie, pentru a deveni independenți și, cu toate acestea, unii copii se află în situații de risc. Aceste situații sunt diverse, însă vom scoate în evidență cele mai întâlnite cazuri în care copilul devine o victimă: copiii fără acte de identitate, copiii afectați de sărăcie, copiii fără adăpost, copiii cu părinți plecați la muncă în străinătate, copiii care trăiesc în familii dezorganizate, copiii aparținând unor minorități etnice, copiii din familii cu un mod de viață nomad, copiii aparținând unor familii de refugiați, copiii cu dizabilități, copiii care trăiesc în zone de conflict, copiii agresati sau abuzați, abuzul sau neglijarea copiilor, abuzul psihologic, abuzul sexual. Enumerarea dată ar putea continua, aceste situații fiind doar cele mai evidente și mai ușor de recunoscut.

Există mai multe posibilități de a identifica copiii care se află în situații de risc, legiutorul Republicii Moldova a scos în evidență acești factori prin prisma articolului 8, din Legea nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți. Autoritatea tutelară locală este obligată să se autoseizeze și să asigure recepționarea și înregistrarea sesizărilor cu privire la copiii aflați în următoarele situații: copiii sunt supuși violenței; copiii sunt neglijati; copiii practică vagabondajul, cerșitul, prostituția; copiii sunt lipsiți de îngrijire și supraveghere din partea părinților din cauza absenței acestora de la domiciliu din motive necunoscute; părinții copiilor au decedat; copiii trăiesc în stradă, au fugit ori au fost alungați de acasă; copiii au fost abandonați de părinți; copiii sunt victime ale infracțiunilor.

Din nefericire, în pofida evidenței lor și a suferințelor pe care le încearcă cei aflați în astfel de situații, nu întotdeauna cei responsabili, statul, adulții, intervin suficient de mult sau adecvat pentru rezolvarea situației. Indiferența, neglijența sau chiar reaua voință sunt doar câteva dintre cauzele care împiedică rezolvarea problemelor. Dacă ne vom referi la abuzul copiilor, acesta poate fi definit ca un incident unic sau poate fi o serie de incidente separate care au loc în timp. Abuzul asupra copiilor este definit ca orice act al părinților sau îngrijitorilor care pune în pericol sănătatea sau dezvoltarea fizică sau emoțională a unui copil sau a unui tânăr. Abuzul asupra copiilor nu este izolat de anumite grupuri culturale sau socio-economice, deși abuzul este adesea asociat cu o mobilitate ridicată, o lipsă de educație a părinților, singurătate, sărăcie, șomaj, locuințe inadecvate sau izolare socială. Referitor la abuzul fizic, abuzul emoțional sau neglijare, băieții sunt oarecum mai expuși riscului de a deveni victime decât fetele. Însă cu toate acestea, există mai multe fete abuzate sexual decât băieții, mai mult copiii pot fi abuzați la orice vârstă. Unii copii sunt mai vulnerabili, de exemplu, cei sub doi ani și copiii cu dizabilități, iar cu părere de rău uneori, abuzul începe în timpul adolescenței, când părinții încep să se confrunte cu dificultăți în a face față comportamentului și dorinței de independență a adolescentului. Abuzul asupra copiilor poate fi îndreptat asupra unui singur copil din familie.

Un alt tip de abuz este cel fizic, acesta are loc atunci când un copil suferă sau este probabil să sufere un prejudiciu semnificativ din cauza unei răni provocate de părintele sau îngrijitorul său. Vătămarea poate fi provocată intenționat sau poate fi consecința involuntară a pedepselor fizice, a unui tratament agresiv fizic sau consecința indirectă a violenței în familie între părinți. Abuzul fizic poate lua forma vânătăilor, tăieturii, arsurilor sau fracturilor. Atât bărbații, cât și femeile comit abuz fizic, abuz emoțional și neglijare. Abuzul asupra copiilor are loc de obicei în casă cu cineva pe care copilul îl cunoaște mai degrabă decât cu străini. Indicatorii fizici ai abuzului includ: vânătăi, arsuri, entorse, luxații, mușcături, tăieturi, oase fracturate, în special la un sugar unde este puțin probabil ca o fractură să apară accidental, otrăvire, leziuni interne, căsătorie forțată. Posibilii indicatori comportamentali ai abuzului fizic includ: manifestând prudență sau neîncredere față de adulți, purtarea hainelor cu mâneci lungi în zilele caniculare (pentru a ascunde vânătăile sau alte răni), demonstrarea fricii de părinți și de a merge acasă, copii devin pasivi și mai puțin comunicabili.

O altă problemă este neglijarea care se subînțelege ca fiind incapacitatea de a oferi copilului nevoile de bază ale vieții, cum ar fi hrana, îmbrăcăminte, adăpostul, asistența medicală sau supravegherea, în măsura în care sănătatea și dezvoltarea copilului este sau ar putea fi afectată în mod semnificativ. Indicatorii fizici ai neglijenței includ: foame frecventă, malnutriție, igiena slabă, îmbrăcăminte necorespunzătoare, lăsarea nesupravegheată pentru perioade lungi de timp [3]. Desigur, toate cazurile de abuz prezentate an-

terior au un efect negativ asupra copiilor, deoarece ei se pot confrunta cu o serie de probleme emoționale, psihologice și fizice și traume ca rezultat al abuzului sau al neglijării. Toate formele de abuz pot duce la probleme emoționale pentru copil, în special, lipsa stimei de sine și neîncrederea în adulți. Cu cât abuzul asupra copilului durează mai mult, cu atât efectele sunt mai grave. Copiii abuzați și neglijăți sunt mai predispuși decât alți copii să fie autodestructivi sau agresivi, să abuzeze de droguri sau alcool, să devină tineri infractori sau fără adăpost. În unele situații, abuzul și neglijarea pot duce la daune fizice permanente. Serviciile de tratament și consiliere pentru copiii care au fost abuzați ajută la rezolvarea traumei și la reducerea efectelor abuzului. Cele mai grave efecte apar, probabil, atunci când nimeni nu ia măsuri pentru a opri abuzul și pentru a proteja copilul.

Statul are datoria de a asigura securitatea personală a cetățenilor săi, siguranța publică, protecția socială a oamenilor, apărarea țării, înfăptuirea dreptății etc. Rolul statului în ceea ce privește asigurarea securității și protecției sociale a cetățenilor este asigurat prin intermediul instituțiilor guvernamentale. Legislația Republicii Moldova recunoaște astfel drepturile civile, politice, sociale, economice și culturale ale copiilor, Constituția Republicii Moldova este cadrul legal cel mai general pentru asigurarea acestora. Republica Moldova s-a angajat să protejeze copiii de orice gen de discriminare, să le asigure protecție, o bună securitate socială și condiții pentru dezvoltare intelectuală și fizică cât mai completă.

Termenul de protecție a copilului este utilizat în diferite moduri de diferite organizații în diverse situații. În forma sa cea mai simplă, protecția copilului se referă la dreptul fiecărui copil de a nu i se face nici un rău. Acest drept se adaugă la alte drepturi, cum ar fi acela de a beneficia de ceea ce are nevoie pentru a supraviețui, a se dezvolta și a prospera. În Republica Moldova, fiecare copil, conform legislației în vigoare, are dreptul la protecție, aceasta vizând diverse segmente ale creșterii și educării lui. Totuși, copiii pot avea un statut special în dependență de anumite circumstanțe care îl plasează, sau cel puțin ar trebui să îl plaseze sub o protecție specială susceptibilă de suport din partea statului, și care trebuie să fie specială nu doar prin statutul avut, ci și prin măsurile aplicate și acțiunile întreprinse în vederea fie eliminării premiselor care au condus la o astfel de situație, fie la ameliorarea unei stări deja existente și imposibil de a fi corijată.

Direcția Generală Pentru Protecția Drepturilor Copiilor (DGPDC) care a fost inițiată în 1997 în scopul de a oferi ocrotire, sprijin și ajutor, are ca misiune monitorizarea respectării drepturilor tuturor copiilor și adoptarea tuturor măsurilor necesare pentru a contribui la crearea unei societăți demne pentru copii, implicând în acest proces autoritățile administrației publice locale și centrale, societatea civilă, părinții și copiii. O altă instituție guvernamentală care are drept scop apărarea copiilor este Avocatul Poporului, denumit și Avocatul Copilului, este o autoritate publică autonomă și independentă de orice altă autoritate publică, având drept scop apărarea drepturilor și libertăților persoanelor fizice în raporturile acestora cu autoritățile administrației publice.

Avocatul Copilului este denumirea adjunctului specializat în drepturile copilului al Avocatului Poporului. Misiunea Avocatului Copilului este aceea de a acționa în vederea dezvoltării depline și armonioase a copilului, înțeles ca orice ființă umană, de la concepție, până la 18 ani, cu respectarea demnității și a opiniei acestuia, în vederea asigurării unui regim special de protecție și asistență în realizarea drepturilor sale. Una dintre principalele sale activități este aceea de a decide asupra petițiilor referitoare la încălcarea drepturilor sau libertăților copiilor și de a solicita autorităților sau funcționarilor administrației publice în cauză încetarea încălcării drepturilor și libertăților, repunerea în drepturi și repararea prejudiciilor.

Sistemul de protecție socială a copilului din Republica Moldova prevede diverse măsuri de susținere a copiilor aflați în dificultate. Astfel, conform prevederilor Legii nr. 140 din 14.06.2013 „Privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți”, există două tipuri de plasament: de urgență și planificat. Plasamentul de urgență presupune plasamentul copilului a cărui viață sau sănătate sunt în pericol iminent, indiferent de mediul în care acesta se află, pentru o perioadă de până la 72 de ore, cu posibilitatea prelungirii termenului de plasament până la 45 de zile. Plasamentul planificat al copilului se efectuează conform dispoziției autorității tutelare teritoriale, cu avizul autorității tutelare locale și numai în baza avizului pozitiv al Comisiei pentru protecția copilului aflat în dificultate. O altă formă de protecție a copiilor în cazuri excepționale este tutela sau curatela, conform art. 142 din Codul familiei nr.1316 din 26.10.2000 [1], faptul că tutela sau curatela se instituie asupra copiilor rămași fără ocrotire părintească în scopul educației și instruirii acestora, precum și al apărării drepturilor și intereselor lor legitime.

Tutela se instituie asupra copiilor care nu au atins vârsta de 14 ani. La atingerea vârstei de 14 ani, tutela se transformă în curatelă, fără adoptarea de către autoritatea tutelară a unei hotărâri suplimentare. Adopția este o formă specială de protecție a copilului, aplicată în interesul superior al copilului, prin care se stabilește filiația între copilul adoptat și adoptator, precum și legăturile de rudenie între copilul adoptat și rudele adoptatorului, ne arată Legea nr. 99 din 28.05.2010 „privind regimul juridic al adopției” [5].

Custodia este responsabilitatea părinților pentru creșterea, bunăstarea și educația copiilor lor, aceasta reprezintă o altă formă de protecție pentru copii. De asemenea, cheltuielile pentru creșterea, îngrijirea și educația copiilor aflați în custodie sunt suportate de către reprezentantul legal, inclusiv din prestațiile sociale acordate pentru copiii respectivi. Custodele este obligat să asigure copilului îngrijire și educație individualizată, să protejeze și să promoveze bunăstarea copilului, să asigure protecția copilului de orice violență fizică, sexuală, psihologică, economică, spirituală, comunicarea copilului cu părinții, bunicii, frații și surorile și cu alte persoane apropiate pentru copil. Custodia încetează în cazul în care copilul a revenit în grija reprezentantului legal, la cererea părinților privind schimbarea custodelui, la cererea custodelui, cu înștiințarea prealabilă a părinților și în cazul revocării custodelui în condițiile legii.

Unul dintre principiile de bază ale adopției potrivit legislației Republicii Moldova este „Principiul interesului superior al copilului”. Consacrarea acestui principiu este urmarea firească a faptului că scopul adopției este acela de a asigura protecția intereselor patrimoniale și nepatrimoniale ale copiilor lipsiți de ocrotirea părintească sau de o ocrotire corespunzătoare. Asistența parentală profesionistă (APP) este un serviciu social specializat, care oferă copiilor îngrijire familială substitutivă în familia unui asistent parental profesionist. APP este un serviciu intermediar între instituție și familie. Suportul se acordă copiilor privați temporar sau permanent de mediul lor familial sau ale căror necesități nu pot fi satisfăcute de către familiile lor biologice, copiilor ce pot fi expuși riscului de a fi traficați sau abuzați de către părinți sau reprezentanți legali, copiilor care au mai puțin de 14 ani și au săvârșit o infracțiune penală pentru care nu poartă răspundere penală și nu pot fi trași la răspundere, fiind expuși situațiilor de risc.

Conștientă de demnitatea umană și de necesitatea protejării acesteia, societatea umană a înființat diverse instituții interguvernamentale pentru promovarea și protejarea drepturilor omului în general și ale copiilor în special. Societatea civilă, pe de altă parte, ia măsuri atunci când conducătorii sau instituțiile statului nu își îndeplinesc responsabilitățile, mandatele. Societatea civilă include toate asociațiile voluntare de natură umani-

tară, culturală, educațională, religioasă și de altă natură care nu sunt controlate de stat, iar ONG-urile joacă un rol important în acest proces.

Pentru copiii cu vârsta sub trei ani, traiul într-o instituție rezidențială are efecte nefaste, care deseori sunt ireversibile. În Republica Moldova, ca o moștenire a trecutului sovietic, mulți copii au fost plasați în instituții rezidențiale, deoarece părinții și specialiștii considerau că acestea ar putea oferi o îngrijire mai bună copiilor cu o situație dificilă, de exemplu un părinte lipsă, sărăcie sau dizabilități. Organizațiile nonguvernamentale sunt organizații private ca formă de proprietate, dar publice prin scopurile urmărite. Ele sunt organizații nonprofit, în care activitatea se desfășoară pe bază de voluntariat. Prin activitatea lor, organizațiile nonguvernamentale își propun obiective diverse ce vizează: activități de caritate, activități de educație, activități militante (de protecție a drepturilor omului, a drepturilor copilului, a mediului, a principiilor democratice), activități de sprijinire a comunităților locale [4].

Concluzii și recomandări: În urma studiului realizat, am constatat că statul realizează diferite acțiuni în vederea acordării protecției copilului aflat în dificultate; mai mult, această problemă există și la nivel internațional. Situația copiilor încredințați adoptatorilor este incertă, iar forma juridică de protecție în perioada încredințării urmează a fi reglementată expres. De asemenea, există unele situații în care legea este impotentă în asigurarea unei protecții efective pentru copil. Este vorba despre copiii victime ale traficului, copiii abuzați sexual sau copiii exploatați prin muncă, care adesea sunt reprezentați în instanță de înșăși abuzatorul, dacă acesta este membru al familiei.

Bibliografie:

1. Codul familiei nr. 1316 din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 47-48 din 26.04.2001.
2. Legea Republicii Moldova nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 167-172 din 02.08.2013.
3. Protecția drepturilor copiilor lipsiți de îngrijire părintească sau care sunt expuși riscului de a fi separați de familiile lor. Studiu calitativ // [Online]. Disponibil: [http://www.p4ec.md/handlers/download.ashx?id=61&lng=ro&name=Raport%20IMAS_EVC%20\(RO\).pdf](http://www.p4ec.md/handlers/download.ashx?id=61&lng=ro&name=Raport%20IMAS_EVC%20(RO).pdf) (Accesat la 26.03.2022)
4. Provocarea UNICEF: „Fiecare copil are dreptul să crească într-un mediu familial favorabil și afectuos” // [Online]. Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/ce-facem/protec%C5%A3ia-copilului> (Accesat la 28.03.2022).
5. Legea nr. 99 din 28.05.2010 privind regimul juridic al adopției. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 131-134 din 30.07.2010.

CZU 349.235:331.31

REPERE PRIVIND APLICAREA NORMELOR JURIDICE ÎN REGLEMENTAREA RELAȚIILOR DE MUNCĂ

Maria ZABOLOITNAIA, studentă, *Facultatea de Drept și Științe Sociale, Universitatea de Stat „Alecus Russo” din Bălți*
Conducător științific: **Nicolai ROMANDAȘ, dr., prof. univ.**

Abstract: *In this article an analysis of the subject matter was made regarding: the application of labor law norms over time in the light of the principle of law; the application of the*

norms of labor law in space, referring also to the normative acts that constitute sources of this law branch that can be issued by different bodies, whose territorial competence varies from one category to another, the extent of their application in space varies of this competence; the application of labor law norms to persons reflected in art. 3 of the CM of RM. From this legislative text we can conclude that the CM of the RM is mandatory for all units, for all employers - natural or legal persons.

Keywords: *labor law, labor norm, principle, application, application over time, application over space, application over people.*

Aplicarea normelor dreptului muncii trebuie examinată sub un triplu aspect, și anume: al aplicării în timp, în spațiu și asupra persoanelor.

Aplicarea normelor dreptului muncii în timp. În conformitate cu teoria generală a dreptului, aplicarea actului normativ comportă dimensiuni temporare, care implică producerea efectelor juridice în anumite intervale de timp.

Efectul legii în timp este supus *principiului activității legii*, potrivit căruia legea se aplică tuturor faptelor în timpul în care se află în vigoare, are eficiență deplină și continuă din momentul intrării în vigoare și până la abrogarea ei [1]. Legea dispune numai pentru prezent și viitor și nu are efecte juridice pentru trecut. Așadar, trebuie arătat că Codul muncii din 28 martie 2003 a intrat în vigoare la 1 octombrie 2003. Formalitățile pe care le instituie acest Cod (cele ce țin, mai ales, de obligativitatea respectării formei scrise a contractului individual de muncă) nu sunt obligatorii pentru salariații care s-au încadrat în muncă înainte de 01 octombrie 2003, întrucât un asemenea conflict între două legi (Codul muncii din 25 mai 1973 și Codul muncii din 28.03.2003) se soluționează conform principiului *tempus regit actum* [6, p.93]. Acesta este, deci, cazul ultraactivității normei juridice care a ieșit deja din vigoare.

Prin Legea RM nr. 60-XVI din 21.03.2008 [10] legiuitorul s-a pronunțat, în mod expres, pe marginea problemei privind perfectarea în formă scrisă a contractului individual de muncă, încheiat până la data intrării în vigoare a CM al RM. Astfel, art. 58 alin. (1) din CM al RM a fost expus în următoarea redacție: „Contractul individual de muncă se încheie în formă scrisă. Contractul individual de muncă încheiat până la data intrării în vigoare a prezentului cod poate fi perfectat în formă scrisă numai cu acordul părților. Propunerea angajatorului privind perfectarea contractului individual de muncă în formă scrisă se aduce la cunoștința salariatului, sub semnătură, prin ordinul (dispoziția, decizia, hotărârea) angajatorului. Propunerea salariatului privind perfectarea contractului individual de muncă în formă scrisă se aduce la cunoștința angajatorului prin depunerea și înregistrarea cererii lui scrise. Refuzul *motivat* al uneia dintre părți privind perfectarea contractului individual de muncă în formă scrisă se comunică celeilalte părți prin răspunsul său scris în decurs de 5 zile lucrătoare”.

Așadar, printr-o astfel de intervenție, legiuitorul nu a reușit să tranșeze situația, ci a complicat-o și mai mult. Presupunem că angajatorul este acel care a înaintat propunerea privind perfectarea contractului individual de muncă în formă scrisă. Cum se va proceda în cazul în care salariatul va respinge o astfel de propunere fără ca să invoce anumite motive? În ce mod angajatorul poate să se opună unei astfel de atitudini a salariatului? Legiuitorul nu dă răspunsuri adecvate la aceste întrebări.

În statul de drept, publicarea legii are o importanță extrem de mare, deoarece astfel se aduce la cunoștința cetățenilor existența ei.

Pentru a o face cunoscută, legea adoptată și promulgată este publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Astfel, intrarea în vigoare a legii este condiționată de

publicarea ei. Constituția Republicii Moldova prevede expres că nepublicarea legii atrage inexistența acesteia.

Potrivit art. 76 din Constituție, legea intră în vigoare în următoarele cazuri: a) la data publicării sau b) la data prevăzută în textul legii.

În conformitate cu Hotărârea Curții Constituționale nr. 32/1998, din sensul concret al art. 76 din Constituție pot fi trase următoarele concluzii:

- atunci când data intrării în vigoare nu este indicată în textul legii, data publicării acesteia devine data intrării ei în vigoare;
- nu este obligatoriu ca data intrării în vigoare a legii, prevăzută în textul ei, să coincidă cu data publicării acesteia în Monitorul Oficial;
- data intrării în vigoare a legii, prevăzută în textul ei, nu poate precede data publicării acesteia.

În ceea ce privește încetarea acțiunii actului normativ, se cere remarcat faptul că aceasta are loc, de regulă, prin abrogare [2, p. 258-267].

Abrogarea actului normativ, ca procedeu tehnico-juridic prin care actul normativ fără termen își încetează acțiunea prin renunțare la el, poate fi: expresă (directă sau indirectă) sau tacită.

Abrogarea expresă a actului normativ poate avea un caracter direct, atunci când noul act normativ prevede, în mod expres, că vechiul act normativ (sau anumite norme juridice din el) se abrogă. În același timp, menționăm că abrogarea indirectă poate avea loc când noul act normativ nu stipulează, în mod expres, actul normativ care se abrogă (sau anumite norme juridice din el), dar se limitează la prevederea că se abrogă toate actele normative anterioare care contravin noii reglementări.

Abrogarea tacită a actului normativ survine în cazul în care noul act normativ nu conține nici o dispoziție (prevedere) referitoare la acțiunea vechilor norme juridice.

Sistemul de abrogare prevăzut prin Codul muncii din 28 martie 2003 este, în opinia noastră, nereușit. Art. 391 alin. (3) din CM al RM dispune: „Actele legislative și alte acte normative în vigoare ce reglementează raporturile de muncă și alte raporturi nemijlocit legate de acestea se vor aplica în măsura în care nu contravin Codului muncii”. Astfel, cu privire la numeroase acte normative se realizează o abrogare indirectă care, în condițiile actuale, nu apare decât ca un procedeu tehnico-juridic profund dăunător.

În art. 391 alin. (2) din CM al RM, legiuitorul recurge la abrogarea expresă și directă a unor acte legislative care, exceptând Codul muncii al RM din 25.05.1973, au fost adoptate în anul 1993. Prin urmare, în acest caz legiuitorul urma să abroge, în mod expres și direct, toate actele normative din domeniul raporturilor de muncă, anterioare anului 1991, care constituie o expresie a rigorilor orânduirii socialiste.

Aplicarea normelor dreptului muncii în spațiu. Ca regulă, normele dreptului muncii sunt aplicabile pe întreg teritoriul Republicii Moldova. Totuși, având în vedere că actele normative ce constituie izvoare ale acestei ramuri de drept pot fi emise de organe diferite, a căror competență teritorială variază de la o categorie la alta, întinderea aplicării lor în spațiu variază în funcție de această competență [3, p. 47].

Folosind drept criteriu competența teritorială a organelor abilitate să emită acte normative în domeniul dreptului muncii, acestea pot fi clasificate în felul următor:

a) *acte normative care se aplică pe întreg teritoriul Republicii Moldova.* Această categorie de acte este formată din acte normative emise de către organele legislative (Parlamentul RM) și cele executive (Guvernul RM, ministerele și departamentele). Din

această categorie de acte normative fac parte: Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994, legile organice și ordinare, hotărârile și dispozițiile Guvernului RM, regulamentele și instrucțiunile ministerelor și departamentelor etc.;

b) *actele normative care se aplică în limitele teritoriale ale unităților administrativ-teritoriale*. Din această categorie fac parte convențiile colective încheiate la nivel teritorial (raional), deciziile consiliului raional și dispozițiile primarului. În măsura în care aceste acte normative reglementează relații de muncă, ele devin izvoare ale dreptului muncii;

c) *actele normative care se aplică numai în cadrul unităților*. Din această categorie fac parte: regulamentul intern al unității, contractul colectiv de muncă, regulamentele și instrucțiunile proprii etc.

Aplicarea normelor dreptului muncii asupra persoanelor. Modul de aplicare a normelor dreptului muncii asupra persoanelor este reflectat în art. 3 din CM al RM. Astfel, dispozițiile acestui Cod sunt aplicabile față de: salariații cetățeni ai Republicii Moldova, încadrați în baza unui contract individual de muncă; salariații cetățeni străini sau apatrizi, încadrați în baza unui contract individual de muncă, care prestează muncă pentru un angajator care își desfășoară activitatea în Republica Moldova; salariații cetățeni ai Republicii Moldova care activează la misiunile diplomatice ale Republicii Moldova de peste hotare; angajatorii, persoane fizice sau juridice din sectorul public, privat sau mixt, care folosesc munca salariată; salariații din aparatul asociațiilor obștești, religioase, sindicale, patronale, al fundațiilor, partidelor și altor organizații necomerciale care folosesc munca salariată.

Din acest text legislativ, putem desprinde concluzia că CM al RM este obligatoriu pentru toate unitățile, pentru toți angajatorii persoane fizice sau juridice – atât din sectorul public, cât și din cel privat sau mixt care folosesc munca salariată.

Abordând problematica ce vizează aplicarea legislației muncii în privința unităților (angajatorilor), putem trage concluzia că atât CM al RM, cât și alte acte legislative din domeniul enunțat se aplică în mod necondiționat. Așadar, *legislația muncii a RM nu dispune de o limită necesară de elasticitate*, întrucât prezintă un caracter imperativ (obligatoriu) atât pentru unități care au în statele de personal zeci sau sute de angajați, cât și pentru microîntreprinderi sau întreprinderi mici. Criteriile privind recunoașterea agentului economic ca fiind microîntreprindere, întreprindere mică sau mijlocie sunt stabilite în legislația în vigoare. În acest sens, invocăm prevederile art. 2 alin. (2) din Legea RM nr. 206/2006 „Privind susținerea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii” (Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 126-130 din 11.08.2006), potrivit căruia se recunoaște ca *întreprindere micro* agentul economic ce corespunde următoarelor criterii: număr mediu scriptic anual de salariați de cel mult 9 persoane, sumă anuală a veniturilor din vânzări de cel mult 3 milioane de lei și valoare totală anuală de bilanț a activelor ce nu depășește 3 milioane de lei. În același timp, este *întreprindere mică* agentul economic ce corespunde următoarelor criterii: număr mediu scriptic anual de salariați de cel mult 49 de persoane, sumă anuală a veniturilor din vânzări de cel mult 25 milioane de lei și valoare totală anuală de bilanț a activelor ce nu depășește 25 milioane de lei.

În sensul Legii RM nr. 206/2006, se consideră *întreprindere mijlocie* agentul economic ce corespunde următoarelor criterii: număr mediu scriptic anual de salariați de cel mult 249 de persoane, sumă anuală a veniturilor din vânzări de cel mult 50 milioane de lei și valoare totală anuală de bilanț a activelor ce nu depășește 50 milioane de lei.

În cele din urmă, menționăm faptul că în cuprinsul Legii RM nr. 206/2006 nu este statuată expres obligația statului de a susține sectorul întreprinderilor mici și mijlocii și de a-i acorda anumite facilități în domeniul raporturilor juridice de muncă.

Așadar, considerăm că reglementările cuprinse în CM al RM au un caracter rigid și sunt aplicabile, în special, *modelului de producție fordist*.

Nu putem trece cu vederea opinia exprimată de savantul Nicolae Sadovei, care, în articolul intitulat *Noul Cod al muncii al Republicii Moldova* (2003), menționează: „Examînînd noul Cod al muncii al Republicii Moldova, involuntar îți închipui o zonă industrială clasică, în care șiruri de muncitori curg, la ore fixe, în câteva ture spre halele marilor uzine și fabrici și execută, o perioadă de timp strict determinată, o serie de operații mai mult sau mai puțin monocalificate și monocomplexe, dar destul de monotone... Din nefericire, noul nostru Cod al muncii este un cod pur industrial, un cod al „gulerelor albastre”, munca prestatorilor de servicii aflându-se, sub aspectul reglementării ei, în cel mai bun caz, pe plan secund. Un stat modern are nevoie de acte normative în domeniul raporturilor de muncă menite să susțină atât salariatul, cât și angajatorul care coabitează într-o economie dinamică, ușor adaptabilă și profitabilă, într-o economie a serviciilor, a producătorilor, vânzătorilor și cumpărătorilor de informație...” [4, pp.103-04].

Trebuie evidențiat faptul că legislația muncii a RM contribuie la înfăptuirea diferențierii reglementării juridice a muncii doar în cazul angajatorilor persoane fizice. Astfel, în conformitate cu prevederile art. 284-288 din CM al RM, munca salariaților care lucrează la angajatori persoane fizice cade sub incidența regimului juridic predominant dispozitiv-contractual.

În aceste condiții, reglementarea unei multitudini de aspecte privind prestarea muncii este lăsată la discreția părților contractante. Cu titlu de exemplu, conform art. 284 din CM al RM, *la înțelegerea părților*, contractul individual de muncă între salariat și angajator persoană fizică poate fi încheiat atât pe o durată nedeterminată, cât și pe una determinată, un lucru inadmisibil în privința altor categorii de angajatori care, la încheierea contractului individual de muncă pe o durată determinată, trebuie să respecte întocmai prevederile art. 54-55 din Codul muncii al RM.

Cel mai ilustrativ exemplu al diferențierii reglementării juridice a muncii în cazul angajatorilor persoane fizice îl constituie faptul că modificarea clauzelor contractului individual de muncă este operată la inițiativa angajatorului persoană fizică (cu alte cuvinte, în mod unilateral), cu condiția preavizării salariatului, în formă scrisă, cu cel puțin 14 zile calendaristice înainte. Totodată, observăm că, în temeiul art. 287 din CM al RM, legiuitorul instituie o procedură simplificată de încetare a contractului individual de muncă, încheiat cu angajatorul persoană fizică. Faptul că legislația muncii a RM se aplică în mod necondiționat o deosebește de legislațiile altor state. Astfel, în Germania, Legea privind protecția împotriva concedierii din 1969 („Kündigungsschutzgesetz”) se aplică doar în privința acelor unități care au în statele de personal mai mult de 10 angajați. Un alt exemplu ce poate fi invocat aici îl reprezintă reglementările cuprinse în legislația portugheză. Astfel, Codul muncii al Portugaliei clasifică angajatorii în mai multe categorii în funcție de numărul de salariați.

Art. 91 din CM al Portugaliei face distincția dintre microîntreprinderi (mai puțin de 10 angajați), întreprinderi mici (între 10 și 50 de angajați), întreprinderi mijlocii (51-200) și întreprinderi mari (mai mult de 200 de angajați). În cazul microîntreprinderilor, procedura de concediere a salariaților este una simplificată, iar reintegrarea angajaților nu poartă un caracter obligatoriu [13].

Este regretabil faptul că legiuitorul moldovean nu consacră, în art. 3 din CM al RM, sub incidența cărei legislații se vor afla salariații cetățeni ai Republicii Moldova, încadrați în baza unui contract individual de muncă și care prestează activitatea în străinătate în

baza unor contracte încheiate cu un angajator moldovean. În opinia noastră, pentru acoperirea acestui gol legislativ, legiuitorul poate opta pentru una dintre posibilele soluții, inspirându-se din legislația română. Astfel, conform art. 2 lit. b) din Codul muncii al României [5, p.31], dispozițiile cuprinse în Codul muncii se aplică cetățenilor români încadrați cu contract individual de muncă și care prestează activitatea în străinătate, în baza unor contracte încheiate cu un angajator român, *cu excepția cazului în care legislația statului pe al cărui teritoriu se execută contractul individual de muncă este mai favorabilă*.

Salariaților cetățeni ai Republicii Moldova care prestează muncă în străinătate în baza unor contracte individuale de muncă încheiate cu angajatori străini, prevederile CM al RM nu li se aplică decât dacă legea moldovenească este legea aplicabilă aleasă de părți (*lex voluntatis*) potrivit prevederilor art. 1610 alin. (1) din Codul civil al Republicii Moldova (în continuare – *CC al RM*) [9]. Mai mult, determinarea legii aplicabile trebuie să fie expresă sau să rezulte din conținutul contractului ori din alte împrejurări.

În Uniunea Europeană, în situația în care există un conflict de legi, se aplică Regulamentul (CE) nr. 593/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 iunie 2008 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale (cunoscut sub denumirea de „Roma I”) [9].

Astfel, ținând cont de cuprinsul art. 8 al Regulamentului menționat, trebuie să ne conducem de următorul algoritm:

1) *dacă părțile nu au ales legea aplicabilă contractului individual de muncă*, se va aplica în ordine: legea țării sau

a) în lipsă, din care angajatul își desfășoară în mod obișnuit activitatea în executarea contractului. În cazul în care lucrătorul este angajat temporar într-o altă țară, nu se consideră că și-a schimbat locul de desfășurare a muncii în mod obișnuit;

b) legea țării în care este situată unitatea angajatoare;

c) în situația în care din circumstanțele de ansamblu ale cazului rezultă că respectivul contract are o legătură mai strânsă cu o altă țară decât cea menționată la lit. a) sau b) se aplică legea acelei alte țări;

2) *dacă părțile au ales legea aplicabilă contractului individual de muncă*, o astfel de alegere nu poate priva angajatul de protecția acordată acestuia în temeiul dispozițiilor de la care nu se poate deroga prin convenție în virtutea legii care, în absența unei alegeri, ar fi fost aplicabilă în temeiul pct. 1).

Merită relevant faptul că legislația RM instituie o serie de condiții privind angajarea provizorie în muncă în străinătate a cetățenilor Republicii Moldova. Astfel, luând în considerare prevederile art. 16 din Legea RM nr. 180/2008, „Cu privire la migrația de muncă” [11], în cazul în care cetățeanul Republicii Moldova se angajează provizoriu în muncă în străinătate, în mod individual, el este în drept, în vederea asigurării protecției sale, să îndeplinească următoarele condiții:

a) să obțină un contract individual de muncă;

b) să înregistreze contractul individual de muncă la Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă;

c) să înregistreze contractul individual de muncă la Casa Națională de Asigurări Sociale și să achite contribuțiile de asigurări sociale;

d) să prezinte la Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă documentul de confirmare, emis de organul competent de protecție a copiilor din raionul (sectorul) de domiciliu al părinților, privind luarea la evidență a copiilor minori care rămân în țară.

Chiar dacă reglementările menționate au menirea să asigure protecția lucrătorului emigrant, ele, în schimb, ridică problema *dublei impuneri la achitarea contribuțiilor de*

asigurări sociale, lucrătorul emigrant fiind nevoit să le achite atât în Republica Moldova, cât și în statul în care va presta muncă.

Din punctul de vedere al subiecților, izvoarele dreptului muncii se împart în două categorii de bază: a) *izvoare cu vocație generală de aplicare*, adică acele izvoare care sunt aplicabile tuturor categoriilor de salariați. Astfel, la această categorie de izvoare se raportează: Codul muncii al RM; Legea securității și sănătății în muncă, nr. 186 din 10 iulie 2008; Hotărârea Guvernului RM nr. 426 din 26.04.04 „Privind aprobarea Modulului de calculare a salariului mediu” 179 ș.a.; b) *izvoare cu vocație specială (aplicabile anumitor categorii de salariați)*. Din această categorie de izvoare fac parte: Hotărârea Guvernului RM nr. 1273 din 19A.11.04 „Cu privire la aprobarea Nomenclatorului lucrărilor sezoniere” [8]; Hotărârea Guvernului RM nr. 435 din 23.04.2007 „Pentru aprobarea Regulamentului cu privire la acordarea unor garanții și compensații salariaților care îmbină munca cu studiile” [7]; Hotărârea Guvernului RM nr. 1254 din 15.11.2004 „Pentru aprobarea Regulamentului privind retribuirea muncii pentru anumite categorii de salariați cărora li se stabilește durata redusă a timpului de muncă” [12].

Bibliografie:

1. Hotărârea Curții Constituționale: nr. 32 din 29.10.1998 „Privind interpretarea art. 76 din Constituția Republicii Moldova”. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 100-102 din 12.11.1998*.
2. AVORNIC, Gheorghe, ARAMĂ, Elena, NEGRU, Boris, COSTAȘ, Ruslan. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău, Cartier, 2004, p. 656 ISBN 9975-79-274-X
3. LEIK, Adrian, MANTALE, Mihai, FILIP, Gheorghe. *Dreptul Muncii și securității sociale* Editura Graphix, 1997. p. 80. ISBN 973-9163-42-4
4. SADOVEI, Nicolae. *Noul Cod al muncii al Republicii Moldova*. În: *Revista de drept privat nr. 2, 2003*, p. 120. ISBN 1843-2646
5. ȚICLEA, Alexandru. *Codul muncii comentat și adnotat cu legislație, doctrină și jurisprudență*, vol. I București, Universul Juridic, 2008, p. 717. ISBN 973-127-062-3
6. VIDA Ioan. *Acțiunea normei juridice în timp*. În: *Dreptul nr.3, 2005*, p.102. ISBN: 1018-0435
7. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 60-63 din 04.05.2007*.
8. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 73-76 din 07.05.2004*.
9. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 82-86 din 22.06.2002*.
10. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 115-116 din 01.07.2008*.
11. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 162-164 din 29.08.2008*.
12. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 212-217 din 19.11.2004*.
13. *Termination of employment relationships. Legal situation in the Member States of the European Union*, European Commission, 2006, pp. 22-24. [online] [citat 8.02.2022]. Disponibil: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=4623&langId=en>

CZU 347.77: 341.231.14

PROTECȚIA PROPRIETĂȚII INTELLECTUALE PRIN PRISMA PROTOCOLULUI NR. 1 LA CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

Victor DANILA, student, *Facultatea Economie Generală și Drept, Academia de Studii Economice a Moldovei, Chișinău*
Conducător științific: **Alexandra TIGHINEANU**, dr., conf. univ.

Abstract: *The protection of intellectual property is a major and constant concern. An efficient and equitable intellectual property system can help all countries to exploit the po-*

tential of intellectual property, which is a powerful tool for economic development and social and cultural progress. This system helps to strike a balance between the interests of the innovator and the public interest, ensuring an environment conducive to creativity and invention, for the benefit of all. Thus, the Article 1 of Protocol no. 1 of the European Convention on Human Rights aims to guarantee the protection of intellectual property.

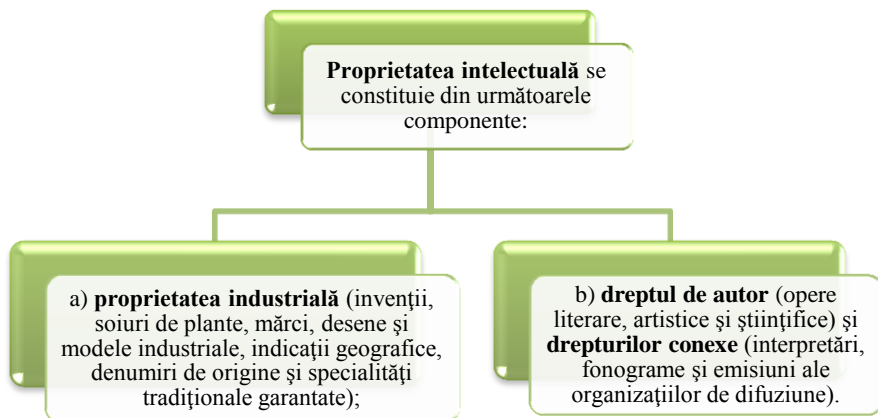
Keywords: intellectual property, intellectual property objects, property right, value and European Convention on Human Rights.

Proprietatea intelectuală este cea care naște produsul, este însăși produsul, este cea care însoțește produsul, care oferă siguranță și încredere în relațiile cu produsul, ea există și a existat tot timpul, chiar dacă noi nu vrem sau nu avem capacitatea de a o vedea sau de a o folosi, de a o scoate în evidență și a beneficia din plin de oportunitățile oferite de această categorie de proprietate [8, p. 28].

Ținem să atragem atenția și la faptul că nici Convenția mondială pentru instituirea Organizației Mondiale a Proprietății Intelectuale (OMPI) [1] nu definește direct dreptul proprietății intelectuale, ea limitându-se doar la enumerarea obiectelor protecției juridice a proprietății intelectuale. Art.2 al Convenției mondiale pentru instituirea Organizației Mondiale a Proprietății Intelectuale prevede că proprietatea intelectuală include drepturile care se referă la:

- operele literare, artistice și științifice;
- activitatea interpretativă a artiștilor, imprimările audiovizuale, emisiunile radio-televiziunii;
- invențiile în toate domeniile activității umane;
- descoperirile științifice;
- desenele și modelele industriale;
- mărcile de fabrică, de comerț și de servicii, denumirile de firmă și emblemele comerciale;
- protecția contra concurenței neloiale, precum și toate celelalte drepturi ce se referă la activitatea intelectuală în domeniile: industrial, științific, literar și artistic.

În Republica Moldova, prin Legea cu privire la Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală prevede expres că proprietatea intelectuală este proprietate privată, care aparține persoanelor fizice sau juridice cu drept de posesiune, folosință și dispoziție [6].

Importanța proprietății intelectuale, la fel ca și necesitatea ei de a fi evaluată a fost recunoscută pentru prima dată de Convenția de la Paris pentru protecția proprietății industriale din 1883 și de Convenția de la Berna pentru protecția lucrărilor artistice și literare din 1886. Există mai multe motive care face foarte importantă necesitatea de protejare și evaluare a proprietății intelectuale. Unul dintre aceste motive este faptul că progresul și dezvoltarea umanității depinde de creativitatea ei în mai multe domenii, în special cel tehnic și cultural. În al doilea rând, protecția juridică a creațiilor noi sporesc investițiile și duc spre realizarea altor inovații. În al treilea rând, evaluarea și protecția acestui tip de proprietate stimulează creșterea economică, noi ramuri de activitate, totodată duc și la îmbunătățirea calității vieții [10, p. 161].

Odată cu ratificarea Convenției europene pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, pentru cetățenii Republicii Moldova s-a deschis calea unei jurisdicții supranaționale de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale. Acest mecanism s-a dovedit a fi foarte eficient și util în condițiile de „dezorientare” a instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului. Totuși, întrucât Convenția europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale protejează doar o anumită categorie de drepturi fundamentale, în special cele civile și politice, problema stabilirii faptului dacă dreptul este sau nu protejat de Convenție europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale a devenit o condiție de accesare la mecanismul în cauză [7, p. 68].

Conform Protocolului adițional la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, prevede expres la articolul 1 că „Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru o cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional” [2]. Astfel, proprietatea intelectuală reprezintă un aspect al proprietății private, protecția acesteia urmează a fi examinată prin prisma prevederilor referitoare la dreptul de proprietate.

O hotărâre importantă a Curții Europene este cea pronunțată pe cauza Anheuser-Busch Inc. c. Portugalia [3], unde Curtea a stabilit că „proprietatea intelectuală”, ca atare, se bucură de protecția oferită de Articolul 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale. Această cauză se referă la o cerere depusă în conformitate cu Articolul 34 al Convenției de către Anheuser-Busch Inc., o companie americană cu sediul juridic în St. Louis, Missouri, SUA. Această companie produce bere pe care o vinde sub denumirea „Budweiser” în mai multe țări. În 1981, compania reclamantă s-a adresat Institutului Național pentru Proprietatea Industrială (INPI) al Portugaliei, solicitând înregistrarea denumirii „Budweiser” ca marcă comercială. INPI al Portugaliei a refuzat inițial solicitarea pe motiv că „Budweiser Bier” era deja înregistrată ca denumire de origine de către compania cehoslovacă „Budejovický Budvar”. În 1989, compania reclamantă a contestat în instanța de judecată refuzul INPI al Portugaliei și, în 1995, a obținut o hotărâre judecătorească prin care ultima a fost obligată să înregistreze marca menționată. Compania cehoslovacă a contestat hotărârea judecătorească în instanțele superioare și a obținut o decizie finală favorabilă. Respectiv, înregistrarea mărcii comerciale „Budweiser” pe numele companiei reclamante a fost anulată. Aceasta a servit drept temei de adresare la Curtea Europeană. Cu toate că, Curtea de la Strasbourg a considerat că prevederile Articolului 1 din Protocolul nr. 1 al Convenției sunt aplicabile mărcilor comerciale, pe fondul cauzei menționate nu a fost constatată vreo violare [7, p. 69].

În cauza cu circumstanțe absolut particulare, Bălan v. Republica Moldova, reclamantul a pretins încălcarea art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție ca rezultat al neacordării de compensații pentru îngrădirea dreptului său la proprietate intelectuală, prin utilizarea de către autoritățile publice a fotografiei Cetății Soroca făcute de dânsul drept fundal al buletinelor de identitate. Reclamantul a susținut că el avea un „bun”, în sensul art. 1 al Protocolului nr.1 la Convenție, deoarece, potrivit jurisprudenței Curții, drepturile de proprietate intelectuală erau incluse în respectiva noțiune, totodată, el a considerat că a avut loc o ingerință în acest drept ca urmare a folosirii neautorizate a operei sale protejate [4].

Analizând speța, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reiterat că „art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție este aplicabil și proprietății intelectuale”, notând că drepturile reclamantului asupra fotografiei făcute de el au fost confirmate chiar de instanțele judecătorești naționale. Prin urmare, în această cauză, reclamantul avea un drept recunoscut de lege și de o hotărâre judecătorească irevocabilă pronunțată anterior, și nu doar o simplă „speranță legitimă” de a obține un drept de proprietate. Curtea nu a acceptat punctul de vedere al Curții Supreme de Justiție, potrivit căruia folosirea operei protejate a reclamantului nu a adus atingere bunurilor acestuia, în sensul art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție, pe motiv că dânsul nu a solicitat instanțelor judecătorești să interzică folosirea neautorizată pe viitor a operei sale. Mai mult, forul european nu a căzut de acord cu afirmația Guvernului că reclamantul a acceptat tacit valorificarea operei sale protejate fără remunerare. Din contra, depunând o nouă acțiune, el și-a exprimat clar opinia că o astfel de valorificare a dus la încălcarea drepturilor sale, iar faptul că el a solicitat încontinuu ocrotirea dreptului său, cerând încheierea cu autoritatea relevantă a unui contract și achitarea onorariilor de autor, probează că el s-a opus continuu folosirii neautorizate a operei sale protejate.

Astfel, Curtea a constatat că a avut loc o ingerință în dreptul la proprietate al reclamantului. Curtea a notat că Legea din anul 1994, în vigoare la acel moment, nu prevedea încetarea drepturilor de autor în virtutea omisiunii beneficiarului acestui drept de a cere instanțelor judecătorești interzicerea folosirii operei sale. Mai mult, nici instanțele judecătorești naționale, nici Guvernul nu s-au referit la vreo prevedere concretă a Legii din 1994, care prevede în mod expres încetarea drepturilor de autor asupra operei protejate ca urmare a omisiunii de a interzice folosirea neautorizată a acesteia. De asemenea, Curtea a notat discrepanța în modul în care instanțele judecătorești naționale au interpretat Legea din 1994 în cadrul primei proceduri și în cadrul celei de-a doua proceduri, deși ele decideau, în esență, asupra aceleiași situații juridice. Iar Guvernul, la rândul său, a considerat că Legea din 1994 nu era aplicabilă în genere cauzei reclamantului, contrar poziției instanțelor judecătorești naționale. Acest lucru, în opinia magistraților europeni, a sugerat că Legea în cauză nu a fost suficient de previzibilă în aplicarea sa, ceea ce în sine poate reprezenta un substrat suficient pentru a ajunge la concluzia că ingerința nu a fost „legală”. Totuși, Curtea nu consideră necesar de a decide definitiv asupra acestei chestiuni. Chiar dacă se admite că Legea din anul 1994 a fost suficient de previzibilă în aplicarea sa, urma să se stabilească dacă ingerința în dreptul reclamantului a fost proporțională cu scopul urmărit. S-a acceptat faptul că emiterea buletinelor de identitate constituie, fără îndoială, o chestiune importantă de interes public. Totodată, se pare că acest scop social important putea fi realizat în mai multe feluri, neimplicând încălcarea dreptului reclamantului. Spre exemplu, putea fi folosită o altă fotografie sau putea fi încheiat un contract cu reclamantul. Curtea nu a fost familiarizată cu vreun motiv convingător pentru folosirea fotografiei făcute de reclamant fără despăgubirea acestuia sau

cu existența vreunui impediment în folosirea altor materiale în același scop. [9, pp. 349-350] În concluzie, forum european a decis că instanțele judecătorești naționale nu au respectat un echilibru just între interesele comunității și cele ale reclamantului, impunându-i acestuia o povară individuală și excesivă, contrară standardelor garantate prin art. 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție.

O altă cauză este SC Editura Orizonturi SRL c. Romania [5], Reclamanta reclamă că hotărârea din 3 ianuarie 2003 a Curții Supreme de Justiție a avut ca efect încălcarea dreptului acesteia la respectarea bunurilor sale, așa cum este recunoscut la articolul nr.1 din Protocolul 1: „Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional. Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare reglementării folosirii bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor.”

Reclamanta consideră că decizia din 13 ianuarie 2003 a Curții Supreme de Justiție, anulând decizia definitivă din 19 iunie 2001, a constituit o atingere adusă dreptului său la respectarea bunurilor sale, ingerință care nu urmărea un scop de utilitate publică. Guvernul consideră că ingerința în dreptul reclamantei la respectarea bunurilor sale era prevăzută de lege și urmărea un scop legitim, și anume repararea unei erori comise în aprecierea probelor de către instanțele care au judecat cauza anterior.

Curtea amintește că decizia definitivă din 19 iunie 2001 a Curții Supreme de Justiție a considerat că reclamanta publicase legal traducerea originală a romanului Shogun efectuată de Foreign Rights Inc. agentul literar al lui James Clavell, și a exonerat-o de orice răspundere privind faptele aflate la originea prezentei cereri, și anume orice obligație de plată față de doamna Cerăceanu în privința publicării traducerii sale a romanului. Ea relevă că această decizie a dobândit forță de lucru judecat și nu era revocabilă. Reclamanta beneficia, deci, de o valoare patrimonială în sensul articolului 1 din Protocolul nr. 1, conștând în dreptul de a edita o traducere română a romanului „Shogun”. Curtea relevă apoi că decizia din 13 ianuarie 2003 a Curții Supreme de Justiție a anulat decizia definitivă din 19 iunie 2001 și a considerat că reclamanta nu avea dreptul de a publica traducerea romanului Shogun și a condamnat-o la plata sumei de 45.022,93 RON daune-interese. Ea consideră că această situație este similară cu cea a reclamantului din cauza Brumărescu citată anterior. Curtea consideră, deci, că decizia din 13 ianuarie 2003 a Curții Supreme de Justiție a avut drept consecință privarea reclamantei de bunurile sale în înțelesul frazei a doua a paragrafului unu al articolului 1 din Protocolul nr. 1.

Curtea amintește că o privare de proprietate legată de această a doua normă se poate justifica numai dacă se demonstrează în special că a intervenit din motiv de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege. În plus, orice ingerință în beneficierea de proprietate trebuie să răspundă criteriului proporționalității.

În cazul în speță, Curtea constată că Guvernul invocă o eroare de apreciere a faptelor din partea Tribunalului în hotărârea sa judecătorească din 13 iulie 1999 și a Curții Supreme de Justiție în decizia sa din 19 iunie 2001 și nu o eroare de drept, pentru a justifica ingerința în dreptul la respectarea bunurilor reclamantei. Or, în cazul de față, partea pârâtă a putut beneficia de căile de atac ordinare pentru a contesta aprecierea faptelor în fața instanțelor superioare. În consecință, Curtea consideră că în ciuda marjei de apreciere de care dispune statul în materie, această pretinsă eroare nu poate fi sufici-

entă pentru a justifica privarea de un bun dobândit perfect legal în urma unei controverse civile soluționată definitiv. Prin urmare, s-a încălcat art. 1 din Protocolul nr. 1.

Curtea de la Strasbourg a indicat că dreptul de a edita o traducere a unui roman intră în domeniul de aplicare al art. 1 din Protocolul nr. 1. În plus, privarea de proprietate nu se poate justifica decât pentru o cauză de utilitate publică, în condițiile prevăzute de lege, și să fie proporțională cu scopul urmărit. Chiar dacă statul membru dispune, în materie, de o marjă de apreciere, acest fapt nu poate justifica privarea de un bun dobândit în mod legal.

Concluzii. Proprietatea intelectuală reprezintă un mare avantaj atât pentru proprietar, cât și pentru întreaga economie a țării. Astfel, proprietatea intelectuală reprezintă un bun generator de venituri, iar din acest considerent evaluarea cât mai obiectiv posibilă rămâne pe umerii profesioniștilor, care ar putea analiza din toate punctele de vedere atât beneficiile și eventualele profituri, cât și riscurile cele mai probabile este importantă protecția drepturilor asupra acestor tipuri de active ce devine tot mai dificilă odată cu progresul tehnologic, ceea ce ar sublinia necesitatea adaptării la noile cerințe impuse de evoluție.

Conform jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, drepturile asupra proprietății intelectuale beneficiază de protecția oferită de articolul 1 din Protocolul nr. 1 al Convenției. Totuși, protecția în cauză nu este absolută, fiind protejat doar aspectul economic al acestui drept.

Bibliografie:

1. Convenția pentru instituirea Organizației Mondiale a Proprietății Intelectuale semnată la Stockholm, la 14 iulie 1967. [online] [citat 18.03.2022]. Disponibil: http://agepi.gov.md/sites/default/files/law/national/wipo_0.pdf.
2. Convenția europeană a Drepturilor Omului, Roma, 4.XI.1950, Curtea europeană a Drepturilor Omului, Council of Europe, F-67075 Strasbourg cedex [online] [citat 18.03.2022], Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf.
3. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului, Strasbourg din 11 ianuarie 2007 în cauza Anheuser-Busch Inc. c. Portugalia, cererea nr. 73049/01, [online] [citat 18.03.2022], Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-78981%22%5D%7D>.
4. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului, Strasbourg din 29 ianuarie 2008 în cauza în cauza Balan c. Moldovei, nr. 19247/03, [online] [citat 20.03.2022], Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-127424%22%5D%7D>.
5. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului, Strasbourg din 13 mai 2008, în cauza cererea nr. 15872/03, SC Editura Orizonturi S RL c. Romania, [online] [citat 21.03.2022], Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-86248%22%5D%7D>.
6. Lege Nr. 114 din 03-07-2014 cu privire la Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală. Publicat: 26-06-2014 în Monitorul Oficial Nr. 282-289 art. 600; *in vigoare din 30.12.18* [online] [citat 18.03.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110504&lang=ro
7. BRICEAC, Andrei. *Protecția drepturilor asupra obiectelor de proprietate intelectuală oferită de convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*. In: *Intellectus*. 2011, nr. 2, pp. 67-70. ISSN 1810-7079.
8. MOISEI, Andrei. *Ce este proprietatea intelectuală?* In: *Intellectus*. 2020, nr. 1-2, pp. 28-32. ISSN 1810-7079.
9. POALELUNGI, M., SÂRCU, D., și alții. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului: Comentariu asupra hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului versus Rep.*

Moldova: *Concluzii și recomandări*; Institutul Național de Justiție. – Chișinău: Inst. Naț. de Justiție, 2017. - 575 p. - ISBN 978-9975-87-365-9.

10. SECUREANU, Antonina. *Dreptul de Proprietate Intelectuală*. In: *Conferința tehnico-științifică a studenților, masteranzilor și doctoranzilor*. Vol.2, 26-29 martie 2019, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: 2019, pp. 161-164. ISBN 978-9975-45-589-3.

CZU 349.22:331.108.6

RĂSPUNDEREA DISCIPLINARĂ A SALARIAȚILOR ÎN SFERA MUNCII. REFLECȚII CU PRIVIRE LA NATURA JURIDICĂ

Alina EFRIM, masterandă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Conducător științific: **Nicolae ROMANDAȘ**, dr., prof. univ.

Abstract: *This paper dealt with the principle of disciplinary liability of employees, which by its legal nature is conditioned by a multitude of legal factors. Thus, the basis is the individual employment contract, concluded between the employer and the employee, which is the first and, in fact, the only legal source, in the presence of which the employee may give rise by his actions or inactions the obligation to respond disciplinary to the employer. following the endangerment of the disciplinary order established in the unit. The individual employment contract should be adapted to the internal regulations of the unit, namely: internal regulations, collective labor agreements, regulations on disciplinary conduct. The topic given in this paper is approached through the prism of several opinions presented in various papers in Moldova and abroad.*

Keywords: *disciplinary liability, individual employment contract, internal regulations, labor discipline, collective agreement, disciplinary sanctions, disciplinary misconduct, personal liability of the employee, obligations, regulation on disciplinary conduct, employer, employment relationships.*

Cercetarea naturii juridice a răspunderii disciplinare a salariaților constituie o necesitate, în special una de ordin juridic, pentru că asigură mediul științific, dar și cel practic, cu rezultate și idei călăuză, privind aplicarea corectă a instituției răspunderii disciplinare a salariaților în sfera muncii.

În temeiul celor relatate, în scopul definirii naturii juridice a răspunderii disciplinare a salariaților, găsim util să punem în discuție următoarele probleme: *în primul rând*, prezenta instituție juridică urmărește scopul de a combate faptele de natură distructivă comise de către salariații cu care unitatea economică are încheiate contracte individuale de muncă. *În al doilea rând*, prezenta instituție urmărește restabilirea ordinii prin intermediul aplicării prevederilor reglementate de legislația muncii.

Natura juridică a răspunderii disciplinare a salariaților este condiționată de o mulțime de factori juridici, cei mai importanți fiind prezentați în cele ce urmează. În cadrul dreptului muncii, materializarea relațiilor sau a înțelegerilor privind prestarea muncii se realizează prin încheierea contractului individual de muncă, conținutul acestuia fiind reglementat expres de prevederile art. 45 al Codului muncii al R. Moldova. Prin urmare, aplicarea instituției răspunderii disciplinare a salariaților asupra unui salariat poate fi realizată de către angajator doar dacă el are încheiat cu acesta un contract individual de muncă.

În doctrina dreptului muncii român, s-a expus o opinie identică celei propuse de noi, conform căreia „doar salariatul poate fi subiect al abaterii disciplinare” [2]. Mai mult,

În această ordine de idei autorul Alexandru Țiclea a adăugat că „într-adevăr, antrenarea răspunderii disciplinare poate avea loc numai dacă fapta socialmente periculoasă a fost săvârșită de o persoană care se află în raporturi de muncă cu un angajator, în baza unui contract de muncă; în lipsa acestuia nu poate exista răspunderea disciplinară” [25]. În această ordine de idei, autorul Ion Trăian Ștefănescu a oferit o apreciere, considerăm noi relevantă, a naturii juridice a răspunderii disciplinare a salariaților privind încheierea contractului individual de muncă, relatând că „numai încheierea contractului individual de muncă are ca urmare incidența obligației salariatului de a respecta toate regulile ce configurează disciplina muncii” [21].

Analizând opiniile prezentate, observăm că o condiție de bază a antrenării răspunderii disciplinare a salariaților în sfera muncii o constituie încheierea unui contract individual de muncă, conform rigorilor din Codul muncii. Așadar, în baza acestor argumente, relatăm că un prim element al naturii juridice a instituției răspunderii disciplinare a salariaților este *contractual*, care capătă valabilitate juridică doar în urma încheierii contractului individual de muncă de către salariat și angajator, primul fiind obligat să presteze o muncă determinată în schimbul salariului oferit de către angajator.

Astfel, contractul individual de muncă, fiind prin natura sa un act juridic sinalgmatic, încheiat între angajator și salariat, constituie primul și, de fapt, singurul izvor de ordin juridic, în prezența căruia salariatul poate da naștere prin acțiunile sau inacțiunile sale obligației de a răspunde disciplinar față de angajator în urma periclitării ordinii disciplinare stabilite în unitate. În ceea ce privește obligația în cadrul relațiilor de muncă, menționăm că aceasta, ca și în cazul contractelor civile, la fel este una contractuală, doar că are anumite particularități: în cazul contractului de muncă sunt stabilite un șir de obligații necesare a fi respectate de către salariați. Termenul obligație își are originea în cuvântul *obligare* sau *obligatio*, care în latină însemna a lega (*ligare*) pe cineva „din pricină” (*ob. obs*) în vederea obținerii a ceva sau realizării unui anume scop [15, p. 345].

În această ordine de idei, merită a fi atrasă atenția asupra faptului că, în faza încheierii contractului de muncă, angajatorul este obligat să aducă la cunoștința viitorului salariat totalitatea actelor normative emise la nivelul unității, care i se vor aplica pe toată durata contractului individual de muncă. Din categoria unor asemenea acte ale unității, de regulă, fac parte: regulamentul intern al unității; contractul colectiv de muncă; regulamentul privind conduita disciplinară la locul de muncă și altele. Familiarizarea salariatului cu asemenea acte este identică cu cea a încheierii contractului individual de muncă, fiind cunoscute de către salariat prin contrasemnarea acestora în borderoul de încunoștințare.

În cadrul relațiilor de muncă reglementările contractuale au o importanță practică deosebit de valoroasă, pentru că prin încheierea unui asemenea act juridic de către angajator și salariat se materializează principalele efecte ale acestuia: achitarea contribuțiilor medicale și sociale, introducerea înscrierilor în carnetul de muncă al salariatului, principalul efect fiind achitarea salariului de către angajator rezultat al îndeplinirii muncii stabilite de către părți în contractul de muncă.

Adaptarea contractului individual de muncă la reglementările interne ale unității, care stabilesc salariatului un volum de obligații ce urmează să fie respectate de către acesta, este proprie doar relațiilor de muncă, deoarece dreptul muncii este menit să supravegheze și să garanteze participanților la relațiile de muncă un confort individual și o reglementare cât mai adecvată climatului sociojuridic al unității. Așadar, relatăm că anume în cadrul unei asemenea categorii de acte se regăsește reglementarea instituției

răspunderii disciplinare a salariaților, care se face aplicabilă doar în baza a încheierii contractului individual de muncă.

Conținutul unor asemenea acte, de regulă, este determinat de angajator, de sine stătător sau de comun acord cu reprezentanții salariaților, care stabilesc modul și condițiile de respectare a acestora de către salariați, ordinea disciplinară necesară în procesul de prestare a muncii în cadrul unității. Pentru a fi perceput adecvat de către salariat, conținutul actelor unității menționate trebuie să fie explicate, salariatul trebuie să cunoască permisiunile și restricțiile în cadrul relației de muncă, prezentate sub denumirea de *disciplină de muncă*, deoarece dacă salariatul nu este de acord cu unele condiții sau reguli de ordin intern, el este în drept să refuze încheierea contractului individual de muncă.

În opinia noastră, aplicarea răspunderii disciplinare de către angajator este binevenită, întrucât reglementarea ordinii din unitate constituie un drept al angajatorului prevăzut în art. 10 alin. (1) lit. e) Codul muncii RM. Susținerea celor relatate se condiționează prin faptul că stabilirea unor reguli de comportament (în mod special al celui disciplinar) în cadrul unității de către angajator asigură și promovează un mecanism disciplinar, considerăm noi eficient, reflectat sub forma unei politici care se impune a fi respectată de către toți membrii colectivului de muncă prin efectul încheierii contractelor individuale de muncă cu unitatea angajatoare. Mai mult, existența unei asemenea politici în cadrul unității, odată aplicată în procesul de gestionare a muncii salariate, asigură la nivel psihologic un confort și un obstacol, la fel psihologic, pentru salariați pentru a evita comiterea abaterilor disciplinare.

Referindu-ne la prevederile contractului individual de muncă, la compartimentul ce vizează răspunderea disciplinară a salariatului, considerăm că ar fi deosebit de important ca în conținutul contractelor individuale de muncă să fie efectuată o detaliere a specificului și a situațiilor în care, potrivit legislației muncii, intervine răspunderea disciplinară a salariatului, precum și a celor reglementate de actele normative interne, adoptate de către angajator, sau măcar să fie introduse unele trimiteri la acestea. Referitor la răspunderea disciplinară a salariaților, în doctrina dreptului muncii român a fost exprimată opinia, potrivit căreia „pentru a fi deplin eficientă, disciplina muncii trebuie să fie liber consimțită” [17, p. 68]. Teza citată a fost susținută de renumiții autorii autohtoni Eduard Boișteanu și Nicolae Romandaș, care în lucrarea lor [7, p. 344] au atras atenția asupra *consimțământului informat* al persoanei ce se angajează [13, pp. 30-48]. Astfel, în sensul celor discutate, autorii au susținut că „grație acestui tip de consimțământ, persoana care se angajează și al cărei consimțământ este cerut la angajare trebuie să primească toate informațiile cu privire la principalele clauze pe care le va cuprinde contractul de muncă, informații susceptibile de a-i influența voința și de a-i permite să ia o decizie în cunoștință de cauză” [7, p. 344].

La etapa încheierii contractului individual de muncă, în opinia noastră, explicarea prevederilor referitoare la disciplina muncii și la răspunderea disciplinară a salariaților în cadrul unității au o valoare extrem de importantă, deoarece prin includerea acestor prevederi în conținutul contractului individual de muncă și aducerea la cunoștință a actelor interne ale unității salariatul în cauză nu va putea invoca necunoașterea unor asemenea reguli, în special a celor cu caracter disciplinar, în situația în care acesta va comite o abatere disciplinară. Includerea sau trimiterea la astfel de norme în conținutul contractului individual de muncă, în opinia noastră, ar reprezenta o nouă posibilitate de a spori cultura juridică a relațiilor de muncă, pentru că analiza practicii contemporane demonstrează deseori că textul contractelor de muncă este unul standardizat, conținutul

acestora în marea lor parte fiind preluat din Convenția colectivă (nivel național) nr. 4 din 25.07.2004 privind modelul contractului individual de muncă [1].

Continuând tratarea ideii citate anterior, menționăm că modelul contractului individual de muncă propus de către partenerii sociali și recomandat spre utilizare în unitățile economice, trebuie să fie adaptat de către angajatori prin completările și modificările conforme specificului funcției ocupate de către salariat, precum și adaptarea acestuia la alte condiții din unitate.

În ceea ce privește reflectarea actelor interne ale unității în contractul individual de muncă, acestea urmează a fi analizate și negociate de către părți.

Principalul act juridic aplicabil raporturilor de muncă în cadrul unității, cu caracter de reglementare a disciplinei muncii și a răspunderii disciplinare a salariaților, îl constituie *regulamentul intern al unității*, elaborat în baza dispozițiilor art. 198-200 Codul muncii RM. Regulamentul intern constituie un adevărat fundament de norme interne, în temeiul cărora angajatorii își organizează atât procesele de muncă, cât și chestiunile care necesită reglementare în cadrul fiecărei unități într-o bună desfășurare a activităților preconizate. Referitor la acest act al unității, Ion Trăian Ștefănescu a susținut că „regulamentul intern este un izvor specific al dreptului muncii care reglementează în mod concret, în baza legislației muncii, în principal, probleme de ordin disciplinar din cadrul unității respective” [22, p. 46].

Cu siguranță, menirea regulamentului intern al unității servește drept ghid comportamental care trebuie urmat de toți salariații. Fiind un act cu putere de lege, evident internă, reglementat expres de lege, dispozițiile acestuia odată ignorate de către salariați, antrenează răspunderea disciplinară a acestora. În cazul unei fapte mai grave decât cea disciplinară, poate fi aplicată și o altă formă de răspundere juridică, de exemplu răspunderea contravențională sau, și mai grav, penală. Reieșind din cele invocate, menționăm că în scopul organizării unei munci eficiente, legiuitorul a stabilit în mod imperativ obligativitatea adoptării unui regulament intern în cadrul fiecărei unități prin prevederile art. 198 alin. (1) CM RM.

În afară de acest articol din regulamentul intern al unității, trebuie preluat și art. 49 Codul muncii RM alin. (1) lit. g), h), l), n) și alin. (2) care determină corectitudinea și corespunderea îndatoririlor angajatorului privind respectarea prevederilor legale în procesul încheierii și stabilirii condițiilor în contractele individuale de muncă.

Potrivit art. 199 alin. (1) lit. d) Codul muncii RM, în faza elaborării regulamentului intern al unității, angajatorul are obligația de a introduce în conținutul acestuia prevederi referitoare la disciplina muncii. În opinia noastră, disciplina de muncă stabilită de către legiuitor ca obligație a angajatorului este și o prerogativă exclusivă a acestuia, deoarece angajatorul, fiind, de regulă, un agent economic, indiferent de formă de proprietate și organizare juridică, are un scop primordial: *profitul economic*, care, de regulă, poate fi realizat doar prin stabilirea și menținerea unui climat și ordine internă bine planificată și respectată de către toți subiecții implicați în asemenea activități. Referitor la organizarea corectă a proceselor de muncă de către angajator, un colectiv de autori economiști autohtoni au relatat că „organizarea corectă a proceselor menționate va facilita valabilitatea întreprinderii în condițiile concurențiale de piață, performanțele acesteia obținute în procesul desfășurării activității economico-financiare ce depind în mod esențial de oportunitatea și argumentarea deciziilor manageriale” [26, p. 5]. În sensul celor relatate, Ion Trăian Ștefănescu s-a pronunțat cu privire la asigurarea disciplinei de muncă, rela-

tând că „asigurarea disciplinei muncii – condiție indispensabilă pentru realizarea obiectivelor oricărei activități desfășurate de un operator economic sau de o persoană juridică de altă natură – presupune utilizarea mijloacelor stimulative care se află într-un proces de dezvoltare și diversificare a lor, în condițiile privatizării și ale negocierii colective și individuale a condițiilor de muncă” [23, p. 451].

Reieșind din argumentele invocate, legiuitorul moldovean a instituit, în afară de prevederile legislative menționate, și alte pârghii legislative referitoare la asigurarea disciplinei de muncă în unitate. Astfel, consultând textele legale stabilite în alin. (1) lit. e) și f) ale art. 199 din CM RM, observăm că potrivit lit. e) „regulamentul intern al unității trebuie să conțină prevederi privind abaterile disciplinare și sancțiunile aplicabile potrivit legislației în vigoare”. În conformitate cu acest text, considerăm oportun să precizăm că legiuitorul moldovean a lăsat la latitudinea angajatorilor posibilitatea de a trata de sine stătător instituția abaterilor disciplinare și răspunderea disciplinară a salariaților, cu unele excepții, introducând în acest sens doar o listă de specificații ale faptelor de natură disciplinară, la comiterea cărora salariații vor fi trași necondiționat la răspundere disciplinară.

Prin urmare, un al doilea element al naturii juridice a răspunderii disciplinare a salariaților în sfera muncii îl constituie *reglementarea internă*, dedus din reglementările acestuia prin prevederile art.10 alin. (1) lit. e) și art. 199 alin. (1) lit. d) Codul muncii RM.

În doctrina de specialitate autohtonă, reglementărilor interne ale unității nu li s-a acordat atenția cuvenită, unicul autor în acest sens fiind autorul Alexandru Gamureac [14] care, prin cercetările sale, oferă unele idei cu privire la modul de elaborare și posibilitățile practice de aplicare a instituției actelor normative emise la nivelul unității de către angajator. Astfel, în opinia autorului citat, „elaborarea documentației interne aplicabile raporturilor juridice de muncă reprezintă prin sine un complex de operațiuni logico-juridice, care vor reflecta și indica comportamentul și condițiile aplicabile desfășurării procesului de muncă al salariaților, fiind stocate în actele adoptate de angajatori și implementate în activitatea curentă a unității” [14]. Argumentarea celor menționate este condiționată, în opinia autorului, din considerentul că „necesitatea adoptării acestor acte este influențată, în primul rând, de insuficiența reglementărilor legislative privind înțelegerea părților soldate cu încheierea contractului individual de muncă, în al doilea rând, legislația muncii nu este în stare să înglobeze toate domeniile în care se utilizează munca salariată, deoarece domeniile, activitățile care se practică pe teritoriul Republicii Moldova sunt diverse și întotdeauna implică cunoștințe speciale care vor fi puse drept repere în organizarea unor procese de muncă în care se specializează întreprinderea” [14]. Ne raliem întru totul opiniilor reflectate în literatura de specialitate autohtonă, pentru că ideile puse în discuție cu prilejul cercetării instituției actelor normative emise la nivelul unității de către angajator reflectă realitățile cadrului legal al muncii din Republica Moldova. Tot în acest sens, găsim utilă opinia referitoare la faptul că legiuitorul a lăsat la discreția angajatorilor reglementarea chestiunilor ce apar în procesul activității de muncă al unității.

De exemplu, în anul 2016, a văzut lumina tiparului noul *Ghid al specialistului în sfera resurselor umane*, elaborat de către Eduard Boișteanu, Nicolae Romandaș și Felicia Păscăluță, [8, p. 70-81] acesta propunând o serie de modele de acte, necesare a fi perfectate de către angajator, pentru validarea din punct de vedere juridic a efectelor raporturilor juridice de muncă. Pentru a localiza reglementările de ordin intern privind disciplina de muncă, inclusiv răspunderea disciplinară a salariaților în sfera muncii, autorii menționați au propus un model al regulamentului intern al unității [8, p. 70-81] și un model cu privire

la desfășurarea anchetei de serviciu în privința salariaților unității [8, pp. 101-103]. Relatăm că textul actelor normative propuse în acest sens constituie o sursă de inspirație deosebit de valoroasă, în special pentru specialistul angajat în secția resurselor umane ale unității.

Un alt act juridic care, de asemenea, se aplică în cadrul relațiilor de muncă și care, la fel, poate reglementa aspectele disciplinare în cadrul unității, îl constituie *contractul colectiv de muncă*, reglementat de prevederile art. 30-34 CM RM. Este de menționat că instituția contractului colectiv de muncă a fost de asemenea cercetată de autorii moldoveni Eduard Boișteanu și Nicolae Romandaș care au realizat un studiu deosebit de valoros în domeniul încheierii contractelor colective de muncă în Republica Moldova [6, p. 309].

Cu referire la valoarea juridică a contractului colectiv de muncă în faza reglementării răspunderii disciplinare a salariaților, menționăm că acest act poate avea incluse în conținutul său norme privind stabilirea disciplinei muncii și privind răspunderea disciplinară a salariaților. Respectarea prevederilor contractului colectiv de muncă se impune, în primul rând, prin faptul că acesta constituie un act de parteneriat social în sfera muncii, la elaborarea căruia participă toți sau, cel puțin, majoritatea membrilor unității, prin intermediul reprezentanților lor, în scopul creării unor condiții de prestare a muncii confortabile, echitabile, cu armonizarea continuă a intereselor salariaților și ale angajatorilor. În opinia noastră, contractul colectiv de muncă, alături de alte acte interne ale unității, nu urmăresc decât un singur scop: consolidarea activității de muncă și a comportamentului salariaților în cadrul unității.

Având caracter strict juridic, răspunderea disciplinară a salariaților constituie o relație de regres utilizată de către angajator în scopul organizării și menținerii adecvate a ordinii disciplinare în unitate. Încălcarea prevederilor privind disciplina muncii, instituite în unitate de regulamentul intern, poate da naștere unui raport juridic litigios în cadrul relațiilor de muncă. Sancționarea acțiunilor nelegitime ale salariaților se realizează de către angajator potrivit regulilor stabilite în regulamentul privind conduita disciplinară a salariaților unității adoptat în temeiul prevederilor art. 206 alin. (1) CM RM, care prevăd alte sancțiuni, (cu caracter de amendă), fiind interzise să fie aplicate potrivit prevederilor art. 206 alin. (3) Codul muncii R.M. Prin urmare, deducem că un alt element al naturii juridice a răspunderii disciplinare a salariaților îl constituie *reglementarea ambiguă a procedurii de sancționare disciplinară a salariaților*.

Referindu-ne la cadrul legislativ cu caracter de constrângere disciplinară a salariaților în sfera muncii, menționăm că legislația muncii moldovenească la capitolul sancțiunilor este una deosebit de superficială. Reglementarea sancțiunilor disciplinare, aplicabile salariaților în sfera muncii, este consfințită în prevederile art. 206 Codul muncii RM. Analizând prevederile textului legal menționat, observăm că acestea pun la îndemâna angajatorului un complex de instrumente de ordin juridic, care, fiind aplicate, impun salariatul să suporte efectele nefavorabile ale restricțiilor de ordin juridic conform art. 201 Codul muncii RM.

Analizând prevederile legislației muncii la compartimentul răspunderea disciplinară a salariaților, am ajuns la concluzia că legislația muncii autohtonă la momentul actual, în special la capitolul răspunderii disciplinare și al sancțiunilor disciplinare posibile a fi aplicate salariaților, este o transpunere a legislațiilor sovietice. Un argument în acest sens ar constitui faptul că Republica Moldova, fiind o țară postsovietică, și-a continuat politica sovietică în domeniul dreptului muncii clasic, promovându-l fără a opera modernizări substanțiale, inclusiv cu privire la răspunderea disciplinară a salariaților.

Cu titlu de drept comparat, în situația ce vizează răspunderea disciplinară a salariaților în legislația muncii a României observăm că legiuitorul român a progresat considerabil, propunând un spectru vast de reglementări, inclusiv la capitolul răspunderii disciplinare. Astfel, angajatorul român are la îndemână mai multe posibilități de a sancționa salariații care încalcă regulile disciplinare în cadrul unității. Ca exemplu art. 248 alin. (1) Codul muncii al României, potrivit căruia „sancțiunile disciplinare pe care le poate aplica angajatorul în cazul în care salariatul săvârșește o abatere disciplinară sunt: a) avertismentul scris; b) retrogradarea din funcție, cu acordarea salariului corespunzător funcției în care s-a dispus retrogradarea, pentru o durată ce nu poate depăși 60 de zile; c) reducerea salariului de bază pe o durată de 1-3 luni cu 5-10%; d) reducerea salariului de bază și/sau, după caz, și a indemnizației de conducere pe o perioadă de 1-3 luni cu 5-10%; e) desfacerea disciplinară a contractului individual de muncă” [2].

După cum observăm, sancțiunile disciplinare reglementate de norma legislativă română diferă substanțial de normele legislative ale Republicii Moldova, fiind bazate exclusiv pe aspectul economic al salariatului culpabil. Legislației muncii a Republicii Moldova îi sunt străine astfel de prevederi, din contra legiuitorul moldovean a interzis expres asemenea acțiuni prin prevederile art. 206 alin. (3) Codul muncii al R. Moldova potrivit căruia „se interzice aplicarea amenzilor și a altor sancțiuni pecuniare pentru încălcarea disciplinei de muncă”. Depășind forma restricțiilor pecuniare (după cum am arătat în legislația muncii române), am observat că legiuitorul român a trecut la o nouă etapă de gestionare a relațiilor de muncă, punând accentul pe dezvoltarea principiului conștiinței salariatului. Anume conștiința salariatului constituie acel element asupra căruia angajatorul, aplicând prevederile instituției răspunderii disciplinare, încearcă să influențeze sentimentul de responsabilitate în cadrul relațiilor de muncă. Totodată, considerăm, că acest mod de tratare a abaterilor disciplinare are un scop deosebit de important care constă în educarea membrilor societății, inclusiv a salariaților, bazată pe aprecierea adecvată a muncii încredințate acestora de către angajator și a rolului salariatului în cadrul unui colectiv de muncă în particular și ca membru al societății în general.

Având trăsături comune cu alte discipline din cadrul sistemului de drept, răspunderea disciplinară a salariaților antrenată în dreptul muncii poate fi considerată ca unica ramură a dreptului, care are menirea să restricționeze salariatul din punct de vedere moral, acțiune îndreptată spre educarea continuă a cetățenilor implicați în relații de muncă. Totodată, considerăm că aplicarea sancțiunilor disciplinare față de salariați nu are drept scop crearea unei stări psihologice nefavorabile, ci, dimpotrivă, urmărește dezvoltarea la salariat a calităților de responsabilitate și respect față de regimul de muncă instituit în cadrul unității.

Pe lângă ideile sus-menționate în doctrina de specialitate românească s-a reliefat o opinie, conform căreia „totuși răspunderea disciplinară nu este o răspundere contractuală tipică: nu se angajează în condițiile și formele răspunderii contractuale de drept comun pentru neexecutarea totală sau parțială a obligațiilor contractuale sau executarea acestora cu întârziere” [12]. Astfel, un element următor, aferent definirii naturii juridice a răspunderii disciplinare a salariaților în sfera muncii, îl constituie *atipicitatea răspunderii disciplinare a salariaților*.

Se consideră, că este necesar să se ofere anumite explicații și precizări, care vor fi utile atât în tratarea problematicii răspunderii disciplinare a salariaților, cât și ca suport pentru buna înțelegere a specificului și unicității reglementării juridice a instituției răspunderii disciplinare a salariaților. Drept argument pentru confirmarea celor relatate ser-

vește faptul că dreptul muncii, fiind un drept mixt, implică în egală măsură atât norme din cadrul ramurilor de drept public, cât și al celui privat. În sfera relațiilor de muncă acționează un anumit principiu: în situația în care prevalează normelor din cadrul unei anumite ramuri de drept cu caracter de prestare a muncii, ele sunt cărmuite de specificul și influențele dreptului muncii, deoarece în cazul apariției unui conflict între părți, calificarea instanței de judecată se va face în baza prevederilor art. 2 alin. (3) Codul muncii al R. Moldova, potrivit căruia „în cazul în care instanța de judecată stabilește că, printr-un contract civil, se reglementează de fapt raporturile de muncă dintre salariat și angajator, acestor raporturi li se aplică prevederile legislației muncii”. Tot în acest sens, autorii Eduard Boișteanu și Nicolai Romandăș au oferit o precizare privind natura dreptului muncii, definindu-l în acest sens: „Ca ramură de drept mixt (privat/public), dreptul muncii constituie un ansamblu de norme și instituții juridice care reglementează raporturile juridice de muncă și alte raporturi juridice indisolubil legate de acestea (conexe)” [5, p. 23].

Un alt element cheie, atribuit componentei naturii juridice a răspunderii disciplinare a salariaților, în opinia noastră, îl prezintă *abaterea disciplinară*, potrivit calificării atribuite de legislația muncii. Este lesne de înțeles că răspunderea nu se poate angaja, în special cea din cadrul relațiilor de muncă, fără întreprinderea unor acțiuni sau inacțiuni din partea salariatului, acestea, de regulă, având tentă ilegală, care potrivit reglementărilor legislației muncii, se sancționează disciplinar. În acest sens Irina Sorică a observat că „răspunderea disciplinară se angajează prin săvârșirea unei fapte ilicite – a unei abateri disciplinare – repercusiunile ei fiind întâlnite, în primul rând, în domeniul raporturilor de muncă dintr-o unitate” [20, p. 112]. Referindu-ne la categoria faptelor cu caracter de abatere disciplinară, comise eventual de către salariați în cadrul relațiilor de muncă, menționăm că cele mai frecvente sunt: încălcarea regimului de muncă (art. 95-106 Codul muncii al R. M.); nerespectarea regulilor și normelor stabilite domeniului securității și sănătății în muncă (art. 222-225 Codul muncii al R. M.) nerespectarea prevederilor cuprinse în art. 9 alin. (2) lit. (a-i) Codul muncii al R. M. etc.

Analizând importanța și rolul instituțiilor dreptului muncii enunțate, după părerea noastră, încălcarea de către salariat a prevederilor legislative prezentate mai sus, nu pot fi neglijate de către angajator deși cazul unei eventuale încălcări disciplinare, nesemnificative salariatul poate fi iertat. Dar în cazul unei abateri grave, dacă angajatorul îl va ierta, această atitudine ar demonstra o inechitate față de ceilalți salariați, aflați cu acesta în relații de muncă. În temeiul celor prezentate, menționăm că angajatorul, prin gestul de „iertare”, încălcă prevederile principiului stabilit în cuprinsul prevederilor art. 5 lit. e) Codul muncii al R. M., care consfințește expres faptul că „tuturor salariaților li se asigură egalitatea în drepturi și în posibilități”. Considerăm că prevederile prezentului principiu, în practică, prezintă o valoare juridică extrem de importantă, în special în procesul aplicării sancțiunilor disciplinare față de salariații unității, deoarece, indiferent de fapta comisă sau indiferent de poziția salariatului în structura organizatorică a unității, acesta trebuie tratat ca și toți ceilalți membri ai colectivului.

Mai mult, acest fapt ar putea să trezească în rândul lucrătorilor neîncredere față de angajator, ceea ce poate provoca dificultăți în procesul de administrare al unității și ar tulbura spiritul de colegialitate.

Un alt aspect, pe care îl considerăm relevant în faza cercetării naturii juridice a instituției răspunderii disciplinare a salariaților în sfera muncii, îl constituie angajarea acestei răspunderi juridice ca urmare a participării salariatului la raportul juridic de muncă în

calitate de subiect. Astfel, un element important pentru antrenarea răspunderii juridice (cea disciplinară nefiind o excepție), este după părerea lui Dumitru Baltag „răspunderea pentru fapta săvârșită cu vinovăție, care are la bază concepția juridică a răspunderii subiective, conform căreia autorul faptei răspunde numai atunci când și-a dat seama sau trebuia să-și dea seama de rezultatele faptei sale și de semnificațiile sale social-juridice periculoase, fiind sancționat pentru comportamentul său antisocial” [3, p. 427].

În opinia noastră, un asemenea element joacă un rol decisiv în cadrul procedurii de tragere la răspundere disciplinară a salariaților unității, pentru că „anume abaterea disciplinară, săvârșită cu vinovăție, constituie temeiul răspunderii disciplinare” [16, p. 244]. Această condiție subiectivă implică caracterul deliberat al acțiunii subiectului prin asumarea riscului ce decurge din comportamentul prin care s-a nesocotit prevederea legală [18, p. 109]. În doctrina teoriei generale a dreptului s-a apreciat că „*vinovăția* este atitudinea psihică a unei persoane față de fapta ilicită săvârșită, precum și față de consecințele acestei fapte” [3, p. 427]. În această ordine de idei, considerăm că, odată fiind încunoștințat salariatul despre limitele și permisele acțiuni de natură comportamentală în cadrul unității, de regulă aduse la cunoștința acestuia contra semnătură, acest fapt nu poate fi negat de el. Deci, în cazul constatării acțiunilor de natură indisciplinară, angajatorul va fi pus în situația aplicării prevederilor reglementate de Codul muncii al R.M. față de salariatul culpabil.

Astfel, potrivit opiniilor prezentate, poate fi trasă o singură concluzie, aceasta constând în faptul că elementul vinovăției salariatului este primordial în faza aprecierii faptei comise de către salariat, aceasta fiind una de indisciplină, ca urmare a îndeplinirii sau neîndeplinirii obligațiilor sale de muncă prestabilite de angajator. Prin urmare, considerăm că anume intenția salariatului influențează în mod direct gradul de sancționare disciplinară aplicată de către angajator.

Spre deosebire de dreptul penal, în cadrul căruia diferențierea dintre formele și gradele vinovăției este de mare importanță pentru însăși incriminarea anumitor fapte, în conformitate cu principiul că majoritatea infracțiunilor sunt sancționate numai atunci când sunt săvârșite cu intenție, în materie disciplinară această diferențiere nu produce efecte atât de categorice [19, p. 110]. Drept argument întru susținerea celor prezentate, menționăm opinia autoarei Irina Sorică [19, p. 110], care referitor la răspunderea disciplinară a salariaților a afirmat că „în cazul răspunderii disciplinare, vinovăția poate îmbrăca forma intenției – directă sau indirectă - fie forma culpei - cu ușurință sau neglijență”. În scopul definirii intenției, apelăm la unele idei din doctrina dreptului penal, care ne-au atras atenția asupra elementului cercetat prin opinia autorului Alexandru Boroș, care a constatat că „*intenția* constituie forma fundamentală, generală și originară a vinovăției” [9, p. 92]. Tot în acest sens, un colectiv de autori autohtoni, penaliști, au precizat că „*intenția directă* se caracterizează prin aceea că infractorul își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, prevede urmările sale prejudiciabile și dorește survenirea acestor urmări” [10, p. 204].

Luând în considerare ultima opinie, considerăm utilă o remarcă, pe care dorim s-o aducem în câmpul relațiilor de muncă: cuvântul *infractor* poate fi substituit cu cel de *salariat* la efectuarea cercetării instituției răspunderii disciplinare, dar acestea nu pot fi considerate identice ca sens. Referindu-se la sfera conștiinței, înțelegerea caracterului prejudiciabil al faptei și prevederea urmării ei constituie elementul intelectual al intenției [10, p. 204]. Înțelegerea caracterului prejudiciabil al faptei săvârșite în timp e adresată

prezentului și înseamnă că persoana în timpul săvârșirii infracțiunii conștientizează caracterul și gradul prejudiciabil al faptei pe care o săvârșește [10, p. 204]. Prevederea urmărilor prejudiciabile este adresată în timp viitorului și înseamnă că făptuitorul a avut reprezentarea posibilității survenirii lor [28, p. 204].

Cu referire la esența intenției directe a salariatului, menționăm că aceasta îmbracă forma unei forțe de opunere, cu acțiune directă, manifestată de către salariat împotriva ordinii disciplinare stabilite în cadrul unității de către angajator cu ajutorul diferitelor acte juridice cu caracter de reglementare, care se aduc la cunoștința acestuia în faza încheierii contractului individual de muncă.

În sensul defnirii intenției indirecte, în doctrina dreptului penal s-a apreciat că aceasta „se caracterizează prin faptul că infractorul își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, prevede urmările sale prejudiciabile și admite, în mod conștient, survenirea acestor urmări”. La fel ca și în cazul intenției directe, subiectul infractorului trebuie substituit cu cel al salariatului doar la nivel conceptual, semnul egalității între aceste subiecte ar deveni unul abuziv.

Astfel, fiind stabilită intenția salariatului, de regulă, prin rezultatele anchetei de serviciu, organizate de către angajator conform art. 208 alin. (2) Codul muncii al R. Moldova, menționăm că angajatorul poate constata care anume tip de intenție a avut salariatul - directă sau indirectă. Pe această cale, menționăm că angajatorul va putea stabili trăsăturile vinovăției salariatului sau ale salariaților în cazul unei fapte de indisciplină complexe, comise de către un grup de salariați. În ceea ce privește aprecierea promptă a rezultatelor anchetei de serviciu, angajatorul este singurul subiect care are dreptul de a stabili dacă salariatul este vinovat de comiterea faptei imputate. În final recunoașterea vinovăției de către salariat constituie un element component al caracteristicilor psihice ale persoanei, în cazul nostru, a unui subiect calificat numit *salariat*, conform art. 1 Codul muncii al R. Moldova. Prin urmare, pentru bună desfășurare a anchetei de serviciu și stabilirea tuturor circumstanțelor ce au legătură directă cu abaterea disciplinară comisă de salariat, considerăm că, în scopul respectării spiritului justeței în cadrul relațiilor de muncă, necesită respectarea, în mod obligatoriu, de către angajator a îndatoririi stabilite de prevederile art. 208 alin. (1) Codul muncii al R. Moldova conform căruia „până la aplicarea sancțiunii disciplinare, angajatorul este obligat să ceară salariatului o explicație scrisă privind fapta comisă”.

În doctrina dreptului muncii, în special în cea română, s-a pus în discuție problema prezentării de către salariat angajatorului a explicației scrise pe marginea faptei disciplinare comise. Drept teme de pornire a discuțiilor pe marginea acestui subiect, considerăm că ideea de relevanță îi aparține autorului român Ion Trăian Ștefănescu, care a precizat că „fiind subordonat, salariatul nu poate fără motiv să nu răspundă – și nici pe plan doctrinar nu trebuie să se accepte că ar putea să nu răspundă – la convocarea angajatorului său” [24, p. 461]. Numai formularea apărării cu prilejul convocării reprezintă un drept (o facultate), în timp ce prezentarea la convocare este o obligație [24, p. 461]. Mai mult, în această ordine de idei, autorul citat consideră că „cel în cauză (salariatul), neprezentându-se fără motiv la cercetarea disciplinară săvârșește o nouă abatere disciplinară care poate fi cercetată și sancționată distinct” [24, p. 461].

Drept reacție la cele invocate de renumitul autor român, considerăm că autorul în cauză promovează ideea unui etalon de comportament al salariatului, care trebuie manifestat în cadrul raporturilor juridice de muncă, acesta fiind ghidat de principiul subordo-

nării salariatului față de angajator, conform prevederilor Codului muncii. Altfel zis, autorul sugerează salariaților să respecte în totalitate procedurile stabilite de legislație, inclusiv pe cele referitoare la consecutivitatea stabilită de către angajator privind ordinea legală la cercetarea faptelor ce constituie abateri cu caracter disciplinar. Referindu-ne la faptul neprezentării salariatului la convocarea dispusă de angajator cu prilejul cercetării abaterii disciplinare, rămânem de acord cu opinia exprimată, deoarece salariatul odată încheind raportul de muncă, se obligă să se supună puterii economice a angajatorului [29, p. 126-127], care se materializează în îndatoririle stabilite în regulile regulamentului intern al organizației în cauză [27, p. 126-127].

Cadrul legislativ al Republicii Moldova, în privința obligației salariatului de a se prezenta în fața angajatorului cu scopul de a stabili gradul său de vinovăție, este lăsat sub tăcere de către legiuitor, precum și întregul capitol dedicat disciplinei de muncă și răspunderii disciplinare a salariaților, propunând un cadru foarte modest prin stabilirea unor elemente de reper ale acestui mecanism, care poate fi antrenat în cadrul relațiilor de muncă. Anterior, la realizarea obligației stipulate în lege, angajatorul se va asigura că sancțiunea disciplinară aplicată salariatului nu este un rezultat al subiectivismului manifestat față de persoana salariatului. Mai mult, în temeiul art. 206 alin. (5) din Codul muncii al R. Moldova, legiuitorul moldovean stabilește expres obligația angajatorului ca „la aplicarea sancțiunii disciplinare, angajatorul trebuie să țină cont de gravitatea abaterii disciplinare comise și de alte circumstanțe obiective”. Prin urmare, obiectivitatea este o argumentare a legalității acțiunilor întreprinse de către angajator la aplicarea unei anumite sancțiuni cu caracter disciplinar față de salariatul cu care are încheiat raportul juridic de muncă și este vinovat de încălcarea disciplinei de muncă a unității.

Un alt element constitutiv al naturii juridice a răspunderii disciplinare a salariaților îl constituie *răspunderea personală a salariatului*, care denotă atitudinea salariatului și urmările suportate de salariat ca rezultat al încălcării disciplinei de muncă în unitate. Atribuirea acestui element la categoria elementelor constitutive ale naturii juridice a răspunderii disciplinare a salariaților nu este accidentală, deoarece în marea majoritate a lucrărilor de specialitate autorii o atribuie la categoria caracteristicilor, pe când, în opinia noastră, acest element are legături mai strânse cu temelia răspunderii juridice propriu-zise în cadrul relațiilor de muncă. Întemeindu-ne pe prevederile art. 45 Codul muncii al R. Moldova, considerăm că merită a fi atrasă atenția asupra definiției oferite de legiuitorul moldovean contractului individual de muncă, potrivit căreia „contractul individual de muncă este înțelegerea dintre salariat și angajator, prin care salariatul se obligă să presteze o muncă într-o anumită specialitate, calificare sau funcție, să respecte regulamentul intern al unității, iar angajatorul se obligă să-i asigure condițiile de muncă prevăzute de Codul muncii, de alte acte normative ce conțin norme ale dreptului muncii, de contractul colectiv de muncă, precum și să achite la timp și integral salariul.”

După cum observăm din definiția legală, legiuitorul a stabilit expres părțile acestui contract, prezentând concret prestațiile necesare să fie executate de părți, fără oferirea posibilităților de substituire a uneia dintre părți cu alta, în scopul executării prestațiilor asumate față de cealaltă parte contractantă. Totodată, este necesar de menționat că subordonarea personală a salariatului constituie a doua fază a relațiilor de muncă, care este strâns legată de instituția disciplinei de muncă în unitate, din conținutul căreia face parte însuși elementul răspunderii disciplinare a salariaților. Din aceste considerente, în doctrina de specialitate a Federației Ruse, autorii E.V. Magnițkaia și E. N. Evstigneev

au opinat că „... pentru fiecare salariat, care a încheiat contract individual de muncă, obligația de a respecta ordinea internă și disciplina muncii reiese din lege, și nu din înțelegerea părților”.

Luând în considerare prevederile legislației muncii, observăm că, potrivit definiției contractului individual de muncă, salariatul este lipsit de posibilitatea substituirii sale de către un alt subiect în cadrul relațiilor de muncă, doar salariatul fiind unicul subiect față de care se vor aplica prevederile contractului individual de muncă negociate și consimțite anterior cu angajatorul, răspunderea disciplinară nefiind o excepție.

Sub aspectul tragerii la răspundere disciplinară a salariaților, menționăm că este nevoie de a se lua în considerare și ideea relatată de către autorul Dumitru Baltag, care a susținut „principiul: o singură violare a normei, o singură răspundere” [4, p. 428]. Principiul răspunderii personale implică și regula că autorul faptei ilicite nu poate fi sancționat decât o singură dată pentru aceeași faptă (*non bis in idem*) [4, p. 428]. Cu siguranță, salariatul nu poate fi sancționat decât o singură dată pentru o abatere disciplinară, deoarece o sancționare suplimentară riscă să fie neargumentată ca temei de facto, precum și din punct de vedere juridic ca lipsă de temei legal, întrucât sancționarea disciplinară se consumă odată cu aplicarea sancțiunii disciplinare de către angajator conform normelor sancționatorii reglementate de legislația muncii.

În încheierea prezentului compartiment, considerăm că prezentarea elementelor constitutive ale naturii juridice a răspunderii disciplinare a salariaților poate avea și alte repere de cercetare, a căror analiză ar permite persoanelor interesate obținerea unor rezultate originale asupra naturii juridice a instituției răspunderii disciplinare a salariaților.

Bibliografie:

1. *Convenția colectivă* (nivel național) nr. 4 din 25.07.2004 cu privire la modelul contractului individual de muncă. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2005 nr.101-103
2. *Codul muncii al României. În Monitorul Oficial al României*. 2011, nr. 345 Legea Nr. 53 din 24 ianuarie 2003 (*republicata*), Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/128647>
3. BALTAG, D., *Teoria generală a dreptului [pentru uzul studenților]*. Chișinău: IFE Tipografia Centrală. 2010. p. 427
4. BALTAG, D., *Teoria generală a dreptului [pentru uzul studenților]*. Chișinău: IFE Tipografia Centrală. 2010. p. 428
5. BOIȘTEANU, E., ROMANDAȘ, N. *Dreptul muncii. Manual*, Chișinău: Ed. Tipografia Centrală. 2015. p. 23
6. BOIȘTEANU, E., ROMANDAȘ, N. *Dreptul muncii. Manual*, Chișinău: Ed. Tipografia Centrală. 2015. p. 309
7. BOIȘTEANU, E., ROMANDAȘ, N. *Dreptul muncii. Manual*, Chișinău: Ed. Tipografia Centrală. 2015. p. 344
8. BOIȘTEANU, E., ROMANDAȘ, N., PĂSCĂLUȚĂ, F. *Ghidul specialistului în resurse umane*. Chișinău: Ed. Tipografia Centrală. 2016 p.70-81
9. BOROI A. *Drept penal. Partea generală*. București: ALL BECK. 1999. p. 92
10. BOTNARU S., ȘAVGA A., GRAMA M. *Drept penal. Partea generală*: [man.] Chișinău: Cartier, 2005 (Combinatul Poligr.), (Col. Cartier juridic / coord. Viorel Frunză). p. 204, Disponibil: <http://drept.usm.md/public/files/Dreptpenalgeneral3acfb.pdf>
11. BOTNARU S., ȘAVGA A., GRAMA M. op. cit., p. 206
12. DRAGOȘ, D. (coord.), CHICIUDEAN, R., EMRICH, G. *Dreptul muncii. Suport de curs*, Cluj-Napoca: Ed. Pluribus Unum, Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de

- Științe Politice și Administrative, Departamentul de Administrație Publică. 2011-2012 p. 162. Disponibil: <https://www.apubb.ro/wp-content/uploads/2011/02/Dreptul-muncii-2011.pdf>
13. FLORIAN, E. *Discuții în legătură cu răspunderea civilă a personalului medical pentru neîndeplinirea obligației privitoare la consimțământul informat al pacientului*. În: *Dreptul nr.9/2008*, p.30-48; Cornelia Munteanu, *Drepturile personalității. Caractere și limite*, în: *Revista română de drept privat nr.6/2011*, p.134-135, în: *Eduard Boișteanu, Nicolai Romandaș. Dreptul muncii. Manual*, Editura "Tipografia Centrală", Chișinău, 2015, p.344
  14. GAMUREAC A. *Aspecte teoretico-practice privind elaborarea actelor normative la nivel de unitate în domeniul raporturilor juridice de muncă*. Publicat în culegerea „*Teoria și practica administrării publice*”. Materialele ale conferinței științifico-practice cu participare internațională, 19 mai 2017, p. 350-355, Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/350_355_Aspecte/teoreticopractice/privind/elaborarea/actelor/normative.pdf
  15. HANGA, VI. *Drept privat român*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1997. p. 345, în: POP. L., POPA, I., VIDU, S. *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*. București: Ed. Universul juridic, 2012. p.12
  16. NEGRU, T., SCORȚESCU C. *Dreptul muncii. Curs universitar*. Chișinău: Labirint, 2010. p. 244
  17. SORICĂ, I. *Răspunderea disciplinară a salariaților*. București: Wolters Kluwer, 2010. p. 68
  18. SORICĂ, I. *Răspunderea disciplinară a salariaților*. București: Wolters Kluwer, 2010. p. 109
  19. SORICĂ, I. *Răspunderea disciplinară a salariaților*. București: Wolters Kluwer, 2010. p. 110
  20. SORICĂ, I. *Răspunderea disciplinară a salariaților*. București: Wolters Kluwer, 2010. p.112
  21. ȘTEFĂNESCU, I. *Tratat de dreptul muncii*. București: Lumina Lex. 2003, p. 641
  22. ȘTEFĂNESCU, I. *Tratat de dreptul muncii*. România: Wolters Kluwer. 2007, p. 46
  23. ȘTEFĂNESCU, I. *Tratat de dreptul muncii*. România: Wolters Kluwer. 2007, p. 451
  24. ȘTEFĂNESCU, I. *Tratat de dreptul muncii*. România: Wolters Kluwer. 2007, p. 461
  25. ȚICLEA, A. *Tratat de dreptul muncii. Legislație. Doctrină. Jurisprudență*. Ediția a VI-a, revizuită și adăugită. București: Universul Juridic. 2012, p. 777
  26. ȚIRIULNICOVA, N., PALADI, V., GAVRILIUC, L. etc. *Analiza rapoartelor financiare. Manual*. Ediția a II-a, revăzută. Chișinău: Asociația Obștească "ACAP RM". 2011, p. 5
  27. МОЛОДЦОВ, М. В., ГОЛОВИНА С. Ю. *Трудовое право России. Учебник для вузов*. Москва: Издательство НОРМА. 2003, p. 126-127
  28. УТЕВСКИЙ Б. С. *Вина в советском уголовном праве*. Москва. 1950, с. 187; MACARI, I. *Drept penal al Republicii Moldova. Partea generală*. Chișinău: CE USM. 2002, p. 158-159; BOTNARU, S., ȘAVGA A., GRAMA M. op. cit., p. 204.
  29. Подчинение хозяйственной власти работодателя как элемент трудового договора впервые подробно было проанализировано в работе Л. С. Таля „*Трудовой договор. Цивилистическое исследование*” (ч. 2: „*Внутренний правопорядок хозяйственных предприятий*”); În М. В. Молодцов, С. Ю. Головина. *Трудовое право России. Учебник для вузов*. Москва: Издательство НОРМА, 2003, p. 126-127.

MIJLOACELE DE APĂRARE PE CALE CIVILĂ A ONOAREI, DEMNITĂȚII ȘI REPUTAȚIEI PROFESIONALE

Loredana MOROȘAN, studentă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

Conducător științific: Dumitru DUMITRAȘCU, drd., asist. univ.

Résumé: *L'existence et la mesure dans laquelle les droits de l'homme sont respectés dans une société sont des critères qui déterminent le rôle de l'homme dans cette société et, par conséquent, son niveau de développement. La promotion des droits de l'homme est une priorité de la société démocratique et est devenue, après la proclamation de la souveraineté et de l'indépendance, un élément important de la politique de Moldavie. Cet article a pour objet d'étudier la question complexe de la protection juridique de l'honneur, de la dignité et de la réputation professionnelle de la personne.*

Mots-clés: *honneur, dignité, réputation, démocratie, personnalité.*

Unul dintre cele mai înalte principii ale moralei adevărate constă în respectarea demnității umane în fiecare persoană, fără distincție de persoană, în primul rând, pentru faptul că este o persoană și apoi pentru demnitatea sa personală. Existența și măsura în care sunt garantate și respectate drepturile omului într-o societate sunt criteriile concludente pentru determinarea rolului omului în societatea respectivă și, în consecință, a nivelului de dezvoltare al acesteia. Promovarea drepturilor omului este o prioritate a societății democratice și a devenit, după proclamarea suveranității și independenței (în unele cazuri cel puțin formal), o importantă parte componentă a politicii Republicii Moldova pe plan intern și extern.

Având rolul de a apăra personalitatea, normele ce protejează onoarea, demnitatea și reputația profesională sunt de o necesitate stringentă în contextul „religiei secolului XX” (în aceeași măsură valabilă pentru începutul secolului XXI), care declară că omul este valoarea fundamentală a societății. Societatea pe parcursul evoluției sale a apreciat ca esențială pentru o conviețuire armonioasă protecția onoarei, demnității și reputației profesionale a persoanei, generând astfel procesul de legiferare a dreptului omului de a fi apărat contra atacurilor neîntemeiate la onoarea, demnitatea și reputația sa profesională.

Deși nu există dubii asupra necesității de a reglementa prin lege aceste relații sociale, însuși modul cum trebuie reglementată (și respectiv apărută) onoarea, demnitatea și reputația profesională a persoanei este izvorul a numeroase dezbateri. Discuțiile se amplifică odată cu dezvoltarea progresivă a mijloacelor de informare în masă și creșterea semnificativă a impactului acestora asupra opiniei publice. Pentru a nu afecta transparența și controlul social al activității autorităților, în unele cazuri se impune o protecție limitativă a onoarei, demnității și reputației profesionale a unor categorii de persoane.

În spațiul actual al Republicii Moldova, apărarea onoarei și demnității prin mijloace civile a fost implementată pentru prima dată prin art. 7 al Bazelor legislației civile a URSS și a republicilor unionale, adoptate de Sovietul Suprem al URSS la 11.06.1961, intrate în vigoare la 1 mai 1962. Bazele au fost primul act unional codificat, conținând prevederile fundamentale ale dreptului civil. Ele au servit ca bază pentru adoptarea codurilor civile ale republicilor unionale. Codul civil al RSSM a fost adoptat la 26 dece-

mbrie 1964 și a intrat în vigoare la 1 iulie 1965. În acest cod, pentru prima dată în istoria RSSM, se include art. 7 intitulat “Apărarea onoarei și demnității”.

Însăși noțiunea de „apărare a onoarei și demnității” constituie o inovație a legislației sovietice, care nu a dorit să utilizeze noțiunea de „defăimare”, consacrată în acea perioadă în multe țări și care rămâne a fi tipică sistemului legislativ occidental. Noțiunea de „defăimare” poate fi găsită în știința dreptului civil rus din perioada pre revoluționară, dar nu a fost preluată de legislația civilă sovietică, pentru că era considerată de origine burgheză. Implantată profund, prin tradiție, în psihologia populației, în mod special a juriștilor, noțiunea de „apărare a onoarei și demnității” (completată de categoria „reputație profesională”), consacrată în reglementările privind libertatea de exprimare, a fost preluată și de noul Cod civil al Republicii Moldova. Însă din momentul transformării Republicii Moldova într-un stat democratic, „în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate. Constituția Republicii Moldova, art. 1 alin. 2 [2], s-a impus o abordare conceptual diferită a acestei teme, care era atipică perioadei sovietice.

Transformările ideologice, ce au luat amploare în special în anii '90, au determinat modificări serioase ale legislației, a început un proces de valorificare a drepturilor și libertăților garantate de stat prin prisma tradițiilor înrădăcinate în statele democratice. Într-un timp relativ scurt, au fost ratificate toate tratatele de importanță majoră pe plan universal și regional, statul s-a angajat să-și armonizeze legislația internă cu standardele impuse de actele internaționale ratificate. O importanță particulară a avut-o ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, numită și Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) [6], nu pentru că aceasta ar conține prevederi mai speciale, ci pentru că dispune de un mecanism eficient de control al modului cum sunt respectate drepturile prevăzute de ea.

Constituția, adoptată la 29 iulie 1994, declară Republica Moldova ca un stat de drept. Remarcăm că un stat de drept poate fi doar un stat democratic. Ceea ce deosebește un stat democratic, un stat de drept de un stat totalitar este că primul se ocupă de conținutul ordinii juridice structurate, pe când al doilea doar de forma ei. În statele totalitare, statul este o realitate transcendentă; el este în fond realitatea supremă, mai bine zis realitatea exclusivă. Idee care se autodezvolta, statul totalitar neagă existența drepturilor inerente naturii însăși a individului, neagă chiar individualitatea ca realitate autonomă; individul este doar un atom social; drepturile sale sunt concesiile statale; totalitarismul se edifică pe ruinele drepturilor omului.

Acest lucru nu mai înseamnă că drepturile omului nu mai există ca realități formale, constituțiile le prevăd, dar ele nu mai sunt efective, pentru că statul nu mai este în principiu minimal și subsidiar, ci un stat ce „sufocă” societatea civilă, tinde să o aneantizeze; nu există inițiativă nestatală; societatea civilă, ceea ce mai subzistă din ea, nu are nici o dinamică proprie. Dreptul în statele totalitare pierde orice dimensiune protectoare. El este doar un instrument în mâinile statului. Structurarea formală a normelor este utilizată pentru a legitima orice abuz.

Natura însăși a dreptului se schimbă, pentru că finalitatea sa este cu totul opusă celei pe care acesta o are în statele liberale. Normele tuturor constituțiilor sovietice privind drepturile și libertățile cetățenilor sovietici aveau un caracter fictiv, formal. Practica represiviunilor în masă și a răfuielilor (începând cu teroarea revoluționară a „comunismului de luptă”, „epurărilor staliniste și represiviunile din anii '30-'50 și terminând

cu lupta în anii '60-'80 cu cei care gândesc altfel, disidenții și apărătorii drepturilor omului”) au demonstrat convingător caracterul fictiv al drepturilor și libertăților omului în socialism, natura anti juridică a acestui regim.

Spre deosebire de art. 7 din Legea nr. 64/2010[3], CEDO nu conține un articol care să protejeze direct onoarea, demnitatea și reputația profesională a persoanei, ci protejează, prin art. 10, libertatea de exprimare. Totuși, prin stipulația că libertatea de exprimare nu poate prejudicia „reputația altuia” indirect protejează onoarea, demnitatea și reputația profesională a persoanei. Fiind un fundament al societății democratice, libertatea de exprimare necesită a fi protejată într-un mod special pentru salvagardarea democrației, a pluralismului, a transparenței.

Prin jurisprudența sa, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a anihilat o mare parte din restrângerile impuse în general libertății de exprimare în spațiul european, inclusiv în favoarea onoarei, demnității și reputației profesionale a persoanei. Astfel, pe parcursul unei activități de jumătate de secol, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a creat așa-numitele „standarde europene ale libertății de exprimare”. Pentru că în lege în mod obișnuit libertatea de exprimare există doar până în momentul în care este lezată onoarea, demnitatea și reputația profesională a persoanei, o parte din standardele europene sunt tangențiale temei studiate în prezenta lucrare.

În ceea ce privește drepturile omului, – condiție *sine qua non* a statului de drept – cu cât se denaturează mai grav conținutul acestui principiu fundamental, cu atât este mai mult vizată existența statului de drept. Statul de drept se bazează pe afirmarea unei primordialități a individului în cadrul societății, care presupune menținerea statului într-o postură de instrument afectat realizării de sine a individului, netransformarea statului și nici a dreptului într-un scop în sine, deci limitarea primului prin subiectivizarea celui de-al doilea.

În centrul construcției statului de drept stau drepturile omului, acestea sunt limitele acțiunii puterii. Scopul organizării sociale nu este ordinea, ci apărarea drepturilor naturale și imprescriptibile ale individului, față de care ordinea și deci și dreptul pozitiv sunt doar mijloace. Art. 1 alin. 3 din Constituție, consacrand Republica Moldova ca stat de drept, democratic, statuează că „demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate”. „A garanta” înseamnă mai mult decât „a respecta” și echivalează cu obligația statului de a crea condiții pentru implementarea lor reală.

Deși adesea se susține că personajul-cheie în statul democratic de drept este judecătorul, care are ultimul cuvânt în respectarea legii de către stat și de către întreaga societate, considerăm că la respectarea acesteia trebuie să participe în egală măsură societatea civilă, persoanele fizice, persoanele juridice, organizațiile nestatale, instituțiile publice ș.a.

După cum am specificat mai sus, noțiunea „stat de drept” se axează pe conceptul „drepturilor și libertăților omului” și pe conceptul „demnității umane”. Toată structura instituțională este făcută în scopul protecției acestora, exercitării lor efective. Ca principiu esențial al statului de drept, asigurarea integrală a drepturilor și libertăților omului și cetățeanului presupune executarea consecventă de către stat a principalei sale misiuni – să garanteze fiecărui cetățean posibilitatea de a-și dezvolta multilateral personalitatea. Este vorba de un astfel de sistem de acțiuni sociale, în care drepturile omului și cetățeanului sunt primare, naturale, în timp ce posibilitatea realizării funcțiilor puterii statale este secundară, derivată.

Doctrina juridică actuală recunoaște în calitate de drepturi naturale sistemul de drepturi civile (personale), politice, economice, sociale și culturale ale persoanei cuprinse în Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948 și în alte acte internaționale. Onoarea, demnitatea și reputația profesională constituie obiecte specifice ale apărării juridice prin mijloace civile, penale și administrative. În acest sens, categoria „demnitate umană” este examinată mai mult în plan negativ, ca un drept legat de apărarea personalității contra acțiunilor/enunțurilor umilitoare, lezante.

Dreptul la onoare și demnitate reprezintă un drept fundamental. Deși Constituția R. Moldova nu consacră acestui drept un articol aparte, art. 32 alin. (2) al Constituției (care garantează libertatea opiniei și exprimării) prevede: „Libertatea exprimării nu poate prejudicia onoarea, demnitatea sau dreptul altei persoane la viziune proprie.” Această stipulație presupune egalitatea dreptului la onoare și demnitate cu dreptul la libera exprimare, adică garantarea acestuia la nivelul unui drept fundamental, cel puțin atunci când intră în contradicție cu dreptul (fundamental) la libera exprimare. Ba mai mult, dreptul la exprimare este fundamental până în momentul când este lezat dreptul la onoare și demnitate. Când aceasta se întâmplă, nu mai există dreptul la exprimare.

Onoarea este, pe de o parte, aprecierea socială a personalității și a meritelor sale, iar, pe de altă parte, reflectă tendința omului de a-și păstra reputația. Onoarea reprezintă o categorie ce reflectă demnitatea individului în conștiința altor oameni, aprecierea sa publică sau, altfel spus, onoarea este reputația pozitivă a omului. Onoarea este în primul rând aprecierea societății dată personalității, deci depinde foarte mult de principiile morale impregnate în conștiința comunității sociale.

În ceea ce privește „demnitatea”, aceasta este definită de majoritatea teoreticienilor ca „autoaprecierea personalității, bazată pe aprecierea ei de către societate”. Deosebirea principală între „onoare” și „demnitate” constă în faptul că onoarea este o trăsătură socială obiectivă, iar la demnitate în prim plan se situează momentul subiectiv, auto-aprecierea. De aici putem concluda că demnitatea omului se află într-o anumită dependență de educație, de lumea interioară, de particularitățile psihice. În ultimă instanță, de capacitatea omului de a aprecia în modul cuvenit părerea celor din jur despre el. „Demnitatea” nu are suficientă perceptibilitate pentru a putea fi probată/contestată în instanța de judecată. Pentru apărarea acestei categorii psihologice nu este necesar ca ea să fie inserată în lege.

Articolul legii trebuie să includă doar noțiuni cu eficiență juridică, și nu de formalitate ideologică, ultimele fiind binevenite doar în cadrul Constituției. În doctrină se utilizează din ce în ce mai des noțiunile de „reputație”, „prestigiu”, „bunul nume”, noțiuni care ori nu sunt definite, ori sunt la primele apariții în legislația Republicii Moldova. Deocamdată aceste noțiuni nu aduc nimic nou prin conținut sau procedura judiciară, subordonându-se noțiunii de onoare. În special, în noul Cod civil, în art. 43 [3], și-a făcut apariția noțiunea de „reputație profesională”. Aceasta este definită ca „reflectarea calităților profesionale ale persoanei în conștiința socială, însoțită de aprecierea pozitivă a societății”.

În drept civil, ca subiecte de drept pot fi atât persoane fizice, cât și persoane juridice. În principiu, persoana poate avea și o reputație „proastă”, negativă, dar mai des acest termen se utilizează în sens pozitiv.

În ceea ce privește libertatea de opinie, se specifică următoarele idei: „Libertatea de opinie este o condiție prealabilă pentru exercitarea altor libertăți garantate de articolul 10 CEDO, bucurându-se de o protecție aproape absolută, în sensul că exclude

aplicarea restricțiilor posibile enunțate în paragraful doi al acestui articol. Conform declarației Comitetului de Miniștri, „orice restricție asupra dreptului în cauză va fi incompatibilă cu natura unei societăți democratice”. Statele nu trebuie să încerce să în-doctrineze cetățenii aflați sub autoritatea lor și să opereze distincții între indivizi în funcție de opiniile împărtășite. Mai mult decât atât, promovarea informațiilor unilaterale de către stat poate constitui un obstacol serios și inacceptabil pentru exercitarea libertății de opinie. Dreptul la libertatea de opinie, de asemenea, protejează indivizii împotriva unor posibile consecințe negative, care rezultă în cazurile când indivizilor li se atribuie anumite opinii ca urmare a declarațiilor publice anterioare. Libertatea de opinie cuprinde libertatea negativă a unei persoane de a refuza comunicarea propriilor opinii”.

Conform Legii nr. 64 din 23.04.2010, este stipulat în art. 7 Dreptul la respectarea onoarei, demnității și reputației în afaceri. Respectiv, orice persoană are dreptul să-și protejeze onoarea, demnitatea și reputația în afaceri, încălcate prin difuzarea de declarații false despre fapte, judecăți de valoare care nu au un fundament de fapt suficient sau injurii.

Persoana dezavantajată prin difuzarea declarațiilor de fapt poate fi repusă în funcție dacă declarația îndeplinește, în total, următoarele condiții:

- a) este fals;
- b) este defăimător;
- c) permite identificarea persoanei în cauză.

Persoana care se consideră lezată prin difuzarea declarațiilor, de fapt, poate cere corectarea sau infirmarea informațiilor, precum și repararea prejudiciului moral și material care i-a fost cauzat. Totodată, art. 10 din Legea nr. 64/2010, intitulat „Dreptul la respectarea vieții private și de familie”, arată că orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie. Dreptul la respectarea vieții private și de familie nu se extinde asupra informațiilor despre viața privată și de familie difuzate cu acordul expres sau tacit al unei persoane sau obținute în locuri publice atunci când persoana nu se poate baza în mod rezonabil pe viața privată. Nimeni nu poate fi tras la răspundere pentru a face publice informații despre viața privată și de familie a unei persoane dacă interesul public de a le obține prevalează asupra interesului persoanei în cauză de a nu le dezvălui.

În cazul difuzării de informații despre viața sa privată și de familie cu încălcarea prevederilor legale, o persoană poate cere scuze și despăgubiri pentru prejudiciul moral și material cauzat. În ceea ce privește procedura de examinare a cauzelor cu privire la defăimare, legislația stipulează că cauzele de defăimare se judecă în cadrul procedurilor în conformitate cu prevederile Codului de procedură civilă.

Cazurile de defăimare, când sursa difuzării și autorul informațiilor defăimătoare sunt necunoscute; sau când persoana juridică care a difuzat informația este lichidată și autorul articolului; sau informației defăimătoare este necunoscut sau decedat, se consideră potrivită procedura de constatare a faptelor cu semnificație juridică.

Sentimentul demnității noastre și al forței noastre devine mai puternic atunci când ne spunem: existența mea nu este zadarnică și nu are scop, sunt o verigă necesară într-un mare lanț care se întinde de la dezvoltarea conștiinței primei persoane a ființei sale - în eternitate.

Bibliografie:

1. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 66-75 din 01.03.2019.
2. Constituția Republicii Moldova nr. 1 din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 78 din 29.03.2016.

3. Legea nr. 64 din 23.04.2010 cu privire la libertatea de exprimare. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 117-118 din 09.07.2010.
4. PÎRȚAC, O. *Apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale a persoanei în Republica Moldova*. Chișinău: S.n., 2005.
5. ROTARU-MASLO, L. *Demnitatea – un element indispensabil al personalității umane*. În: *Anuarul Științific al Institutului de Relații Internaționale* nr. 4/2006.
6. Convenția europeană a drepturilor omului. // [Online]: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf (Accesat pe 30.03.2022).

CZU 349.22:331.108.644

RĂSPUNDEREA DISCIPLINARĂ – FORMĂ A RĂSPUNDERII JURIDICE, SPECIFICĂ DREPTULUI MUNCII

Anastasia GHERSTEAGA, studentă, *Facultatea de Drept și Științe Sociale, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți*
Conducător științific: **Nicolai ROMANDAS**, dr., prof. univ.

Abstract: *In this communication, a brief analysis of the matter regarding the characteristic features of disciplinary liability is made, highlighting the opinions of different authors. Reference was also made to cases of non-disciplinary liability. The only reason for incurring disciplinary liability was analyzed - disciplinary misconduct, noting that disciplinary sanctions are in the form of sanctions specific to labor law, resulting from the disciplinary power of the employer.*

Keywords: *brief analysis, characteristic features of disciplinary liability, opinions of different authors, causes of disciplinary liability, grounds, sanctions specific to labor law.*

(I) În literatura de specialitate, **răspunderea disciplinară** a fost definită în felul următor: - „acea formă a răspunderii juridice, specifică dreptului muncii, ce constă în sancționarea faptelor de încălcare cu vinovăție de către orice salariat a normelor legale, regulamentului intern, contractului individual și/sau colectiv de muncă, ordinelor și dispozițiilor legale ale conducătorilor ierarhici”;

(II) „ansamblul normelor legale care definesc abaterile disciplinare, stabilesc sancțiunile disciplinare și reglementează condițiile de fond și procedurale pentru aplicarea lor”.

Din definițiile citate putem desprinde următoarele elemente esențiale ale răspunderii disciplinare, și anume: a) calitatea de salariat; b) existența unei fapte ilicite (adică a unei abateri disciplinare); c) săvârșirea faptei cu vinovăție; d) un rezultat dăunător și legătura de cauzalitate între faptă și rezultat.

În cazurile în care abaterea a fost totuși săvârșită, răspunderea disciplinară își exercită următoarele funcții: 1) sancționatoare; 2) preventivă și 3) educativă. Salariatului vinovat i se aplică o sancțiune cu caracter precumpănitor moral. Prin aceasta, răspunderea disciplinară se aseamănă cu răspunderea penală sau contravențională și se deosebește de răspunderea materială care îndeplinește, în principal, o funcție reparatorie. Se cuvine reamintit faptul că, potrivit art. 206 alin. [3] din CM al RM, se interzice aplicarea amenzilor și a altor sancțiuni pecuniare pentru încălcarea disciplinei muncii.

(III) În esență, răspunderea disciplinară se caracterizează prin următoarele trăsături:

- a) *are o natură contractuală*. Această concluzie se întemeiază pe faptul că, după încheierea contractului individual de muncă, între părțile contractante (salariat și

angajator) se formează o relație de subordonare ierarhică (o relație de autoritate). Anume acest tip de relație și constituie un temei juridic suficient pentru abilitarea organelor de conducere ale unității cu dreptul de aplicare a sancțiunilor disciplinare. Mai mult, legătura directă și strânsă dintre contractul individual de muncă și răspunderea disciplinară a salariatului determină și limitele aplicării acesteia: răspunderea disciplinară nu mai poate surveni după încetarea contractului individual de muncă al salariatului nedisciplinat. De aici rezultă și pericolul social redus al abaterii disciplinare în comparație cu alte fapte culpabile ce prejudiciază valorile sociale mai importante, cum sunt contravențiile și infracțiunile;

- b) *are un caracter personal*, nefiind de conceput o răspundere pentru fapta altuia sau o transmitere a ei asupra succesorilor;
- c) *se transpune într-o constrângere de ordin moral*, legislația muncii interzicând expres aplicarea sancțiunilor pecuniare pentru abaterile disciplinare comise;
- d) *exercită nu numai o funcție de sancționare, ci și una de prevenție și educativă*, întrucât apără și restabilește ordinea interioară din unitate atunci când aceasta a fost încălcată. Mai mult, existența acestei forme a răspunderii juridice îl determină pe salariat de a nu mai comite vreo abatere disciplinară;
- e) *se prezintă ca o formă de răspundere independentă de toate celelalte forme ale răspunderii juridice*.

În legătură cu aceasta, atenționăm asupra faptului că, în funcție de obiectul social ocrotit, este posibil cumulul răspunderii disciplinare cu alte forme ale răspunderii juridice (materială, contravențională, penală).

Cumulul răspunderii disciplinare cu răspunderea materială este posibil în acele situații în care prin comiterea uneia și aceleiași fapte ilicite se aduce atingere ordinii interioare din unitate și, concomitent, se cauzează prejudiciu material unității. Totodată, considerăm necesar a face și o delimitare clară între răspunderea disciplinară și cea materială, ambele fiind reglementate expres prin normele CM al RM. În acest sens, venim cu un citat dintr-o valoroasă lucrare a autorilor români: „Caracteristica cea mai importantă, care este conformă atât răspunderii disciplinare cât și răspunderii materiale, constă în faptul că ambele sunt specifice dreptului muncii, aplicându-se numai în cadrul raportului juridic de muncă. Totuși, fiecare din aceste forme ale răspunderii își păstrează propriile ei particularități.”

(IV) Răspunderea disciplinară prezintă mai multe asemănări cu răspunderea penală și cu cea contravențională. În schimb, răspunderea materială are unele trăsături care o apropie de răspunderea civilă.

În același timp, menționăm faptul că este posibil totuși ca răspunderea materială a salariatului să nu declanșeze răspunderea disciplinară. S-ar putea întâmpla ca lezarea ordinii disciplinare să fie lipsită de importanță și, în acest caz, răspunderea disciplinară să nu se mai declanșeze, lăsând loc răspunderii patrimoniale. Prin urmare, cumulul celor două forme ale răspunderii este doar posibil, nu necesar.

(V) În opinia autorului român Ion Traian Ștefănescu, în cazul cumulului răspunderii disciplinare cu cea penală se aplică regula „penalul ține în loc disciplinarul”, conform căreia, dacă a fost declanșată răspunderea penală a salariatului, nu este posibil cumulul simultan de răspunderi, ci doar subsecvent, condiționat, angajatorul având posibilitatea, pe durata desfășurării procedurii penale, doar de a suspenda contractul individual de muncă încheiat cu respectivul salariat (de exemplu, în temeiul art. 76 lit. g) din CM al

RM). Abia după pronunțarea sentinței de condamnare, ca urmare a stabilirii în mod definitiv a vinovăției salariatului, angajatorul va avea dreptul să aplice, prin cumul, răspunderea disciplinară, inclusiv prin concedierea disciplinară a acestuia în temeiul art. 86 alin. [1] lit. j), n) ș.a. din CM al RM. Mai mult, regula „penalul ține în loc disciplinarul” este consacrată în mod indirect în dispozițiile art. 209 alin. [2] din CM al RM, potrivit cărora în termenele de aplicare a sancțiunilor disciplinare nu se include durata desfășurării procedurii penale. Când însă procesul penal încetează în baza temeiurilor prevăzute în art. 332 din Codul de procedură penală al RM, cu excepția inexistenței faptului infracțiunii sau a decesului făptuitorului, angajatorul redobândește prerogativa pornirii procedurii disciplinare spre a stabili dacă fapta salariatului constituie sau nu o abatere disciplinară.

În situația cumulului răspunderii disciplinare cu răspunderea contravențională, soluționarea cauzei contravenționale, inclusiv judecarea cauzei contravenționale în instanța de judecată, nu suspendă procedura disciplinară în cadrul căreia se examinează fapta ilicită a salariatului care întrunește suplimentar și elementele constitutive ale contravenției.

Operând prin analogie, cauzele de nerăspundere disciplinară sunt cele din materia penală [art. 35-40¹ din CP al RM] și cele din materia contravențională [art. 19-25 din Codul contravențional al RM], în măsura în care sunt compatibile cu specificul raporturilor juridice de muncă. Astfel, sunt cauze de nerăspundere: a) legitima apărare; b) starea de extremă necesitate; c) constrângerea fizică sau psihică; d) cazul fortuit; e) riscul întemeiat; f) starea de iresponsabilitate; g) executarea ordinului sau dispoziției superiorului. (De menționat, că în conformitate cu art. 40¹ alin. [1] din CP al RM, nu constituie infracțiune fapta, prevăzută de legea penală, săvârșită de o persoană în vederea executării unui ordin sau dispoziții a superiorului, care sunt obligatorii pentru aceasta, dacă ordinul sau dispoziția nu sunt vădit ilegale și dacă persoana care le-a executat nu a știut că ordinul sau dispoziția sunt ilegale. Răspunderii penale pentru fapta săvârșită este supusă persoana care a emis ordinul sau dispoziția ilegală).

În ceea ce privește ultima cauză de nerăspundere, invocată de noi, subliniem că, în materia raporturilor juridice de muncă, această cauză corespunde, în mare măsură, regimului juridic consacrat în art. 40¹ din CP al RM. Așadar, din punctul de vedere al dreptului muncii, *executarea unui ordin de serviciu vădit ilegal (care a fost emis, de exemplu, cu încălcarea normelor de competență sau cel prin care salariatul ar fi oprit să-și execute o obligație statuată printr-o normă legală etc.) nu-l exonerează pe salariat de răspundere disciplinară*. Deși acest algoritm nu este prevăzut expres în normele CM al RM, el și-a găsit consacarea în legislația specială. De exemplu, în cazul funcționarilor publici, prevederile art. 23 din Legea RM nr. 158-XVI/2008 „Cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public” abordează această problemă în modul următor: a) funcționarul public are dreptul să refuze, în scris și motivat, îndeplinirea dispozițiilor, scrise sau verbale, primite de la conducător dacă le consideră ilegale (art. 23 alin. [2] din Legea RM nr. 158- XVI/2008); b) dispoziția se consideră ilegală dacă aceasta este în contradicție cu actele legislative și normative în vigoare, depășește competența autorității publice sau necesită acțiuni pe care destinatarul dispoziției nu are dreptul să le îndeplinească (art. 23 alin. [3] din Legea RM nr. 158-XVI/2008); c) dacă funcționarul public are dubii cu privire la legalitatea unei dispoziții, acesta este obligat să comunice în scris autorului dispoziției dubiile sale, precum și să aducă la cunoștința conducătorului ierarhic superior al acestuia astfel de situații [art. 23 alin. [4] din Legea RM nr. 158-XVI/2008]; d) funcționarul public nu poate fi sancționat sau prejudiciat

pentru sesizarea cu bună-credință cu privire la dispozițiile ilegale ale conducătorului [art. 23 alin. [5] din Legea RM nr. 158-XVI/2008].

(VI) În legislația în vigoare pot fi specificate, în mod excepțional, și alte cauze de nerăspundere disciplinară. De exemplu, în conformitate cu prevederile art. 20 alin. [1] lit. g) din Legea presei [nr. 243/1994], în scopul exercitării atribuțiilor profesionale, jurnalistul are dreptul să renunțe la pregătirea și semnarea unui material dacă acesta vine în contradicție cu convingerile sale. Așadar, aceste prevederi, cuprinse în Legea presei, îi permit jurnalistului să refuze pregătirea sau semnarea unui material din considerente de ordin moral, religios sau politic, fapt ce implică imposibilitatea angajatorului de a-l trage pe acesta la răspundere disciplinară.

În acest context, unicul temei pentru antrenarea răspunderii disciplinare îl constituie abaterea disciplinară. Dar în timp ce fiecare dintre faptele prejudiciabile ce constituie infracțiuni sau contravenții sunt specificate expres în lege, CM al RM nu cuprinde asemenea reglementări, enunțând în art. 206-208 din CM al RM doar tipurile de sancțiuni disciplinare, organele abilitate cu aplicarea sancțiunilor disciplinare, precum și procedura de aplicare a acestora.

Cu toate acestea, trebuie notat faptul că, în dreptul special disciplinar, sunt întâlnite situații în care actul normativ enumeră (exhaustiv sau orientativ) faptele care constituie abateri disciplinare. Cu titlu de exemplu, sunt considerate abateri disciplinare, în cazul funcționarilor publici, următoarele fapte enumerate orientativ în [art. 57 din Legea RM nr. 158-XVI/2008]: nerespectarea programului de muncă, inclusiv absența sau întârzierea nemotivată la serviciu ori plecarea înainte de termenul stabilit în program, admisă în mod repetat; intervențiile în favoarea soluționării unor cereri în afara cadrului legal; nerespectarea cerințelor privind păstrarea secretului de stat sau a confidențialității informațiilor de care a funcționarul public ia cunoștință în exercițiul funcției; refuzul nejustificat de a îndeplini sarcinile și atribuțiile de serviciu, precum și dispozițiile conducătorului; neglijența și (sau) tergiversarea, în mod repetat, a îndeplinirii sarcinilor; acțiunile care aduc atingere prestigiului autorității publice în care activează; încălcarea normelor de conduită a funcționarului public; desfășurarea în timpul programului de muncă a unor activități cu caracter politic specificate la art. 15 alin. [4] din Legea RM nr. 158-XVI/2008; încălcarea prevederilor referitoare la obligații, conflict de interese și restricții stabilite prin lege; încălcarea regulilor de organizare și desfășurare a concursului, a regulilor de evaluare a performanțelor profesionale ale funcționarilor publici; alte fapte considerate ca abateri disciplinare în legislația din domeniul funcției publice și al funcționarilor publici.

Prin *abatere disciplinară* se înțelege încălcarea cu vinovăție de către salariat a obligațiilor sale de muncă. Pentru a determina dacă o faptă anumită (acțiune sau inacțiune) poate fi calificată drept abatere disciplinară, este necesar să analizăm acele elemente constitutive – asemănătoare ca structură cu cele ale infracțiunii – a căror întrunire conduce la existența abaterii: obiectul, latura obiectivă, subiectul și latura subiectivă.

În urma săvârșirii abaterii disciplinare, autorul ei (salariatul vinovat) încalcă una sau mai multe obligații de muncă. În același timp, el atentează la relațiile sociale care se formează în interiorul unității și care vizează, în același timp, disciplina la locul de muncă și ordinea interioară a unității.

Cel de-al doilea element constitutiv al abaterii disciplinare este o faptă ilicită (acțiune sau inacțiune) care produce, în legătura de cauzalitate, un rezultat vătămător al ordinii interioare în unitate.

Aceeași soluție legală este utilizată în cazul polițiștilor [pct. 36 din Statutul disciplinar al polițiștilor, aprobat prin Hotărârea Guvernului RM nr. 502 din 9 iulie 2013]. În mod exhaustiv sunt enumerate abaterile disciplinare (interdicțiile stabilite prin statutul disciplinar) pentru colaboratorii Serviciului de Protecție și Pază de Stat [pct. 8 din Hotărârea Guvernului RM nr. 1283] „Cu privire la aprobarea Statutului disciplinar al Serviciului de Protecție și Pază de Stat” din 17 noiembrie 2008.

În opinia autorului român Ion Traian Ștefănescu, o astfel de soluție legală (enumerarea exhaustivă (limitativă) a abaterilor disciplinare) nu este recomandabilă pentru reglementările viitoare, întrucât „îl încorsetează pe angajator și nu corespunde, în măsura necesară, specificului răspunderii disciplinare”.

Caracterul ilicit al faptei rezultă din neconcordanța dintre aceasta și obligațiile de muncă. Precizăm, că poate fi recunoscută drept abatere disciplinară nu numai o încălcare a obligațiilor de serviciu, ci și a regulilor de comportare. Această poziție își găsește fundamentul primar în definiția legală a noțiunii de „disciplina muncii”, potrivit căreia, după cum am menționat, disciplina muncii reprezintă obligația tuturor salariaților de a se subordona *unor reguli de comportare* stabilite în conformitate cu CM al RM, cu alte acte normative, cu convențiile colective, cu contractele colective și cu cele individuale de muncă, precum și cu actele normative la nivel de unitate, inclusiv cu regulamentul intern al unității.

În cadrul răspunderii disciplinare, potrivit dispozițiilor art. 206 alin. (5) din CM al RM, gravitatea abaterii disciplinare comise servește drept unul dintre principalele criteriile folosite pentru individualizarea sancțiunii disciplinare.

Acțiunea sau inacțiunea ilicită trebuie să se afle în legătură de cauzalitate cu un rezultat dăunător. În materie disciplinară, în cazul când sunt dovedite celelalte elemente constitutive ale abaterii – încălcarea obligațiilor de serviciu și vinovăția – rezultatul dăunător și legătura de cauzalitate sunt prezumate. Astfel, angajatorul nu va fi ținut să probeze că anume rezultate dăunătoare au produs absențele nemotivate ale salariatului, prezumându-se că ele se răsfrâng negativ asupra ordinii interioare în unitate.

Abaterile disciplinare are un subiect calificat: un salariat încadrat în muncă în temeiul contractului individual de muncă.

Cel de-al patrulea element constitutiv al abaterii disciplinare este latura subiectivă sau vinovăția care constă în atitudinea psihică negativă a subiectului față de fapta sa. Corespunzător formelor și gradelor vinovăției din dreptul penal, abaterile disciplinare pot fi săvârșite cu intenție (directă sau indirectă) sau din imprudență.

În ceea ce privește sancțiunile disciplinare, se cere subliniat faptul că ele constituie mijloace de constrângere prevăzute de lege, cu un pronunțat caracter educativ, având ca scop apărarea ordinii disciplinare, dezvoltarea spiritului de răspundere pentru îndeplinirea conștiințioasă a îndatoririlor de serviciu și respectarea normelor de comportare, precum și prevenirea producerii unor acte de indisciplină.

Sancțiunile disciplinare se prezintă sub formă de sancțiuni specifice dreptului muncii, rezultate din puterea disciplinară a angajatorului.

Spre deosebire de sancțiunile de drept penal sau contravenționale, sancțiunile disciplinare (avertismentul, mustrarea, mustrarea aspră ș.a.) nu sunt determinate, într-un mod centralizat, având ca bază tipul abaterii disciplinare comise, ci, ținându-se seama că sancțiunile sunt enumerate de CM al RM în mod gradat, de la cea mai blândă la cea mai severă, urmează ca la alegerea uneia dintre ele, pentru a corespunde abaterii săvâr-

șite, trebuie să se recurgă la criteriile de individualizare a răspunderii disciplinare, și anume: angajatorul trebuie să țină cont de gravitatea abaterii disciplinare comise, împrejurările în care a fost săvârșită, urmările abaterii și de alte circumstanțe obiective.

Drept criteriu de bază pentru clasificarea sancțiunilor disciplinare îl servește categoria de salariați cărora li se aplică. Așadar, sancțiunile disciplinare pot fi grupate în: a) *sancțiuni generale*, care sunt prevăzute în CM al RM și în regulamentele interne ale unităților; b) *sancțiuni speciale*, care sunt prevăzute în statutele și regulamentele disciplinare aplicabile unor ramuri ale economiei naționale, ținându-se seama de condițiile specifice executării îndatoririlor de serviciu.

Bibliografie:

1. GHIMPU, Sanda, TICLEA Alex. *Dreptul muncii*, Editura All Beck, București 2000, p. 462.
2. JORNESCU, C., ȚIGAERU, Gh. *Cartea întreprinderii*, vol. VI, Editura Viața Economică, supliment, București 1974, p. 334.
3. GHIMPU, Sanda, TICLEA Alex. *Dreptul muncii*, Editura All Beck, București 2000, p. 465.
4. GHIMPU, Sanda, TICLEA Alex. *Dreptul muncii*, Editura All Beck, București 2000, p. 466.
5. GHIMPU, Sanda, TICLEA Alex. *Dreptul muncii*, Editura All Beck, București 2000, p. 467.
6. ȘTEFĂNESCU, Traian. *Dreptul muncii*, Editura Lumina Lex, București 2000, p. 321.
7. GHIMPU, Sanda, TICLEA Alex. *Dreptul muncii*, Editura All Beck, București 2000, p. 468.
8. GHIMPU, Sanda, TICLEA Alex., *Dreptul muncii*, vol. II, București 1974, p. 119.
9. DONGORAZ, V., KAHANE, S., OANCEA, I., TODOR I., ILIESCU, N. *Înlocuirea răspunderii penale pentru unele infracțiuni cu răspundere administrativă sau disciplinară*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România 1970, p. 69-70.
10. GHIMPU, S., ȚICLEA, Al. *Dreptul muncii*, Editura All Beck, București 2000, p. 470.

CZU 342.98:35.08

CONFLICTUL DE INTERESE – PROBLEMA SECOLULUI

Roxana CAPBĂTUT, studentă, Facultatea de Drept și Științe sociale,
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți
Conducător științific: Ina ODINOKAIA, dr., conf. univ.

Abstract: *The field of investigation of this paper aims to elucidate the defining aspects of the conflict of interest as the relational aspects that occur during the civil servants' activity, which may lead to situations of "conflict of interest". This goal was based on several objectives: highlighting the notions of "conflict of interest", elucidation of the legal framework regulating the "conflict of interest", identifying and materializing the problems existing in the national legislative system, the emergence of conflicts, the argumentation of the necessity to harmonize the national legislation in the chapter "public administration".*

Keywords: *public function, conflict of interest, declaration of personal interests, categories of conflicts of interest.*

Motto: *„Acele legi, fiind alcătuite pentru aplicare universală, sunt într-un conflict perpetuu cu interesul personal, la fel cum interesul personal este mereu în conflict cu interesul general.”*
Donatien Alphonse-François de Sade

Conflictele de interese aparente, atât în sectorul public, cât și în sectorul privat, au devenit o temă de interes major pentru întreaga societate. În sectorul administrației publice, conflictele de interese constituie de multă vreme materia unei politici specifice de personal. Scopul abordărilor legislative și administrative constă în asigurarea integrității și luarea deciziilor în mod dezinteresat în instituțiile guvernamentale și publice.

Nemijlocit, și în sectorul privat, s-au conturat de mult preocupări legate de integritatea în afaceri și mai ales de protejarea intereselor acționarilor și a întregii societăți. Marcantele scandaluri au atras atenția majoră asupra valorificării evitării conflictelor de interese care ar putea deveni o problemă atunci când, de exemplu, un funcționar public pleacă din serviciul public pentru a se angaja în sectorul privat sau la un ONG ori când o firmă de contabilitate oferă atât servicii de auditare, cât și servicii de consultanță aceluiași client ori de exemplu, o agenție de reglementare se aliniază prea mult la interesele societăților comerciale pe care are datoria să le supravegheze [3, p. 1].

Conflictul de interese reprezintă un factor complex, ce reflectă problemele structurale ale oricărei societăți cu democrație practic slab dezvoltată. De aceea, conflictul de interes are o legătură strânsă cu mai multe aspecte, cum ar fi, cele socio-culturale, politice și, în prim plan, cele administrative. În momentul în care funcționarilor publici le lipsește imunitatea etică și morală în consolidarea sistemelor de valori, atunci aceștia își pierd nivelul de conștiință de a proteja în prima linie interesul public.

Abuzurile de putere politică și administrativă în interes propriu, indiferent dacă acesta presupune un interes individual, de grup sau partid, dăunează organizațiilor din sectorul public și privat, publicului larg și societății în general [6, p. 54]. Acestea, de asemenea, influențează major oportunitățile viitoare pentru dezvoltarea socio-economică de lungă durată.

În această ordine de idei, dezvoltarea conștiinței publice în rândul comunităților, atât naționale, cât și internaționale, în scopul recunoașterii eforturilor comune pentru a preveni și proteja societatea de consecințe negative care decurg din conflictele de interese, fundamentează pentru Republica Moldova un imperativ.

Conflictul de interese constituie un motiv de preocupare în întreaga societate. În acest sens, Recomandarea No. R (2000)10 a Comitetului de Miniștri al Țărilor Membre ale Consiliului Europei privind codurile de conduită pentru agenții publici/titularii de funcții definește conflictul de interese în felul următor: „conflictul de interese apare dintr-o situație în care funcționarul public are un interes privat, care este de natură să influențeze sau pare că influențează, exercitarea imparțială și obiectivă a funcțiilor sale oficiale [18].

În același timp, OCDE este preocupată de conținutul conflictului de interese. De aceea, Ghidul intitulat „Gestiunea conflictului de interese în serviciul public” ne oferă spre atenție următoarea definiție: „Un conflict de interese implică un conflict între datoria față de public și interesele personale ale unui funcționar public, în care funcționarul public are interese, în calitatea sa de persoană privată, care ar putea influența necorespunzător îndeplinirea obligațiilor și responsabilităților oficiale.”

Pentru prima dată, noțiunea de conflict de interese în raport cu administrația publică din Republica Moldova este consacrat în art.2 din Legea cu privire la declararea averii și a intereselor personale, nr. 133 din 17.06.2016. Esența definiției legale, din punctul nostru de vedere, este confuză, deoarece mărginește apariția și evoluția situațiilor de conflict doar în activitățile desfășurate de către persoanele purtătoare de funcții publice, pe de o parte, și definește conflictul de interese ca situație în care adoptarea deciziei, îndeplinirea îndatoririlor de serviciu, precum și alte acțiuni ale funcționarului public influențează sau ar putea, într-un anumit fel, să influențeze interesele personale ale acestuia, pe de altă parte.

Prealabil, conceptul de conflict de interese a fost utilizat în Planul de acțiuni pentru realizarea Strategiei naționale de prevenire și combatere a corupției pentru anul 2005, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 421-XV din 16.12.2004, care prevede drept obiectiv în domeniul perfecționării cadrului legislativ și asigurării aplicării legislației în vigoare, elaborarea proiectului de lege cu privire la conflictul de interese.

Prin Legea nr.181 din 19.12.2011, a fost rectificată esența noțiunii de conflict de interese din art. 2 al Legii cu privire la declararea averii și intereselor personale, stabilind legal - conflictul de interese reprezintă în mod nemijlocit conflictul dintre îndeplinirea atribuțiilor funcției deținute și interesele personale ale persoanelor prevăzute la art. 3 al aceleiași legi, în statutul lor de persoane private, care ar putea sugesiona necorespunzător îndeplinirea obiectivă și imparțială a obligațiilor ce le revin potrivit cadrului normativ.

Analizând respectiva definiție, precum și o multitudine de definiții din legislațiile cu privire la serviciul public din alte state, prezumăm următoarele *trăsăturile specifice conflictului de interese*:

- a. constituie împrejurarea în care persoana ce îndeplinește o funcție publică sau de demnitate publică are un interes personal care influențează sau ar putea influența nemijlocit îndeplinirea obiectivă și imparțială a obligațiilor și responsabilităților ce i se atribuie potrivit legii;
- b. generează sau ar putea genera un dezacord între interesul personal al persoanei ce ocupă o funcție publică sau de demnitate publică și interesele legitime ale cetățe-

nilor, organizațiilor, societăților sau ale instituțiilor, capabilă să prejudicieze aceste interese legale.

Din aceste considerente, indivizii solicită ca persoanele care exercită funcții publice și de demnitate publică să-și îndeplinească cu bună – credință atribuțiile în mod onest, imparțial și corect. În ultimul timp intens se pretinde ca Guvernul să întreprindă măsuri pentru ca cetățenii ce ocupă o funcție publică să nu admită periclitarea procesului de luare a deciziilor și hotărârilor oficiale și de administrație publică, din motivul intereselor și relațiilor lor personale.

În acest context este indispensabil să nu fie atinsă integritatea publică, adică integritatea proceselor de luare a deciziilor, de fixare a deciziilor, de gestiune a banilor publici, cât și integritatea personalului din funcțiile publice și de demnitate publică. Subiecții instituțiilor publice au responsabilitatea să acorde un tratament imparțial și echitabil tuturor indivizilor care se adresează acestora, cu respectarea unui interval de timp rezonabil. În condițiile în care pretențiile societății sunt din ce în ce mai majore, conflictual de interese tratat în mod necorespunzător de către persoanele ce exercită funcții de demnitate publică pot scădea încrederea cetățenilor în instituțiile publice [16, p. 119].

Un rol semnificativ în atingerea tuturor obiectivelor revine implementării Concepției cu privire la politica de personal în serviciul public, aprobată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.1227 din 18.07.2002. Potrivit acestor prevederi, în serviciul public se fixează sistemul de recrutare și selectare, menirea căruia este garantarea ocupării funcției publice vacante numai prin intermediul concursului. Acesta constituie un sistem calificat de evaluare a activității, care specifică aprecierea anuală a performanțelor și competențelor profesionale ale fiecărui funcționar public și evaluării curente ale activității sale, desfășurate pe parcursul anului.

La naștere sistemul de dezvoltare profesională continuă a funcționarilor publici, care va menține prestarea calitativă a serviciilor pentru utilizatori, practicarea eficientă a personalului, reușite de nivel major și inconsecvența scăzută a personalului. De asemenea, se constituie sistemul cu privire la cariera profesională a funcționarilor publici care va monitoriza stabilitatea și fidelitatea acestora, obținerea de posibilități a funcționarilor publici de a-și demonstra cunoștințele, capacitățile și vocațiile profesionale, avansarea în funcție în funcție de succesele individuale.

Nemijlocit, se înființează un sistem informațional unic care va asigura cu informații eficiente procesul managerial în administrația publică, va ușura procesul de alegere a candidaților pentru ocuparea locurilor de muncă.

Executarea cu brio a politicilor de personal prevăzute în Concepție vor avea la bază, în propria opinie, o anumită consecință asupra reducerii, neutralizării și chiar eliminării unor motive fundamentale ale conflictului de interese, cum ar fi:

- încălcarea dispozițiilor de conduită ale funcționarului public;
- nerealizarea obligațiilor de serviciu, lezarea drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor, instituțiilor și chiar statului la executarea acestora;
- încălcarea normelor legislative în vigoare de către individ cu funcții publice și de demnitate publică.

Chiar dacă nu este utilizat conceptul de conflict de interese în Strategia de reformă a administrației publice centrale în Republica Moldova, aprobată prin HG nr.1402 din 30.12.2005, o parte din problemele recunoscute de acest document de program în domeniul administrației publice avantajează, de fapt, și nașterea conflictelor de interese.

Din numărul de probleme identificate, contribuie la înfăptuirea conflictului de interese în domeniul administrației publice următoarele:

- a. nivelul sporit al incertitudinii competențelor;
- b. dublarea funcțiilor, responsabilităților autorităților publice, subdiviziunilor structurale ale acestora, funcționarilor publici;
- c. neinformarea despre activitatea autorităților publice;
- d. existența dezacordului între actele normative care reglementează activitatea autorităților publice de diferit nivel;
- e. nerespectarea disciplinei de serviciu;
- f. nesatisfacerea sistemului de salarizare pentru funcționarii publici, lipsa sau utilizarea insuficientă a resurselor materiale și morale de motivare a funcționarilor publici.

În Strategia de reformă a administrației publice centrale, sunt stipulate obiectivele și determinate acțiunile privilegiate în vederea soluționării acestor și altor delictе care vizează reorganizarea administrației publice centrale, cadrul normativ în domeniul administrației publice centrale, procesul decizional, managementul resurselor umane și, nu în ultimul rând, managementul finanțelor publice.

În domeniul public, în general, și în cadrul autorităților publice, în special, conflictele de interese reprezintă de multă vreme punctul unei politici specifice de prevenire a corupției. Astfel, legalizarea regimului privind conflictul de interese cuprinde un element care face parte din procesul mai larg de detectare, prevenire și combatere a corupției.

Este de menționat că, atât conflictul de interese, cât și corupția, au ca fundament un șir de trăsături comune. Subliniez, de asemenea, că un conflict de interese nu constituie același lucru ca corupția. În unele cazuri, poate exista un conflict de interese fără a exista corupție. În mod similar, poate exista corupția fără să persiste un conflict de interese [2, p. 15]. Însă este veridic că, în majoritatea situațiilor, ori de câte ori este prezentă corupția, anterior a existat un interes personal care a influențat în mod nesatisfăcător competențele oficialului public. Drept urmare, o abordare rațională ar fi ca prevenirea conflictelor de interese să fie inclusă într-o politică mai vastă de prevenire și combatere a corupției.

Potrivit Strategiei, cadrul legislativ anticorupție în vigoare are un efect minor din lipsa unor mecanisme și standarde clare de aplicare și din cauza unor reglementări ineficiente. Din acest punct de vedere, documentul de program menționează ca prioritate de acțiune pentru implementarea Strategiei, necesitatea perfecționării, realizării și aprobării unor mecanisme de funcționare a normelor juridice anticorupție în următoarele domenii: declararea veniturilor și a proprietăților, controlul provenienței acestora; declararea conflictelor de interese; transparența decizională; regimul cadourilor [5]. Menționez că, este important a completa această măsură de ordin legislativ cu domeniile: declararea intereselor personal, regimul incompatibilităților, restricțiile legate de încetarea activității în serviciul public.

Recomandarea nr. R(2000) 10 privind codurile de conduită pentru funcționarii publici, a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei din 11 mai 2000, reglementează că funcționarii publici formează elementul-cheie al administrației publice, ce au împuterniciri și obligații specifice, și că trebuie să dețină calificările necesare și să dispună de un cadru juridic și material satisfăcător, pentru a putea să se achite de sarcinile lor într-un mod rezonabil. Recomandarea prevede expres, nemijlocit, că stabilirea unor mecanisme de administrare eficientă și etică în cadrul serviciului public sunt majore pentru prevenirea corupției. Guvernele statelor membre trebuie să susțină, sub rezerva legisla-

ției naționale și a principiilor administrației publice, aprobarea acordurilor naționale de conduită pentru funcționarii publici bazate pe această Recomandare. Grupul de State contra Corupției (GRECO) monitorizează implementarea prezentei Recomandări.

Importanța elaborării unui Cod de conduită a funcționarului public, ca element prioritar în domeniul cadrului legal al administrației publice din Republica Moldova, este prevăzută în Strategia de reformă a administrației publice centrale, aprobată prin HG nr.1402 din 30.12.2005. La data de 22 februarie 2008, Parlamentul Republicii Moldova a aprobat Legea privind Codul de conduită a funcționarului public, care fixează anumite standarde profesionale înalte în serviciul public și, în același timp, informează cetățenii despre conduita pe care trebuie să o dețină funcționarii publici.

Potrivit Codului, toți funcționarii publici trebuie să respecte, în cadrul activității, mai multe principii cum sunt: legalitatea, imparțialitatea, independența, profesionalismul și loialitatea, încălcarea căruia constituie o abatere disciplinară care va fi sancționată [13].

Tipologia conflictelor de interes

Conflictul de interese în care funcționarul public/ demnitarul sunt chemați să rezolve o cerere/un demers, să emită un act administrativ, să încheie direct sau prin intermediul unei persoane terțe un act juridic, să ia o decizie sau să participe la luarea unei decizii în care are interese personale sau care vizează persoane ce îi sunt apropiate, persoanele fizice și juridice cu care are relații cu caracter patrimonial și care influențează sau pot influența exercitarea imparțială și obiectivă a mandatului, a funcției publice sau de demnitate publică.

Definit în acest sens, conflictul de interese are același înțeles cu *conflictul real de interes*. Un caz de conflict de interese poate fi actual sau poate să fi existat cândva în trecut. Prin opoziție, se poate menționa că există un conflict de interese *aparent* atunci când *se adevărește că* interesele unui funcționar public ar putea influența în mod necorespunzător îndeplinirea sarcinilor, când de facto *situația poate să nu fie așa*. Un conflict *potențial* se naște atunci când un funcționar public are interese personale care sunt de o asemenea natură, încât ar apărea un conflict de interese, dacă funcționarul ar avea atribuții oficiale în acea privință (conflictuale) în viitor.

În literatura de specialitate, autorii Kernaghan și Langford, prezintă opt categorii de conflict de interese:

1. ***Auto-tranzacționarea*** (self-dealing) – constituie acea situație în care o persoană întreprinde o acțiune în calitatea ei oficială care implică tranzacții cu ea însăși, dar de această dată – în calitate privată, conferindu-și beneficii în favoarea sa.
2. ***Acceptarea de beneficii*** - presupune că deținătorii de funcții publice nu ar trebui să solicite, nici să accepte (cu excepția cazurilor autorizate în mod corespunzător) transfer de valoare economică de la persoane cu care au contact în calitatea lor oficială. Asemenea beneficii variază de la cadouri simbolice până la „transferuri” semnificative interzise de legislația penală.
3. ***Traficul de influență*** reprezintă „practica de a solicita o anumită formă de beneficii în schimbul exercitării unei autorități sau influențe de către oficial”.
4. ***Utilizarea proprietății guvernamentale*** poate constitui folosirea telefoanelor guvernamentale pentru uz personal sau situația arhetipică de „a lua acasă creioane” de la birou. În iterații mai grave, poate implica utilizarea privată, exagerată a vehiculelor, aeronavelor, calculatoarelor, etc. guvernamentale. Kernaghan și Langford au ajuns la concluzia că „punctul important din această categorie este că

proprietatea guvernamentală nu poate fi utilizată pentru câștig privat”. Ei menționează ideea că soluția favorabilă, din punct de vedere administrativ, este de a interzice toate utilizările de acest fel.

5. **Utilizarea informațiilor confidențiale** s-ar rezuma la ideea că un funcționar public dezvăluie altora sau utilizează, pentru a-și promova interesul personal, informații confidențiale obținute de el în exercitarea funcțiilor lui oficiale.
6. **Angajarea pe exterior** (outside employment) presupune că un oficial public angajat, solicitând, negociind pentru/sau promițând să accepte angajare în sectorul privat sau prestând anumite servicii pentru interese private sau desfășurând un anumit gen de activitate privată atunci când astfel de angajare, serviciu sau afacere formează un conflict sau afectează îndeplinirea corespunzătoare a atribuțiilor lui oficiale.
7. **Angajarea posterioară** (post-employment) este una dintre cele mai frecvente zone de conflict de interese. Aceasta înseamnă că oficialii publici nu pot acționa după ce părăsesc funcția publică, astfel încât să obțină avantaje necorespunzătoare din funcția lor anterioară. Acest lucru se bazează de problemele de „captare” a oficialilor guvernamentali, îndeosebi, în domeniile de reglementare.
8. **Comportamentul personal** constituie întrebarea „dacă funcționarii publici au dreptul la viață privată la fel ca și ceilalți cetățeni” [7, p. 122].

Potrivit lui Langford și Kernaghan, există două circumstanțe-cheie când conduita personală poate da naștere unei situații de conflict:

- a. atunci când comportamentul unui funcționar public îl face pe el/ea vulnerabil la presiuni de a utiliza funcțiile publice ale lui sau ale ei în mod necorespunzător” (cum este, de exemplu, dependența de droguri);
- b. atunci când comportamentul unui oficial public determină o discreditare semnificativă a guvernului sau a unui departament particular și, în cele din urmă, compromite încrederea publicului în oficialii publici. Langford și Kernaghan afirmă faptul că fiecare caz de conduită personală discutabilă sau nesatisfăcătoare care implică funcționari publici trebuie să fie atent și serios luat în considerare [7, p. 123].

Conflictele de interese, în linii generale, presupun două categorii de interese: interese materiale (pecuniare) și cele morale (non-pecuniare).

Interesele pecuniare implică în mod expres un câștig financiar real sau potențial. Acestea pot decurge de la un membru de/sau de familie, deținător de proprietate, acțiunii sau un post într-o companie care este în licitare pentru a dobândi un contract cu o entitate guvernamentală, acceptarea cadourilor sau încasarea unui venit dintr-un loc de muncă secundar.

Interesele non-pecuniare nu au un element financiar. Acestea se pot desfășura din relațiile personale sau de familie, participarea la activități sportive, sociale sau cele culturale [4, p. 143]. Exemplul cel mai potrivit în acest context, este interesul de familie, de exemplu, un funcționar responsabil de recrutare poate avea un interes în influențarea procedurilor de angajare, pentru a garanta o poziție fratelui său sau vărului, fără vreun beneficiu financiar.

În concluzie, am dori să menționăm care sunt principalele cauze generatoare de conflicte de interese pe care le-am identificat:

1. Angajamentul politic neîndestulător ar putea fi un motiv primordial al unei legislații slabe privind conflictele de interese și al implementării deficitare a acesteia. Constituirea legislației este foarte importantă, deoarece formează baza pentru ca acțiunile viitoare să fie dezvoltate și monitorizate, însă punerea în aplicare a ac-

lor legislative devine, de asemenea, de valoare. Cu cât devin mai ample reformele, cu atât mai favorizată devine voința politică. Dezvoltarea și susținerea cu succes a politicilor publice ce vizează prevenirea conflictelor de interese în sectorul public moldovenesc se afirmă a fi o sarcină dificilă. Obstacol fundamental care trebuie să fie depășit reprezintă necesitatea manifestării unei voințe politice satisfăcătoare pentru a construi un sistem de serviciu public profesionist complet protejat de un control politic abuziv [17, p. 44].

2. Conflictul de interese, în termeni de legislație și aplicare în practică, nu poate fi separat de celelalte componente ale reformei administrației publice și de transformările din Europa Centrală și de Est. Există domenii foarte importante, cum ar fi transparența instituțiilor publice (începând cu transparența procesului de luare a hotărârilor), care trebuie să se dezvolte urmând același calendar de reforme. O lege cuprinzătoare cu privire la conflictul de interese trebuie să fie ghidată de re-examinarea altor sectoare, cum ar fi sistemul electoral, în scopul de a împuternici alegătorii să penalizeze mai eficient comportamentul greșit al politicianilor. Partidele politice sunt așteptate să aducă oamenilor mai multă transparență în domeniul finanțării partidelor.
3. Conflictele de interese pot evolua la toate nivelurile administrației publice dintr-un stat. Cel mai vizibil este nivelul național unde interesele politice sunt, de obicei, cele mai importante. Unul dintre factorii determinatori ai conflictului de interes este rolul în schimbare al statului însuși, care favorizează oportunități de câștig privat prin procesele sale, incluzând, în special, achizițiile publice și contractele. Importante conflicte de interese pot lua naștere, de asemenea, la nivel local și regional, în special, în cazul în care autoritățile publice locale și cele regionale au autonomie în domeniul dezvoltării și utilizării terenurilor. Conflicte de interese locale și regionale sunt de multe ori, de facto, mai greu de controlat decât cele naționale, deoarece acestea atrag mai puțin interesul mass-media și pot decădea sub orizontul atenției publice. O atenție majoră a fost recent oferită reglementării conflictelor de interese la nivel local, atât în democrațiile avansate (cum ar fi Marea Britanie și SUA), cât și în sistemele democratice mai recent formate, cum sunt cele din Europa de Est.
4. Lipsa unor dispoziții care reglementează comportamentul, drepturile, obligațiile și atribuțiile oficialilor administrației publice locale formează teren pentru conflicte de interese și diferite forme de corupție la nivel local.
5. O prevedere slabă a conflictului de interese potențial este în strânsă legătură cu utilizarea informațiilor oficiale în beneficiul personal, antrenarea angajaților administrației publice locale în activități de părtinire și loialitatea lor fără rezerve față de superiorii politici. Loialitatea politică fără limită a funcționarilor publici, în raport cu influența puternică pe care partidele politice și interesele lor politice le au, de regulă, asupra procesului de luare a deciziilor în administrațiile publice locale, subliniază în mod regulat procesul general de guvernare la nivel local. Aceste puncte inferioare pot fi atribuite la cultura politică slabă a APL, care este un domeniu nou în societățile din ECE, precum și lipsa unei diferențe clare între activitățile partidelor politice și acțiunile APL.
6. Extensiunea în ultimii ani a colaborării sectorului public cu sectorul privat a făcut întreaga problemă mult mai complexă, dublând oportunitățile de declanșare a conflictelor de interese, cum ar fi:

- un oficial public având interese private de afaceri în formă de parteneriate, dețineri de acțiuni, membru al consiliilor de administrație, investiții, contracte guvernamentale, etc.;
- un oficial public având afiliere cu alte organizații (cum ar fi, un oficial public de rang înalt se află în consiliul de administrație al unei organizații non-profit care deține finanțare de la agenția oficialului);
- un oficial public plecând să lucreze pentru o companie privată reglementată sau un director executiv, obținând o poziție-cheie într-un oficiu guvernamental cu relațiile comerciale din fosta companie.

Bibliografie:

1. Documentarea și soluționarea conflictelor de interese. [On-line] [citât 15.03.2022]. Disponibil: <http://old.cni.md/wp-content/uploads/2015/12/Documentarea-și-soluționarea-conflictelor-de-interese.pdf>
2. Ghid privind documentarea și soluționarea conflictelor de interese declarate, Chișinău 2015. [On-line] [citât 15.03.2022]. Disponibil: <http://www.old.cni.md/wp-content/uploads/2015/12/Documentarea-și-soluționarea-conflictelor-de-interese.pdf>
3. Ghidul OECD pentru rezolvarea conflictului de interese în administrația publică. [On-line] [citât 20.02.2022]. Disponibil: <https://www.oecd.org/gov/ethics/49106083.pdf>
4. GOOD, D. *The Politics of Public Management*. Toronto, University of Toronto Press, 2003.
5. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova pentru aprobarea Strategiei naționale anticorupție pe anii 2011-2015, nr. 154 din 21.07.2011. [On-line] [citât 12.02.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=17630&lang=ro
6. KERNAGHAN, K., LANGFORD, J. *The Responsible Public Servant*: Second Edition. Toronto: Ed. Book Baby, 2014.
7. KERNAGHAN, K., LANGFORD, J. *The responsible Public Servant*. Toronto, Edit. Halifax N.S., 1990.
8. Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate, nr.132 din 17.06.2016. [On-line] [citât 12.02.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=94148&lang=ro
9. Legea cu privire la Comisia Națională de Integritate, nr.180 din 19.12.2011 (abrogată). [On-line] [citât 12.02.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=14519&lang=ro
10. Legea cu privire la declararea averii și a intereselor personale, nr. 133 din 17-06-2016. [On-line] [citât 10.02.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128397&lang=ro#
11. Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică, nr.199 din 16.07.2010. [On-line] [citât 10.02.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128023&lang=ro#
12. Legea integrității, nr.82 din 25.05/2017. [On-line] [citât 10.02.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=99582&lang=ro
13. Legea privind Codul de conduită a funcționarului public, nr. 25 din 22.02.2008. [On-line] [citât 15.02.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=94526&lang=ro
14. Legea privind transparența în procesul decizional, nr.239 din 13.11.2008. [On-line] [citât 11.02.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=106638&lang=ro

15. ORLOV, M. *Drept administrativ*. Chișinău: Editura Epigraf, 2000.
16. ORLOV, M. *Drept Administrativ*. Chișinău: Editura Tipografia Centrală, 2005.
17. PLATON, M. *Probleme actuale ale teoriei și practicii administrației publice*. În: *Funcționarul public* nr. 8, 2001.
18. Recomandarea No. R (2000)10 a Comitetului de Miniștri al Țărilor Membre ale Consiliului Europei. [On-line] [citat 14.03.2022]. Disponibil: https://www.cna.md/public/files/legislatie/rec_2000_10_cod_conduita_funct_public.pdf.

CZU 341.231.14:343.23

INTERDICȚIA APLICĂRII TORTURII – MIJLOCUL DE GARANTARE A RESPECTĂRII DEMNITĂȚII UMANE

Veronica POZNEACOVA, studentă, *Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău*
Conducător științific: **Victor ZAHARIA**, dr., *conf. univ.*

*Drepturile omului sunt acele drepturi fundamentale care le dau ființelor umane
posibilitatea de a-și modela viața în conformitate cu
libertatea, egalitatea și respectarea demnității umane.*
Manfred Nowak, fost raportor special al ONU privind tortura (2003)

Abstract: *The principle of human dignity represents the axiological foundation of the entire law system. This principle is inherent in the human being from the conception, being inalienable and protecting the human lifelong. Human dignity is the basis for the exercise of other rights, including the right to life, physical and mental integrity, the right not to be subjected to torture, inhuman and degrading treatment. We should note that the practice of torture, inhuman and degrading treatment seriously violates the principle of human dignity, and the effective realization of this principle is possible only under the condition of the complete eradication of the practice of torture, inhuman and degrading treatment in the penitentiary system. This study represents the analysis of the absolute interdiction of torture, inhuman and degrading treatment as a practical realization of the principle of human dignity.*

Keywords: *human dignity, torture, inhuman treatment, international regulation, absolute prohibition.*

Introducere

Principiul demnității umane reprezintă fundamentul axiologic al întregului sistem de drept. Demnitatea este factorul principal și baza realizării principiilor aplicabile drepturilor omului. [1, p. 58-59] Aceasta este inerentă ființei umane, iar protecția oferită de principiul demnității include chiar și copilul nenăscut. Embriunii *in vitro* rămân protejați, dat fiind faptul că Convenția de la Oviedo, care reprezintă cadrul general în materia protecției ființei umane în contextul cercetării biomedicale, stabilește obligația statelor membre de a „proteja demnitatea și identitatea ființei umane” și „garantează oricărei persoane, fără discriminare, respectul integrității sale și al celorlalte drepturi și libertăți fundamentale față de aplicațiile biologiei și medicinei” prin „măsuri necesare. [2], [3]. Prin urmare, observăm că **embrionul** uman *in vivo* sau *in vitro* este **protejat de principiul demnității**, fiindcă „demnitatea umană și identitatea speciei umane trebuie respectate de la începutul vieții” [3].

Demnitatea umană reprezintă una dintre valorile fundamentale ale ONU, fiind stipulată în preambulul Cartei ONU: „Noi popoarele națiunilor unite, hotărâte sa izbă-

vim generațiile viitoare de flagelul războiului care, de doua ori în cursul unei vieți de om, a provocat omenirii suferințe de nespus, sa ne **reafirmam credința în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea persoanei umane**”[4] Principiul demnității umane reprezintă baza societății democratice, a respectului și a bunei conviețuirii sociale. Subliniem caracterul inalienabil al demnității, aceasta fiind atribuită tuturor ființelor umane și asigură realizarea egalității tuturor persoanelor.

Principiul demnității și găsește fundamentul juridic în mai multe tratate și convenții internaționale. În conformitate cu art. 1 din Declarație Universală a Drepturilor Omului: „Toate ființele umane se nasc **libere și egale în demnitate și în drepturi**. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unii față de altele în spiritul fraternității” [5, art. 1]. Semnificația acestei prevederi se manifestă, pe de o parte, prin proclamarea libertății și egalității tuturor persoanelor, iar, pe de altă parte, prin fundamentarea principiului demnității, ca fiind definitoriu în protejarea personalității umane. Subliniem că realizarea libertății și egalității în cadrul societății contemporane este imposibilă fără respectarea demnității umane, care reprezintă fundamentul bunei conviețuirii sociale, a respectului persoanelor în cadrul relațiilor interumane, cât și garantarea respectării personalității umane de către stat.

Preambulul Protocolului 13 din Convenție Europeană a Drepturilor Omului (în continuare CEDO) stipulează că: „Convins că dreptul fiecăruia la viață reprezintă o valoare fundamentală într-o societate democratică și că abolirea pedepsei cu moartea este esențială pentru apărarea acestui drept și pentru deplina **recunoaștere a demnității innăscute a tuturor ființelor umane**”[6]. De aici reiese legătura organică între respectarea principiului demnității umane și asigurarea dreptului la viață. În acest context, proclamarea principiului respectiv reprezintă garanția realizării dreptului la viață. Această prevedere interpretată în contextul Protocolului 13 din CEDO, cât și a practicii Curții Europene evidențiază importanța realizării principiului demnității, care protejează ființa umană înainte de naștere [7], apară dreptul la viață, determină necesitatea abolirii pedepsei cu moarte, cât și face inadmisibilă aplicarea torturii tratamentului inuman și degradant.

Fundamentarea angajamentului de a respecta demnitatea inerentă ființei umane este reafirmată în prevederile Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice din 1966 în conformitate cu care „Statele părți la prezentul Part, Considerând că, în conformitate cu principiile enunțate în Carta Națiunilor Unite, **recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane** și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume, Recunoscând că aceste drepturi **decurg din demnitatea inerentă persoanei umane**”[8]. Observăm că principiul demnității este poziționat ca o calitate fundamentală a personalității umane, fiind o valoare supremă care urmează să fie protejată prin elaborarea reglementărilor în domeniul drepturilor omului. Menționăm că reglementarea altor drepturi și libertăți va rămâne inefficientă, dacă nu va fi garantată și respectată demnitatea umană, ca valoare supremă, cât și demnitatea fiecărui om în parte fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere, origine socială [9, art. 16 alin. (2)] sau calitatea procesuală.

Angajamentul pentru respectarea demnității umane a fost reiterat în Convenție împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, adoptată la New York la 10 decembrie 1984 (în continuare CAT), în conformitate cu care „Statele părți la prezenta convenție, considerând că, în conformitate cu principiile

proclamat în Carta Națiunilor Unite, recunoașterea drepturilor egale și inalienabile ale tuturor membrilor familiei umane **constituie fundamentul libertății**, al justiției și al păcii în lume, recunoscând ca **aceste drepturi decurg din demnitatea inerentă persoanei umane**” [10]. Prin urmare, constituirea unei ordini sociale durabile este imposibilă în situația în care persoana nu este apărată de la abuzul reprezentanților statului, poate fi înjosită, agresată verbal și/sau fizic sau în situația în care o persoană, care exercită o funcție publică poate să se comporte inuman față de o altă persoană.

La nivel național fundamentul juridic al principiului demnității umane se regăsește în art. 1 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova, în conformitate cu care „Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care **demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane**, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate” [9, art. 1 alin. (3)]. Din conținutul acestei prevederi, putem constata că demnitatea, libertatea și respectarea drepturilor omului reprezintă baza statalității Republicii Moldova, care se angajează să asigure toate condițiile necesare realizării acestor drepturi și libertăți. Legiuitorul autohton a poziționat principiul demnității umane în vârful ierarhiei principiilor generale ale dreptului, ca fiind o bază pentru asigurarea altor drepturi și libertăți inerente ființei umane.

În pofidă reglementării principiilor democratice de dezvoltare a statului de drept și asumarea angajamentelor internaționale în materia drepturilor omului, acestea rămân ineficiente în cazul în care nu sunt realizate în practică. Cercetătorul T. Cârnaț afirmă: „oricât de frumoase sunt frazate în diferite texte și declarații, tratate cu privire la drepturi și libertăți, în cazul în care lipsește suportul lor material, oamenii nu se pot bucura de aceste drepturi și libertăți” [1, pp. 58-59]. Prin urmare, realizarea practică a principiului demnității umane este imposibilă fără interzicere și încriminare a torturii, tratamentului inuman și degradant.

În acest context, menționăm interdicția generală de aplicare a torturii, tratamentului inuman și degradant reglementată în mai multe tratate în domeniul drepturilor omului. În special, menționăm prevederile art. 5 din Declarație Universală a Drepturilor Omului din 1948, în conformitate cu care „Nimeni nu va fi supus la tortură, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante” [5, art. 5]. Angajamentul privind neaplicării torturii, tratamentului inuman și degradant a fost reafirmat în Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care în art. 3 introduce interdicție absolută de aplicare a torturii, tratamentului inuman și degradant: „Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante” [11, art. 3].

În cadrul practicii judiciare, Curtea Europeană a reafirmat că interzicerea torturii și a tratamentului sau a pedepselor inumane ori degradante reprezintă un drept absolut, care nu poate fi restrâns. Articolul 3 din Convenție garantează una din valorile fundamentale ale societăților democratice. Într-adevăr, interzicerea torturii și a tratamentului sau a pedepselor inumane ori degradante reprezintă o valoare a civilizației, strâns legată de respectarea demnității umane. Spre deosebire de majoritatea prevederilor materiale din Convenție, Articolul 3 nu permite excepții și nicio derogare de la acesta nu este permisă în baza Articolului 15 § 2, nici chiar în situația în care o urgență publică amenință viața națiunii [12].

Interdicția aplicării torturii, tratamentului inuman și degradant a fost reiterată în prevederile art. 7 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 1966, în conformitate cu care „Nimeni nu va fi supus torturii și nici unor pedepse sau trata-

mente crude, inumane sau degradante, în special, este interzis ca o persoană să fie supusă, fără consimțământul său. unei experiențe medicale sau științifice” [8, art. 7]. Prevederea respectivă interzice expres nu numai aplicarea torturii, tratamentului crud, inuman, degradant, pedeapsa crudă, cât și efectuarea unor experiențe științifice sau medicale fără consimțământul persoanei. În acest context, remarcăm faptul că norma dată apăra demnitatea umană, inviolabilitatea fizică și psihică a persoanei, cât și sănătatea acesteia.

Considerăm oportun să cităm definiția torturii, care se regăsește în art. 1 alin. 1 din CAT „În sensul prezentei convenții, termenul **tortura** înseamnă orice **act prin care se provoacă** unei persoane, **cu intenție**, o **durere sau suferințe puternice, fizice ori psihice**, mai ales cu **scopul** de a **obține** de la aceasta persoana sau de la o persoana terță **informații sau mărturisiri**, de a o **pedepsi** pentru un act pe care aceasta sau o terță persoana l-a comis ori este bănuită ca l-a comis, de a o **intimida** sau de a **face presiuni** asupra ei ori de a intimida sau a face presiuni asupra unei terțe persoane, sau pentru oricare alt motiv bazat pe o forma de discriminare oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau astfel de suferințe sunt aplicate de către un **agent al autorității publice** sau de orice alta **persoana care acționează cu titlu oficial** sau la **instigarea ori cu consimțământul expres sau tacit** al unor asemenea persoane. Acest termen nu se referă la durerea ori suferințele rezultând exclusiv din sancțiuni legale, inerente acestor sancțiuni sau ocazionate de ele” [10, art. 1 alin. (1)].

Atât din definiția torturii citată supra, cât și din Declarația Asociației Medicale Mondiale de la Tokyo privind tortura și tratamentele degradante, din 1975 putem să distingem câteva trăsături caracteristice ale torturii și anume: a) caracterul intenționat: tortura cauzează suferință fizică sau mentală victimei în mod intenționat; b) caracterul sistematic și sălbatic: cauzarea suferințelor putea fi sistematică și dinainte plănuită, sau putea fi sălbatică și la întâmplare; c) scopul: ar trebui să existe un scop al torturii. Ar putea fi obținerea de informații, mărturisirea forțată a confesiunii unei crime, semnarea unei declarații scrise sau oricare alt motiv. De exemplu, ar putea fi pentru a răspândi teroare în comunitate într-un regim dictatorial. Ar putea fi încercarea de a distruge personalitatea cuiva, care ar putea fi capabil să mobilizeze oamenii împotriva regimului; d) suferința psihică și fizică: această definiție menționează că suferința fizică cât și cea psihică este un aspect după care se poate vedea dacă o persoană a fost torturată sau nu. Absența oricărui semn fizic nu exclude posibilitatea constatării aplicării torturii [13] [14].

Totodată, CtEDO, la interpretarea art.3 din Convenție, face distincție între „tortură” și „tratament inuman și degradant”, calificând tortura ca un tratament inuman care provoacă suferințe foarte puternice, iar la recunoașterea faptei ca act de tortură, CtEDO va lua în considerație **gravitatea și intensitatea durerii cauzate** determinată în funcție de **durata tratamentului**, precum și **consecințele fizice sau psihice** ale persoanei survenite în urma aplicării actului în dependență de sex, vârstă, starea sănătății victimei, metoda și modul de realizare a faptei.[15, p. 679] În acest context, considerăm oportun să menționăm faptul că cele mai răspândite și mai grave încălcări constatate de Curte în cererile împotriva Republicii Moldova au vizat aplicarea torturii sau a relexor tratamente de către poliție în timpul anchetelor penale cu scopul de a obține autodenunțări.[16]

Necesitatea respectării principiului demnității umane în raport cu persoanele deținute a fost ridicată la nivelul **principiului fundamental** de Regulile Nelson Mandela. [17] În conformitate cu Regula 1, „**Toți deținuții trebuie să fie tratați cu respect, dată fiind demnitatea și valoarea lor inerentă în calitate de ființe umane**. Nici un

deținut nu va fi supus, și toți deținuții vor fi protejați de tortură și alte tratamente ori pedepse crude, inumane sau degradante, pentru care nu pot fi invocate nici un fel de circumstanțe justificatoare” [17].

Acest principiu a fost transpus în prevederile Codului de procedura penală (în conformitate cu CPP), art. 11 alin. (9) „În timpul desfășurării procesului penal, nimeni nu poate fi maltratată fizic sau psihic și sunt interzise orice acțiuni și metode care creează pericol pentru viața și sănătatea omului, chiar și cu acordul acestuia, precum și pentru mediul înconjurător. Persoana reținută, arestată preventiv nu poate fi supusă violenței, amenințărilor sau unor metode care ar afecta capacitatea ei de a lua decizii și de a-și exprima opiniile” [18, art. 11 alin. (9)].

Reconceptualizarea infracțiunii de tortura, ca fiind contrară principiului respectării demnității umane s-a manifestat prin introducerea modificărilor în Codul Penal (în continuare CP) prin LP252 din 08.11.12, MO263-269/21.12.12 art.855. Prin această modificare, infracțiune de tortură, tratamentul inuman și degradant a fost introdusă în Capitolul III, care incriminează infracțiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei [19, art. 166¹]. Până la introducerea art. 161¹ în Capitolul III, tortura a fost calificată ca infracțiunea contra justiției [20, art. 309¹], din cauza derogării de la scopul fundamental al justiției, și anume, stabilirea adevărului. Forțarea persoanei de a depune declarații autoincrimatoare împiedică stabilirea adevărului în cadrul urmăririi penale și face posibilă tragerea la răspunderea penală a persoanei nevinovate. Aplicarea torturii, tratamentul inuman și degradant încălcă flagrant principiul demnității umane, înjosește, umilește și distruge personalitatea umană, ceea ce determină necesitatea evidențierii libertății, cinstei și demnității persoanei ca obiectul generic al infracțiunii, ci nu a justiției. În pofida impactului declarațiilor incriminatoare asupra procesului de judecare a cauzei, legiuitorul a subliniat anume încălcarea principiului demnității umane, ca definitivă în calificarea infracțiunii de tortură. Importanța incriminării torturii în Capitolul III, pe de o parte, s-a manifestat prin evidențierea obiectul generic al infracțiunii, și anume libertatea, cinstea și demnitatea persoanei, ca relație socială apărată prin intermediul normelor CP. Pe de altă parte, legiuitorul a evidențiat latura subiectivă a infracțiunii, și anume dorința de a înjosi, pedepsi, discrimina, intimida persoana, de a distruge personalitatea victimei. Poziționarea torturii ca infracțiune contra libertății și demnității umane recalifică obiectul generic al infracțiunii, pune în valoare libertatea și demnitatea umană, ca valoarea supremă, ce trebuie să fie garantată și respectată. Prin modificarea respectivă, legiuitorul a transpus în legislația națională prevederile tratatelor internaționale în domeniul drepturilor omului, garantând realizarea practică a principiului demnității umane. În plus, până la modificarea CP din 08.11.12, tortura în varianta tip reprezenta o infracțiune mai puțin gravă, persoana fiind sancționată cu închisoare de la 2 la 5 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani [20, art. 309¹]. După modificarea CP, tortura în variantă tip a fost poziționată ca infracțiune gravă, iar sancțiune aplicată este pedeapsa cu închisoare de la 2 la 6 ani sau amendă în mărime de la 800 la 1000 de unități convenționale, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 3 la 5 ani, [19, art. 166¹] ceea ce corespunde pericolului social al faptei și gravității infracțiunii incriminate.

Reiterăm faptul că garantarea respectării principiului demnității umane rămâne inefficientă, în cazul în care autoritățile statului recurg la tortură, tratamentul inuman și

degradant. În pofida ratificării de către Republica Moldova a tratatelor și convențiilor internaționale, cât și asumării angajamentelor, care reies din prevederile acestora, până în prezent aplicarea torturii de către colaboratorii organelor de drept, cât și existența unor condiții inumane de detenție rămâne o problemă pentru statul nostru. În prezent, încălcarea obligațiilor pozitive și negative, care reiese din prevederile art. 3 din CEDO a fost constatată de Curtea Europeană în 155 de cazuri.

Printre cele mai grave încălcări ale art. 3 se numără aplicarea metodelor de interogare interzise. În jurisprudența Curții Europene începând de la anul 1978 în hotărârea Irlanda c. Marii Britanii [21] sunt definite cinci tehnici de interogare interzisă printre care supunerea la zgomot, privarea de somn, privarea de alimente și băuturi, forțarea deținuților să rămână pentru perioade de câteva ore într-o „poziție de stres”, îmbrăcarea unei pungi negre pe capul deținutului [21], calificate ca fiind tratamentul inuman și degradant. Alte forme de tratamente clasificate ca tortură de către Curtea Europeană includ anumite metode utilizate în timpul interogărilor, cum ar fi „spânzurarea palestiniană” (suspendarea de mâinile întoarse la spate), „falaka” (bătăi pe călcâi), electrocutările [22], bătăile grave [23], și alte metode care combină cauzarea violenței fizice severe și amenințările grave din partea poliției a unei persoane aflate în arest [24], [25].

După cum arată practica, mijloacele și metodele folosite în cursul anchetei de către ofițerii de urmărire penală, în unele cazuri, nu numai că nu respectă principiile democratice ale statului de drept, dar le contrazic în mod direct. Utilizarea tehnicilor ilegale de investigare a devenit larg răspândită. [26] CtEDO a constatat aplicarea de către Republica Moldova a mai multor tehnici de interogare interzisă printre care: aplicarea torturii sub forma de „falaka” constatată de CtEDO în hotărârea Corsacov c. Moldovei din 04.04.2006 (cererea Nr. 18944/02, §65), aplicarea „spânzurătoarei palestinienă” în cauza Morozan c. Moldovei (cererea nr. 6503/04) și Cauza Colibaba c. Moldovei (cererea nr. 29089/06) [27], cât și electrocutarea persoanei deținute constatată în cauza Buzilov c. Moldovei (cererea nr. 28653/05) [26].

În acest context, este semnificativă hotărârea Trocin vs. Republica Moldova nr. 23847/19 [28] din 16 martie 2021, în care a fost constatată utilizarea împotriva reclamantului a torturii sub forma spânzurării palestinienă aplicată în timpul detenției preventive. Curtea a constatat că nu există dovezi, care probează că rănile constatate la încheieturile și gleznelor reclamantului au fost cauzate de cătușele folosite de ofițerii de poliție acuzați. De asemenea, nu a fost probat faptul că utilizarea forței fizice de către ofițerii de poliție a fost strict necesară din cauza comportamentului propriu al reclamantului. Deși concluziile cuprinse în rapoartele medicale nu confirmă sau infirmă pe deplin descrierea relexorilor tratamente de către reclamant, Curtea consideră că Guvernul nu a oferit o explicație plauzibilă a modului în care au fost cauzate leziunile gleznelor reclamantului. Curtea a stabilit că reclamantul a fost supus unui tratament contrar articolului 3 din Convenție. Astfel, a existat o încălcare semnificativă a acestei prevederi sub aspect material. Modul în care a fost efectuată ancheta permite Curții să concluzioneze că Procuratura nu a depus eforturi reale pentru a investiga acest caz și a stabili adevărul. Având în vedere deficiențele grave admise în cadrul anchetei penale, Curtea consideră că autoritățile naționale nu și-au îndeplinit obligațiile de a investiga plângerile reclamantului cu privire la relexorile tratamente. În consecință, a existat și o încălcare a articolului 3 din Convenție sub aspect procesual. [28]

Hotărârea Trocin vs. Republica Moldova arată că în pofida condamnării repetate a Republicii Moldova pentru aplicarea tehnicilor de interogare interzise, aceste nu sunt

înlăturate complet și continue să fie aplicate de către autorități. În pofida unui număr semnificativ de contestații ale cetățenilor cu privire la aplicarea unor metode ilegale de investigare, plângerile acestora se termină cu refuzul de a iniția proceduri penale. Motivele pentru aceasta sunt solidaritatea corporativă a ofițerilor de aplicare a legii, dificultatea de a dovedi și opoziția serioasă față de investigație [29].

Pentru diminuarea numărului de cazuri de aplicare a torturii față de persoanele deținute este necesară investigarea detaliată și eficientă a fiecărei plângeri de aplicare a torturii, tratamentului inuman și degradant, lupta cu solidaritatea corporativă, instituirea unui control riguros din partea procurorului ierarhic superior asupra examinării plângerilor de aplicare a torturii și dosarelor penale pornite pe baza comiterii infracțiunii prevăzute de art. 161¹. În plus, este necesară realizarea practică deplină a prevederilor Protocolului de Istanbul [32], care reglementează procedura de constatare a leziunilor corporale, documentarea acestora și standardele, care urmează să fie implementate pentru investigarea eficientă a tuturor cauzelor de aplicare a torturii.

Concluzii

Crearea principiului demnității umane reprezintă baza statului de drept, în care sunt create condiții pentru liberă dezvoltare a personalității umane. Importanța reglementării și realizării practice a principiului demnității umane a fost stipulată în mai multe tratate internaționale, fiind subliniată semnificația acestui principiu. Demnitatea umană apără atât viața, cât și inviolabilitatea fizică și psihică a persoanei. În legislația Republicii Moldova au fost transpuse standardele internaționale în domeniul. Cu toate acestea, art. 3 din CEDO rămâne unul din cele mai des încălcate articole de către statul nostru. Aplicarea metodelor de interogare interzisă evidențiază ineficiența realizării practice a reglementărilor adoptate de către legiuitor, mai ales din cauza neinvestigării infracțiunii de tortură. Prin urmare, statul trebuie să întreprindă acțiuni concrete în lupta cu impunitatea colaboratorilor organelor de drept, solidaritatea corporativă și neinvestigarea plângerilor de aplicare a torturii. Doar eradicarea practicii de aplicare a torturii, tratamentului inuman și degradant va asigura realizarea practică a principiului demnității umane și va preveni existența abuzului din partea organelor de drept.

Bibliografie:

1. CÂRNAȚ, Teodor, CÂRNAȚ, Marina. *Protecția Juridică a drepturilor omului*, Chișinău, Tipografie Reclama, 2006
2. Конвенция о защите Прав и Достоинства Человека в Связи с Применением Достижений Биологии и Медицины: Конвенция О Правах Человека И Биомедицине (ETS N 164) Совет Европы, Овьедо, 4 апреля 1997 года Online: <http://www.imbp.ru/BioEtika/Principles/Convention.html> (Accesat la 16.08.2021).
3. POPESCU, Andreea. *Hotărârea Parrillo c. Italia: un imens regres, în pofida protecției embrionului uman in vitro italian* 05.10.2015 Online: <https://www.juridice.ro/402588/hotararea-parrillo-c-italia-un-imens-regres-in-pofida-protectiei-embrionului-uman-in-vitro-italian.html> (Accesat la 10.08.2021)
4. *Carta Națiunilor Unite* din 26.06.1945. În: Monitorul Oficial din 26 iunie 1945. Online: <https://lege5.ro/Gratuit/g42diobv/carta-natiunilor-unite-din-26061945>
5. *Declarație Universală a Drepturilor Omului* Nr. 12 din 10-12-1948 Publicat: 30-12-1998 în *Tratate Internaționale* Nr. 1 art. 12* Adoptată și proclamată de Adunarea generală a O.N.U. prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948 Online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115540&lang=ro

6. *Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale privind abolirea pedepsei cu moartea în toate circumstanțele* Protocolul nr. 13 Vilnius, 3.V.2002 Online: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf
7. Parrillo împotriva Italiei Cererea nr. 46470/11 Hotărârea din 27 august 2015 Curtea Europeană a Drepturilor Omului Marea Cameră Strasbourg Online: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Parillio-%C3%AEmpotriva-Italiei-MC.pdf> (Accesat la 02.07.2021)
8. *Pact International Nr. 31 din 16-12-1966 cu privire la Drepturile Civile și Politice* Publicat: 30-12-1998 în *Tratate Internaționale Nr. 1* art. 31 Adoptat și deschis spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966. Intrat în vigoare la 23 martie 1967, cf. art.49, pentru dispozițiile cu excepția celor de la art.41; la 28 martie pentru dispozițiile de la art.41 Online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115567&lang=ro
9. *Constituția Nr. 1 din 29-07-1994 Constituția Republicii Moldova* Publicat: 29-03-2016 în *Monitorul Oficial Nr. 78* art. 140 Modificat LP120 din 23.09.21, MO238/01.10.21 art.274; în vigoare 01.04.22 Online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128016&lang=ro#
10. *Convenție împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante*, adoptată la New York la 10 decembrie 1984 Textul actului publicat în *M.Of. nr. 112/10 oct. 1990* Online: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.http_act_text?id=32204
11. *Convenția europeană a Drepturilor Omului* amendată de *Protocoloalele nr. 11, 14 și 15*, completată de *Protocolul adițional și de Protocoloalele nr. 4, 6, 7, 12, 13 și 16* Online: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf
12. *Cauza Cantaragiu v. Republica Moldova* Cererea nr. 13013/11 Hotărâre Strasbourg 24 martie 2020 Online: <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2020/06/CANTARAGIU-v.-MDA-ROM.pdf>
13. *WMA Declaration of Tokyo Guidelines for physicians concerning torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment in relation to detention and imprisonment Adopted by the 29th World Medical Assembly, Tokyo, Japan, October 1975* and editorially revised by the 170th WMA Council Session, Divonne-les-Bains, France, May 2005 and the 173rd WMA Council Session, Divonne-les-Bains, France, May 2006 Online: <https://www.wma.net/wp-content/uploads/2006/05/DoT-Oct2006.pdf>
14. OSIPOV, Vladimir, COJOCARU, Radion, *Noțiunea de tortură tratament inuman și degradant, pedeapsa inumană sau degradantă în jurisprudența CEDO*. *Revista Națională de Drept*, 2011, 130(6-7), 161-163. Online: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Notiunea%20de%20tortura%20161_163.pdf
15. BARBĂNEAGRĂ, Alexei, ALECU, Gheorghe, BERLIBA, Viorel, BUDECI, Vitalie, CARPOV, Trofim, CUȘNIR, Valeriu, COJOCARU, Radion, MARIȚ, Alexandru, POPOVICI, Tudor, ULIANOVȘCHI, Gheorghe, ULIANOVȘCHI, Xenofon, URSU, Nicolae, VOLCINSCHI, Victor. *Comentariul Codului penal*. Chișinău: Editura Sarmis, 2009 („Tipografia Reclama” SA), 860 p.
16. POPA, Lilia. *Fundamentalitatea jurisprudenței curții europene a drepturilor omului în cadrul procesului penal din Republica Moldova*. In: *Legea și Viața*. 2017, nr. 7(307), pp. 35-40. ISSN 1810-309X.
17. *Rezoluția adoptată de Adunarea Generală la 17 decembrie 2015 [privind raportul Comitetului Trei (A/70/490)] 70/175*. Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (Regulile Nelson Mandela) Online: https://avp.ro/wp-content/uploads/2020/07/ansamblu_reguli_mnp.pdf

18. Cod Nr. 122 din 14-03-2003 *Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova* Publicat: 05-11-2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251 art. 699 Modificat Online: *LP235 din 23.12.21, MO1-5/07.01.22 art.2; în vigoare 07.01.22* https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129481&lang=ro#
19. Cod Nr. 985 din 18-04-2002 *Codul Penal al Republicii Moldova* Publicat: 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195 Versiune în vigoare din 21.12.2012 în baza modificărilor prin LP252 din 08.11.12, MO263-269/21.12.12 art.855 Online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=17771&lang=ro#
20. Cod Nr. 985 din 18-04-2002 *Codul Penal al Republicii Moldova* Publicat: 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195 Versiune în vigoare din 29.05.2012 în baza modificărilor prin LP77 din 12.04.12, MO103/29.05.12 art.347 Online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=17766&lang=ro#
21. Case of Ireland v. The United Kingdom Application no. 5310/71 Strasbourg 18 January 1978 Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57506%22%7D> }
22. Case of Grigoryev v. Ukraine Application no. 51671/07 15 May 2012 final 15/08/2012 Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-110900%22%7D> }
23. Case of Tigran Ayrapetyan v. Russia Application no. 75472/01 16 September 2010 final 16/12/2010 Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-100377%22%7D> }
24. Case of Khadisov and Tsechoyev v. Russia Application no. 21519/02 5 February 2009 final 05/05/2009 Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-91126%22%7D> }
25. Recomandări Metodologice pentru investigarea eficientă a infracțiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant (de uz intern) Procuratura Generală a Republicii Moldova Chișinău, 2014 Online: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CAT/Shared%20Documents/MDA/INT_CAT_AIS_MDA_29483_E.pdf
26. Cauza Buzilov c. Moldovei Cererea nr. 28653/05 23 iunie 2009 definitivă 23/09/2009 Online: [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/BUZILOV%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/BUZILOV%20(ro).pdf)
27. Cauza Colibaba c. Moldovei Cererea nr. 29089/06 23 octombrie 2007 definitivă 23/01//2008 Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-112774%22%7D> }
28. Case of Trocin v. The Republic of Moldova Application no. 23847/19 16 March 2021 [citat: 29.12.2021] Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-208595%22%7D> }
29. LUPAȘCU, Zinaida. *Interzicerea tratamentului inuman sau degradant (forme de mal-tratare, calificate drept tortură) prin utilizarea prevederilor articolului 3 al Convenției Europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, în instanțele de judecată naționale și internaționale*. 2019. Online: http://www.repository.utm.md/bitstream/handle/5014/18915/Conf_Promov_Val_Soc-ec_inContextul_2019_p64-71.pdf?sequence=1&isAllowed=y
30. Protocol de la Istanbul Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment Submitted to the United Nations High Commissioner for Human Rights 9 August 1999 Online: <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/training8Rev1en.pdf>
31. Protocol de la Istanbul Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment Submitted to the United Nations High Commissioner for Human Rights 9 August 1999 Online: <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/training8Rev1en.pdf>

RĂSPUNDEREA PENALĂ A PERSOANEI JURIDICE: ABORDĂRI TEORETICO-PRACTICE

Gloria COSTEA, studentă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: **Vitalie RUSU**, dr., conf. univ.

Abstract: *The idea of recognizing the legal person as a subject of crime and criminal liability has long been rooted in the common conscience of civilized mankind because it has found itself virtually unprotected from the negative consequences of market monopolization by national and transnational corporations, by the violation of the rights of consumers and employees, by the ignorance of the safety regulations in the production process, in transport and in everyday life. The evolution of the institution of criminal liability of the legal entity represented, over time, a justified attempt by the state to intensify the control over the negative consequences of the business activity of the legal persons. It was during this period that the tendency of large-scale economic business to monopolization and ignorance, in the vast majority of cases, of the interests of the consumer and society, was suddenly manifested. Since then, an impressive doctrinal, legislative and practical experience in the field has been accumulated, but, despite this, a wide range of issues has remained unresolved.*

Keywords: *legal entity, criminal liability, subject of criminal liability, persons under public law, persons under private law, legal system, commercial companies, form of organization, criminal sanctions, legal provision, crime, administrator, criminal organizations.*

Răspunderea penală a persoanelor juridice nu este o problemă nouă. Găsindu-și originile în dreptul antic, ea revine la sfârșitul secolului al XIX-lea în atenția doctrinei penale europene, pentru ca astăzi să ajungă una dintre temele centrale ale demersurilor științifice și legislative. Studiul acestei instituții este în măsură să susțină ideea că răspunderea penală a persoanelor juridice, departe de a fi o inovație neizbutită a ultimilor ani, este în perfect acord cu principiile fundamentale ale dreptului penal, cu natura înșăși a persoanei juridice și este justificată de necesități de ordin socio-economic [1, p. 1].

Născute din imaginea colectivă, aceste ficțiuni juridice au modelat societatea, au devenit o parte indispensabilă a lumii de astăzi, depășind limite și așteptări. caracterul inovativ, prin multitudinea de structuri de organizare recunoscute legislativ și prin efecte ample (de la atingeri grave aduse mediului la influențarea burselor de valori și de la influențarea sistemelor electorale la împiedicarea combaterii bolilor), se răsfrânge asupra modului de reglementare a conduitei persoanelor juridice prin normele dreptului penal [2, p. 23]. Persoana juridică este o componentă importantă a mai multor sisteme: de drept, economic, social etc. Existența sa, ca parte a acestor sisteme, presupune și o corelare a normelor juridice care o vizează, în ansamblul dreptului pozitiv, dar și, în special, a celor din dreptul procesual penal cu cele din dreptul substanțial penal [2, p. 28].

Noțiunea de „persoană juridică” are o definiție legală potrivit căreia ea reprezintă „orice formă de organizare, întrunind condițiile prevăzute de lege, este titulară de drepturi și obligații civile”.

Persoanele juridice sunt de drept public și de drept privat. Persoana juridică de drept privat se înființează, în general, prin actul de înființare al celor care o constituie, autorizat, în condițiile legii ori în orice alt mod prevăzut de lege. Pentru a fi considerată persoană juridică, o entitate trebuie să îndeplinească trei condiții cumulative: existența

unei organizații proprii, a unui scop licit și moral în acord cu interesul general și a unui patrimoniu destinat acestui scop [3, p. 45]. Persoanele juridice de drept privat pot răspunde penal, indiferent că este vorba de societăți comerciale ori de alte persoane juridice de drept privat [4, p. 53].

De asemenea, în ceea ce privește răspunderea penală a persoanelor juridice de drept privat, sunt avute în vedere entitățile specificate în lege din momentul în care dobândesc personalitate juridică și până în momentul pierderii totale a acesteia. Evenimentele survenite pe parcursul existenței persoanei juridice (fuziune, absorbție, divizare) nu sunt de natură să înlăture răspunderea penală pentru faptele comise înainte de acestea. Așadar, răspund din punct de vedere penal toate persoanele juridice de drept privat, indiferent de forma lor de organizare, mărime, obiect social etc. [3, p. 81].

Este necesar să reținem și faptul că persoana juridică se înființează prin actul de înființare al organului competent, în cazul autorităților și al instituțiilor publice, al unităților administrativ-teritoriale, precum și al operatorilor economici care se constituie de către stat sau de către autoritățile administrativ-teritoriale. În toate cazurile, actul de înființare trebuie să prevadă în mod expres dacă autoritatea publică sau instituția publică este persoană juridică. Pe cale de consecință, din acel moment se pune problema răspunderii penale a persoanelor juridice de drept public.

Dacă nici o excepție de la răspunderea penală nu este admisă în ceea ce privește persoanele juridice de drept privat, constituite potrivit legii, situația este diferită cu privire la cele de drept public. Răspunderea penală a acestor entități cunoaște anumite excepții absolute, referitoare la stat și autoritățile publice și o excepție susceptibilă de nuanțări care se regăsește în cazul instituțiilor publice. Or, celelalte persoane juridice de drept public rămân responsabile din punct de vedere penal, fără restricție, dar cu aplicarea unor sancțiuni specifice [3, p. 82-83; 4, p. 81].

Observăm așadar că, dacă răspunderea penală a persoanelor juridice de drept privat este admisă fără limitări, excepțiile prevăzute de lege în aceea ce privește răspunderea penală a persoanelor juridice de drept public face ca aceste categorii de persoane să poată fi rareori supuse unui proces penal [4, p. 97].

Doctrina părtașilor ideii de răspundere penală a persoanelor juridice este quasi unanimă în a accepta calitatea de subiect al răspunderii penale a acestor entități, considerându-se că este necesară consacrarea răspunderii penale nu doar în cazul societăților comerciale – care sunt destinatările ei principale –, ci și în cazul celorlalte persoane juridice de drept privat. Și în cazul persoanelor juridice principiul trebuie să rămână egalitatea în fața legii penale, iar cazurile de imunitate penală trebuie, la fel ca în situația persoanelor fizice, să constituie excepții și să fie absolut necesare, în scopul asigurării normalei desfășurări a vieții sociale [1, p. 153].

Este adevărat că răspunderea penală a persoanei juridice nu poate fi aplicată cu succes în toate cazurile. În cazul sancționării unei companii care are o participare reală la viața economică, fiind înființată pentru a duce la îndeplinire un scop licit, dar care, pentru atingerea scopului, folosește mijloace ilicite, aplicarea unei sancțiuni penale cu corolarul său stigmatizat pentru „bunul renume” al companiei are șanse mari de a fi eficientă. Există însă situații în care organizații criminale, pentru a ascunde operații economice ilegale, formează așa-zise „societăți ecran” (*shell companies*) în vederea spălării banilor proveniți din infracțiuni. Aceste societăți nu au o viață economică reală, ele funcționează atât cât este necesar pentru disimularea originii ilicite a banilor. În mo-

mentul în care operațiunile pentru care au fost create s-au încheiat sau în momentul în care o anchetă penală se apropie de ele, acestea se autodizolvă astfel încât nu se poate pune problema aplicării unei sancțiuni [5, p. 13].

În doctrină s-a considerat uneori că răspunderea penală a persoanei juridice trebuie să rămână o excepție, limitată doar la infracțiunile comise în cadrul competențelor organelor de conducere. Tot astfel, s-a apreciat că infracțiunile contra vieții și integrității corporale sau furtul sunt excluse din sfera de răspundere a persoanei juridice. Or, se mai considera că singurele infracțiuni pe care o persoană juridică poate să le comită constau în încălcarea normelor menite să prevină abuzurile în domeniul economic, industrial și comercial și să asigure o protecție a intereselor patrimoniale individuale. Alți autori sunt însă de părerea că trebuie recunoscută o capacitate generală persoanelor juridice, fără a fi limitată de principiul specialității, capacității de folosință. Cu toate acestea, se admite că există și infracțiuni care, datorită naturii lor, nu pot fi comise de persoana juridică, așa cum se întâmplă în caz de viol, adulter, bigamie.

În același sens, s-a arătat că, dacă există infracțiuni care pot fi cu ușurință comise de persoanele juridice – bancrută, abuz de încredere, înșelăciune, fals etc. – există și fapte care țin de domeniul activității individuale – incest, bigamie, adulter – și care nu pot avea ca autor decât o persoană fizică. Trebuie subliniat însă faptul că și în cazul acestor din urmă infracțiuni persoana juridică poate juca un anumit rol, în calitate de instigator sau complice, astfel încât nu este posibilă o determinare prealabilă a sferei infracțiunilor susceptibile de a fi comise de către persoanele juridice [1, p. 200-201].

Deci, răspunderea nu poate interveni decât pentru infracțiunile săvârșite în realizarea obiectului de activitate al persoanei juridice respective sau în interesul ori în numele acesteia. Săvârșirea unor infracțiuni în acest cadru, cu forma de vinovăție prevăzută de legea penală, constituie temeiul răspunderii penale a persoanei juridice respective, o răspundere numită în doctrina franceză „prin reflex, prin ricoșeu sau prin substituire”, fără a nega, prin aceasta, caracterul personal al răspunderii penale [6, p. 211].

Oponenții răspunderii penale a persoanei juridice aduc, printre altele, două argumente legate de pedepsibilitatea persoanei juridice. Acestea sunt: 1) incapacitatea persoanei juridice de a simți efectul retributiv și reeducativ al pedepsei; 2) caracterul injust al sancțiunilor penale aplicate membrilor nevinovați ai persoanei juridice.

Se susține că funcția reeducativă nu este imaginabilă în cazul persoanelor juridice. Funcția preventivă a pedepsei poate fi proprie și persoanelor juridice fără a ridica probleme, atât ca prevenție generală, cât și ca prevenție specială. În ceea ce privește funcția retributivă a pedepsei, și ea poate fi imaginară în cazul persoanei juridice, atâta timp cât aceasta este posesoarea unor valori care pot fi lovite: patrimoniul, activitatea sa specifică, renumele său.

Cel de-al doilea argument, referitor la injustețea sancționării persoanei juridice față de membrii nevinovați ai acesteia, este mai redutabil. Într-adevăr, indiferent ce sancțiune s-ar aplica unei societăți - ea va produce efecte față de toți membrii (asociați, acționari) și chiar, în unele cazuri, față de salariații acesteia, chiar dacă unii dintre ei nu au nici o vină în producerea infracțiunii ori chiar s-au opus comiterii ei [5, pp. 33-35].

Chestiunea răspunderii penale a persoanei juridice ridică numeroase probleme și în practică. Motivele care duc la această situație sunt numeroase și rezidă în principal în diverse argumente juridice și politice, ceea ce determină o adevărată reticentă printre practicieni în a reține răspunderea penală a persoanei juridice. Presa și site-urile de

informații juridice afișează în fiecare zi știri referitoare la trimiterea în judecată a administratorilor unor societăți comerciale pentru infracțiuni privitoare la drepturile de autor, evaziune fiscală, contrafacere, emitere de cekuri fără acoperire etc., cu toate că este evident că în aceste cazuri ar trebui să fie angajată și răspunderea penală a persoanelor juridice în cauză. O asemenea situație este generată atât de necunoașterea corespunzătoare a condițiilor în care răspunderea penală a persoanei juridice poate fi angajată și a consecințelor angajării acestei răspunderi, cât și de temerea (normală până la un anumit punct) în fața unei instituții noi. Mai mult, rarele spețe în care problema răspunderii penale a fost ridicată s-au finalizat cu soluții contradictorii [4, p. 39].

Pe lângă semnele persoanei juridice în calitatea sa de subiect al infracțiunii, o eventuală angajare a răspunderii sale penale necesită constatarea uneia din cele trei condiții, stipulate la art. 21 din Codul penal al Republicii Moldova [7], care se referă în principal la latura obiectivă și cea subiectivă ale infracțiunii imputate, precum și la persoana fizică ce realizează nemijlocit fapta.

Prima condiție impusă în vederea angajării persoanelor juridice la răspundere penală, este „îndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a dispozițiilor directe ale legii ce stabilesc îndatoriri sau interdicții pentru efectuarea unei anumite activități”. Respectiv, în cazul dat, răspunderea persoanei juridice poate fi angajată prin acțiunile sau omisiunile oricărui angajat sau organ din cadrul acesteia, responsabil de executarea obligației în cauză, dacă o asemenea persoană există, indiferent de poziția sa în ierarhia de grup, fie el de rang superior sau simplu salariat. Mai mult ca atât, persoana juridică rămâne responsabilă și în cazul delegării obligației date pentru executare unei alte persoane fizice sau juridice [8, p. 192].

O altă condiție alternativă de angajare a răspunderii penale a persoanelor juridice vizează cazul desfășurării unei activități ce nu corespunde actelor de constituire sau scopurilor declarate. Denumirea și conținutul actelor de constituire variază în funcție de forma de organizare juridică a întreprinderii sau organizației (statut, contract de constituire). Această condiție va fi evidentă dacă orice individ, oricare ar fi funcția sa în cadrul companiei, va comite o faptă care ar contraveni grav actelor de constituire sau scopurilor declarate.

Ultima, cea de a treia condiție, a cărei constatare poate servi drept temei în vederea angajării răspunderii penale a persoanei juridice, este ca fapta să fie săvârșită în interesul persoanei juridice sau să fie admisă, sancționată, aprobată, utilizată de către organul sau persoana împuternicite cu funcții de conducere a persoanei juridice respective.

În acest ultim caz, spre deosebire de primele două condiții, organul sau persoana împuternicite cu funcții de conducere a persoanei juridice sunt cei care pun în joc răspunderea penală a persoanei juridice și realizează conexiunea dintre aceasta din urmă și infracțiune. Acest organ sau această persoană pot fi administratorul, alt organ executiv, adunarea generală a asociaților etc., care au astfel de împuterniciri de conducere conform actelor de constituire ale întreprinderii [8, pp. 192-193].

Pentru constatarea îndeplinirii condițiilor cerute de legea penală pentru răspunderea penală a persoanei juridice este necesară o atentă cercetare a naturii infracțiunii sau infracțiunilor săvârșite, pentru a verifica dacă acestea țin de specificul activității persoanei juridice respective, dacă au fost săvârșite cu adevărat în interesul ori în numele acesteia. Este sarcina organelor judiciare competente de a stabili dacă sunt sau nu îndeplinite condițiile obiective și subiective pentru angajarea răspunderii penale a persoanei juridice.

Totodată, întrucât legea penală prevede că răspunderea penală a persoanei juridice nu exclude răspunderea penală a persoanei fizice care a contribuit în orice mod la săvârșirea infracțiunii sau infracțiunilor pentru care se angajează răspunderea penală a persoanei juridice, este necesar să fie examinate cu atenție condițiile de existență ale infracțiunii sau infracțiunilor respective [6, p. 211].

În jurisprudența sa, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a făcut din materia penală una autonomă, delimitând criteriile după care se poate considera că suntem în prezența unei acuzații în materie penală. Aceste criterii sunt: calificarea faptei ca infracțiune în legea națională; natura infracțiunii; natura și gradul de gravitate al sancțiunii ce urmează a fi aplicată autorului ei [9, p. 412; 10, p. 261].

În ceea ce privește persoanele juridice, aplicabilitatea materiei penale este dată mai puțin de primele două criterii și mai mult de ultimul. În mod evident, răspunderea penală a persoanei juridice fiind consacrată, deja o sferă largă de fapte comise de persoanele juridice vor fi încadrate *ab initio* în materia penală. În acest context, trebuie subliniat că, „o persoană juridică poate să invoce art. 6 din Convenție atunci când face obiectul unei acuzații în materie penală” [3, pp. 512-513].

Persoanele juridice suspecte sau inculcate se află deja în *materie penală*, având în vedere primele două criterii (sau mai ales primul criteriu). Curtea a avut ocazia să ia de nenumărate ori în considerare exclusiv natura sancțiunii pentru a stabili că o acuzație este penală potrivit Convenției, cu consecințele ce decurg din această calificare. Potrivit jurisprudenței Curții, se încadrează în materia penală și sancțiunile prevăzute de dreptul vamal [11] ori sancțiunile aplicabile în cazul săvârșirii de infracțiuni împotriva dreptului concurenței [12, p. 385]. De asemenea, intră în sfera de aplicare a art. 6 domeniul parlamentar [13], precum și contenciosul disciplinar ori fiscal, în anumite condiții. În același timp, Curtea a afirmat că a declara o anumită faptă drept nepedepsibilă nu înseamnă că această idee iese de sub incidența art. 6 din Convenție [14].

Astfel, în cazul în care o persoană juridică face obiectul unei acuzații la finalul căreia există posibilitatea de a i se aplica o sancțiune ce poate fi calificată drept pedeapsă potrivit interpretării prin care această noțiune a primit-o în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, ea trebuie să beneficieze de toate garanțiile unui proces echitabil (art. 6 din Convenție). Rezultă în temeiul acestui articol că garanțiile unui proces echitabil în materie penală includ dreptul la un tribunal independent și imparțial, stabilit de lege, egalitatea armelor, respectarea principiului contradicționalității, dreptul la motivarea hotărârilor, dreptul acuzatului de a păstra tăcerea și de a nu se auto incrimina, publicitatea procesului, soluționarea cauzei într-un termen rezonabil, prezumția de nevinovăție, dreptul de a fi informat cu privire la natura acuzației, acordarea timpului și a facilităților necesare pregătirii apărării, dreptul la apărare (inclusiv confidențialitatea client-avocat), dreptul acuzatului de a interoga martorii din proces, dreptul la asistență gratuită, dreptul de a consulta dosarul [15, p. 1262].

Potrivit sensului normal al termenilor, aparțin dreptului penal, în general, faptele ale căror autori se expun la pedepse destinate să exercite un efect disuasiv și care consistă, de regulă, în măsuri privative de libertate și amenzi, cu excepția celor care prin natura lor, durata și modalitățile de executare, nu cauzează un prejudiciu important [9, p. 416]. Marja de apreciere este așadar mare, însă este neîndoielnic că o privare de libertate va fi semnul naturii penale a faptei, ca și cuantumul deosebit de ridicat al amenzilor.

Determinarea materiei penale este însă mai anevoioasă pentru persoanele juridice, întrucât nu poate fi incidentă referirea la privarea de libertate, care este deseori invocată de

persoanele fizice pentru a arăta că fac obiectul unei acuzații în materie penală. Amenzile ori sancțiunile care vizează bunurile persoanelor juridice sunt cel mai frecvent indicate care pot fi luate în considerare în aceste situații pentru concluzia privind materia penală [3, pp. 513-514].

Probleme cu privire la natura penală a unei acuzații se pun în cazul unor sancțiuni aplicate de autoritățile administrative având competențe în dreptul economic și financiar, care aveau prerogative în sancționarea societăților ori a persoanelor fizice [16]. Tot astfel, o sancțiune pecuniară aplicată în materia dreptului fiscal, a fost considerată ca reprezentând o pedeapsă ce ține de materia penală [17].

Răspunderea penală a persoanei juridice este încă în plină dezvoltare. Motorul acestei perpetue schimbări este dinamismul care caracterizează viața societară, puternic influențată de economie, de schimbările în societatea civilă și de evenimente geopolitice. În cazul răspunderii penale a persoanei juridice, această evoluție a condus la dezvoltarea unor noi instrumente juridice de drept penal. Măsurile de *compliance* au devenit tot mai viabile, până când și-au găsit locul în codurile penale europene și nu numai [2, p. 406].

Răspunderea penală a persoanei juridice trebuie să reprezinte un instrument suplimentar prin care pot fi apărate drepturile și interesele legitime ale persoanelor, precum și valorile fundamentale ale societății [4, p. 342]. Dreptul penal comparat a apelat la măsuri alternative, centrate pe prevenție și pe reinvestirea profitului în măsuri de prevenție a săvârșirii infracțiunilor. Această optică pro-activă a politicilor penale conturează începuturile unor noi modele de sancționare a persoanelor juridice, diferite de raporturile tradiționale de drept penal. Ceea ce contează este ca și legiuitorul să constate că materia răspunderii persoanei juridice permite, datorită specificului său, o abordare preventivă, centrată pe instituirea de mecanisme care să împiedice infracționalitatea. Or, în materia răspunderii penale a persoanei juridice, dreptul penal se poate aplica mai timpuriu, sub forma unor obligații și măsuri preventive, realizând un etern deziderat al științelor penale: prevenirea nașterii raportului de drept penal prin încălcarea normelor de conduită [2, p. 412].

Concluzii și recomandări. Actuala reglementare a răspunderii penale a persoanei juridice este în măsură să satisfacă toate cerințele teoretice și practice ale unei instituții de drept care se dorește să fie în concordanță cu normele Comunității Europene. În aceeași măsură, nu putem să nu constatăm că anumite sancțiuni penale aplicate persoanei juridice nu sunt instituții noi pentru sistemul de drept. Actualmente, este necesar de a dirija activitatea persoanelor juridice în sensul respectării normelor juridice, mai ales a celor penale. Răspunderea penală a persoanei juridice reprezintă încă un subiect de aprige controverse în doctrină, însă necesitatea reglementării acestei instituții este dată de însăși realitățile vieții social-economice, argumentele scepticilor fiind combătute de către partizanii acceptării acestui concept, cu succes, dovadă în acest sens stând faptul că un număr mare de state la nivel mondial au elaborat legi care fac posibilă atragerea la răspundere penală a persoanelor juridice.

Constatarea unor fenomene negative de amploare în legătură cu activitatea infracțională a anumitor persoane juridice, proliferare ce riscă să mineze patrimoniul întregi și nu doar patrimoniul individuale, trebuie să preocupe întreaga comunitate internațională. Un instrument eficient în această luptă, acceptat nu numai de statele comunității internaționale, dar și de doctrina juridică, îl constituie reglementarea răspunderii penale a persoanei juridice. Unele sisteme de drept nu au recunoscut răspunderea penală a persoanelor juridice și, de aceea, au apelat la metode „hibride”, pentru a sancționa persoanele juridice care comit infracțiuni.

La momentul de față, putem distinge 5 modele legislative prin care se realizează, se efectuează tragerea la răspundere penală a persoanelor juridice: a) responsabilitatea civilă subsidiară sau cumulativă a persoanei juridice pentru faptele comise de angajații săi; b) măsuri de siguranță preluate din dreptul penal sau administrativ; c) sancțiuni administrative, în cea mai mare parte financiare; d) răspunderea penală deplină admisă în dreptul englez, norvegian sau francez, ca și în Japonia sau SUA, fără a putea evita distincția dintre autorul fizic și persoana juridică; e) sistem mixt cu caracter penal, administrativ, civil, adoptându-se măsuri de la amendă până la punerea sub sechestru a bunurilor persoanei juridice și chiar dizolvarea ei.

De asemenea, cu titlu de *lege ferenda*, propunem completarea Codului penal al Republicii Moldova cu **Articolul 21¹ Răspunderea penală a persoanelor juridice în situația reorganizării**, cu următorul conținut:

„(1) În cazul fuziunii mai multor persoane juridice, răspunderii penale este supusă persoana juridică nou-constituită.

(2) În cazul contopirii sau absorbției unei persoane juridice la o altă persoană juridică, răspunderii penale este supusă persoana juridică contopită sau absorbită.

(3) În situația dezmembrării persoanei juridice sau a separării din componența acesteia a uneia sau a mai multor persoane juridice, răspunderii penale pentru fapta infracțională comisă este supusă acea persoană juridică care a preluat drepturile și obligațiile în privința tranzacțiilor sau a patrimoniului în a căror privință a fost comisă infracțiunea.

4) În cazul transformării persoanei juridice dintr-o formă organizatorico-juridică în alta, răspunderii penale pentru infracțiunea comisă este supusă persoana juridică nou-constituită”.

Bibliografie:

1. STRETEANU, F., CHIRIȚĂ, R. *Răspunderea penală a persoanei juridice*. București: Ed. C. H. BECK, 2007. 482 p. ISBN 978-973-115-064-2.
2. LAZAR, G.-A. *Sistemul sancționator aplicabil persoanelor juridice*. București: Ed. Universul Juridic, 2021. 496 p. ISBN 978-606-39-0824-8.
3. TRANDAFIR, A. R. *Răspunderea penală a persoanei juridice*. București: Ed. C. H. BECK, 2020. 563 p. ISBN 978-606-18-1002-4.
4. ILIE, A. R. *Angajarea răspunderii penale a persoanei juridice*. București: Ed. C. H. BECK, 2011. 379 p. ISBN 978-973-115-977-5.
5. JURMA, A. *Persoana juridică – subiect al răspunderii penale*. București: Ed. C. H. BECK, 2010. 304 p. ISBN 973-115-738-2.
6. BULAI, C., BULAI, B. N. *Manual de drept penal. Partea generală*. București: Ed. Universul Juridic, 2007. 678 p. ISBN 978-973-8929-83-8.
7. *Codul penal al Republicii Moldova*. Codul nr. 985-XV din 18 aprilie 2002 [on-line] [accesat 08.03.2022]. Disponibil: <http://lex.justice.md/md/331268/>
8. BOTNARU, S. et al. *Drept penal. Partea generală*. Vol. I. Chișinău: Ed. Cartier Juridic, 2005. 624 p. ISBN 9975-79-318-5.
9. BÎRSAN, C. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole*. București: Ed. C. H. BECK, 2010. 1887 p. ISBN 978-973-115-676-7.
10. PREDESCU, O., UDROIU, M. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului și dreptul procesual penal român*. București: Ed. C. H. BECK, 2007. 792 p. ISBN 978-973-115-201-1.
11. *Hotărârea CtEDO în cauza Funke vs. Franța*, nr. 10828/84 din 25 februarie 1993 [on-line] [accesat 10.03.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57809>

12. RENUCCI, J.-F. Application de la Convention Européenne des Droits de l'Homme à une personne morale. In: *Recueil Dalloz*. 1993, nr. 44, p. 385. ISSN 1298-728X.
13. *Hotărârea CtEDO în cauza Demicoli vs. Malta*, nr. 13057/87 din 27 august 1991. [on-line] [accesat 10.03.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57682>
14. *Hotărârea CtEDO în cauza Adolf vs. Austria*, nr. 8269/78 din 26 martie 2012 [on-line] [accesat 10.03.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57417>
15. *Codul de procedură penală: comentariu pe articole*. Vol. 1-2. Coord.: M. UDROIU. București: Ed. C. H. BECK, 2015. 1689 p. ISBN 978-606-18-0409-2.
16. *Hotărârea CtEDO în cauza Didier vs. Franța*, nr. 58188/00 din 27 august 2002 [on-line] [accesat 11.03.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-43692>
17. *Hotărârea CtEDO în cauza Segame S.A. vs. Franța*, nr. 4837/06 din 7 iulie 2012, paragraf. 41 [on-line] [accesat 10.03.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-111373>

CZU 343.359

ASIGURAREA ACȚIUNII SUB FORMĂ DE SECHESTRU ÎN CONTEXTUL APLICĂRII ASUPRA UNUI BUN DEȚINUT ÎN CONDIȚIILE UNUI DREPT DE PROPRIETATE PERIODICĂ

*Adrian CRAINIC, student, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău*

Conducător științific: *Natalia GAVRILENCO, asist. univ.*

Abstract: *In this investigative article, the central issue addressed is the nature of the legal mechanism for the application of the receivership as a measure to ensure the action of the court at the request of the applicant. However, given the complex nature of the subject matter, up to the point of approaching the subject of the plant, the author considered it appropriate to highlight the situations and issues of legal approach to the application of the receivership institution as a measure to ensure action on a on the one hand, but also succinctly the concept of periodic ownership on the other hand.*

Keywords: *action insurance, receivership, conventional receivership, judicial receivership, periodic property, good.*

I. Necesitatea și natura juridică a măsurii de asigurare a acțiunii sub formă de sechestr

Aspirația justițiabililor de a accede liber la justiție și în special de a obține dreptate prin intermediul soluționării cauzei intentate poate fi destructurată și deusolată de imposibilitatea transpunerii în practică a actului judecătoresc prin intermediul căruia aspiră să-și satisfacă pretențiile. Ineficiența executării Hotărârilor Judecătorești a dus chiar și la condamnarea țării noastre la CtEDO, în cauza Banca Vias contra Moldovei, unde Curtea a constatat violare a art. 6 §1 „Dreptul la un proces echitabil” unde a stabilit că: „statul are obligația pozitivă să organizeze un sistem de executare al Hotărârilor judecătorești care să fie efectiv atât de drept, cât și în practică, precum și să asigure executarea acestora fără întârzieri necuvenite” [1, pp. 579-580]. Pentru a fi evitate astfel de situații, legislația procesual-civilă conține instituția asigurării acțiunii, prin intermediul căreia, se urmărește scopul de a fi garantată executarea unei hotărâri definitive în raport cu o cauză civilă. În acest sens, în doctrina procesual-civilă chiar se constată faptul că: „Măsura de asigurare prevăzută la art.175 alin.(1) lit. a) (adică de sechestr) CPC, este una

dintre cele mai răspândite măsuri de asigurare a acțiunii” [2, p. 167]. Cu atât mai mult, în sensul scopului de îngrădire a atributului dispoziției proprietarului vizavi de propriul bun, această formă a sechestrului este cea mai potrivită. Totuși, la acest capitol, doctrina autohtonă trage anumite semne de alarmă, în condițiile în care în Codul de Procedură Civilă al Republicii Moldova nu se regăsește o definiție expresă a noțiunii de „sechestr”. Fapt ce este întâmpinat de autori cu o reticență mai pronunțată, în contextul în care, după cum este afirmat: „într-o perioadă de timp relativ recentă, am asistat la un eveniment marcant în evoluția legislației civile, și anume, intrarea în vigoare a Codului civil modernizat. (...) nu putem să trecem cu vederea că instituția sechestrului a rămas practic neatinasă” [3, p. 356]. O astfel de modificare a fost și rămâne a fi necesară, în contextul în care în practică, dar și în teorie este remarcat faptul că: „aplicând sechestrul în calitate de măsură de asigurare a acțiunii civile, instanțele naționale, dar și solicitanții acestei măsuri au în vedere interdicția modificării proprietarului bunurilor (uneori și a stării bunurilor), dar nu vizează obligativitatea de a transmite aceste bunuri spre păstrare unor terțe persoane” [4, p. 82]. Cu toate că, dacă analizăm definițiile normative existente, care pot fi identificabile și descifrabile în Codul Civil și Codul de Executare putem observa că în virtutea acestora legiuitorul a stabilit o altă destinație a normelor în cauză. Dacă e să ne referim la prevederile din Codul Civil, poate fi subliniată în prim plan prevederea de la art. 1567 în conformitate cu care: „Sechestrul convențional este depozitul în baza căruia persoanele remit un bun mobil sau imobil în litigiu unui terț, care se obligă să-l restituie, după terminarea procesului, celui care are drept asupra lui”. Observăm că, conform noțiunii respective, aplicarea sechestrului, adică indisponibilizarea bunului prin transmiterea acestuia unui terț are loc prin intermediul unui acord unui terț între părți față de bunul (mobil sau imobil) aflat în litigiu. Totuși, prevederea de la art. 1567 ce se referă la sechestrul convențional este inaplicabilă în situația aplicării sechestrului ca măsură de asigurare, din motive evidente, cum reclamantului de cele mai dese ori îi este indiferent din contul căror active ale pârâtului va urma să-și satisfacă pretenția. Totodată, pe această undă de înțelegere, ține de specificat că nu e indispensabilă nici transmiterea bunului în păstrarea sau administrarea cuiva, fiind suficientă aplicarea interdicției de înstrăinare. Cu atât mai mult, că nici reclamantul de regulă nu ar fi cointeresat în perspectiva de a-și asuma cheltuieli și eforturi în plus în vederea administrării acestui bun de către un terț.

Este important de specificat că într-o manieră asemănătoare este tratat conceptul dat și în Codul de Executare. Reprezentativ în acest sens constituie prevederea de la art. 120, alin. (1), conform căreia: „Cu consimțământul creditorului, bunurile sechestrate se transmit spre păstrare, contra semnătură, debitorului sau membrilor lui de familie adulți”, dar și reglementarea de la alin. (2) din același articol unde este prevăzut faptul că: „În cazul în care creditorul nu este de acord cu faptul că debitorului i se transmit bunurile sechestrate sau în cazul în care creditorul refuză să preia la păstrare bunurile, cu acordul părților se numește un administrator sau bunurile se dau la păstrare în baza unui contract de depozit”. Din conținutul acestor norme reiese că bunuri ale debitorului în raport cu care există anumite pretenții de la creditor, în momentul în care se ajunge la faza executării silite, executorul judecătoresc prin întocmirea actelor de procedură corespunzătoare intră în posesia acestor bunuri. Ulterior, respectivelor bunuri să le transmită pentru păstrare fie către însuși debitorul sau a membrilor lui de familie adulți, fie către un terț desemnat drept administrator al bunului în cauză. Totuși, comparativ cu noțiunea din Codul Civil, în acest caz, bunul sechestrat nu reprezintă neapărat însuși bunul în raport cu care s-a conturat raportul juridic material-litigios.

Reieșind din faptul că este admisă o astfel de incertitudine la nivelul reglementărilor procesual civile, unii autori autohtoni puntează relevanța aplicabilității în context, anume a măsurii de asigurare sub formă de: „interzicerea pârâtului de a săvârși anumite acte” prevăzut la art. 175, alin. (1), lit. b) CPC. [5, p. 263]. Totuși, în raport cu astfel de abordări s-ar interpune prevederea de la punctul 19¹ a Hotărârii Plenumului CSJ nr. 32 din 24.10.2003, cu cele punctate anterior, din motiv că, Curtea, cu titlul de exemplu specifică acele categorii de acte care ar putea cădea sub incidența acestei măsuri de asigurare așa precum:

- *interzicerea de a vizita locul de muncă și de trai al victimei;*
- *obligarea de a părăsi temporar locuința comună ori de a sta departe de locuința victimei;*
- *obligarea de a nu contacta cu victima și copiii acesteia, e t c.*

Observăm că lista rămâne a fi deschisă, la fel cum și dilema evidențiată. Cu toate acestea, după părerea noastră ar fi mai corect ca anume prin intermediul aplicării asigurării acțiunii sub formă de sechestrul să se stabilească un regim mai auster față de disponibilitatea titularului de drept de a dispune de acesta.

Pentru depășirea dificultăților conceptuale și practice în doctrina autohtonă de specialitate sunt formulate propuneri de preluare a definiției sechestrului asigurator din Codul de Procedură Civilă a României pentru a fi statuată o veritabilă definiție și în codul analog al RM [6, p. 358]. Respectiv se optează pentru ideea adoptării noțiunii de „sechestrul asigurator” din Codul de Procedură Civilă a României în actul normativ-juridic analog al țării noastre, ce întrunește următoarea ordine de reglementare: „Sechestrul asigurator constă în indisponibilizarea bunurilor mobile sau/și imobile urmărilor ale debitorului aflate în posesia acestuia sau a unui terț în scopul valorificării lor în momentul în care creditorul unei sume de bani va obține un titlu executoriu”. Cu referire la compatibilitatea acestei definiții în privința aplicabilității în raport cu subiectul abordat, ne vom referi ulterior.

II. Conceptul de drept de proprietate periodică

În urma adoptării legii de modificare și modernizare a Codului Civil al Republicii Moldova, în noua variantă a acestui act normativ-juridic au fost introduse mai multe noi concept juridice. Printre inovațiile implementate pe această cale, a reprezentat și introducerea conceptului de „proprietate periodică”. Din reglementările existente, o definiție în privința naturii juridice a proprietății periodice, profesioniștii din domeniu evidențiază faptul că: „sunt încă multe dezbateri în a califica acest drept a fi unul real, de creanță, personal și cum trebuie tratat în funcție de caracteristicile pe care le are” [7]. Dreptul de proprietate periodică, este văzută de mulți doctrinari drept o varietate a dreptului de proprietate. Anume, o formă a dreptului de proprietate afectată de modalități. De fapt, această formă de proprietate întrunește cam toate caracterele proprii unui drept de proprietate, adică caracterele de: drept absolut, exclusiv, alienabil, imprescriptibil, sesizabil, perpetuu, dar cu anumite nuanțări legate de acest ultim caracter, ce perfect este redată în următoarea secvență: „Proprietatea periodică este un drept perpetuu ce se exprimă în ideea unei continuități în discontinuitate, atâta vreme cât folosința dreptului de proprietate s-ar exercita în decursul aceleiași perioade în fiecare an. Astfel că prerogativele dreptului de proprietate periodică se exercită în anumite perioade de timp” [3, p. 133]. Reieșind din natura juridică acestui caracter poate fi remarcată și ideea că: „Specificitatea dreptului de proprietate periodică ar consta în faptul că fiecare proprietar exercită prerogativele dreptului său asupra unui bun, nefracționat în materialitatea sa, pe

perioade determinate, care se repetă succesiv și la intervale regulate. Prin urmare, bunul, în materialitatea sa, face obiectul dreptului de proprietate periodică, iar prerogativele dreptului de proprietate periodică se exercită în anumite perioade de timp” [3, p. 130].

Această formă de proprietate este mai populară în domeniul turistic, în sensul în care prin intermediul unor contracte de „time-sharing” turistul obține un drept de proprietate asupra unui bun amplasat într-o zonă cu un anumit potențial turistic, dar în același timp, acesta nu este cointerestat ca să dețină acest drept într-o formă permanentă. Raționamentul ar fi ca în fiecare an, într-o anumită perioadă de an, să aibă o garanție solidă în faptul că o să aibă acces în acel loc cu potențial turistic, în eventualitatea în care locurile la hotel sau alte zone de cazare ar fi supra-aglomerate.

În Republica Moldova la moment încă nu există o practică de aplicare a acestei instituții din raționamente turistice sau din alte perspective. Cu toate acestea, cum relațiile sociale permanent s-au caracterizat prin dinamism, flexibilitate și adaptabilitate la diverse noi conjuncturi, nu este exclusă o ulterioară popularizare a acestei forme de proprietate.

III. Modul de abordare a problemicii vizând aplicabilitatea sechestrului în raport cu proprietatea periodică

Evidențiind această structură juridică mai diferită în târâmul legislativ autohton, prezintă interes și modul în care ar urma să fie aplicat o măsură de asigurare sub formă de sechestr asupra unui bun deținut cu drept de proprietate periodică. Mai sus, a fost evidențiată oportunitatea pledării pentru definiția sechestrului asigurător din legislația românească. Însă, este important de stabilit gradul de incidență și de justă aplicabilitate în raport cu această formă de proprietate. Din aceste considerente este important de concretizat global dacă eventual însuși sechestrul s-ar aplica în raport cu bunul mobil/imobil (după cum este specificat în definiție) sau anume asupra dreptului de proprietate asupra bunului? Dacă înseamnă indisponibilizarea bunului în a fi vândut, ar reieși că bunul în materialitatea sa nu ar putea fi alienabil în genere, indiferent de numărul titularilor care ar deține un drept de proprietate față de acesta sub aspect temporal. Aici însă, este important de remarcat anume întrebarea, anume ce s-ar avea în vedere, în genere prin noțiunea de „bun”? Conform art. 455 Cod Civil: „Bunurile sunt toate lucrurile susceptibile aproprierii individuale sau colective și drepturile patrimoniale”. Deci, termenul „bun” include atât lucrurile, cât și drepturile patrimoniale care pot fi reale și obligaționale [8, p. 560]. În această ordine de idei, atunci când un text de lege indică că dreptul de proprietate se încadrează în definiția de „bun” asupra căruia se poate de pus sechestrul, adică indisponibilizarea „dreptului” de a fi vândut, atunci aplicarea sechestrului asupra unui bun mobil sau imobil (cum reiese din definiție) pare ireal, anume din considerentul că uzual în drept, lucrurile iau numele de bunuri având în vedere avantajele pe care le procură omului [8, p. 560]. Adică, de fapt „lucrul” reprezintă acea entitate materială care din considerentul că are o valoare economică, este utilă omului și este susceptibilă aproprierii individuale sau colective poate fi asimilată cu noțiunea de „bun”. Și de multe ori, anume lucrul și constituie obiectul material al unui drept de proprietate. Iar prin evidențierea unui bun drept mobil sau imobil se specifică de regulă, anume lucrul în funcție de particularitățile fizico-materiale și criteriile legislative care astfel îl individualizează și nu un drept patrimonial ca atare cu anumite particularități mai diferențiate.

Atunci când se urmărește scopul de a fi aplicată o indisponibilizare a unui anumit bun, adică drept de proprietate, această acțiune trebuie să vizeze anume atributul de dispoziție a dreptului de proprietate în sensul limitării discreției de a înstrăina respectivul drept. Iar în contextul dreptului de proprietate periodică, această interdicție vizează anume în a

dispune de dreptul de proprietate asupra bunului/lucrului în cauză în limitele temporale stabilite. Adică, chiar și în situația în care, în momentul în care este aplicat sechestrul față de acest drept de proprietate periodică și titularul propriu-zis încă nu exercită atribuțiile dreptului de folosință și de posesie în raport cu bunul în cauză conform limitelor temporale în cadrul cărora își poate exercita toate atributele dreptului de proprietate, o asemenea acțiune procesuală va putea fi intentată anume cum prerogativa de a dispune de acesta în sensul de a-l înstrăina, mereu rămâne la discreția titularului dreptului.

O situație care ar mai putea apărea în practică ar fi și faptul că în Codul de Procedură Civilă al Republicii Moldova nu este prevăzută expres nici aplicabilitatea măsurii de asigurare sub formă de sechestrul în situația în care solicitantul (persoană fizică neîntreprinzător) al acestei măsuri, nu indică expres bunul care ar urma să fie sechestrat, fiind indicată doar ordinea de la art. 176 din respectivul Cod, care anume se referă la ordinea asigurării la solicitarea persoanelor cu statut de întreprinzător și a organizațiilor. În încercarea de a remedia această lacună legislativă, în doctrina de specialitate se indică oportunitatea de a fi aplicabil în acest sens, anume a prevederilor de la art. 90 Cod de Executare. Aceasta este explicată din următoarele raționamente:

- „această ordine oricum va fi urmată de executorul judecătoresc la faza executării, indiferent de faptul dacă au fost sau nu aplicate măsuri de asigurare a acțiunii;
- se ține cont și de interesele părâtului-debitor, astfel această ordine îl protejează de unele abuzuri ce ar putea fi comise de executor” [9, p. 30].

Totuși, dacă e să analizăm prevederile din cadrul acestei norme, în ordinea consecutivității cuprinse la alin. (2) nu au fost operate ajustările corespunzătoare cu referire la locul obiectelor materiale a dreptului de proprietate periodică în această consecutivitate. Prin urmare, am fi pomeniți în situația că chiar dacă debitorul pe lângă bunurile deținute, ar fi deținut bunuri și potrivit regimului proprietății periodice, acestea practic ar fi libere de orice eventuală vizare în cadrul unei acțiuni de asigurare a acțiunii sub formă de sechestrul în lipsa indicării bunului concret în raport cu care ar urma să fie aplicat sechestrul. Din care raționamente, se impune necesitatea de a fi efectuate modificările legislative de rigoare cu mențiunea de a fi introdusă în lista cuprinsă de art. 90, alin. (2) din Codul de Executare și bunurile care se află în proprietate periodică.

IV. Concluzii

E adevărat că în prezent, chiar dacă deja există o reglementare normativ-juridică a instituției proprietății periodice, această formă de proprietate încă nu prea este populară în societatea noastră. Cu toate acestea, cum ne putem convinge reieșind din evenimentele din ultima perioadă din lume, nu este cazul niciodată de subestima anumite eventualități care la un moment dat par a fi mai improprie. Situație în care reclamă oportună și operarea anumitor remanieri legislative în vederea integrării depline a unor instituții de drept civil cu cele procesual-civile. Din aceste motive o eventuală introducere a unei definiții în CPC (pe care o considerăm necesară cu siguranță), trebuie să țină cont și de contextul de aplicare asupra dreptului de proprietate periodică, pentru a fi clar că interdicția vizează anume dispunerea de dreptul de proprietate periodică asupra bunului în limite sale temporale.

Bibliografie:

Cărți și publicații monografice:

1. PRISAC, Alexandru. *Comentariul Codului de Procedură Civilă al Republicii Moldova*. Chișinău: Cartea Juridică, 2019, 1316 p. ISBN 978-9975-139-79-3

2. FILINCOV, Svetlana, BELEI, Elena. *Asigurarea acțiunii*. În: *Manualul judecătorului pentru cauzele civile*. Coordonatori: M. Poalelungi, E. Belei, I. Sîrcu, Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, 1192 p. ISBN 978-9975-53-197-9
5. BÎCU, Adelina. *Drept Procesual Civil. Partea Generală*, Chișinău: Tipografia Print-Cargo, 2013, 344 p. ISBN 978-9975-56-094-8
8. BĂIEȘU, Sergiu. *Comentariul Art. 285 (455)*. În: *Comentariul Codului Civil al Republicii Moldova*. Coordonatori: Buruiană M., Efrim O., Eșanu N., Chișinău, Tipografia Centrală, 2006, pp. 816. ISBN 9975-61-407-8

Articole de reviste:

4. BOTNARI, Veceslav. *Varietățile Măsurilor de Asigurare a Acțiunii civile și efectele acestora*. În: *Studia Universitatis Moldaviae. Seria „Științe Sociale”*, 2015 nr. 8 (88), pp. 81-19. ISSN 1814-3199
6. SVIRESCAIA, Aliona. *Proprietatea periodică – element definitoriu al Contractului de time-sharing*. În: *Revista Națională de Drept*. Chișinău, 2010 nr. 9-10, pp. 127-135. ISSN 1811-0770
9. BELEI, Elena. *Probleme de reglementare și aplicare a normelor procesuale privind asigurarea acțiunii civile*. În: *Revista Institutului Național al Justiției*. Chișinău, 2013 nr. 2, pp. 29-34. ISSN 1857-2405

Materiale/teze de comunicare în congrese, conferințe:

3. BOTNARI, Veceslav. *Sechestrul – reglementare insuficientă sau aplicare incorectă în practica judiciară procesual civilă*. În: *Culegere de rezumate Seria Științe juridice și economice: Conferința științifică cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”*, 10-11 noiembrie 2021. Chișinău, USM 2021 pp. 356-358 [online] [citat 20.03.2022]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/356-358_3.pdf

Site-uri:

7. *Proprietatea periodică – o nouă varietate a proprietății comune* [online] [citat 22.03.2022] Disponibil: <https://www.bizlaw.md/2018/10/30/proprietatea-periodica-o-noua-varietate-a-proprietatii-comune>

CZU 321.01(73+420)

МЕХАНИЗМ СДЕРЖЕК И ПРОТИВОВЕСОВ ВЛАСТЕЙ В США И ВЕЛИКОБРИТАНИИ

Александр МУЩИНСКИ, студент, факультет права и социальных наук,
Бельцкий Государственный Университет имени «Алеку Руссо»
Научный руководитель: **Елена БОТНАРЬ**, доктор, конференциар

Rezumat: În articol este abordat mecanismul de restrângere, contrabalanță și echilibru a puterilor în Marea Britanie și SUA, state reprezentative ale familiei anglo-saxone de drept. Este examinat specificul sistemului constituțional britanic, bazat pe puterea formală a monarhului în raport cu puterea reală a Guvernului Britanic, în colaborare cu Parlamentul și Justiția Coroanei. Separația puterilor în SUA este delimitată constituțional, cu atribuții prezidențiale decisive și extinse, restrânse și echilibrate de Senatul Congresului American și Justiția federală.

Cuvinte-cheie: putere, stat, restrângere, contrabalanță, echilibru, SUA, Marea Britanie.

Государственная власть и её структура имеют единую природу, тем не менее в современном понимании единственным субъектным источником власти считается народ и, соответственно, его воля, что, в частности, определяет концепцию народ-

ного суверенитета. Следовательно, государственный механизм, базирующийся на народной воле, представляет собой единую структуру, опирающуюся на единые принципы. Таким образом формируется вторая часть доктрины о «разделении и взаимодействии властей». Тем не менее ещё в эпоху Античности заметны первые шаги, определяющие не только синергетическую (взаимодействующую), но и разграничительную природу власти, в основе которой стоит волевой признак народа. Так, уже в VIII веке до н. э. Ликург внедряет в Спарте первичную и, исходя из этого, достаточно упрощённую, примитивную технику распределения полномочий с уменьшенной возможностью каждой из трех групп (ветвей) вмешиваться в компетенции соседней. Более восьми веков просуществовала система, в которой царь, аристократия и народное собрание уравнивали круг властных полномочий друг друга. Но наиболее явные сходства между античными и современными реалиями могут быть идентифицированы в структуре римской власти в эпоху республики, где властные полномочия были разделены между консулами, комициями и сенатом.

Однако более детализированная концепция разделения властей образуется в XVII – XVIII веках в трудах Дж. Локка и Ш. Л. Монтескьё. В «О духе законов» Монтескьё утверждает: *В каждом государстве есть три рода власти: власть законодательная, власть исполнительная, ведающая вопросами международного права, и власть, ведающая вопросами права гражданского. В силу первой власти государь или учреждение создает законы, временные или постоянные, и исправляет или отменяет существующие законы. В силу второй власти он объявляет войну или заключает мир, посылает или принимает послов, обеспечивает безопасность, предотвращает нашествия. В силу третьей власти он карает преступления и разрешает столкновения частных лиц* [7, стр. 142]. Таким образом, отчётливо видна граница разграничений между полномочиями, доступными для законодательной, исполнительной и судебной власти. Далее Монтескьё определяет важность и стратегическую необходимость системы «баланса» между всеми 3 ветвями. *Если власть законодательная и исполнительная будут соединены в одном лице или учреждении, то свободы не будет, так как можно опасаться, что этот монарх или сенат станет создавать тиранические законы для того, чтобы так же тиранически применять их. Не будет свободы и в том случае, если судебная власть не отделена от власти законодательной и исполнительной. Если она соединена с законодательной властью, то жизнь и свобода граждан окажутся во власти произвола, ибо судья будет законодателем. Если судебная власть соединена с исполнительной, то судья получает возможность стать узурпатором. Все погибло бы, если бы в одном и том же лице или учреждении, составленном из сановников, из дворян или простых людей, были соединены эти три власти: власть создавать законы, власть приводить в исполнение постановления общегосударственного характера и власть судить преступления или тяжбы частных лиц* [7, стр. 143].

Исходя из вышеизложенного, следует отметить выводы о важности применения системы сдержек и противовесов в рамках феномена разделения властей. Так, совмещение законодательной и исполнительной властей непременно приводит к тоталитарному тираническому правлению, поскольку в таком формате не существует рубежей защиты, позволяющих остановить (сдержать) волю главы государства. Это опасно тем, что в соответствии с историческими реалиями и с

психолого-психиатрическими исследованиями, большинство руководителей, получив безграничную перспективу власти и покровительство судебной системы, реализуют доступные рычаги и возможности для укоренения и закрепления безграничных полномочий. В свою очередь, демократическая традиция как таковая не является достаточным основанием для безопасности равновесия властей. Так, только жесткая возможность исполнительной и законодательной власти контролировать друг друга может являться достаточной гарантией для равновесной структуры государственного механизма. Считается, что любые иные способы, которые не учитывают прямые рычаги воздействия, являются неэффективными, недостаточными и скорее символическими, нежели реальными методами обеспечения сдержанной системы властей. Из этого проистекает экзистенциальная важность полной независимости судебной системы, которая, превращаясь в «службу» одной из ветвей, непременно приводит к несправедливой и репрессивной политике государства.

Практика разделения властей в последствии была дополнена именно системой «сдержек и противовесов». Следует отличать эти два понятия, хотя они имеют схожую природу в юридической науке. Итак, оба являют ограничительный характер: то есть и «сдержки», и «противовесы» представляют рычаги влияния, применяемые для блокировки опасных для демократии вариантов развития государства. Отличие же находится во временной плоскости. «Сдержка» реализует постоянный эффект присутствия, в связи с чем она функционирует в качестве «пассивного» модификатора, существующего в рамках конституционного строя. В свою очередь «противовес» представляет собой активный или экстренный рычаг, который высвобождается в качестве ответной реакции на какое-либо действие государственного механизма. Итак, «сдержка» представляет собой норму или комплекс норм, которые в постоянном порядке обеспечивают ограничение полномочий того либо иного органа, а «противовес» - это инструмент, позволяющий тому либо иному органу ограничить угрожающее государству решение с помощью предусмотренных законом механизмов непосредственного воздействия.

Следует отметить в свете рассматриваемой темы, что разделение властей в Великобритании имеет достаточно уникальную структуру. Это связано как со специфической формой Конституции [4, с. 27], так и с существенными традиционалистскими подходами в системе построения ветвей государственной власти.

Итак, считается, что в Великобритании классическая модель разделения властей не реализуется. Её место занимает система «равновесия властей». Исходя из конституции, главой государства и, как следствие монархической формы правления, источником всех ветвей власти является монарх [3, стр.304-332]. Таким образом, чётко наблюдается нарушение ключевого принципа невозможности объединения исполнительной, судебной и законодательной власти в одних руках, однако слияние властей компенсируется принципом опоры на Парламент, из-за чего и возникает характеристика «Королева царствует, но не правит»¹. В данном случае «обычай» или традиция имеют ключевое значение, поскольку у британского монарха есть достаточно широкий перечень полномочий: - он является главнокомандующим всех вооружённых сил; он может созывать внеочередные сессии законодательного органа; он может распускать парламент и назначать

---

¹ *The Queen reigns but does not rule*

новые выборы; он обладает правом вето на законодательные проекты, поддержанные парламентом². Так, сохранившийся широкий круг полномочий и значительные исключительные королевские прерогативы предоставляют суверену колоссальные возможности для подчинения власти, однако ввиду опоры на традиции и избранный демократический путь самовольного отказа от чрезвычайных полномочий суверен обладает в основном церемониальными функциями [1, стр. 422-423], в то время как фактической главой является премьер-министр, которым традиционно становится лидер победившей на выборах партии. Однако следует отметить, что именно монарх назначает премьер-министра и имеет эксклюзивную возможность утвердить на представленную должность любого представителя, находящего в королевском подданстве. Подобная практика не применяется, но при этом остаётся в качестве опции, доступной суверену.

В сущности, компетенция согласования биллей Парламента является формальностью [1, стр. 422-424]. К тому же полномочия по назначению министров, формированию Тайного Совета, роспуску Парламента, объявлению войны отданы премьер-министру либо требуют его «совета». Однако «обычай» разделения властей носят природу исторического опыта. Так, более ранние редакции конституционных законов скорее следовали курсу «слияния», нежели «разделения». Так, среди всех должностей особо выделяется фигура лорда-канцлера, являвшегося спикером Палаты Лордов, которая к тому же представляла собой наследственную аристократическую структуру, обладавшую в том числе судебными полномочиями, будучи ветвью законодательной власти. К тому же спикер входил в кабинет министров, чем подтверждал и наличие исполнительной власти в рамках своей компетенции. И с учётом того, что судебные инстанции обязаны были отчитываться о своей деятельности перед Парламентом, лорд-канцлер, не будучи выборной должностью, функционировал, подобно монарху, одновременно в трех властных плоскостях. Лишь в 2005 году в результате подписания «Акта о конституционной реформе» [8] Палата Лордов утратила своё влияние на судебные инстанции, а спикер стал выборным³.

Исполнительная власть Великобритании принадлежит Правительству, высшей инстанцией которого является Кабинет, который формируется сувереном. Премьер-министр, являющийся главой Кабинета, определяет остальных министров, входящих в состав Правительства и Департаментов, отвечающих за определённые сферы государственной важности. Но заметна достаточно яркая тенденция взаимосвязи исполнительной и законодательной системы. Премьер-министр, традиционно будучи главой выигравшей на выборах в Парламент партии, соответственно имеет существенное влияние как на исполнительный, так и на законодательный механизмы. Тем не менее Парламент может высказать своё недоверие Правительству, тем самым запустив механизм его роспуска [4, стр. 27-29]. Так, большинство в Правительстве практически гарантирует принятие законопроекта

---

² С 1707 года монархическое вето не применяется, хотя такая возможность сохраняется.

³ Полагалось, что сохранение «традиционных» реалий является угрозой принципам демократии, ввиду чрезвычайной насыщенности властных полномочий в руках невыборной должности. В связи с этим оформился один из прецедентов адаптации к демократическим реалиям в ущерб традиционализму.

тов. Начиная с XX века лишь четырежды Правительство не смогло провести свой законопроект через процедуру голосования.

В Великобритании нет единой судебной системы – она подразделяется на три отдельных юрисдикции, которые с 2005 года соподчинены Верховному Суду [2, стр. 16], являющемуся высшим апелляционным органом⁴ [9].

Как упоминалось ранее, существовала некая зависимость между высшей палатой Парламента и судебной системой, однако ей гарантирована высокая степень автономии, декларируемая в том числе через невозможность отстранения судей высшей инстанции без одобрения обеих палат Парламента. В сущности, такая практика применялась лишь единожды, а подотчётность судебной инстанции перед Палатой Лордов является формальной. Представителей Судебного Комитета «лорды» всегда согласовывали, равно как и сами члены Комитета, имея влияние в законодательной ветви, играли скорее техническую, чем реальную законодательную роль. При этом «отсечение» исполнительной власти происходит даже на низовом уровне: так, вертикальная структура исполнительной власти лишена возможности функционирования в рамках низшей палаты Парламента⁵, поскольку предполагается, что они должны реализовывать свою деятельность в аполитичном русле.

Система баланса британских властей дополняется и ультимативными полномочиями исполнительной и законодательной власти⁶. Так, у Палаты Общин есть возможность требования отставки конкретного министра, который низшей палатой рассматривается в качестве неквалифицированного либо непоследовательного представителя. Чаще всего речь в данном контексте идёт об «этических преступлениях». Премьер-министр может обеспечить в таком формате полную отставку Правительства либо отставку конкретного министра, однако существует и «обратный законодательный рычаг», ставивший Парламент перед выбором между законопроектом и сохранностью Правительства. Так, последнее способно в ультимативной ноте выдвинуть законопроект, который, в случае непринятия, гарантирует отставку исполнительного органа⁷ [4, стр.29-32]

Итак, дополнительно для баланса между Парламентом и исполнительной властью возникает феномен «цепей подотчетности», в соответствии с которым представители исполнительной власти всех рангов несут свою ответственность перед министрами, которые подотчётны Парламенту, который, в свою очередь, подотчетен народу. С 1967 года в рамках законодательной системы «контроля» существует фигура омбудсмана, задачей которого является расследование в случае необходимости действий исполнительной власти. Система индивидуальной ответственности позволяет премьеру и Парламенту контролировать законность и обоснованность действий каждого министра. В свою очередь, коллективная

---

⁴ На основании «Акта о Конституционной реформе» (2005)

⁵ На основании Civil Service Code. Paras 13 & 14.

⁶ Полагается, что существующая законодательно возможность предъявления обоюдных ультиматумов способствует защите государственного механизма от долгих внутренних кризисных этапов. Редко применяющиеся прямые ультиматумы способствуют либо повторному запуску механизмов работы центральных органов, либо роспуску этих органов, когда их взаимодействие кажется невозможным.

⁷ Реализуется посредством «вотума доверия», характерного для многих парламентских режимов, взятого из основы «британской традиции»

ответственность позволяет в экстраординарных случаях либо выставлять ультиматум Парламенту через резолюцию недоверия, либо через Палату Общин провоцировать отставку некомпетентного Правительства.

Уникальной особенностью системы взаимного контроля является «теневое правительство», которое в соответствии с актом 1937 года «О министрах короны» [8] действует официально и состоит из оппозиции. Она не имеет возможности смещения правительства, однако разработка альтернативного курса и тщательное вычитывание законопроектов с целью поиска способов политического и информационного давления на соперников гарантирует большую внимательность членов правящей партии к разрабатываемым и принимаемым законопроектам⁸. Эта же функция дополнительного контроля впоследствии стала одним из немногих полномочий Палаты Лордов, которая с течением времени и модернизации государственной системы Великобритании передала свои полномочия смежным органам. Тем не менее Палата Лордов обладает возможностью применения усеченного суспензионного вето, что также способствует сдерживанию и контролю внутри законодательной и исполнительной системы.

Другой важной особенностью является то, что все члены Правительства являются одновременно и членами Парламента, лоббирование законопроектов является одной из часто реализуемых практик. В сущности, это коррелируется с практикой слияния обязанностей, в соответствии с которой исполнительный орган разрабатывает билли, а законодательный осуществляет их экспертизу с целью внесения необходимых поправок. Выполняя компетенции друг друга, Правительство и Парламент создают условия обоюдного контроля.

Как итог, система сдержек и противовесов Великобритании в большей степени основана на одновременном противоположном движении – разделении и слияния властей, в результате чего доминирующие и контрольные функции находятся одновременно у обеих сторон государственного аппарата, что создаёт условия защиты от диктатуры одной из ветвей. К тому же такая практика делает Правительство более самостоятельным и субъектным в рамках политического управления страной [1, стр. 416-421]. Тем не менее особенностью системы британского разделения властей является акцент не на противодействии, а на синергии властей, которой удалось достичь после ликвидации явного перевеса Правительства – эта проблема была решена «Актом о фиксированном сроке полномочий Парламента» 2011 года [8], в результате чего ослабла власть премьера в контексте возможности роспуска Парламента. Это позволило создать одну из наиболее совершенных и сбалансированных парламентских систем в мире.

В отличие от британской, американская система построения государственного аппарата является классически выраженной формой «противодействия», а не синергии. Так, критерием успешности построенной системы стал работающий

---

⁸ К тому же полагается, что «теневое правительство», имея шансы достичь большего процента поддержки на следующих выборах, ежедневно занимаясь работой по анализу, комментированию и обсуждению решений действующей власти является не только инструментом дополнительного контроля за действиями мажоритарной партии, но и способом постоянной «сверки пульса». Так, «теневое правительство» ещё перед выборами имеет аналитические расклады и стратегии действия, что существенно сокращает традиционные для первых месяцев после выборов сроки адаптации системы.

двоевластный⁹ механизм, который гарантирует высокую степень взаимного контроля во имя избежания злоупотреблений властью. Более того, сложная (федеративная) структура государства предопределяла, что необходимо оформить как горизонтальное, так и вертикальное членение власти, причём непосредственно штатам отдавался широкий круг полномочий, который не регулировался центральными властями¹⁰. В дальнейшем именно вариант строгого определения полномочий Конгресса, Президента и Верховного Суда, являвшийся уникальным в свою эпоху, и стал первородной «системой сдержек и противовесов» [6].

На базовом уровне система строится на максимальной сменяемости и непостоянности состава. Так, Палата Представителей, являющаяся нижней палатой Конгресса, избирается каждым 2 года, а Сенат избирается сроком на 6 лет, но обновляется на треть каждые 2 года, тем самым реализуя «промежуточное» давление на президента, избираемого каждые 4 года. Итак, отчётливо заметна опора на демократическое голосование, целью которого является постоянное напряжение в рядах власти с постоянным риском для президента, являющегося представителем либо Демократической, либо Республиканской партии, потерять управляемость. К тому же целью стало недопущение единовременного избрания всех ветвей ради невозможности «на пике рейтинга» обеспечить монополию власти.

Также авторы Конституции предусмотрели, чтобы каждая из ветвей обладала возможностью нейтрализации смежной властной стороны. Так, Конгресс и Сенат могут заблокировать решение президента, в экстренном случае возможен импичмент по согласию Конгресса. В свою очередь, президент обладает правом вето, которое всё-таки может нивелироваться повторным голосованием с 2/3 поддержки обеих палат Конгресса¹¹. Верховный Суд формируется совместно Президентом и квалифицированным согласием Сената.

Также сдержки и противовесы были внедрены в конституционно равную структуру обеих палат Конгресса, что обеспечивает уравнение в правах обеих палат и непосредственно обеспечивает гарантию взаимного контроля как фактор защищенности от политической экспансии. В подобной системе судебная власть являлась значительно более слабой, поскольку рычагов давления ни на исполнительную, ни на законодательную она не обладала, поэтому с 1803 года после решения «Мэрибюри против Мэдисона» Верховный Суд получил полномочия конституционного органа, интерпретирующего законодательные акты, таким образом став и медиатором в случае спора между исполнительной и законодательной ветвью¹².

---

⁹ Упоминания законодательной власти в Конституции США нет – в ней упомянуты лишь *законодательные полномочия*. Решение о подобной формулировке связано с «боязнью тирании законодательной власти».

¹⁰ Конституцией предусмотрен принцип, по которому всё, что не контролируется центральными органами, признается в качестве компетенции штатов. Он же обеспечивает демократический принцип отказа от «ручного управления» и способствует более быстрому и своевременному принятию решений, касающихся вопросов локальной важности.

¹¹ Принцип квалифицированного большинства.

¹² Слабость судебной власти в качестве инструмента давления на законодательную и исполнительную власти обеспечивает возможность «сговора» систем, что нивелируется возможностью независимого судебного конституционного органа отменять решения, конфликтующие с фундаментальным законом страны.

Следует выделить исключительные односторонние полномочия главы исполнительной власти. Так, помимо вето, которое являлось абсолютным («карманным») лишь в последние 10 дней сессии Конгресса – тогда, не подписав законопроект, президент вынуждал Конгресс начать всю процедуру его разработки заново, поскольку перенос проектов между сессиями не являлся возможным¹³, для исполнительной власти были характерны и некоторые односторонние привилегии. Одним из основных является право на удержание информации под маской совершенно конфиденциальной. Это право противопоставлено возможности Конгресса требовать подробную информацию о деятельности исполнительной власти в качестве механизма взаимного контроля. Тем не менее информационная привилегия стала «спорной» после Уотергейта и Вьетнама, но Верховный Суд по-прежнему сохраняет возможность для президента хранить молчание, ссылаясь на высочайший уровень секретности информации [6]. Также президент может в одностороннем порядке отстранять высших федеральных должностных лиц от должности¹⁴. Тем не менее президенту запрещается увольнять членов кабинета, назначенных совместно с Сенатом, без квалифицированного согласия последнего¹⁵. Так, президент имеет возможность отправлять в отставку лишь представителей, напрямую подчинённых главе исполнительной власти. Для любых других федеральных увольнений требуется согласие Конгресса.

В свою очередь, законодательная власть также обладает правом вето, но в отличие от президентского отлагательного и суспезивного вето, законодательное вето является абсолютным и безотлагательным¹⁶. Более того, в 1973 г. была принята резолюция, по которой главнокомандующий не мог отправлять войска в зоны боевых действий без одобрения решения со стороны Конгресса¹⁷. Таким образом, законодательная власть получала все больше инструментов для приостановки решений исполнительной ветви. К тому же Конгресс (а также специально создаваемые комитеты и подкомитеты) наделен возможностью расследовать подозрительные действия исполнительной власти для дальнейших юридических последствий вплоть до импичмента [6].

---

¹³ В альтернативных случаях удавалось избежать вето квалифицированным большинством при голосовании обеих палат Конгресса. В случае, если президент не подписывал проект в течение 10 дней, он считался автоматически вступившим в силу.

¹⁴ Конституция США (разд. 4 ст. II): *все гражданские должностные лица Соединенных Штатов могут быть привлечены к ответственности в порядке импичмента за совершение измены, взяточничества или другого тяжкого преступления или мисдиминара: в случае признания их виновными, они отстраняются от должности.*

¹⁵ Таким образом обеспечивается гарантия равновесия – те органы, которые обоюдно соглашаются на назначение кадров, способны их отправлять в отставку лишь по обоюдному согласию. Тем самым позиция каждой из сторон изначального согласия остаётся субъектной весь период функционирования лица в рамках определённой должности.

¹⁶ Полагается, что Конгресс, будучи представительным органом, в большей степени репрезентативен в общественно важных вопросах, чем воля одного президента.

¹⁷ «Резолюция о военных полномочиях» была принята на основе опыта войны во Вьетнаме, вызвавшей широкий всплеск антимилитаристского и антивоенного движения. Так, участие в войне на третьей территории стало возможным лишь после согласия президента и Конгресса, что накладывало общую ответственность и сдерживало страну от персональной воли лидера исполнительной власти.

Таким образом, система сдержек и противовесов зиждется на различных источниках формирования власти. С одной стороны, законодательный орган – Конгресс – сочетает в качестве источников как народ в качестве представителя суверенитета, так и легислатуру отдельных штатов, как фактор более обширной самостоятельности субъектов федерации. Президент традиционно избирается косвенным путём – коллегией выборщиков, избираемой народом. А Верховный Суд в результате получает смешанные источники коллегии выборщиков и легислатуры штатов в совокупности с народной волей. Этим и обосновывается функция суда как медиатора, который способен как заблокировать, ссылаясь на Конституцию, решение Конгресса, так и решение президента.

Анализируя сущность президентской республики, можно выделить следующие особенности. Президент сочетает функции главы государства и главы правительства; правительство формируется внепарламентским методом – соответственно состав назначается президентом; но президент при этом лишён возможности роспуска законодательного органа, а Конгресс не обладает возможностью высказать своё недоверие правительству в единоличной форме.

Несмотря на «равные» полномочия Сената и Палаты Представителей, у каждой есть ряд уникальных возможностей. Лишь Палата Представителей может принимать решения относительно законопроектов, связанных с финансами национального уровня, и лишь она способна избрать президента, если ни один из кандидатов не смог набрать большинства голосов выборщиков.

С другой стороны, именно Сенат должен принимать участие в принятии международных договоров и соглашений; он имеет уникальную компетенцию утверждения кандидатур президента на высшем уровне государственного аппарата, в правительстве и Верховном Суде. К тому же Сенат обладает возможностью выбора вице-президента на случай, если тот не был избран выборщиками.

Следовательно, в системах сдержек и противовесов США и Великобритании есть ряд отличительных черт. В первую очередь, британская система основана на «слиянии» полномочий, в то время как американская – на их жестком разграничении. Во-вторых, двухпалатные системы парламентов Великобритании и США, будучи схожими, имеют различную историческую динамику. Если Палата Лордов постепенно теряла полномочий, сделав Палату Общин заведомо доминирующей, то в США обеим палатам изначально были даны равные полномочия с некоторыми узкими особенностями. В третью очередь, Великобритания, будучи парламентской страной, предоставляет широкий круг полномочий премьеру, дополнительно юридически, но не фактически аккумулируя все три ветви власти у монарха, а в США сравнительно обширным кругом полномочий обладает президент, который, правя в президентской республике, имеет заметно большее число ограничений и сдержек со стороны Сената. В-четвертых, исторически в Великобритании были трудности в равновесном положении Правительства, судебной власти и лорда-канцлера (первая была зависима от Парламента, а второй обладал влиянием на все три ветви власти), которые удалось нивелировать созданием полностью независимого Верховного Суда, а также изменением роли лорда-канцлера. В США же Конституция изначально базировалась на британском колониальном опыте, из-за чего крупных проблем в структуре системы сдержек и противовесов не возникало. В-пятых, отсутствие единой Конституции Велико-

британии с опорой на обычай тем не менее не гарантирует сохранность демократического строя. Так, в действительности, многие полномочия в Великобритании являются «замороженными», но не отмененными, из-за чего существуют легальные основания лоббирования премьера в обход голосованию, узурпирования власти монархом и т.п. В США опора на обычай дополняется решениями Верховного Суда, который законодательно ограничивает опасные для демократического развития отдельные полномочия центральных властей.

Библиография:

1. БАГЛАЙ, М., ЛЕЙБО, Ю., ЭНТИН, Л. *Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов*. М.: Норма, 2004, 832 с. ISBN 5-89123-342-8
2. БАРБЕР, Николас. *Разделение властей и Конституция Великобритании*. [Электронный ресурс] (дата обращения: 21.03.2022). Доступно: <https://cyberleninka.ru/article/n/razdelenie-vlastey-i-konstitutsiya-velikobritanii/viewer>
3. ИЛЬИНСКИЙ, Николай. *История государства и права зарубежных стран: курс лекций*. 2-е изд., перераб. и доп. - Москва: Изд-во деловой и учеб. лит., 2006 (Минск: Респ. унитар. предприятие Изд-во Белорус. Дом печати). 624 с. ISBN 5-94486-114-2 (в пер.)
4. ЛУЗИН, Владимир. *Парламентарная модель разделения властей (на примере Великобритании)*. Право и политика, 2000, № 6, С. 27 - 37. ISSN: 2454-0706
5. МАКИАВЕЛЛИ, Николло. *Государь*. Рипол Классик. 2020. 296 с. ISBN: 978-5-386-10596-9
6. МИШИН, Август. *Конституционное право зарубежных стран*. [Электронный ресурс] (дата обращения: 21.03.2022). Доступно: <https://be5.biz/pravo/k005/12.html>
7. МОНТЕСКЬЕ, Шарль Луи. *Избранные произведения*. Общ. ред. и вступ. ст. М. П. Баскина; пер. А. Г. Горнфельда. – Госиздат, 1955, 627 с. ISBN: 978-00-14011676-0
8. ПАШКОВ, Роман. *Библиотека конституций стран мира*. Конституционные акты Великобритании. [Электронный ресурс] (дата обращения: 21.03.2022). Доступно: <https://worldconstitutions.ru/?p=162>
9. *Judicial Authority*. Georgetown University Law Library [Электронный ресурс] (дата обращения: 21.03.2022). Доступно: <https://guides.ll.georgetown.edu/c.php?g=365741&p=4199181>

CZU 343.95

ЛИЧНОСТЬ ПРЕСТУПНИКА

Дарья БУРЫКИНА, студентка, факультет общей экономики и права,
Академия экономического образования, Молдова
Научный руководитель: **Александра ТИГИНЯНУ**, доцент

Rezumat: *Studiul personalității infractorului este o parte integrantă a criminologiei. Acest subiect atinge aspecte psihologice, sociale și biologice care pot răspunde la următoarele întrebări: „De ce a comis infractorul o infracțiune?”, „Cum se poate preveni o infracțiune?”, „Cum poate societatea să influențeze formarea personalității?”. În consecință, subiectul merită să fie luat în serios și investigat în detaliu.*

Cuvinte-cheie: *criminologie, criminal, infracțiune, criminalitate, personalitate criminală, psihologie, societate, educație, sănătate mintală, sociologie, știință, cercetare.*

Вина за преступление лежит не только на преступнике, но на всех тех, кто создает условия, при которых преступление становится возможным.
Пауло Коэльо

Личность преступника – это совокупность социально-психологических факторов и качеств человека, являющихся причинами и условиями совершения преступлений.

Типологические варианты личности преступников создаются с целью помочь правоохранительным органам в изучении данной категории людей, выяснении мотивов совершенных преступлений, выработке психологических приемов, при помощи которых можно разоблачить преступника.

При изучении данной темы невозможно не затронуть такие аспекты, как типы личности преступника. Благодаря многочисленным трудам ученых, на сегодняшний день нам известны три большие группы преступников по объекту посягательства и характеру преступных действий: корыстные; насильственные; корыстно-насильственные. По степени общественной опасности различают типы: случайный, куда входят индивиды, совершившие преступление в первый раз, в результате обстоятельств, которые оказались случайными. При этом направленность личности социально-положительная; ситуационный, куда входят лица, совершившие преступление под воздействием внешних условий формирования личности, которые носили неблагоприятный характер. В целом, такие люди характеризуются положительно; неустойчивый, куда входят лица, совершившие преступление в первый раз, но ранее имели место правонарушения и проступки; злостный, куда входят лица, совершившие преступления несколько раз, особо опасный, куда входят преступники, признанные особо опасными за совершенные тяжкие преступления.

Процесс формирования личности всегда является достаточно противоречивым. В то же время, если этот процесс совершается в позитивном направлении, его результат будет благоприятен: рассогласованность и противоречия между личностью и средой, неизбежные в силу относительной самостоятельности человеческого существа, постепенно уменьшаются, сходят на нет, принимают такую форму, которая не препятствует активной деятельности человека. Но при неблагоприятном нравственном формировании личности происходит обратное: возникает несоответствие между свойствами личности и требованиями окружающей действительности. Это относится прежде всего к таким категориям и свойствам личности, как потребности и интересы, нормы нравственности и представления о праве, привычные формы (стереотипы) поведения и их самооценка самим субъектом. В результате – субъект в полной мере не адаптируется к той окружающей социальной среде, в которой он должен жить и работать, общаться с другими людьми.

Если выделить основные источники нравственного формирования личности, то ими будут: сама личность со всеми присущими ей свойствами; малые социальные группы – семья, школа, производственный коллектив, в которых эта личность непосредственно формируется; общество в целом, осуществляющее политическое, духовное, культурно-воспитательное и иное воздействие через средства массовой информации и другие каналы. Говоря о влиянии общества, следует подчеркнуть, что политические, экономические и социальные условия жизни членов данного социума, жизненный опыт, формы поведения и представления восприни-

маются или отбираются самой личностью. Всякие внутривнутриполитические и внешнеполитические события также влияют на представления и взгляды человека. В то же время личность формируется под воздействием не только всего общества в целом, но и тех малых социальных групп, в которых она состоит. А это формирование не всегда оказывается благоприятным.

Проблема причин формирования личности преступника является актуальной, потому что преступность не прекращает расти, и для того, чтобы бороться с этим, необходимо знать причины, по которым человек отступает от всех норм морали и нравственности и способен на совершение самых разных преступлений, ведь не зря проблема личности преступника является одной из центральных для наук, связанных с преступностью, а изучение связи преступности и психических аномалий в криминологии необходимо для того, чтобы выработать неординарные меры предупреждения преступности таких лиц и пост-криминального воздействия на них с целью их исправления.

Можно выделить два уровня взаимодействия между личностью и окружающим миром:

1) наличие у субъекта негативных нравственно-психологических свойств и качеств, которые были приобретены под воздействием неблагоприятных условий нравственного воспитания;

2) наличие конкретной ситуации в виде сочетания многих внешних объективных обстоятельств.

Причиной совершения преступлений чаще всего являются социально приобретенные отрицательные черты личности:

1) развитие у ребенка в детстве отрицательных психологических черт, predisposing враждебности к людям, как следствие психической патологии;

2) формирование стереотипа враждебности к окружающим, привычки обращения к силе в решении проблем;

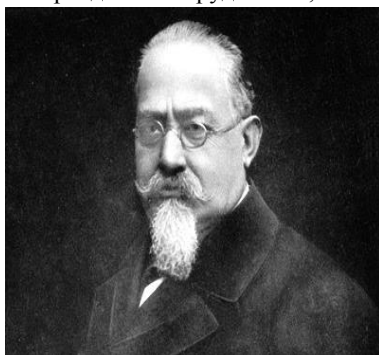
3) дефицит социального развития, ограниченность самовыражения и утверждения в сферах обычных взаимоотношений, конфликтность, слабость социальных связей;

4) антиобщественные связи, алкоголизм, агрессивно-жестокое поведение в качестве средств компенсации самоутверждения и преодоления трудностей;

5) укоренение культа насилия, бессердечия и жестокости, готовности к их использованию.

Рассматривая данную тему, невозможно не вспомнить про “отца” криминологии Ч. Ломброзо.

В своих трудах он повествовал о том, что преступники имеют врожденные физические и психические дефекты. Речь идет об аномалиях внутреннего и внешнего анатомического строения, характерных для первобытных людей и человекообразных обезьян. Таким образом, преступниками не становятся, а рождаются. Будет человек преступником или нет – зависит только

от врожденной предрасположенности, причём для каждого типа преступлений характерны свои аномалии.

Разработке этой теории Ломброзо посвятил всю свою жизнь. Он исследовал 383 черепов умерших и 3839 черепов живых преступников. Кроме того, ученый изучил особенности организма (пульс, температуру, телесную чувствительность, интеллект, привычки, болезни, почерк) 26 886 преступников и 25 447 добропорядочных граждан.

Ломброзо выделил ряд физических признаков ("стигматов"), которые, по его мнению, характеризуют личность, с рождения наделенную преступными наклонностями. Это неправильная форма черепа, узкий и скошенный лоб (или раздвоенная лобная кость), асимметрия лица и глазных впадин, чрезмерно развитые челюсти. Рыжие преступники встречаются крайне редко. Чаще всего преступления совершают брюнеты и шатены. Брюнеты предпочитают воровать или заниматься поджогами, а шатены склонны к убийствам. Блондины иногда встречаются среди насильников и мошенников.

Внешность типичного насильника:

- Большие навыкате глаза, пухлые губы, длинные ресницы, приплюснутый и кривой нос. Чаще всего сухопарые и рахитичные блондины, иногда горбатые.

Внешность типичного вора:

- Неправильный маленький череп, удлинённая голова, прямой нос (часто вздернутый у основания), бегающий или, наоборот, цепкий взгляд, черные волосы и редкая борода.

Внешность типичного убийцы:

- Большой череп, короткая голова, объемные скулы, длинный нос (иногда загнутый вниз), квадратные челюсти, громадные глазные орбиты, выдающийся вперед четырехугольный подбородок, неподвижный стеклянный взгляд, тонкие губы, хорошо развитые клыки.

Наиболее опасные убийцы чаще всего имеют черные, курчавые волосы, редкую бороду, короткие кисти рук, чрезмерно большие или, напротив, слишком маленькие мочки ушей.

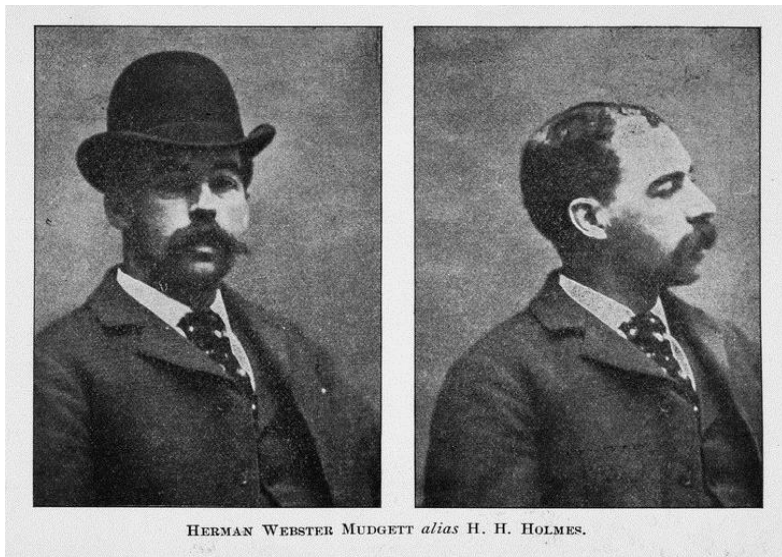
Внешность типичного мошенника:

- Лицо бледное, глаза маленькие, суровые, нос кривой, голова лысая. В целом внешность мошенников достаточно добродушная.

Ломброзо удалось выявить и особенности почерка различных типов преступников. Почерк убийц, разбойников и грабителей отличается удлинёнными буквами, криво-линейностью и определенностью черт в окончаниях букв. Для почерка воров характерны буквы расширенные, без острых очертаний и криволинейных окончаний.

Что касается характера и жизни преступников, то Ломброзо выявил, что преступникам свойственны стремление к бродяжничеству, бесстыдство, лень. Многие из них имеют тагуировки. Для лиц, склонных к преступлениям, характерно хвастовство, притворство, слабохарактерность, раздражительность, сильно развитое тщеславие, граничащее с манией величия, быстрая смена настроения, трусость и болезненная раздражительность. Эти люди агрессивны, мстительны, они не способны на раскаяние и не мучаются угрызениями совести. Графомания тоже может свидетельствовать о преступных наклонностях. Также, Ломброзо

считал, что люди из низшего класса становятся убийцами, грабителями и насильниками. Представители среднего и высшего класса чаще бывают профессиональными мошенниками.

Для того, чтобы лучше усвоить и понять механизм развития преступной личности, стоит изучить конкретный пример преступника. Рассмотрим личность Германа Уэбстера Маджетта (Холмса). “Доктор пыток” родился 16 мая 1861 года в Нью-Гэмпшире. Его отец, Леви Хортон Маджетт, был весьма жестоким человеком и воспитывал сына в строгости – мальчик нередко подвергался как физическому, так и психологическому насилию в детстве, что сделало его замкнутым и неуверенным в себе. В школе отношения с одноклассниками у Германа также складывались не слишком удачно – сверстники дразнили его, всячески издевались, а узнав о страхе мальчика перед мертвецами, заставили его прикоснуться к скелету в кабинете медсестры.

Окончив колледж, Герман Маджетт поступил в Мичиганский университет и в 1884 году, получил диплом медика. Учеба давалась юноше легко, однако не только новые знания интересовали его в университетские годы – начиная с первого курса, Герман воровал трупы из лаборатории, инсценировал несчастные случаи, предварительно оформляя страховые полисы на умерших людей, и таким образом получал выплаты.

Стоит отметить, что Генри Холмс был весьма обаятельным мужчиной, – он обладал отличными манерами, хорошо одевался, умел вести себя в обществе и поддерживать беседу. Благодаря своим навыкам он легко втирался в доверие к людям – в разное время он совершил несколько афер, принесших ему неплохие деньги, однако Генри было недостаточно этого – он мечтал о настоящем богатстве и роскошной жизни. Однажды он решил расширить свой маленький бизнес, который был построен посредством многочисленных афер и выкупил

пустой участок напротив аптеки – объединив территории, он приступил к строительству отеля, который местные жители прозвали «Замком».

Дело в том, что Генри Холмс изначально задумал построить гостиницу, в которой мог ориентироваться только он сам. Он регулярно менял подрядчиков и бригады во время строительства, а потому никто никогда не видел полного плана здания и не знал, какие секреты скрывают стены «Замка», а их, к слову, было немало.

Когда строительство было завершено, Холмс приступил к осуществлению своих планов – его первыми жертвами были женщины, которые устраивались к нему на работу с условием обязательного страхования жизни (естественно, после их смерти от рук Холмса, страховые выплаты отправлялись в его карман). Впрочем, убийце было недостаточно одного лишь богатства – он был садистом и хотел использовать возможности отеля для осуществления своих злодеяний.

Так, в «Замке» Холмса было несколько комнат, которые на самом деле являлись газовыми камерами. Кроме того, в арсенале маньяка также имелись полностью звуконепроницаемые комнаты, где он запирали постояльцев отеля без еды и воды на недели и месяцы, помещения, оборудованные разными орудиями пыток, две печи и огромная коллекция самых разных ядов. В отличие от многих других маньяков, Холмс всегда использовал разные орудия и способы убийств – у него не было своего почерка, но неизменным на протяжении долгого времени оставалось одно – место, где он убивал.

Поскольку в прошлом Холмс был студентом медицинского факультета, ему с легкостью удавалось продавать тела своих жертв коллегам для лабораторий – как правило, их не интересовало то, откуда Генри берет столько трупов, но, если кто-то начинал задавать лишние вопросы, владелец «Замка» тут же избавлялся от любопытных обывателей.

7 мая 1896 года Холмс был приговорён к смертной казни через повешение в тюрьме. До самой своей смерти Холмс оставался спокойным и дружелюбным, практически не показывая признаков страха, тревоги и депрессии. На казни шея Холмса сломалась не сразу. Он умирал в течение 15 минут. Он завещал, чтобы его похоронили в бетоне, дабы никто не смог откопать его и разрезать тело, как он разрезал своих жертв. Его просьба была удовлетворена.

Анализируя личность Холмса, я могу сделать вывод о том, что факторы, которые способствовали развитию его преступной личности следующие:

- 1) Физическое насилие. С самого детства у Генри был отрицательный пример для подражания – его отец. Регулярные пытки и издевательства сформировали в нем жестокость.
- 2) Психологическое насилие. Из-за постоянных издевок сверстников мальчик стал неуверенным в себе. Именно неуверенность в себе привела его к постоянной погоне за богатством. Но Холмс чувствовал себя увереннее тогда, когда ему принадлежали не только материальные ценности, но и люди. Возможно, регулярные убийства помогали Генри чувствовать свое превосходство над жертвой и таким образом он пытался самоутвердиться.

В завершении своей работы я хотела бы сказать, что изучение данной темы помогает понять лучше психологию преступного поведения. Также исследование факторов, влияющих на формирование личности преступника, имеет огромное значение в разработке профилактических мер, направленных на борьбу с преступностью.

Библиография:

1. В.Д. Малков. «Криминология». - Издательство: Юстициформ, 2008 г. ISBN: 978-5-7205-0839-5
2. https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B5%D0%BD%D1%80%D0%B8_%D0%A5%D0%BE%D0%BB%D0%BC%D1%81
3. <https://www.marieclaire.ru/et-cetera/doktor-genri-kholms-i-ego-zamok-ubiistv-zhutkaya-istoriya-pervogo-manyaka-ameriki/>
4. <https://pravo.ru/review/view/140647/>
5. http://www.rusnauka.com/30_NNM_2014/Pravo/5_178997.doc.htm
6. <https://zaochnik.com/spravochnik/psihologija/juridicheskaja-psihologija/typy-lichnosti-prestupnikov/>

CZU 343.713(478)

КВАЛИФИКАЦИЯ ШАНТАЖА ПО УГОЛОВНОМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ

Наталья МАНОИЛ, студентка, факультет права и социальных наук,
Бельцкий государственный университет имени Алеку Руссо
Научный руководитель: **Руслан ГРИГОРАШ**, ассистент

Rezumat: *Unul din atentatele la relațiile patrimoniale și la inviolabilitatea psihică este șantajul. Problema ce ține de combaterea infracțiunilor de șantaj a atras permanent atenția specialiștilor. Pe parcursul existenței f acestui fenomen în diferite perioade de timp și în diferite legislații el a fost interpretat neunivoc. Din păcate legislatorul național nu a ținut cont pe deplin de toate aspectele posibile ale acestui fenomen definind prea restrâns acest termen. Respectiv, definirea și conținutul șantajului rămâne, până azi una din cele mai actuale probleme. Aplicarea corectă a normelor penale presupune perceperea exactă și determinarea corectă a elementelor și semnelor fenomenului de șantaj. Momentul principal în soluționarea acestei probleme este aprecierea, definirea și calificarea corectă a fenomenului în cauză.*

Cuvinte-cheie: *șantaj, extorcarea, extorsiunea, infracțiune, amenințare, violență, patrimoniu.*

Слово «шантаж» (chantage) французского происхождения и означает *неблаговидные или преступные действия (угроза разоблачения, разглашения компрометирующих сведений) с целью вымогательства, а также вообще угроза, запугивание чем-н. с целью создать выгодную для себя обстановку* [13].

Получив распространение в языке, слово «шантаж» нашло отражение и в уголовном праве. В научной литературе шантажу уделено значительное внимание, однако законодатель использует шантаж как в виде самостоятельного состава преступления в Уголовном кодексе Республики Молдова (далее УК РМ), так и в качестве факультативного признака объективной стороны – способа совершения преступления сексуального домогательства, предусмотренного ст.173 УК РМ, а так же ч.(2) статьи 245⁹ УК РМ воспрепятствование реализации прав участников (акционеров) коммерческих обществ и незаконное лишение этих прав [1].

Инкриминирование шантажа в рамках ст. 189 УК РМ призвано, прежде всего, обеспечить право собственности, гарантированное конституцией (ст.127), а также эффективную реализацию принципа свободы торговли и предпринима-

тельской деятельности, защиту добросовестной конкуренции, создание благоприятных условий для использования всех производственных факторов п. б) ч.(2) ст. 126 Конституции Республики Молдова.

Так, статья 189 часть (1) гласит: *«Шантаж, то есть требование передачи имущества собственника, владельца или пользователя либо права на него или совершения иных действий имущественного характера под угрозой насилия над лицом или его родными и близкими, либо оглашения позорящих их сведений, а равно под угрозой повреждения или уничтожения имущества собственника, владельца или пользователя, либо похищения собственника, владельца или пользователя или их родных и близких»* [2].

Чтобы шантаж правильно квалифицировать, необходимо разобраться в его уголовно-правовой характеристике – объективных и субъективных признаках.

Рассматривая в совокупности объективные признаки состава преступления, предусмотренного ст.189 УК РМ, необходимо проанализировать, исходя из сути понятия «шантаж», каков объект данного преступления, а именно: на какие общественные отношения и ценности посягает данное противоправное деяние.

Общим объектом преступлений против собственности являются общественные отношения, существование и нормальное развитие которых обусловлено защитой правопорядка в Республике Молдова [6].

Национальный законодатель поместил рассматриваемое преступление в главу VI Особенной части УК РМ – преступления против собственности. Исходя из этого, можно сделать вывод о том, что родовым объектом шантажа являются отношения собственности и непосредственно собственность как ценность. Родовой объект преступлений против собственности представлен общественной ценностью имущества и совокупностью общественных отношений, которые зарождаются, изменяются и развиваются в связи с этой общественной ценностью, прежде всего в части вещных прав на собственность, в том числе обязанности сохранить первоначальный правовой статус имущества, входящего в состав этого имущества [17].

Непосредственный основной объект шантажа носит комплексный характер. Таким образом, если основным действием при шантаже является 1) либо форма требования о передаче имущества собственника, владельца или пользователя, 2) либо форма требования о передаче права на имущество собственника, владельца или пользователя, то юридический объект в основном формируется общественными отношениями по поводу имущества, которые имеют в своем содержании вещное право. Однако, если основное действие в рамках шантажа принимает форму требования о совершении действий имущественного характера, то основным правовым объектом шантажа являются общественные отношения по поводу имущества, имеющие в своем содержании право требования [10, стр. 290-293].

Что касается второстепенного (факультативного) юридического объекта преступления, предусмотренного ст. 189 УК РМ, его содержание и характер меняется в зависимости от изменения содержания и характера смежного шантажирующего действия [10, стр. 290-293].

Таким образом, если смежное действие выражается в угрозе оглашения позорящих их сведений (ч. (1) ст. 189 УК РМ), то факультативный (второстепенный) объект преступления состоит из общественных отношений по поводу нравственной свободы личности.

Если же смежное действие выражается в применении насилия, то факультативным (второстепенным) объектом преступления шантажа может быть, в зависимости от обстоятельств:

1. общественные отношения по поводу физической неприкосновенности лица (п. с) ч. (2) ст. 189 УК РМ);
2. общественные отношения по поводу жизни и здоровья лица (п. с) ч. (3) ст. 189 УК РМ) [10, с.290-293].

По мнению некоторых авторов, предметом вымогательства может быть: 1. имущество – как движимое, так и недвижимое; 2. право на имущество (документы, подтверждающие данное право); 3. действия имущественного характера (бесплатное выполнение работ или предоставление услуг) [3, 16].

С объективной стороны, по мнению Зосима А. и Бужора В., шантаж всегда выражается в совершении совокупности двух различных по содержанию, характеру и направленности действий: 1. требование передачи имущества, права на имущество или совершения каких-либо действий имущественного характера; 2. Угроза причинения вреда или ущерба физическим, имущественным или моральным ценностям личности, угроза причинения насилия личности или угроза причинения действий, направленных на причинение вреда здоровью потерпевшего [8, стр. 556].

Под предъявлением имущественных требований понимается категорическое и твёрдое формулирование виновным потерпевшему ряда требований об уступке имущества, права на него или совершение иных действий имущественного характера. Эти требования могут быть сделаны в письменной, устной или иной форме (конклюдентные действия). Главное, чтобы они были понятны жертве.

По мнению Бородак А., еще одной особенностью имущественных требований является их неправомерный характер, о чем знают и шантажист, и потерпевший. Поэтому в случаях, когда кто-либо предъявляет к лицу угрозы или иные законные требования, преступление шантажа исключается. Такие действия могут приводить к самоуправству[6].

По мнению Брынзэ С., объективная сторона преступления, инкриминируемого ст.189 УК РМ, выражается в преюдициальном деянии, состоящем из комплекса действий: основного и смежного действия. Основное действие может выполняться любым из следующих трех способов: 1) требование передачи имущества собственника, владельца или пользователя; 2) требование передачи права на имущество; 3) требование совершения иных действий имущественного характера. [10, стр. 293].

Требование передачи имущества собственника, владельца или пользователя относится к имуществу, которое имеет реальное существование, создано человеческим трудом, имеет материальную ценность и определенную стоимость, является движимым имуществом и чужим по отношению к виновному. В случае, когда виновный требует передачу прав на имущество, принадлежащее собственнику, владельцу или пользователю, данное право может иметь в качестве предмета движимое или недвижимое имущество. Под другими действиями имущественного характера следует понимать выполнение работ или предоставление услуг. В данном случае, работы или услуги должны иметь имущественный характер, то есть должна существовать возможность их денежной оценки [3, п.3].

В свою очередь, смежное действие может осуществляться следующими способами: 1) угроза насилия над лицом или его родными и близкими, 2) угроза огла-

шения позорящих их сведений, 3) угроза повреждения или уничтожения имущества собственника, владельца или пользователя, 4) угроза похищения собственника, владельца или пользователя или их родных и близких. Эти четыре способа совершения смежного действия предусмотрены в ч. (1) ст. 189 УК РМ, фиксируя характеристику простого варианта шантажа [10, стр. 294].

Предъявленные лицом, совершившим деяние, требования о передаче ему безвозмездно имущества или документов, предоставляющих права пользоваться данным имуществом как своим собственным, либо позволяющих ему стать субъектом производного вещного права (узуфрукт, пользование, проживание, суперфиций и др.), либо совершения в пользу виновного действий имущественного характера, признаются настойчивыми и категорическими, носящими ультимативный характер. Для квалификации преступления абсолютно необходимым условием является, чтобы требование было заведомо необоснованным и незаконным [3, п. 2].

Другие способы смежного действия являются одновременно отягчающими обстоятельствами, так как относятся к совершению квалифицированного шантажа, так как рассматриваемые способы являются отягчающими обстоятельствами: 1) применение насилия, не опасного для жизни или здоровья, с) ч.(2) ст.189 УК РМ; 2) угроза убийством, d) ч.(2) ст.189 УК РМ; 3) повреждение или уничтожение имущества, e) ч.(2) ст.189 УК РМ; 4) применение насилия, опасного для жизни или здоровья, с) ч.(3) ст.189 УК РМ; 5) применение оружия или других предметов, используемых в качестве оружия, d) ч.(3) ст.189 УК РМ; 6) похищение собственника, владельца или пользователя, их родных или близких ч.(4) ст.189 УК РМ [10, с. 294].

Все эти угрозы, по мнению некоторых авторов, имеют следующие общие признаки: а) угрозы – способ достижения поставленных целей путем запугивания потерпевшего, устрашение, которое может варьироваться в зависимости от психики, от страха, застенчивости, боязни до ужаса; б) быть выраженными, то есть, доведены до сведения потерпевшего; в) реальные, т.е. достижимые; г) угрозы носят императивный характер, т. е. содержат приказ шантажиста [6].

Итак, фактически, все понятия, касающиеся основного действия и смежного действия, нами были рассмотрены. По мнению Бужора В., исключение составляют понятия «порча имущества» и «уничтожение имущества», которые автор считает необходимым квалифицировать в совокупности с преступлением, предусмотренным ст. 197 УК РМ умышленное уничтожение или повреждение имущества. Однако, если п. е) ч. (2) ст.189 УК РМ: предусматривает ответственность за шантаж, совершенный с повреждением или уничтожением имущества, то, по нашему мнению, квалификация деяния в совокупности с преступлением, предусмотренным ст. 197 УК РМ, является недопустимой, так как противоречит принципу справедливости в уголовном праве. Последний предусматривает недопустимость повторного привлечения к уголовной ответственности и применения наказания, то есть дважды за одно и то же деяние.

По мнению некоторых авторов, шантаж признается оконченным преступлением, как только виновный предъявит требование передачи ему чужого имущества или права на него, хотя ему и не удалось получить имущество, а это значит, что состав преступления является формальным [8, стр. 558]. Также необходимо указать и на обязательное присутствие угроз, а не только требований передачи имущества, так как сами требования, не подкрепленные никакой угрозой, шантажом не являются.

Исключением из этого правила являются случаи отягчающих обстоятельств, предусмотренные пунктами е) ч.(2) и е) ф) ч.(3) ст.189 УК РМ, а именно: шантаж, совершённый с повреждением или уничтожением имущества, шантаж, имеющий следствием получение вымогаемого имущества и повлекший иные тяжкие последствия. В этих случаях преступление считается оконченным с момента наступления рассмотренных выше последствий [10, стр. 293-294]. Однако выражение «повлекшие иные тяжкие последствия» в п. ф) ч. (3) статьи 189, согласно Пост. Конституционного Суда N 24 от 17.10.2019, в силе с 17.10.2019 должно быть признано неконституционным.

Субъективная сторона анализируемого преступления выражается, прежде всего, в вине в форме прямого умысла. Также при квалификации в обязательном порядке устанавливается корыстный мотив и цель. Виновный сознаёт, что он предъявляет незаконное требование передать ему чужое имущество, причём в качестве средства воздействия на потерпевшего употребляет угрозу и желает таким путем добиться передачи ему имущества [8, стр. 558]. Иногда угрозы воплощаются в жизнь.

В соответствии со ст.21 УК РМ субъектом шантажа является физическое вменяемое лицо, достигшее на момент совершения преступления возраста уголовной ответственности, а именно 16 лет за преступление, предусмотренное ч.(1) или 14 лет за преступления, предусмотренные частями (2)-(6) статьи 189 [10, стр. 294-294].

Тем не менее, национальное законодательство также предусматривает и случаи, когда шантаж выступает в качестве смежного деяния или способа совершения других преступлений. Прежде всего, мы горим о смысле ст.173 УК РМ – сексуальное домогательство. Немаловажным является тот факт, что шантаж в данном случае имеет иное значение, нежели в трактовке ст. 189 УК РМ.

Сексуальное домогательство, совершенное с применением шантажа, выражается в угрозе разглашения сведений, которые, став общеизвестными, могут нанести ущерб чести и достоинству потерпевшего или его близких либо послужить причиной иных нежелательных последствий [10, стр. 173].

Шантаж в трактовке ст.173 УК РМ представляет собой угрозу огласить нежелательные для лица сведения либо иную информацию, распространение которых, может причинить вред интересам потерпевшего или его близких. Чаще всего это сведения позорящего характера [8, с.476].

По мнению Бужора В. и Мирона И., сведения, позорящие потерпевшее лицо либо его близких родственников, – это соответствующие действительности утверждения, которые указанные лица хотели бы сохранить в тайне или заведомо выдуманные, разглашение которых компрометировало бы их в глазах окружающих [8, стр. 476].

Если при принуждении (домогательстве) применялся шантаж, надо выяснить характер сведений, разгласить которые угрожал виновный, круг лиц, среди которых предполагалось разгласить эти сведения [8, стр. 476]. Содержание таких сведений о жертве может касаться: занятия проституцией; венерического заболевания; употребления наркотических или психотропных веществ; совершения противоправных действий; супружеской неверности и др. При этом правдивость информации не важна. [10, стр. 173].

Представляется, что для квалификации преступления по данному основанию не имеет значения характер и содержание сведений, даже если они касаются

аморального или даже противоправного поведения и могли бы служить основанием привлечения к юридической ответственности [8, стр. 476].

Нельзя ограничиваться принятием во внимание лишь сведений, которые могут нанести вред правам и законным интересам личности. Необходимо исходить из того, что любое лицо, несмотря на его предыдущее поведение, является объектом правовой охраны от сексуальных агрессий и домогательств и никакие сведения не могут служить для кого-то оправданием и разменной монетой для получения сексуальных преимуществ против воли лица. Нельзя смешивать этический и правовой аспекты проблемы [8, стр. 476]. Разглашение – это сообщение нежелательных сведений любым способом хотя бы одному лицу, которому они не были известны, и потерпевшие лица не желали ознакомления кого-либо с этими сведениями [8, стр. 476].

При сексуальном домогательстве с применением шантажа противоправное деяние воздействует на общественные отношения по поводу психической свободы лица (такие отношения получают качество вторичного непосредственного объекта) [10, стр. 173].

Исходя из этого объект шантаж в смысле ст.173 УК РМ – это психическая свобода лица. Тогда возникает вопрос о том, верно ли использовано название ст. 189 УК РМ. Некоторые авторы отечественной правовой доктрины, обеспокоенные несоответствием формального и материального понятия термина «шантаж» в ст.189 УК РМ, с целью устранения путаницы, порождаемой амбивалентностью, предлагают заменить понятие «шантаж» на «вымогательство» [7].

В качестве примера и аргумента данного изменения можно представить норму, соответствующую по своему значению ст.189 УК РМ – ст.163 Уголовного Кодекса Российской Федерации. Так, в соответствии со ст.163 УК РФ, вымогательством признается требование передачи чужого имущества или права на имущество или совершения других действий имущественного характера под угрозой применения насилия либо уничтожения или повреждения чужого имущества, а равно под угрозой распространения сведений, позорящих потерпевшего или его близких, либо иных сведений, которые могут причинить существенный вред правам или законным интересам потерпевшего или его близких [4].

Исходя из вышеизложенного, можно сделать вывод, что законодательство РФ разграничивает в УК понятия вымогательства и шантажа [12].

В уголовном законодательстве РФ термин «шантаж» используется в шести случаях: п. г, ч. 2 ст. 127.2, ст. 133, ч. 2 ст. 185 5, ч. 1 ст. 302, ст. 304, ч. 2 ст. 309 УК РФ. При этом определение данного понятия в уголовном законе отсутствует. Не предлагаются официальные разъяснения данного термина и на уровне Пленума Верховного Суда РФ. Применение же метода систематического толкования уголовного закона также не позволяет сделать однозначные выводы о существовании понятия «шантаж» [11].

В связи с тем, что уголовно-правовой наукой шантаж изучается преимущественно в контексте какого-либо состава преступления, где шантаж выполняет функцию лишь одного из признаков состава преступления, в теории формулируются соответствующие разъяснения [11].

Представляется, что подобные трактовки шантажа могут быть приемлемыми для отдельных составов преступлений, но, учитывая распространённость термина

«шантаж» за пределами какой-либо одной главы и даже раздела отечественного уголовного закона, возникает потребность разработки универсального определения рассматриваемого уголовно-правового понятия [11].

Анализ юридической литературы показывает, что такие решения предлагаются в доктрине уголовного права. Например, Чучаев А. утверждает, что шантаж представляет собой одну из форм угрозы, состоящей в запугивании потерпевшего, для создания обстановки, вынуждающей совершить определённые действия [15].

Но данный подход российских авторов к пониманию того, что шантаж представляет собой лишь форму угрозы, не раскрывает всей общественной опасности деяния.

Если же рассматривать уголовное законодательство Румынии, мы видим, что шантаж рассматривается как преступление против свободы личности.

Часть (1) ст. 207 Уголовного кодекса Румынии гласит, что шантаж – это понуждение лица дать что-либо, сделать или потерпеть что-либо в целях неправомерного получения неимущественной выгоды для себя или другого [5]. Родовой объект данного преступления представляет собой отношения по поводу свободы личности, точнее, против её нравственной свободы.

По мнению румынского адвоката Герасима А-Г., это обусловлено тем, что шантаж не предполагает лишения свободы в физическом смысле, а принуждение, осуществляемое против пассивного субъекта преступления, должно вызвать у него состояние страха, что может заставить его действовать в соответствии с условиями, предусмотренными положениями инкриминирующей нормы. [12]

Часть (3) ст. 207 УК Румынии предусматривает ответственность за совершение шантажа с целью нечестного приобретения имущественной выгоды для себя или другого лица.

Исходя из всего вышесказанного, можно сделать вывод о том, что ныне действующее уголовное законодательство РМ требует кардинального пересмотра в части использования понятия «шантаж». Поэтому считаем необходимым внести следующие изменения в УК РМ.

Во-первых, перенести состав преступления «шантаж» в главу III УК РМ преступления против свободы, чести и достоинства личности в следующем виде:

Статья 166². Шантаж

(1) Шантаж, то есть требование совершения деяния с целью неправомерного получения неимущественной выгоды для себя или другого лица под угрозой насилия над лицом или его родными и близкими, оглашения позорящих их сведений, а равно под угрозой похищения лица или его родных или близких, наказывается ...

(2) Шантаж, совершенный:

b) двумя или более лицами;

c) с применением насилия, не опасного для жизни или здоровья;

d) с угрозой убийством;

e) в отношении беременной женщины, несовершеннолетнего либо лица, находящегося в беспомощном или зависимом состоянии, наказывается ...

(3) Действия, предусмотренные частями (1) или (2):

a) совершенные организованной преступной группой или преступной организацией;

b) совершенные с применением оружия или других предметов, используемых в качестве оружия;

- c) сопряженные с насилием, опасным для жизни или здоровья;
- d) совершенные с особой жестокостью;
- e) имеющие следствием выполнение требований, наказываются ...

(4) Действия, предусмотренные частями (1), (2) или (3), сопряженные с похищением лица или его родных или близких, наказываются ...

Во-вторых, ст.189 УК РМ – термин «шантаж» необходимо заменить на термин «вымогательство» и представить ее в следующем виде

Статья 189. Вымогательство

(1) Вымогательство, то есть требование передачи имущества собственника, владельца или пользователя либо права на него или совершения иных действий имущественного характера под угрозой насилия над лицом или его родными и близкими либо оглашения поносящих их сведений, а равно под угрозой повреждения или уничтожения имущества собственника, владельца или пользователя либо похищения собственника, владельца или пользователя или их родных и близких, наказывается ...

Также часть (2) ст.189 УК РМ необходимо дополнить пунктом g) следующего содержания: вымогательство, совершенное в отношении беременной женщины.

В-третьих, необходимо исключить п. f) в отношении жертвователей политических партий и конкурентов на выборах, ввиду того что данное обстоятельство, на наш взгляд, противоречит принципу равенства граждан перед законом и принципу справедливости.

Библиография:

1. Конституция Республики Молдова от 29.07.1994, Monitorul Oficial № 78 статья № 140, 29.03.2016
2. Уголовный кодекс Республики Молдова от 18.04.2002, Monitorul Oficial № 72-74 статья № 195, 14-04-2009
3. Постановление Пленума Высшей Судебной Палаты Республики Молдова N 16 о судебной практике по уголовным делам о шантаже от 07.11.2005 г., Бюллетень Высшей судебной палаты Республики Молдова, 2006 г., N 4, стр.23
4. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 (ред. от 09.03.2022) (с изм. и доп., вступ. в силу с 17.03.2022)
5. Уголовный кодекс Румынии от 17.07.2009, Monitorul Oficial nr. 510 din 24 iulie 2009
6. BODORAC, Al. *Manual de drept penal: Partea specială cu modif. și compl. până la 22.04.2004: pentru învățămîntul superior*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004. 622 p. ISBN 9975-9788-7-8
7. BÎRGĂU, M., LARII, Iu. *Aspecte juridico-penale și criminologice ale șantajului: studiu monografic*.
8. БУЖОР, В., ГУЦУЛЯК, В. ... *Комментарий к Уголовному кодексу Республики Молдова*. Кишинэу, 2010.
9. BRÎNZĂ, S. *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului: Monografie*. Chișinău, 2005. 675 p. ISBN 9975-70-414-X
10. BRÎNZĂ, S., ULIANOVSCI, X., STATI, V. ... *Drept penal. Ed. a 2-a. Vol. 2*. Chișinău: Cartier, 2005. 804 p
11. ГАЙЧЕНКО, О. Понятие шантажа в уголовном праве. В: *Общество и право*, 2011, N 5, ISSN 1727-4125
12. GHERASIM, A.G. *Infracțiunea de șantaj prev. de art. 207 Cod penal. Analiză de constituționalitate*. [online: 20.03.2021] Disponibil: <https://lex-avocatura.ro/infracțiunea-de-santaj-prev-de-art-207-cod-penal-analiza-de-constituționalitate/>

13. Ожегов С., Шведова Н. *Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений* / Москва: Азбуковник, 1999.
14. PLĂMĂDEALĂ, G., BOTNARENCO, M. *Unele observații referitoare la accepțiunile conceptului „șantaj” în Codul penal al Republicii Moldova*. Revista națională de drept Nr. 9, p. 30-33. 2016
15. ЧУЧАЕВ, А. *Преступления против правосудия: Научно-практический комментарий*. Ульяновск, 1997. С. 34.
16. ШИШОВ, О. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Москва: Проспект, 2004.
17. *Caracterizarea generala a infractiunilor contra patrimoniului*. [online: 20.03.2021] Disponibil: <https://www.qdidactic.com/stiinta-tehnica/drept/caracterizarea-general-a-infractiunilor-contra-patr556.php>

CZU 343.53:339.194

CONTRABANDA DIN PERSPECTIVA NOILOR MODIFICĂRI LEGISLATIVE

Doina BLIȘCEAC, studentă, *Facultatea de Drept și Științe Sociale, Universitatea de „Stat Alecu Russo” din Bălți*
 Conducător științific: **Ruslan GRIGORAȘ**, *asist. univ.*

Abstract: *With the emergence and development of international relations between states, there is a need to regulate crimes related to the crossing of customs borders of states. Crime as a phenomenon is widespread in the customs field, causing considerable losses to the state interests of the Republic of Moldova. Therefore, smuggling is one of the serious violations committed in the field of customs legal relations, because by committing it is effectively violating the social values of utmost importance for public order and for the legitimate interests of the citizens of the Republic of Moldova. By Law no. 257 of 16-12-2020 on amending certain normative acts, which entered into force on 01.01.2021, the legislator brought essential changes in the matter of criminalizing smuggling offenses, thus extending the incriminating sphere. In this article we will analyze the new changes as well as the statistics of the last years regarding the given crime.*

Keywords: *smuggling, customs offences, goods, cultural values, drugs.*

O dată cu apariția și dezvoltarea relațiilor internaționale între state, apare și necesitatea de reglementare a infracțiunilor ce țin de trecerea frontierelor vamale a statelor. Infracționalitatea ca fenomen are o extindere largă în domeniul vamal, cauzând pierderi considerabile intereselor de stat ale Republicii Moldova.

Infracțiunea de contrabandă este una din cele mai des săvârșită din cadrul infracțiunilor vamale. Prin urmare, contrabanda este una dintre gravele încălcări economice, săvârșite în sfera raporturilor juridice vamale, deoarece prin comiterea ei se lezează efectiv valorile sociale de maximă importanță pentru ordinea publică și pentru interesele legitime ale cetățenilor Republicii Moldova. Astfel, în opinia mai multor autori, contrabanda se consideră a fi mijlocul de alimentare a economiei subterane, ce se desfășoară pe teritoriul statelor, inclusiv și a Republicii Moldova, mijloc ce poate sufoca activitatea economică legală [6, p. 26].

Ținând cont de modificările recent intervenite în art. 248 din CP al RM, infracțiunea dată reprezintă un interes sporit, deoarece aceasta abia urmează să fie analizată în lumina noilor prevederi. În cadrul studiului dat, vom încerca să analizăm modificările intervenite în conținutul articolului nominalizat.

Prin urmare, contrabanda este definită ca fiind o infracțiune prevăzută de normele de drept internațional și de legile naționale referitoare la deplasarea ilegală a unor obiecte (mărfuri, alte valori materiale, obiecte interzise în liberă circulație) peste frontiera de stat sau vamală, sustragerea de la plăți vamale, import sau export, sau ocolirea interdicțiilor stabilite de legislația statului [9, p. 12].

Deci, CP al RM cu ultimele modificări intervenite prin Legea nr. 257/2020, în art. 248, sub denumirea marginală de contrabandă sunt reunite șase variante-tip de infracțiuni și o singură variantă agravată. Până la intervenirea acestor modificări, în art. 248 CP al RM, sub denumirea marginală de contrabandă erau reunite cinci variante-tip de infracțiuni și un singur aliniat cu agravante.

Din interpretarea noțiunilor legale menționate în art. 248 și reieșind din specificul tehnicii legislative folosite de către legiuitor la descrierea infracțiunilor în legea penală, putem lesne observa că la art. 248 CP al RM se prevede răspunderea penală pentru mai multe variante de contrabandă. Astfel, în articolul dat sunt formulate mai multe norme penale, prin care sunt stabilite noțiunile legale ale mai multor tipuri de contrabandă.

Prin urmare, aceste infracțiuni pot fi intitulate astfel:

1. contrabanda cu mărfuri prin eschivarea de control vamal (art. 248 alin. (1) CP);
2. contrabanda cu mărfuri prin eludarea controlului vamal (art. 248 alin. (2) CP);
3. înstrăinarea sau punerea în circulație fără achitarea drepturilor de import a mărfurilor aflate sub supraveghere vamală (art. 248 alin. (3) CP);
4. contrabanda prin declarare neautentică a originii mărfii ca fiind obținute integral în Republica Moldova (art. 248 alin. (4) CP);
5. contrabanda cu valori culturale (art. 248 alin. (5) CP);
6. contrabanda cu obiecte de pericol sporit (art. 248 alin. (6) CP); [4, p.23]

Pentru a cunoaște esența infracțiunii de contrabandă, prevăzută de art. 248 al CP al RM, este necesară o analiză a elementelor obiective și subiective ale componenței de infracțiune respectivă.

Obiectul infracțiunii de contrabandă. *Obiectul juridic generic* reprezintă un grup de relații sociale care sunt lezate prin anumite acțiuni/inacțiuni. Fiecare infracțiune dintr-o anumită categorie are același obiect generic. Astfel, obiectul juridic generic al infracțiunii de contrabandă este același nu numai la toate aliniatele dar și la celelalte infracțiuni cuprinse în Capitolul X al părții speciale al CP al RM, intitulat „Infracțiuni economice” și anume, relațiile sociale și valorile cu privire la securitatea principiilor realizării activității economice. Acestea sunt principiile legalității, libertății activității de întreprinzător, concurenței loiale, buna-credință a subiectelor activității economice, interzicerea formelor vădit infracționale ale conduitei subiectelor activității economice [3, p. 414].

În ceea ce privește *obiectul juridic special*, acesta este format din relațiile sociale referitoare la anumite valori ale societății. Astfel, obiectul juridic special al infracțiunilor de contrabandă, oricare ar fi modalitatea normativă de săvârșire, îl reprezintă totalitatea relațiilor sociale a căror existență și desfășurare normală este condiționată de protejarea politicii și securității vamale a Republicii Moldova.

Cu toate acestea, în cazul alin. (5) și alin. (6), obiectul juridic special are un caracter multiplu, și anume se aduce atingerea, în plan secundar, a relațiilor sociale cu privire la circulația legală a valorilor culturale, a drogurilor, precursorilor, etnobotanicelelor sau analogilor acestora, a substanțelor toxice sau nocive, a armelor sau munițiilor interzise în circuitul civil sau supuse autorizării, a componentelor esențiale ale armelor

de foc, a mărfurilor strategice, a dispozitivelor militare, a materialelor explozibile, nucleare sau radioactive [1].

La calificare, de asemenea, este obligatoriu de a se stabili obiectul material al infracțiunii și de a se ține cont de ideea potrivit căreia *obiectul material* al infracțiunilor de contrabandă este diferit pentru fiecare tip de contrabandă. În același timp este importantă constatarea după care obiectul material este semnul principal, în baza căruia legiuitorul a evaluat gradul prejudiciabil al diferitor infracțiuni de contrabandă descrise la art. 248 CP al RM

Deci, în cadrul alin. (1), (2) și (4), obiectul material îl formează „mărfurile”, la art. 248 alin. (3) îl constituie mărfurile aflate sub supraveghere vamală, în cazul alin. (5) îl formează valorile culturale, în final, obiectul material prevăzut la alin. (6) îl formează *drogurile, precursorii, etnobotanicele sau analogii acestora, substanțele toxice sau nocive, armele sau munițiile interzise în circuitul civil sau supuse autorizării, componentele esențiale ale armelor de foc, mărfurile strategice, dispozitivele militare, materialele explozibile, nucleare sau radioactive.*

Totodată, pentru a putea constitui obiectul material al infracțiunilor prevăzute la alin. (1), (3) și alin. (4), mărfurile trebuie să aibă o valoare ce depășește 8000 de unități convenționale iar la alin. (2), 4000 unități convenționale, în toate cazurile acestea nu trebuie să depășească valoarea de 16 000 unități convenționale, deoarece vom fi în prezența unei circumstanțe agravate prevăzute la alin. (7) art. 248 [8].

Prin urmare, putem observa că obiectul material variază de la fiecare tip de contrabandă. Faptul dat ne atrage atenția că este important de a stabili corect care este obiectul material al infracțiunii, deoarece în baza obiectului material v-a avea loc calificarea acțiunilor făptuitorului.

Latura obiectivă a infracțiunii de contrabandă. În doctrină, prin latura obiectivă a infracțiunii se înțelege totalitatea condițiilor cerute de norma de incriminare privitoare la actul de conduită pentru existența infracțiunii.

În prima variantă prevăzută la art. 248 alin. (1), latura obiectivă este formată din fapta prejudiciabilă care constă în acțiunea de introducere pe sau scoatere de pe teritoriul Republicii Moldova a mărfurilor. Pe lângă fapta prejudiciabilă, se include și modalitățile de efectuare a acțiunii date care reiese din dispoziția aliniatului dat, și anume:

1. tănuirea de controlul vamal – neprezentarea pentru controlul vamal a bunurilor ce se trec peste frontiera vamală a Republicii Moldova, pe o cale ce împiedică examinarea și constatarea lor, adică cu folosirea locurilor special pregătite sau adaptate în acest scop.
2. ascunderea în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop – se înțelege neprezentarea pentru controlul vamal a mărfurilor care se trec peste frontiera vamală a Republicii Moldova, pe calea folosirii locurilor ascunse ale corpului, a hainelor, a obiectelor personale, a locurilor reutilitate sau acomodate în mijloacele de transport drept ascunzături.
3. folosirea frauduloasă a documentelor sau a mijloacelor de identificare vamală – trebuie înțeles prezentarea cu bună știință organelor abilitate cu efectuarea controlului vamal a unor acte false, acte obținute pe cale ilegală sau care se referă la alte bunuri decât cele trecute peste frontiera vamală, a unor acte fără forță juridică (nule), a mijloacelor de identificare vamală false sau a celor care se referă la alte bunuri decât cele trecute peste frontiera vamală.

4. Nedeclarare – prevede neincluderea în declarația vamală a informației despre bunurile care trebuiau declarate în mod obligatoriu.
5. Declararea neautentică în documentele vamale sau în alte documente de trecere a frontierei – în cazul dat trebuie de înțeles faptul că în declarația vamală sunt introduse informații ce nu corespund realității.

De asemenea, pentru infracțiunea dată are importanță locul săvârșirii acțiunii de introducere pe sau scoatere de pe teritoriul Republicii Moldova a mărfurilor și anume locurile stabilite pentru control vamal. Prin art. 26 alin. (1) din CV se prevede că „Trecerea mărfurilor și mijloacelor de transport peste frontiera vamală este permisă numai în locurile stabilite de organul vamal și în orele lui de program.”

Cât privește alin.(2) a aceluiași articol, putem spune că latura obiectivă constă în aceeași faptă prejudiciabilă prevăzută la alin. (1), mai concret în acțiunea de introducere pe sau scoatere de pe teritoriul Republicii Moldova a mărfurilor. Spre deosebire de prima variantă a contrabandei, în cadrul acestui tip nu sunt prevăzute metodele de săvârșire a acțiunii, iar locul săvârșirii sunt alte locuri decât cele stabilite pentru control vamal. Nu contează locul exact prin care au fost trecute mărfurile. Important e ca acesta să nu constituie un loc special stabilit pentru trecerea mărfurilor peste frontiera vamală.

În cadrul celui de-al treilea tip de contrabandă, prevăzut la art. 248 alin. (3), identificăm următoarea structură:

Fapta prejudiciabilă este formată din două componente: acțiunea de înstrăinare sau punere în libera circulație a mărfurilor, însoțită de inacțiunea de neachitare a drepturilor de import aferente mărfurilor aflate sub supraveghere vamală [6].

„Deci, acțiunea de punere în liberă circulație este prevăzută de pct. 15, art. 1) CV al RM acțiunea prin care organul vamal lasă necondiționat și fără restricții la dispoziția persoanei mărfurile și mijloacele de transport după vămuire” [2]. Pe lângă acțiunea dată, este prevăzută și modalitatea de înstrăinare care constă în transmiterea mărfurilor din posesia făptuitorului în posesia altei persoane. Cum am menționat mai sus, pe lângă acțiunea dată trebuie să existe și inacțiunea de neachitare a drepturilor de import a mărfurilor aflate sub supraveghere vamală. Făptuitorul se eschivează de la plata drepturilor de import, deși trebuia și avea obligația conform art. 127 CV al RM.

De asemenea, în cazul art. 248 alin. (3) CP al RM, este important și timpul săvârșirii infracțiunii, și anume timpul aflării mărfurilor sub supraveghere vamală. Astfel, în conformitate cu prevederile art. 197 CV al RM, mărfurile se află sub supraveghere vamală atât timp cât sunt supuse controlului vamal. Deci, timpul dat este cuprins între începutul controlului vamal și sfârșitul acestui control.

În cazul contrabandei prevăzute la alin. (4) art. 248 al RM, latura obiectivă preia următoarea structură: fapta prejudiciabilă constă din acțiunea de scoatere a mărfurilor de pe teritoriul Republicii Moldova. În cazul dat putem face referire la fapta prejudiciabilă prevăzută la alin. (1), caracterizat mai sus.

În ceea ce privește metoda de realizare a acțiunii prejudiciabile, aceasta constă în declarare neautentică a originii mărfii ca fiind obținute integral în Republica Moldova. Prin aceasta făptuitorul urmărește ca marfa, pe care o scoate de pe teritoriul Republicii Moldova, să fie supusă unor reguli de origine preferențiale sau unor reguli de origine nepreferențiale.

Spre sfârșit, vom analiza latura obiectivă prevăzută la alin. (5), care este format din două variante. Prima variantă constă în următoarea structură pe care am analizat-o în cadrul primei variante-tip:

1) fapta prejudiciabilă care constă în acțiunea de introducere pe sau scoatere de pe teritoriul Republicii Moldova a valorilor culturale;

2) locul de săvârșire a infracțiunii – atât locurile stabilite pentru control vamal, cât și alte locuri decât cele stabilite pentru control vamal;

3) metodele de săvârșire a infracțiunii:

a) ascunderea în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop;

b) folosirea frauduloasă a documentelor sau a mijloacelor de identificare vamală;

c) nedeclarare;

e) declararea neautentică în documentele vamale.[8]

Cea de-a doua variantă în contextul contrabandei cu valori culturale are o structură ce se deosebește de restul tipurilor al contrabandei, și anume:

1. Fapta prejudiciabilă, exprimată în inacțiunea de nereturnare pe teritoriul vamal al Republicii Moldova a valorilor culturale scoase din țară, în cazul în care returnarea lor este obligatorie. În cazul dat, se are în vedere că mărfurile au fost scoase legal de pe teritoriul Republicii Moldova, însă nu au fost returnate, deși exista obligația de întoarcere a acestor valori pe teritoriul RM.

2. Locul săvârșirii infracțiunii date este teritoriu vamal al Republicii Moldova, prin care în conformitate cu art. 4 alin. (1) din Codul Vamal, se înțelege teritoriul unic ce include teritoriul terestru, apele interioare, apele teritoriale și spațiul aerian deasupra acestora.

În urma analizei efectuate asupra laturii obiective a art. 248, putem constata că toate 6 tipuri de contrabandă sunt infracțiuni formale, însă se consumă din diferite momente și anume:

1. Infracțiunile prevăzute la alin. (1), (2), (5) prima variantă și alin. (6), se consumă din momentul introducerii pe sau scoaterii de pe teritoriul Republicii Moldova a entităților care reprezintă obiectul material sau imaterial al infracțiunii.

2. Infracțiunea de la alin.(3) se va considera consumată din momentul neachitării în termenul stabilit a drepturilor de import.

3. Infracțiunea din cadrul alin.(4) se va consuma odată cu scoaterea de pe teritoriul Republicii Moldova a mărfurilor.

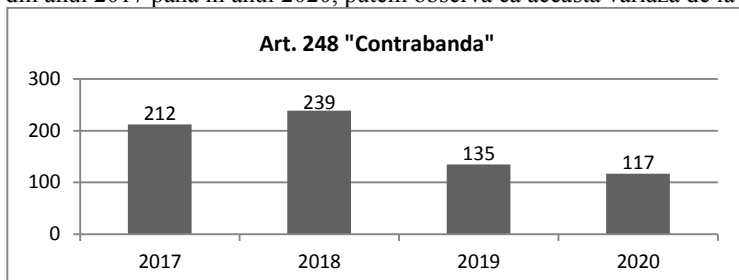
4. Infracțiunea din cadrul alin. (5) se consumă odată cu expirarea termenului de returnare în Republica Moldova a valorilor culturale, stabilit în documentele însoțitoare.

Latura subiectivă. În ceea ce privește latura subiectivă al infracțiunii prevăzute de art. 248 CP al RM, aceasta se caracterizează, prin vinovăție sub forma de intenție directă. Conform art. 17 CP al RM, se consideră că infracțiunea a fost săvârșită cu intenție dacă persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, le-a dorit sau admitea, în mod conștient, survenirea acestor urmări. În cazul infracțiunii de contrabandă, reieșind din caracterul infracțiunii sunt excluse celelalte forme a laturii subiective, cum ar fi intenția indirectă sau imprudența. Astfel, săvârșind contrabanda, făptuitorul nu doar admite conștient acțiunea sa el dorește să o comită.

Subiectul. Pentru a fi subiect al infracțiunii de contrabandă, persoana fizică trebuie să aibă împliniți la momentul săvârșirii infracțiunii 16 ani. Faptul dat reiese din art. 21 alin. (1). Pe lângă vârsta de 16 ani, persoanele trebuie să fie recunoscute responsabile, adică, fiind capabile de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptelor sale precum și să-și poată dirija comportamentul și manifesta voința.

Astfel, subiectul contrabandei este unul general, dar nu în cadrul tuturor aliniatelor. În cazul infracțiunii prevăzute la alin. (3) art. 248 CP al RM, subiect poate fi doar persoana căreia îi revine obligația de a achita drepturile de import asupra mărfurilor aflate sub supraveghere vamală, obligație stabilită de art. 127⁴ din CV al RM. De asemenea, subiect al acestei infracțiuni poate fi și persoana juridică.

Statistica infracțiunii. Prin urmare, statistica privind infracțiunea de contrabandă este una destul de favorabilă în ultimii doi ani, putem menționa că faptul dat este datorită pandemiei COVID-19 ce a fost declanșată în anul 2019. Din cauza pandemiei, au fost închise toate frontierele statelor, fapt ce a dus la multe efecte negative, dar și a avut un impact pozitiv asupra numărului de cazuri privind contrabanda, deoarece era extrem de greu trecerea frontierei statelor, iar știind faptul că contrabanda este infracțiunea care cere condiția de trecere a frontierei vamale, putem observa efectul închiderii frontierelor asupra infracțiunii date. Astfel, analizând statistica contrabandei în baza figurii de mai jos, și anume din anul 2017 până în anul 2020, putem observa că aceasta variază de la an la an.

Urmărind statisticele prezentate prin Raportul privind activitatea Procuraturii, precum și datele oferite de Banca Națională de Statistică din Moldova, vom observa că în anul 2018 s-a atestat o creștere a cazurilor de contrabandă în număr de 27, apoi în 2019 și 2020 se constată o micșorare spectaculoasă a acestei infracțiuni. Însă, dacă e să raportăm micșorarea dată cu apariția Pandemiei COVID-19, care a avut drept urmare închiderea frontierelor vamale, nu putem afirma că este o micșorare care ar fi avut loc în cazul în care frontierele erau deschise.

În baza Raporturilor cu privire la activitatea Procuraturii din ultimii 4 ani, putem concluziona următoarele: în anul 2017 s-a constatat o scădere de 11, 68% pe când în 2018 a avut loc o creștere a infracțiunii cu 12, 74%. Odată cu declanșarea pandemiei COVID-19, a avut loc și scăderea infracțiunii date, astfel în 2019 a scăzut cu 43, 51% față de anul precedent iar în anul 2020 cu 13, 3%.

Totodată, în primele 9 luni ai anului 2021 în baza Raportului privind activitatea Poliției pentru primele 9 luni ai anului 2021, s-a menționat că au fost documentate 45 cazuri de contrabandă cu droguri [7].

În prezent, contrabanda a evoluat și căpătat un caracter organizat. Ea constă în folosirea unor documente false pentru introducerea sau scoaterea din țară de bunuri sau valori, în strânsă corelație cu realizarea unor legături cu criminalitatea economico-financiară internațională, sau în trecerea peste frontieră a acestora prin alte locuri decât cele impuse controlului vamal, evitându-se taxele și obținându-se profituri considerabile [5, p. 177].

În concluzie, accentuăm faptul că incriminarea infracțiunii de contrabandă este un imperativ absolut pentru asigurarea ordinii în domeniul raporturilor juridico-vamale, și nu în ultimul rând, în respectarea politicii economice interne a statului.

Propuneri de „lege ferenda”. Știind că, infracțiunea de contrabandă este una din cele mai des săvârșite din cadrul infracțiunilor vamale și se consideră a fi una dintre gravele încălcări săvârșite în sfera raporturilor juridice vamale, deoarece prin comiterea ei se lezează efectiv valorile sociale de maximă importanță pentru ordinea publică și pentru interesele legitime ale cetățenilor Republicii Moldova, considerăm oportun includerea unei variante agravante, și anume „Săvârșirea infracțiunii de contrabandă de un grup criminal organizat sau organizație criminală”. Propunem această includere, deoarece se știe că infracțiunile săvârșite de un grup criminal organizat sau organizație criminală reprezintă un pericol mult mai sporit decât infracțiunea în varianta sa tip.

Bibliografie:

Acte normative:

1. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74 din 14.04.2009.
2. Codul Vamal al Republicii Moldova nr.1149 din 20.07.2000. În monitorul oficial al Republicii Moldova din 01.01.2007

Manuale, monografii:

3. BRÂNZĂ, S., ULIANOVSKI, X. și alții, *Drept Penal. Partea Specială*, (Volumul II). Chișinău Cartier, 2005, 783 p
4. COJOCARU, R. *Infracțiunile de contrabandă în lumina noilor modificări legislative – comentariu și reguli de încadrare juridică* (Partea I). În: *Legea și viața: publicație științifico-practică*, nr. 3-4 (351-352) 2021 pp. 21-29
5. GIOGA, C. *Controlul economico-financiar; Paradisurile fiscale* Walter Ingo, Secret-money, Lexington, Massachusetts, D.C. Heath, 1985, 177 p.
6. LACUSTA N., Elemente de drept penal comparat în materia infracțiunii de contrabandă. În: *Legea și viața: publicație științifico-practică*, nr.7 (247) /2012, pp. 26-31
7. Raportul privind activitatea Poliției 9 luni anul 2021 [online] https://politia.md/sites/default/files/raport_cu_privire_la_activitatea_politiei_9_luni_2021.pdf
8. STATI, V., BRÂNZĂ, S., *Analiza de drept penal a infracțiunilor de contrabandă (art. 248 din Codul penal), cu luarea în considerare a Legii nr. 257/2020* [online] <https://juridicemoldova.md/11394/analiza-de-drept-penal-a-infracțiunilor-de-contrabanda-art-248-din-codul-penal-cu-luarea-in-considerare-a-legii-nr-257-2020.html>
9. СУЧКОВ, В., *Контрабанда и ответственность*, Калининград, "Книжноеиздательство" 1976. 270 p.

CZU 347.962(73+470)

СУДЫ ПРИСЯЖНЫХ В США И РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Константин ПРИСЯЖНЫЙ, студент, факультет права и социальных наук, Бельцкий государственный университет имени Алеку Руссо
Научный руководитель: **Елена БОТНАРЬ**, доктор, конференциар

Rezumat: În articol este examinată comparativ instituția juraților (Curții de Jurați) în SUA și Federația Rusă. Instituția juraților în SUA este de inspirație britanică, este o practică judiciară constantă seculară în procesul de soluționare a cauzelor penale și civile, fiind garanția reală a unei justiții drepte. În Federația Rusă instituția juraților are o istorie modestă, fiind inițiată în sec. XIX, desființată ulterior și reanimată la sfârșitul sec. XX, în urma reformelor judiciare și de drept. În prezent Jurații în Rusia participă doar pe cauze penale privind infracțiunile grave și excepțional de grave. De regulă, Curțile de Jurați sunt complete de 12 cetățeni selectați, neprofesioniști, care reprezintă justiția populară.

Cuvinte-cheie: *jurați, judecători, curte, cauză, penală, SUA, Rusia.*

(1) Суд Присяжных заседателей – история возникновения

История возникновения Суда Присяжных заседателей является важной частью объекта исследования данной статьи. Для того, чтобы раскрыть всю суть и глубину данного процесса, мы должны понять, как зародилось данное явление и его причины. Всемирная история гласит, что в Средневековье в Англии впервые появились Суды Присяжных заседателей. Предпосылкой стала датская экспансия, которая произошла в 1066 году. Наряду с этим, датский хронист 12-го века, Саксон Грамматик говорит, что уже в 7 веке датский король Рагнар Лодброк был первым, кто учредил «Думу Двенадцати присяжных» [1, стр. 1].

Суды Присяжных заседателей являются значимым и важным явлением, произошедшим в юридической сфере, но это был длительный и тяжелый процесс, утвердившийся методом проб и ошибок. Только к 13-14 в.в., благодаря судебной реформе Генриха Плантагенета, водворяется долгожданный Суд Присяжных во всей своей красоте и силе. Генрих Плантагенет был королём Англии и был заинтересован в судебной системе государства. Его интересовали уголовные и гражданские процессы, вследствие чего были осуществлены необходимые реформы. Генрих Плантагенет также представил альтернативы суду манора и судам графств [1, стр. 1]. В общем, Король решил улучшить судебную систему путём балансирования судебных решений и власти. Суд Присяжных, носящий название “большое жюри”, закрепляется, как неотъемлемая часть английской правовой системы. Сразу возникает вполне логичский вопрос: а каковы внутренние предпосылки? Так как мы говорим о Средневековье, не стоит забывать о том, что многие юридические вопросы возникали по поводу земельных участков и их принадлежности тому или иному субъекту. Происходили так называемые земельные споры, т.е. конфликты, возникающие из-за нарушений одной из сторон законодательства. Основаниями для возникновения данных споров выступали претензии одной из сторон в сфере приобретения, аренды, владения или же распоряжения тем или иным участком земли. Для решения данного вопроса должен быть создан определённый институт, который бы решал земельные споры. Нужда в жюри присяжных была обусловлена ликвидацией институтов феодального общества, на смену сословным и зажиточным судам приходят присяжные – независимые граждане.

Суд Присяжных состоял из 12 достойных людей, которые были местными землевладельцами. Эти землевладельцы давали свои показания под присягой. Присяга представляет собой ответственность за каждое сказанное слово. Вопрос мог быть разрешённым или считался разрешённым только в случае единогласного решения. То есть все 12 членов Суда Присяжных обязаны были прийти к единому заключению и выводу. Уже с самого начала подход к данному институту был достаточно серьёзным, так как он имел огромный вес для общества. Это и стало основанием присуждения официального статуса Суду Присяжных. Нельзя не отметить, что впоследствии им была присвоена возможность выносить решения в сфере уголовных вопросов и дел, а это уже другой уровень и другая степень охваченности юрисдикции в государственных вопросах. Таким образом, мы наблюдаем, что правосудие зиждется на принципах равенства как судей, так и ответчиков. Гражданам была дана власть определять виновность либо невиновность других граждан. Суд Присяжных позволил создать элементы соперничества

в уголовном процессе, участие такого жюри обеспечивало защиту и продвижение общественного интереса и контроль общества над процессом. Вследствие этого, в Англии в 17 веке был сформулирован принцип *недостаточно знать, что правосудие есть, необходимо видеть, что оно осуществляется* [2, стр. 30].

К 15 веку Суд Присяжных в Англии окончательно был закреплён и сформирован как независимый и непредвзятый орган юрисдикции. Это произошло в ходе слушания дела Бушеля, когда было утверждено, что Присяжный заседатель не должен быть оштрафован или подвергнут тюремному заключению. То есть Присяжный заседатель мог свободно и на законных основаниях осуществлять свою деятельность в полной мере. Такая поправка привела к последствиям – Суд Присяжных становится независимым органом относительно воли Короля или Королевских Судей, основным видом судов по значимым преступлениям.

(2) Возникновение и функционирование Суда Присяжных в США и России

Так как США были основаны на бывших колониях Великобритании, судебный институт Присяжных не заставил себя ждать и отпечатался и на правовой системе США. Английские колонисты положительно восприняли это и переняли его в будущее судопроизводство США.

США в ходе революции 1776 года получили признание независимости и двигались в собственном направлении. В североамериканских колониях в жителях обнаруживался дух противостояния и политической активности, но английская власть не позволяла развиваться Суду Присяжных. На тех территориях происходило преследование американцев за противозаконные перевозки товаров на судах других держав, но Суды Присяжных оправдывали всех виновных. Данный этап судов открыл для Америки значимость законодательного закрепления гласности судебного процесса.

В Конституции США 1787 г. шестая поправка гарантирует подсудимому право на *скорый и публичный суд беспристрастных присяжных того штата или округа, где было совершено преступление*. Отцы-основатели американской Конституции не без основания полагали, что Суд Присяжных станет прибежищем для тех, кто был ущемлён вследствие незаслуженных притеснений или унижений. Суд Присяжных в США – это результат рецепции правового обычая Великобритании [1, стр. 2].

История института Присяжных в России берёт своё начало от эпохи правления Екатерины II. Здесь огромную роль сыграл ученый-юрист Семен Ефимович Десницкий. Он предложил ввести Суд Присяжных в правовую систему Российской Империи и представил идею законодательной комиссии в самом начале её деятельности, в 1767 году. Однако это не увенчалось сразу успехом, а только в 1864 году, во время судебной реформы Александра II, через 100 лет. Важным использованным аргументом против Судов Присяжных – это необходимость специализированных знаний в сфере уголовных дел [2, стр. 32].

С принятием Декрета в 1917 году институт Суда Присяжных был упразднён и в течение существования Советской России так и не был внедрён заново. Только в начале 1990-х годов концепция судебной реформы отразила стремление либеральных адвокатов перенести на российскую землю правовые принципы и правовые институты западных цивилизаций, произошёл важный шаг – восстановление института Суда Присяжных заседателей [2, стр. 32].

Как было ранее подчеркнуто, США переняли систему Судов Присяжных от Великобритании, создавая собственную модель. В Американском типе уголовного процесса, в который включен Суд Присяжных заседателей, дело слушается совместно с профессиональным судьёй и собственно независимым составом присяжных, состоящий из 12 человек. Важно чётко и ясно понимать, что Присяжные заседатели – судьи факта. В судебном процессе перед ними стоит важный вопрос – *Действительно ли ответчик виновен?* По согласованию и совещанию, выносятся вердикт о вине или невинности человека независимыми присяжными. После чего, на основании данного вердикта присяжных, профессиональный судья выносит приговор по делу, оправдательный либо обличительный. Практика рассмотрения уголовных дел жюри показывает, что данный институт широко используется в судопроизводстве США. Статистика говорит, что больше 120 тысяч судебных разбирательств ежегодно проводятся с участием Присяжных заседателей, это как минимум 90% таких процессов по всему миру [2, стр. 31].

Нормативная база, на основе которой прописывается участие Судов Присяжных состоит из: Конституции США, Закона о суде Присяжных США, Закона о выборах и работы Суда Присяжных 1968 года. Федеральные Суды имеют единые правила судопроизводства, однако в отдельных штатах можно выделить определённые особенности в порядке комплектования Большого и Малого жюри, количественного состава Присяжных, правила ведения судебного процесса. Согласно решению Верховного Суда США 1968 года, если обвиняемому назначается срок более чем шесть месяцев, то рассмотрение дела может происходить с участием Суда Присяжных, что является правом обвиняемого.

Судебное разбирательство в Суде Присяжных США, по традиции, включает следующие последовательные стадии: 1) объявления подсудимому содержания обвинительного акта Большого жюри; 2) выяснение отношения подсудимого к обвинению; 3) формирование жюри Присяжных, так называемое Малое жюри; 4) судебное следствие; 5) прения Сторон; 6) напутственное слово судьи Присяжным; 7) вынесение вердикта Присяжными; 8) определение меры наказания и постановления приговора [2, стр. 31].

Слушание дела осуществляется с участием Малого жюри из 12 человек, выбранных в результате согласования сторон защиты и обвинения из списка кандидатов в Присяжные Заседатели. Перед тем, как начинается судебное разбирательство, в Консультативной комнате каждый Присяжный выражает свою точку зрения, и в итоге они должны прийти к общему и единственному заключению. То есть в данной комнате они должны вынести вердикт о виновности или невинности лица.

Федеральные и государственные суды в 45 штатах требуют, чтобы вердикт был принят единогласно всем коллективом Присяжных, в остальных же хватает большинства. Приговор должен быть записан и зачитан председательствующим членом жюри в открытом суде в присутствии судьи и осуждённого. Каждый из Присяжных должен подтвердить то, что записано на бумаге. Как только объявляется обвинительный вердикт, судья сразу же выносит штрафную санкцию. В случае же, когда речь идет об обвинительном вердикте присяжных, касающегося преступления, наказуемого конкретно смертью, то суд принимает решение об отдельном заслушивании доказательств на отдельном заседании для вынесения наказания [2, с. 31-32].

Функционирование Суда Присяжных в России основывается на Уголовно-процессуальном Кодексе Российской Федерации, Раздел XII, статьи 324-353. [3]

По ходатайству обвиняемого, судья федерального суда общей юрисдикции и коллегия из 12 Присяжных заседателей могут рассматривать дела о тяжких и особо тяжких преступлениях, которые прямо предусмотрены в статьях Уголовно-процессуального Кодекса России. К таким преступлениям можно отнести: квалифицированные составы убийства, похищение человека, изнасилование, захват заложника, бандитизм, диверсии. Вследствие внесения поправок в кодекс, число Присяжных заседателей было сокращено до 8 человек в областных судах. Полномочия Присяжных заседателей в Российской Федерации ограничены. Присяжные заседатели уполномочены разрешать только следующие вопросы: 1) доказано ли, что был акт, в котором обвиняется ответчик; 2) доказано ли, что действие было совершено ответчиком; 3) виновен ли ответчик в преступлении; 4) заслуживает ли ответчик снисхождения.

Вопрос о том, насколько Суд Присяжных в России должен быть задействован, – дискуссионный. По мнению многих юристов и ученых, в действующем законодательстве необходимо предусмотреть возможность участвовать Присяжных заседателей в более широком объеме дел и вопросов, в особенности преступлений против личности, в сфере экономики, против общественной безопасности и порядка. Необходимо, чтобы обвиняемый имел право на то, чтобы рассмотренное дело Судом Присяжных было не только в квалифицированных составах убийств, но и в любом составе убийства [2, стр. 32].

Присяжные не являются специалистами в области юриспруденции, поэтому они часто по-другому воспринимают то, что происходит в зале суда. В отличие от профессиональных работников, Суд Присяжных руководствуется не объективными критериями, а опираются на субъективные представления и стереотипы. Это лучше всего отображается в исправлении вердикта: если есть какая-то неясность или неточность в ответах Присяжных, то судья заново обращает их к заседанию.

(3) Требования к кандидатам на должность Присяжных судей в США и России

В США Присяжные заседатели избираются на основе всеобщих выборов, и в связи с этим создается специальная комиссия из 3 американских граждан. Присяжные заседатели в США должны отвечать следующим требованиям: 1) быть гражданином США в возрасте не менее 18 лет; 2) проживать на территории юридического округа не меньше одного года; 3) быть грамотным, понимать и разговаривать на английском языке; 4) быть психически вменяемым человеком; 5) не иметь уголовного преследования или наказания; 6) не быть лишенным гражданских прав [2, стр. 31].

Согласно законодательству, три категории людей не могут быть избраны участниками Федеральной Службы Присяжных: 1) члены вооруженных сил на действительной военной службе; 2) члены профессиональной пожарной службы и полицейских управлений; 3) государственные служащие федерального, государственного или местного органа власти, кто активно вовлечен в исполнение общественных обязанностей.

В США формируется состав Большого и Малого жюри из списка кандидатов в Суд Присяжных заседателей. Обычно, по статистике, Большое жюри включает в себя от 16 до 23 человек. Наряду с этим состав Малого жюри составляется на основе решения суда, его формируемом. Членами Большого жюри могут быть люди в возрасте от 18 до 65 лет, представляя европеоидов и негроидов в равном

количестве. В основных случаях задачей Большого жюри является проверка обоснованности привлечения того или иного лица к уголовной ответственности, утверждение или отвержение обвинительного акта прокурора. [2, стр. 31].

В Российской Федерации Присяжными заседателями могут быть граждане, которые включены в список кандидатов и призванные в предусмотренном Уголовно-процессуальном Кодексе порядке. Не могут быть присяжными заседателями следующие лица: 1) не достигшие к моменту составления списков кандидатов допустимого возраста – 25 лет; 2) имеющие непогашенную или неснятую судимость; 3) призванные судом недееспособными или ограничены судом в дееспособности; 4) состоящие на учёте в наркологическом или психоневрологическом диспансере в связи с лечением от алкоголизма, наркомании, токсикомании, хронических и затяжных психических расстройств; 5) достигшее возраста 65 лет; 6) военнотружущие или занимающие государственные должности или должности местного самоуправления [3].

К участию в рассмотрении судом конкретного уголовного дела в качестве Присяжных заседателей не допускаются лица: 1) подозреваемые или обвиняемые в совершение преступлений; 2) не владеющие языком, на котором ведётся судопроизводство; 3) имеющие физические или психические недостатки, препятствующие полноценному задействию в процессе рассмотрения судом уголовного дела [3].

В порядке сравнительного обзора института Присяжных судей в США и Российской Федерации следует подчеркнуть следующие особенности:

а) орган, который осуществляет отбор кандидатов и участников. В США это специальная комиссия из 3 граждан, в России - это исполнительно-распорядительный орган муниципального управления, а также орган исполнительной власти субъекта Российской Федерации;

б) в США Суды Присяжных делятся на Большое Жюри и Малое Жюри, в Российской Федерации нет подобных классификаций, существует единый институт;

в) количественный состав. В США Большое Жюри формируется от 16 и более человек, в Российской Федерации состав из 12 человек, после законодательных поправок в областных судах по 8 заседателей;

г) возрастное ограничение. В Российской Федерации нижняя ступень это 25 лет, а в США- это 18 лет;

д) баланс между представителями европеоидной и негроидной расы в США, в Российской Федерации нет подобных антидискриминационных положений.

Несмотря на выделенные различия, сходства между институтом Присяжных судей в США и России преобладают:

а) максимальный порог возраста присяжных не превышает 65 лет;

б) не могут быть Присяжными заседателями: военнотружущие, государственные служащие и члены специальных служб; лица имеющие непогашенную судимость или уголовное преследования, лица, которые невменяемые психически и лица не способные физически осуществлять участие в судебном процессе;

в) требования гражданства и владение государственным языком.

В завершение рассмотрения вопроса о Присяжных судьях в США и России, хочется отметить, что данный институт нуждается в модернизации и доработках относительно времени и пространства, в которых он существует. Вековые практики показывают, как эти две державы развивались и нуждались в данном институте. Например, американских колонистов присяжные спасали от натиска англичан,

в Российской Империи же прогремело серьёзное дело в 1878 году Веры Засулич, которую присяжные оправдали. Знаменитый политический деятель В. И. Ленин был помощником присяжного, добиваясь оправданий, он считал, что *Суд Присяжных вносит живую жилу в дух канцелярского формализма*.

Законодательство стран модернизируется, но Суд Присяжных не всегда соответствует этой тенденции. В США, благодаря вековым практикам, данный институт имеет юридическую силу и основание, здесь учреждаются большинство судов с участием Присяжных по всему миру, следствие этому – справедливость и порядок в обществе. Граждане имеют право на защиту и имеют право на то, чтобы предоставлять эту защиту. В России Суд Присяжных недостаточно развит, хотя является прибежищем и реальным шансом для обвиняемого быть оправданным и спасённым в ситуации несправедливости, когда властные обвинители не дают шанса на оправдание. Таким образом, судебно-правовые реформы в Российской Федерации должны развивать этот институт и модернизировать его.

Библиография:

1. ВАЛОВА, Е. В., НАГИХ, С. И. *Суд присяжных в американской системе правосудия*. Научная статья по специальности «Право». (дата обращения: 28.03.2022). Доступно <https://cyberleninka.ru/article/n/sud-prisyazhnyh-v-amerikanskoj-sisteme-pravosudiya/viewer>
2. ЛУЧИНИН, И. И. *Сравнительный анализ института присяжных заседателей в США и России* / И. И. Лучинин, В. В. Дорошков. – Текст: непосредственный // Государство и право: теория и практика: материалы V Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, январь 2019 г.). – Санкт-Петербург: Свое издательство, 2019. – С. 26-29. (дата обращения: 28.03.2022). Доступно URL: <https://moluch.ru/conf/law/archive/319/14739/>
3. *Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации* от 18.12.2001 N 174-ФЗ (ред. от 09.03.2022) (с изм. и доп., вступ. в силу с 17.03.2022). Доступно http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34481/5260a9be3791598f4e62a5d6fd99f34969ea001c/
4. ФЕДЕРАЛЬНЫЙ ЗАКОН: *О присяжных заседателях федеральных судов общей юрисдикции в Российской Федерации*. Принят Государственной Думой 31 июля 2004 года. Одобрен Советом Федерации 8 августа 2004 года. Доступно <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102088406>
5. НАСОНОВ, С. *Суд присяжных в России: итоги 2020 г. и прогноз на 2021 г.* (дата обращения: 28.03.2022). Доступно <https://www.advgazeta.ru/mneniya/sud-prisyazhnykh-v-rossii-itogi-2020-g-i-prognoz-na-2021-g/>

CZU 343.982.32

REGULI TACTICE PRIVIND PREZENTAREA SPRE RECUNOAȘTERE A ANIMALELOR ȘI OBIECTELOR MATERIALE

Diana DOROȘ, studentă, *Facultatea de Economie generală și Drept,
Academia de Studii Economice din Moldova, Chișinău*
Coordonator științific: **Alina CODREANU**, *drd., asist. univ.*

Abstract: *Submission for recognition is a major criminal investigation. The results of the recognition, carried out in strict accordance with the provisions of the law criminal proceedings,*

are considered evidence, and the minutes through which the results of the presentation materialize for recognition is a means of proof. Undoubtedly, the probative value of the minutes of presentation for recognition is conditional on the extent to which it is corroborated with the other evidence and means of proof administered in the criminal case. Submission for recognition is one of the most effective methods of identifying animals or material objects that have been used to commit a crime or other objects that relate to the objective side of it.

Keywords: presentation for recognition, tactics, objects, animals, crime.

Importanță și actualitate a regulilor tactice

Tactica prezentării spre recunoaștere este o tematică actuală, deoarece reprezintă o formă concretă de realizare a identificării. Totodată, importanța ei se subînțelege prin necesitatea precizării raporturilor în care se află acestea cu infracțiunea săvârșită sau cu făptuitorul acesteia. Trebuie subliniat faptul că, sub aspectul probațiunii judiciare, prezentarea pentru recunoaștere are o forță probantă egală cu a celorlalte mijloace de probă (echivalentă cu cea a declarațiilor obținute în cadrul procesului penal), practica judiciară neacordându-i un statut superior din acest punct de vedere. Prin urmare, pentru a contribui la soluționarea cauzei sub toate aspectele, este necesar ca rezultatele ei să se integreze în ansamblul materialului probator administrat în respectiva cauză.

Introducere în prezentarea spre recunoaștere

Prezentarea spre recunoaștere prezintă o tactică de urmărire penală, reglementată de Codul de Procedură Penală (art. 116, 117 CPP RM) executată în cazurile în care este necesar a se stabili dacă persoana sau obiectul observat anterior și despre care s-au depus declarații, este una și aceeași. În cadrul acestui proces, obiectul prezentat se confruntă cu imaginea reținută în memoria persoanei ce urmează să recunoască.

La baza recunoașterii stau o multitudine de fenomene psihologice: percepția, memorarea, reproducerea și recunoașterea propriu-zisă. În esență, acest proces reprezintă una din formele identificării criminalistice și constă în cercetarea senzorială de către subiectul procesual (partea vătămată, martorul, învinutul sau bănuitul) a persoanelor, compararea trăsăturilor lor caracteristice percepute și memorizate anterior în împrejurări determinate de săvârșirea infracțiunii și desprinderea în baza acestei comparări a unor concluzii referitoare la identificarea, asemănarea sau deosebirea acestora, a obiectelor asemănătoare înfățișate.

Din perspectivă psihologică, recunoașterea constă în perceperea persoanei sau subiectului ce se prezintă și compararea acestora cu imaginile memoriale ale obiectelor persoanelor, animalelor cu cel care este chemat să recunoască că a contactat anterior, în legătură cu fapta în cauză sau în alte împrejurări, în vederea stabilirii identității, asemănării sau deosebirii lor.

Pentru a asigura succesul procedurii tactice de identificare și a exclude cazurile de false ale identificării, executarea acestuia necesită o pregătire prealabilă minuțioasă. În primul rând, trebuie să fie studiate atent materialele cauzei penale în vederea stabilirii exacte a subiecților procesuali care vor fi chemați să facă recunoașterea și a cunoașterii posibilităților lor de percepție, fixare și redare, precum și a atitudinii față de fapta săvârșită [1, p. 92].

În literatura de specialitate sunt următoarele genuri ale prezentării spre recunoaștere:

- (a) a persoanelor;
- (b) a obiectelor;
- (c) a animalelor;

- (d) a cadavrelor sau a unor părți de cadavre;
- (e) a încăperilor sau a porțiunilor de teren.

Prezentarea spre recunoaștere poate fi înfăptuită în două forme: în realitate sau după fotografie.

Prezentarea spre recunoaștere fiind un proces complex trebuie să urmeze reguli speciale tacticii criminalistice. Regulile de bază ale prezentării spre recunoaștere:

- (a) cel ce recunoaște de la bun început este audiat în împrejurările în care el a văzut persoana sau obiectul respectiv, particularitățile și semnele individuale, după care ea îl poate recunoaște;
- (b) numărul obiectelor prezentate spre recunoaștere nu trebuie să fie mai mic de trei (cu excepția prezentării cadavrelor);
- (c) obiectele prezentate spre recunoaștere trebuie să fie după posibilitate asemănătoare la exterior cu cel ce trebuie recunoscut. Obiectul ce urmează să fie recunoscut se prezintă împreună cu aceste obiecte;
- (d) până la începerea prezentării spre recunoaștere persoanei ce urmează a fi prezentată i se dă posibilitatea de a-și alege locul dorit între persoanele prezentate spre recunoaștere;
- (e) dacă persoana căreia i se prezintă pentru recunoașterea este în calitate de martor sau pare vătămată, el înainte de a recunoaște este prevenit despre răspunderea penală pentru sustragerea sau refuzul de a face depoziții, prezentarea cu bună voință a depozițiilor mincinoase;
- (f) pentru fixarea mersului și rezultatelor prezentării spre recunoaștere, pot fi utilizate mijloace audio sau video.

Pregătirea în vederea prezentării spre recunoaștere presupune: (a) audierea prealabilă a persoanei care va recunoaște; (b) alegerea locului de prezentare spre recunoaștere; (c) crearea condițiilor optimale pentru efectuarea prezentării spre recunoaștere; (d) invitarea specialistului pentru participare sau pregătirea prezentării spre recunoaștere sau consultarea cu el, în vederea aplicării unor mijloace tehnice; (e) asigurarea escortării bănuțitului sau învinutului care se află sub arest. Conform legislației procesuale, despre prezentarea spre recunoaștere se întocmește un procesul verbal în care se indică mersul și rezultatele, fixarea obiectului predestinat prezentării spre cunoaștere poate avea loc prin fotografiere sau înregistrare video [2, pp. 28-29].

Reguli tactice privind prezentarea spre recunoaștere a obiectelor materiale.

Cercetătorul S. Doraș susține că obiectul de identificat și prezentarea acestuia se realizează în componența unui grup de obiecte asemănătoare după destinație, dimensiuni, formă, culoare și după alte caracteristici de ordin general [3, p. 449]. Un alt autor, O. Баев formulează mai amplu acest aspect, nominalizând ca obiectele să fie calificate ca asemănătoare, ele trebuie să posede nu doar semnamente de ordin general, fiind unificate printr-o singură denumire (cuțite, ceasuri), ci să fie asemănătoare după gen, formă, dimensiuni, culoare, particularități constructive. Admisibilitatea prezentării spre recunoaștere a obiectelor într-un grup omogen este actuală și în condițiile obișnuite, când obiectul investigației îl constituie un unicat. Problematika existentă în cazul prezentării spre recunoaștere a obiectelor unicate perpetuează pe parcursul mai multor decenii, până în momentul de față în privința acestui aspect, existând o polemică între savanți.

Obiectele prezentate spre recunoaștere ulterior vor obține statutul de probe materiale. Astfel, recunoașterea obiectelor poate cuprinde mai multe trăsături. Într-un caz pot fi obiecte presupuse a fi folosite de către autor la săvârșirea faptei (arme albe sau de foc,

instrumente de spargere), obiecte de îmbrăcăminte purtate în acel moment, mijloace de transport cu care au venit sau au plecat de la locul săvârșirii infracțiunii, care trebuie recunoscute de partea vătămată sau martorul ocular. Este posibil ca, în calitate de subiecți în cadrul acestui tip de recunoaștere, să participe și bănuitul sau învinuitul. Pe de altă parte, sunt obiectele sau bunurile sustrate și pe care persoana vătămată trebuie să le identifice.

Codul de procedură penală a Republicii Moldova [4, art. 117 alin. (3)] prevede că obiectul ce urmează a fi recunoscut se prezintă cu cel puțin alte două obiecte omogene. În procesul prezentării spre recunoaștere a obiectelor în primul rând se vor asigura condiții similare celor existente în momentul percepției inițiale, se va acorda atenție, în special, condițiilor de iluminare. Obiectele alese pentru prezentare spre recunoaștere sunt aranjate pe masă, lângă fiecare obiect existând o fișă cu număr. Apoi este invitată persoana care urmează să facă recunoașterea. Dacă această persoană este martor sau parte vătămată, ea este prevenită despre răspunderea penală prevăzută în art. 313 CP - pentru refuzul de a face declarații, în art. 312 CP - pentru declarații mincinoase, precum și despre dreptul de a nu face declarații împotriva rudelor sale apropiate [5, art. 313, 312].

Celui chemat pentru a face recunoașterea i se propune să identifice obiectul care l-a descris în timpul audierii prealabile. Este permis ca persoana să ia obiectul în mână și să-l studieze, având posibilitatea să dea și mai multe explicații privitoare la detaliile caracteristice care s-au ivit la identificare. Este recomandabil ca celui ce face recunoașterea să i se asigure examinarea minuțioasă a obiectului, iar atunci când anumite detalii nu pot fi percepute macroscopic, să i se creeze posibilitatea de a folosi instrumente optice. Persoana care a recunoscut obiectul trebuie să explice după care semne sau particularități l-a recunoscut [6, p. 84].

Dintre cele menționate rezultă că subiecții acestei modalități de recunoaștere sunt persoanele care au suportat consecințele păgubitoare ale infracțiunii (partea vătămată) și, doar în anumite cazuri, martorii care au contactat anterior sau pe parcursul infracțiunii cu obiectele ce urmează a fi identificate. În cazul părții vătămate, întrucât aceasta s-a folosit o anumită perioadă de timp de obiectele ce trebuie recunoscute, recunoașterea se realizează de regulă, cu succes, ceea ce, firește, nu se poate cere de la martori, în special de la cei care au contactat anterior cu obiectul înfățișat întâmplător sau în condițiile nefavorabile de săvârșire a infracțiunii. Practica organelor de urmărire penală demonstrează că, de obicei, martorii în prezența cărora a fost comisă fapta, datorită emoțiilor avute în legătură cu ea, nu sunt în stare să perceapă decât cele mai generale caracteristici ale obiectului folosite de infractor. Aceasta însă nu înseamnă că activitatea la care ne referim este categoric inoperantă. În unele situații, stabilirea de către martor a grupului la care aparține obiectul folosit de infractor este de natură să faciliteze desfășurarea mai departe a întregii activități de cercetare. Exemplificative, în acest sens, sunt cazurile de determinare prin recunoaștere a grupului la care aparțin obiectele în căutare după caracteristicile sonore.

Prezentarea spre recunoaștere a obiectelor imobile (case, edificii, monumente) se fundamentează pe aceleași principii generale, cu o singură excepție: obiectele preconizate să constituie grupul de prezentare se înfățișează succesiv (prezentarea lor în comun fiind imposibilă) și numai după examinarea lor sub toate aspectele, persoana chemată să recunoască va fi invitată să confirme sau să infirme identitatea [3, p. 448].

Reguli tactice privind prezentarea spre recunoaștere a animalelor

Necesitatea prezentării spre recunoaștere a animalelor apare în activitatea practică în caz de furt. Cu toate acestea, legislația națională nu prevede animalele în numărul obiectelor posibile de prezentat spre recunoaștere. În acest context, sunt de părere că Codul de

Procedură Penală al Republicii Moldova trebuie completat cu un nou articol: „prezentarea spre recunoaștere a animalelor”, deoarece aceste obiecte au proprietăți pentru desfășurarea acțiunii de urmărire penală, prin modalitatea prevăzută de lege la alte genuri de PSR, iar legitimitatea prezentării spre recunoaștere a astfel de obiecte în doctrina nu trezește discuții. Totuși, consider necesară stipularea acestui gen de PSR în legislația procesual penală, inclusiv a modului de desfășurare. În prezentarea pentru recunoaștere a animalelor sunt aplicabile în mare măsură regulile tactice ale prezentării pentru recunoaștere a obiectelor. Suplimentar, organul de anchetă va observa reacția animalului la anumite gesturi sau sunete sau chiar la vederea persoanei în cauză. Astfel, este cunoscut că fiecare stăpân își poate recunoaște animalele nu doar după trăsăturile exterioare, ci și după reacțiile acestor la chemarea stăpânului, la provocarea anumitor sunete. La rândul lor, animalele reacționează într-un mod distinct la vocea stăpânului, la vederea lui, la mirosul acestuia etc. De obicei, practicienii, consultând literatura de specialitate, fac recunoașterea lor aplicând normele procesuale care vizează recunoașterea obiectelor. Însă, o astfel de recunoaștere nu poate fi considerată legală, deoarece animalele și păsările nu sunt obiecte, ci ființe, iar prezentarea lor spre recunoaștere nu este prevăzută de legislație.

În literatura de specialitate, se exprimă ideea posibilității PSR, nu doar a animalelor, ci și părților acestora, cadavrelor, pielii (capului, picioarelor, coarnelor etc.). Îngrijirea de lungă durată a unui animal de regulă asigură posibilitatea identificării de către stăpân dintr-un rând de animale identice. Există cazuri când perceperea unică a animalului poate oferi suficiente semnalmente pentru a fi realizată identificarea lui ulterioară. Pentru luarea deciziei de desfășurare a PSR, este necesară certitudinea respectării cerințelor față de alegerea obiectelor. Dacă aceasta cerință nu se îndeplinește, PSR, într-un singur exemplar nu este considerată o prezentare spre recunoaștere în sens procesual. La prezentarea spre recunoaștere a animalului, va participa persoana audiată cu privire la semnalmentele animalului, pentru a fi selectate cât mai multe date utile identificării [7, p. 33].

În context, autorul Н.Н. Гапанович propune următorul sistem de descriere a animalelor: (I) semnalmente generale (distinctive permanente și permanente, care nu sunt distinctive): genul animalului, rasa, vârsta, statura (și alte dimensiuni cunoscute persoanei), culoarea, semne de grup (dangă, stigmat, răboj); (II) semnalmente individuale: diferite pete în diferite combinații și localizări; (III) semnalmente din naștere: coarne specifice ca formă, deviații de la normă; (IV) semnalmente artificiale: vopsirea, frezarea, marcaj special; (V) semnalmente întâmplătoare/accidentale: răni, cicatrice, ca urmare a unei boli suferite de animal, șchiopătare; (VI) semnalmente apărute ca urmare a exploatarei animalului: bătătură, concreșteri; porecla. Este necesară atragerea atenției asupra etapei de pregătire a acestui gen de prezentare spre recunoaștere, dat fiind faptul că nu este reglementat de lege. Obiectivitatea și veridicitatea prezentării spre recunoaștere se va asigura în cazul prezentării într-un grup de animale asemănătoare și într-un număr prevăzut de articolul propus pentru introducerea în C.P.P. al R.M. Aceeași condiție va fi respectată și în cazul prezentării unor membre sau părți din animal.

Desfășurarea prezentării spre recunoaștere poate derula în două moduri, dacă în apropiere este vreo fermă de animale similare, cu prezentarea respectivului în cadrul turmei. Dacă lipsește această posibilitate, se pot invita proprietarii ai speciei de animale care să corespundă cerințelor menționate mai sus. Ordinea procesuală de prezentare a animalului este compusă din următoarele acțiuni: explicarea participanților esenței măsurii preconizate, a drepturilor și obligațiilor; proprietarul animalului dacă nu el

efectuează recunoașterea trebuie să i se ofere posibilitatea ca el să aleagă locul aflării animalului; persoana ce recunoaște este preîntâmpinată cu privire la responsabilitatea în cazul depozitării false; formularea sarcinii de recunoaștere, și întrebările adresate nu vor avea caracter sugestiv; dacă persoana a indicat asupra unui animal din grup, turmă, va explica semnalmamente după care a recunoscut; poziția animalului va fi modificată la necesitate, pentru vizibilitatea semnalmamentelor menționate în timpul audierii.

Concluzii

Prezentarea spre recunoaștere a animalelor și obiectelor materiale este o activitate procesuală a cărei finalitate este obținerea de date cu semnificație probantă, utilizate ulterior la cercetarea infracțiunilor. Așadar, datorită complexității sale și mai ales rolului decisiv pe care îl are în unele situații, desfășurarea ei în strictă conformitate cu regulile tactice este o necesitate imperioasă. Criminalistica, pe baza generalizării practicii de urmărire penală, a elaborat unele reguli tactice proprii pentru efectuarea acestei activități, reguli a căror respectare asigură realizarea scopului pentru care se organizează prezentarea pentru recunoaștere.

Rezultatul prezentării pentru recunoaștere a animalelor și obiectelor constituie mijloc de probă în cauză. Acesta, însă, luat izolat nu poate constitui temei pentru elaborarea unor concluzii temeinice. Stabilirea identității unor obiecte reprezintă elementul definitoriu al investigației criminalistice. Prin rezonanța sa practică, acest proces deține un loc bine conturat, de maximă importanță în ansamblul cercetărilor criminalistice. Pe bună dreptate se spune că identificarea reprezintă problema centrală a investigațiilor criminalistice. Rezultatele recunoașterii, efectuate în strictă conformitate cu prevederile legii procesual penale, se consideră probe, iar procesul-verbal prin care se materializează rezultatele prezentării spre recunoaștere constituie mijloc de probă. Indiscutabil, valoarea probatorie a procesului-verbal de prezentare spre recunoaștere este condiționată de măsura în care se coordonează cu celelalte probe și mijloace de probă administrate în cauza penală.

Verificarea rezultatelor prezentării spre recunoaștere, confruntarea lor cu alte lucruri și fapte, permit organului de cercetare să-și formeze convingerea intimă asupra identității obiectelor, animalelor aflate într-un raport sau altul cu infracțiunea săvârșită ori cu autorul acesteia ca, în cele din urmă, să contribuie la justa soluționare a cauzei.

Bibliografie:

1. DIDĂC, V., Revista Institutului Național al Justiției: „*UNELE ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE PRIVIND TACTICA PREZENTĂRII SPRE RECUNOAȘTERE*”, Chișinău 2007   Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/9296_Unele%20aspecte%20teoretice%20si%20practice%20privind%20tactica%20prezentarii%20spre%20recunoastere.pdf (Vizualizat: 27.03.2022)
2. CRIJANOSCHI, S. *Criminalistica: Caiet de seminar*, Univ. De Studii Politice și Economice Europene, Chișinău: S.n., 2017, p. 34
3. DORAȘ, S. *Criminalistica*, Ed. Cartea Juridică, Chișinău 2011, p. 630
4. *CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ AL REPUBLICII MOLDOVA** Publicat: 05-11-2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251 art. 699
5. *CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA** Publicat: 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195
6. DIDĂC, V., CUȘNIR, V. și alții, „*Tactica criminalistică. Activitatea operativă de investigații*”, Ed. ELAN INC, Chișinău 2009, p. 339
7. BULUI, I. „*BAZELE ȘTIINȚIFICE, PREGĂTIREA ȘI EFECTUAREA PREZENTĂRII SPRE RECUNOAȘTERE*” Teză de doctor, Chișinău 2015, p. 227 Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2015/23255/iurie_bulai_thesis.pdf (Vizualizat: 23.03.2022)

CZU 342.5(478)

EXPERIENȚA BUNEI GUVERNĂRI A REPUBLICII MOLDOVA
PRIN PRISMA MODELULUI HOFSTEDE

Nicoleta MIHAI, studentă, Facultatea Drept și Administrație Publică,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Conducător științific: Valentina CORNEA, dr., conf. univ.

„Care e cel mai bun mod de guvernare? Acela care ne învață să ne guvernăm singuri.”
Johann Wolfgang von Goethe

Abstract: *To rule a country means to be master but also brother. However, the direct meaning of government is to keep the state well-organized, to guarantee respect for human rights and to prevent the abuse of power and money, and last but not least, to give priority to rules and the law. In order to have the key to good governance, public authorities need to focus in particular on a number of key areas: the rule of law, participation, transparency, consensus-building and equity and inclusion. Adjusting the Hofstede model to ensure good governance is a new innovation for the state of the Republic of Moldova, but it can also become a priority to improve the aspects of governance through new trends and new dimensions.*

Keywords: *good governance, Hofstede, Hofstede model, organization, organizational culture, Republic of Moldova.*

În acest articol, voi sublinia conceptul de bună guvernare și modul de manifestare a acestuia, dar sub un alt aspect, cel al modelului cultural pe care Hofstede l-a abordat în lucrările sale, dându-i o variație deosebită în domeniul managementului organizațiilor, dar și a instituțiilor din domeniul public al statului.

După cum se cunoaște, o adevărată istorie a democratizării statului Republica Moldova începe de la declararea independenței. Astfel că, dezvoltarea democratică a depinde în cea mai mare parte de modul de funcționalitate a instituțiilor statului, de capacitatea actorilor politici de a promova politicile publice în scopul satisfacerii nevoilor și cerințelor sociale a cetățenilor. De aici, rezultă următoarele: sporirea actului de guvernare, asigurarea unei administrații competente de realizare a interesului public. Acestea sunt cele mai importante probleme în asigurarea statului de drept bazat pe principiile bunei guvernări.

Conceptul de bună guvernare a apărut recent în arealul studiilor politice și administrative. Acest termen nu are o definiție optimă, întrucât din cele mai vechi timpuri până în prezent nu s-a ajuns la idealul înalt al bunei guvernări. În prezent, conceptul de bună guvernare este o paradigmă a administrației publice, deoarece anume aceasta este angajată să reglementeze puterea politică, să susțină guvernarea orientată spre necesitățile cetățenilor și mai puțin pe accentul culorilor politice. Termenul dat are o conotație flexibilă, prin care putem să înțelegem că este un proces prin care instituțiile publice desfășoară activități publice, gestionează resurse publice și garantează respectarea drepturilor omului într-o manieră liberă de orice abuz și corupție, acordând o atenție deosebită respectării principiului statului de drept. Prin urmare, buna guvernare înseamnă, de asemenea, realizarea idealurilor democrației și participarea cetățenilor la toate activitățile statului. Adică, administrarea participativă își găsește cea mai deplină realizare într-o

societate care este guvernată corespunzător. De asemenea, se așteaptă că există un raport bun și eficient între instituțiile guvernamentale și organizațiile neguvernamentale, atât naționale, cât și internaționale.

O bună guvernare nu poate avea efectele dorite dacă nu se bazează și nu se construiește și pe valorile culturale. Cultura este un fenomen colectiv care cuprinde totalitatea regulilor nescrise, credințe, convingeri, valori, ritualuri, tradiții, cunoștințe, opinii etc. – toate acestea determină calitatea vieții, nivelul de trai și sănătate. Cultura are capacitatea de a se reproduce pe sine, de la o generație la alta, prin educație, lăsând puțin loc pentru schimbări. Chiar dacă viața noastră pare a fi modificată de inovațiile și progresul tehnologic – mentalitatea și cultura în sine, rămân, practic, aceleași.

Pentru a vedea relația dintre buna guvernare și cultură, este nevoie de a pătrunde în esența acesteia. Rolul modelului cultural al lui Hofstede este unul remarcabil, din considerentul că el a deslușit și a analizat 6 dimensiuni culturale, care, totodată ar fi și problemele cu care se confruntă societatea în determinarea bunei organizări a statului, dar și a bunei guvernări.

Hofstede este primul specialist consacrat ce tratează *cultura* ca o programare mentală colectivă, programare prin care membrii unui grup se deosebesc de componenții altui grup. În concepția sa, cultura individuală /de grup se află la baza modului de a gândi, simți și a acționa pentru indivizi, organizații și țări. Geert Hofstede este unul dintre cercetători care și-a dedicat întreaga carieră academică analizând tipare comportamentale a diverselor culturi și impactul acestora asupra calității vieții în peste 50 de țări ale lumii. Cercetarea sa pornește de la concluzia antropologiei sociale: toate societățile moderne sau tradiționale se confruntă cu aceleași probleme fundamentale – doar răspunsurile diferă, respectiv ele pot fi cercetate și supuse unui studiu comparativ transcultural.

Sociologul Alex Inkelas și psihologul Daniel Levinson au fost pioneri în domeniul care au identificat existența a patru probleme fundamentale, comune tuturor societăților:

1. Inegalitatea socială, inclusiv relația cu autoritatea.
2. Percepția de sine, din care rezultă tipul de relaționare dintre individ și grup.
3. Felul în care percepe individul masculinitatea și feminitatea, consecințele sociale și emoționale ale faptului de a te fi născut: băiat sau fată.
4. Căile de tratare a incertitudinii și ambiguității, care s-au dovedit a fi legate de controlul agresivității și exprimării trăirilor.

Geert Hofstede a mai identificat, ulterior, alte două probleme universale, care pot fi supuse analizei comparative transculturale:

5. Felul în care oamenii se raportează la timp, orientarea către trecut și prezent sau orientarea către viitor.
6. Gradul de libertate sau austeritate de care au parte membrii unui grup, în privința unor acțiuni, manifestări și comportamente.

Prin urmare, toate aceste probleme au fost definite ca 6 dimensiuni culturale. O dimensiune culturală este egală cu un aspect al culturii. Relevanța fiecăruia o vom analiza în continuare prin prisma aspectului bunei guvernări a societății din Republica Moldova.

- 1. Distanța față de putere** (variind de la distanța mică la distanță mare, ceea ce presupune o inegalitate socială mai mare).

Primul punct de reper se referă la măsura în care membrii mai puțin puternici ai instituțiilor și organizațiilor dintr-o țară, se așteaptă și acceptă ca puterea să fie distribuită inegal. Indexul distanței de putere măsoară gradul în care persoanele subordonate, con-

form statutului social deținut, tolerează inegalitatea și ne dau informații privind gradul de dependență față de persoanele superioare. Conform lui Hofstede, distanța față de putere arată măsura în care salariații cu putere mai mică din instituțiile și organizațiile unei țări (executanții) așteaptă și acceptă ca *puterea să fie inegal distribuită*. În bună măsură similar, Hofstede analizează distanța față de politică, cât și distanța față de putere și idei:

- Astfel, în societățile cu distanță *redusă* (mică) față de putere: predomină ideea că puterea trebuie să fie legitimă, că ea este supusă judecății majorității, că inegalitatea este inevitabilă, dar trebuie minimizată prin mijloace politice, că toți indivizii sunt egali în fața legii, se preferă guvernele pluraliste, sistemul de taxe redistribuie veniturile, sindicatele sunt independente și neafiliate politic etc.
- În societățile cu distanță *mare* față de putere: puterea este privită ca factor esențial, fie că este sau nu legitimă; se acceptă ideea că cei puternici trebuie să dispună de privilegiu; veniturile sunt distribuite foarte inegal, iar sistemul de impozite protejează averile; guvernul este monopartid și tinde a controla sindicatele etc.

2. **Colectivism – individualism** (raportul dintre individ și grup)

Această dimensiune poate fi definită astfel: Individualismul e caracteristic societăților în care legăturile dintre indivizi sunt slabe: se așteaptă ca fiecare să aibă grijă de sine și de familia apropiată.

Conform lui Hofstede, *individualismul* aparține societăților în care relațiile dintre indivizi sunt haotice, se așteaptă ca fiecare să-și poarte de grijă sau să se îngrijească de familia sa; *colectivismul*, dimpotrivă, aparține societăților în care oamenii sunt integrați încă de la naștere în subgrupuri puternice, care îl vor proteja pe individ toată viața în schimbul unei loialități mutuale.

3. **Masculinitate – feminitate**

Această dimensiune poate fi definită astfel: Masculinitatea reprezintă nivelul sau gradul în care valorile dominante, din societate, accentuează susținerea și dobândirea de lucruri materiale. Aceasta este proprie societăților în care rolurile sociale ale sexelor sunt bine definite. În astfel de societăți, valorile sociale masculine sunt prezentate atât în modul de gândire al bărbaților, cât și al femeilor, făcând referire la: importanța paradei, realizarea de lucruri și fapte vizibile, afirmarea principiului „mare este frumos”, câștiguri, recunoaștere, avansare și provocare la întrecere. Conform lui Hofstede, aceasta este singura dimensiune culturală în care bărbații și femeile din eșantionul studiat (52 țări, salariați IBM) au realizat *un punctaj consistent diferit*. Decalajul între sexe variază mult de la o țară la alta, dar uzual bărbații domină în politică, comunitate și la locul de muncă, în timp ce în familie și școală poziționarea feminin – masculin este mai nuanțată.

4. **Evitarea incertitudinii** (variind de la evitare slabă spre evitare puternică)

Evitarea incertitudinii este definită ca măsura în care membrii unei culturi se simt amenințați de situații ambigue sau necunoscute. Acest sentiment se exprimă prin tensiune nervoasă și nevoia de previzibil – nevoia de reguli scrise și nescrise. Sentimentul de evitare a incertitudinii, puternic, poate fi rezumat prin convingeri de xenofobie: „ceea ce este diferit este periculos”. Aceste societăți indică un nivel ridicat de stres și anxietate. Având mai multă grijă privind sănătatea și banii, iar oamenii se simt, în general, mai puțin fericiți. Sentimentul slab de evitare a incertitudinii este, dimpotrivă, exprimat ca: „ceea ce este diferit este curios”. Aceste societăți indică un nivel de anxietate scăzut, sunt deschise către necunoscut și capabile să se adapteze la noile circumstanțe imprevizibile.

5. **Orientarea pe termen lung** (la polul opus fiind orientarea pe termen scurt)

Orientarea pe termen lung reprezintă cultivarea virtuților orientată spre o răsplată viitoare, în special, stăruința și cumpătarea. La polul opus găsim orientarea pe termen scurt, care relevă virtuți legate de trecut și prezent, în special respectul față de tradiție, îndeplinirea îndatoririlor sociale. Sociologul german Elias, menționează că stăpânirea de sine și orientarea pe termen lung asupra vieții, reprezintă etape esențiale în procesul de civilizare.

6. Permisivitate – austeritate

Unul dintre poliile acestei dimensiuni, permisivitate, este caracterizat prin ideea că poți să acționezi după bunul plac, având senzația că îți poți controla viața: fără interdicții sociale, care îți îngrădesc libertatea de a alege, de asemenea, să cheltuiști bani și să te răsfeți, distrându-te alături de prieteni sau de unul singur, ceea ce prezice un grad înalt de fericire.

La polul opus, austeritate, întâlnim ideea că acțiunile tale sunt îngrădite de diverse norme și interdicții sociale, iar sentimentul de a te bucura de timpul liber, a cheltui bani și alte, asemenea forme de permisivitate menționate mai sus, sunt oarecum nefaste.

Societățile mai permisive au oameni mai optimiști, se consideră mai sănătoși, își amintesc mai mult emoții pozitive, de asemenea, este asociată cu o rată mai scăzută a deceselor provocate de boli cardiovasculare.

Societățile mai austere sunt oameni ce își amintesc emoții negative, privesc viața cu mai mult pesimism și un procentaj mai scăzut de oameni, care se consideră sănătoși.

Conform cadrului teoretic a dimensiunilor culturale, consider că valorile și cultura societății moldovenești, pot fi caracterizate printr-o distanță mare față de putere, o societate preponderent colectivă și masculină, un accent a tendințelor de a evita incertitudinea, orientare pe termen scurt și o cultură austeră, manifestată printr-o gândire rigidă și conservatoare.

Abordarea acestor 6 dimensiuni culturale ale lui Hofstede vine din necesitatea cercetării acestora și de a observa legătura dintre modul de guvernare. Guvernarea ca relație ideală, nu poate de sine stătător să înfăptuiască o oarecare acțiune în vederea influențării mediului înconjurător, care la rândul său ar produce o altă acțiune. Relațiile guvernării, ca și relațiile politice, se caracterizează prin universalitate și incluziune cu posibilitatea pătrunderii în toate sferile activității și vieții sociale.

De-a lungul anilor, Republica Moldova a fost asemenea unei arene, în care s-au dus diferite experimente, în special cele politice. De la declararea independenței și până în prezent, s-au perindat foarte multe evenimente în sfera politico-socială, conceptul de bună guvernare fiind unul preponderent în toate timpurile. Fiind o țară care și-a petrecut mai întreaga viață sub presiunea comunistă, totuși a reușit pe alocuri să readucă la viață sistemul de guvernare, să pună pe picioare administrația publică și să întreprindă măsuri pentru iradierea problemelor sociale și politice.

Pentru Moldova, conceptul de bună guvernare este una din prerogativele la care se dorește să se ajungă în cel mai apropiat moment, însă situația devine din ce în ce mai complicată. De fapt, sistemul politic din țară nu a evoluat spre bine, ci s-a observat o creștere masivă a neîncrederii oamenilor în procesul de guvernare. Voi lua ca exemplu ultimele perioade de guvernare. Ce s-a petrecut, de fapt, în acest timp cât două mari personalități ai politicului au accedat la puterea țării?!

Cu siguranță, în percepția fiecăruia, țara a prosperat considerabil, însă după cum s-a manifestat cei de la guvernare rămâne de discutat. Trecutul a lăsat o amprentă promițăto-

re, asta ne-o dovedește evenimentele ce au avut loc în ultimii ani. În anul 2019, pe când Igor Dodon, era la conducerea țării, cele două partide, Partidul Socialiștilor și Blocul electoral ACUM Platforma DA și PAS, în pofida diferențelor ideologice și politice, au format o coaliție „Înțelegerea politică temporară în vederea dezoligarhizării și readucerii statului Republica Moldova în albia constituționalității”. Mulți politicieni au criticat dur această coaliție nou formată, în cazul Republicii Moldova, fiind a 11-a la număr. Ca prioritate esențială a fost eliberarea statului din captivitate și consolidarea independenței instituțiilor, în special în domeniul justiției. Programul de guvernare a fost implementat în spiritul valorilor europene – demnitatea umană, libertatea, democrația, egalitatea, statul de drept și respectarea drepturilor omului [3]. Programul a cuprins măsuri potrivite pentru relansarea țării în toate planurile, și au fost bine venite pentru un nou început. În fapt s-a reușit doar o mică parte din ceea ce s-a plănuțit. Implementarea bunei guvernări a adus pe alocuri un eșec. Nu poți construi un imperiu când nu ai susținători. S-au dorit multe însă nu s-a luat în considerare relațiile partenieriale. În ciuda unor realizări, care dădeau speranțe populației, dar și principalilor parteneri externi, relațiile din interiorul coaliției deveneau din ce în ce mai tensionate, anunțând declanșarea unei crize politice grave, cu consecințe imediate asupra stabilității politice interne [4]. Buna guvernare în cazul dat s-a manifestat prin controlul politic al noii puteri care a fost extins asupra unor instituții independente, precum Comisia Electorală Centrală (CEC) și Consiliul Superior al Magistraturii (CSM). De astfel, s-au întreprins măsuri de combatere a corupției, s-au produs modificări în justiție, s-a pus accentul pe economie și s-au aplicat măsuri de dezvoltare a capacității de investire a femeilor în diverse domenii. Aici apare și corelația dintre modelul Hofstede, prezentat anterior, feminitatea a căpătat un grad mai înalt, s-a dovedit că femeile au aceleași drepturi ca și bărbații și sunt în puțință să îndeplinească unele sarcini care cândva se considera că nu sunt demne de asemenea lucru.

Pe când în trecut distanța față de putere era extrem de mare, s-a realizat faptul că, în acel moment, populația a devenit conștientă de situația din țară, fiindcă neimplicarea a dus la o criză profundă a situației politice a statului. S-a dovedit că oamenii au început să-și dezvolte capacitățile intelectuale pentru a realiza că, de fapt, ceea ce se petrece în țară va duce la dezastru, la pierderea unor vise, cel mai mare fiind aderarea la Uniunea Europeană. Problema cea mare apărută în cadrul acestei guvernări a fost neînțelegerea dintre membrii guvernului. Astfel că, s-au început negocierile de resetare a coaliției de guvernare, ceea ce nu este un principiu sau o morală a bunei guvernări. Buna guvernare pledează pentru stabilitate, relații partenieriale strânse, prosperitate și eficiență, ceea ce în cazul de față nu a fost posibil de întocmit datorită faptului că s-a amplificat tensiunea dintre componentele coaliției majoritare, și-a făcut loc tot mai mult ideea semnării unui nou acord de colaborare politică, care includea vectorul extern, cel de integrare europeană și desigur, stabilirea relațiilor economice și comerciale cu Rusia. Părerea mea, în acest sens este neutră, deoarece beneficii de ordin economic avem din ambele părți, însă nu trebuie de uitat că Republica Moldova este stat independent și neutr, care trebuie să-și creeze relații externe destul de bune cu toate statele, însă nu pe afiliere politică.

Prezentul ne dovedește că oamenii sunt criticați pentru ceea ce sunt, pentru ceea ce gândesc și mai deosebit acum pe cine susțin în campania electorală și care e simbolul și culoarea pentru care pledează. În fruntea țării, după alegerile prezidențiale a venit Maia Sandu, prima doamnă președinte din istoria țării. Cetățenii sunt ferm convinși că au ales un viitor prosper, iar sloganul „E vremea oamenilor buni” este pretutindeni.

Lupta care se dă și astăzi între partidele politice nu s-a diminuat, ci persistă și cumva ia amploare. Astăzi, la guvernare îi avem pe cei „galbeni”, adică Partidul Acțiune și Solidaritate, ce deține majoritatea. Nici acum nu se poate vorbi de o guvernare sănătoasă, deoarece neînțelegerea și lipsa unui comportament adecvat a celor ce ne reprezintă interesele la nivel de țară lipsește.

Luând în considerație cele 6 dimensiuni ale lui Hofstede, putem concluziona următoarele:

- Distanța față de putere este mare, ceea ce împiedică afirmarea cetățenilor și aportul scăzut în elaborarea deciziilor. Avem o clasă de mijloc puțin numeroasă și o inegalitate socială. Resursele fiind distribuite într-un mod inegal, existând un decalaj mare dintre cei bogați și cei săraci. Cei bogați au mai multe privilegii. Puterea politică se întemeiază pe relații de rudenie. Dreptatea este de partea celui care deține puterea. Scandalurile care îi implică pe cei de la putere sunt, de regulă, mușamalizate. În domeniul politic, este mai puțin dialog, dar mai multă ostilitate și violență între partide. În fapt, schimbări în acest sens nu se prevăd în direcția unei distanțe mai mici față de putere.
- Împărtășim o cultură colectivistă, ceea ce este o problemă pentru societatea noastră. Oamenii sunt dependenți de opinia grupului din care face parte și au mai puțină libertate în deciziile personale. Societatea se așteaptă mai curând ca statul să soluționeze și să gestioneze întregul sistemul economic, decât acesta să se autoregleze după cerințele pieței. Cetățenii așteaptă ca schimbările economice să pornească de la structurile guvernamentale, decât de la ei însuși [5]. Însă se observă și o îmbunătățire în cadrul acestei dimensiuni analizate, tânăra generație indică o tendință mai mare și clară spre tiparele culturii individualiste.
- La capitolul masculinitate-feminitate, societatea noastră are trăsăturile unei culturi feminine. Culturile feminine sunt caracterizate printr-un comportament blând, evită conflictele, competiția, lupta pentru putere, provocarea și recunoașterea - ceea ce este specific culturilor masculine. Rezolvarea conflictelor prin compromis și negociere. Aceasta este una dintre trăsăturile culturilor feminine: evitarea conflictelor, ceea ce în cultura noastră este accentuat de proverbul „capul plecat, sabia nu-l taie”, decât printr-o negociere echitabilă. Cu toate acestea, considerăm că această modalitate de reacție este mai curând feminină, în timp ce în culturile masculine, rezolvarea conflictelor se face prin confruntare și se încheie prin victoria celui mai puternic.
- Stres și anxietate ridicată, sunt indicatorii principali ai culturii noastre. Stresul și lipsa gestionării lui este un factor care ar fi la baza ratei înalte de alcoolism, în care individul nu poate face față provocărilor vieții și găsește un refugiu de moment în consumul de alcool. Incertitudinea inerentă vieții e o amenințare permanentă. Moldovenii manifestă o îngrijorare excesivă față de necunoscut, din aceste motive sunt evitate schimbările, inovațiile și reformele profesionale, sociale și politice, și se manifestă o preferință pentru practicile deja cunoscute și tradiții, chiar dacă acestea sunt deja disfuncționale. Ce este diferit este periculos, sunt acceptate doar riscurile cunoscute. Controlul excesiv prin reguli rigide, tradiții și birocrăție, au ca scop, să prevină incertitudinile, schimbările și ceea ce este nou. Se atestă o nevoie de precizie și formalizare, multe hârtii și cerințe birocratice, care adesea, sunt inutile din punct de vedere al pragmatismului. La fel, se manifestă o ezitare în fața noilor produse și tehnologii, și mai puține mărci înregistrate.

Culturile cu o slabă evitare a incertitudinii acceptă ambiguitatea, incertitudinea, sunt deschise către ceea ce este nou, diferit și încearcă să implementeze noi practici sociale și tehnologice.

- Gândirea și planificarea societății noastre este pe termen scurt. Există o ascensiune mare în venerarea tradițiilor și a trecutului. Moldovenii au respect pentru tradiție și ei în fiecare an fac din acestea – evenimente, sărbătorindu-se trecutul și mai puțin situația concretă sau actualitatea. La sărbătorile familiale sunt evocate amintirile și trecutul, decât planurile de viitor. Tradițiile și vechile practici sunt preferate și menținute, și în sfera profesională, se manifestă o rezistență și scepticism față de inovații, creativitate și schimbări. În consecință, rămânem a fi întrecuți de viitor cu câteva zeci de ani, deoarece populația preferă stabilitate și nu inovare.

În afară de faptul că Republica Moldova reprezintă un stat multiethnic, pe măsura continuării procesului de globalizare și sporirii migrației internaționale a forței de muncă, necesitatea abordării culturii la nivelul modului de guvernare devine iminentă. Este imperios necesar ca buna guvernare, fiind o problemă publică de eficacitate a puterii politice în contextul necesității de democratizare a societății din Republica Moldova, să poată fi obținută și îmbunătățită prin ridicarea responsabilității guvernanților în promovarea reformelor democratice și sporirea capacității politico-administrative a statului în managementul efectiv al afacerilor publice, astfel încât democrația ar deveni funcțională, iar societatea – decentă. La fel, cheia reușitei aceste probleme rezidă nu în fortificarea puterii statului (executivă, legislativă și judecătorească), ci, dimpotrivă, în amplificarea rolului cetățeanului în procesul de luare a deciziilor, din care transcende și locul decidenților politici în contextul politicilor și strategiilor asumate.

Bibliografie:

1. *Buna guvernare pe înțelesul beneficiarilor proiectului* [online] Beneficiarii despre buna guvernare – Dezvolt.md accesat 13.03.2022.
2. Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova.(online) (citat 20.03.2022) Disponibil https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/program_de_guvernare_0.pdf
3. BÎRCĂ, Alina, BUICLI, Olga. *Diversitatea culturală - preocupare a managementului resurselor umane din Republica Moldova*, (online) (citat 25.03.2022) disponibil 206-209_5.pdf (idsi.md)
4. CIMPOEȘU, Dorin. *Guvernarea înțelegerii politice temporare (PSRM – Blocul ACUM)* (online) (citat 20.03.2022) Disponibil https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/279-297.pdf
5. POPOV, Stefan. *Analiza culturală și psihologică a societății din Republica Moldova (conform modelului teoretic a lui Geert Hofstede)* online (citat 25.03.2022) disponibil (PDF) Analiza culturală și psihologică a societății din Republica Moldova (conform modelului teoretic a lui Geert Hofstede) (researchgate.net)
6. VARZARI, Pantelimon. *Buna guvernare –piatra de temelie pentru dezvoltarea democratică a Republicii Moldova*, (online) (citat 20.03.2022) https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/67-78_2.pdf

ACTIVITATEA SOCIAL-FILANTROPICĂ A BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN TRECUT ȘI ASTĂZI. PERSPECTIVE DE DEZVOLTARE

Lucian-Constantin CIOHODARU, masterand, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae”, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
Conducător științific: **Ion VICOVAN**, dr., pr. prof.

Abstract: *This paper, entitled The social-philanthropic activity of the Romanian Orthodox Church in the past and today. Development prospects, he wants to outline the philanthropic mission of the Church.*

Philanthropy is recognized since The Old Testament, in the rules that had to be observed by the chosen people, written in the book of Deuteronomy, are protected social categories: the elderly, widows, orphans and single children.

In The New Testament, the Savior Christ preaches the Law of Love - the Gospel, performing countless miracles and healings.

Religious principles have also been adopted in secular law over time.

Today, the Church has a dual role in society: the ecclesiological role (based on liturgical service) and the philanthropic role (based on charitable activities).

The paper is structured in 4 chapters, to which are added the Introduction and Conclusions.

In the following, the two directions of the Church's work in society will be outlined, as well as the interdependence between them.

Keywords: *Church, philanthropy, mission.*

Introducere

Lucrarea de față, intitulată *Activitatea social-filantropică a Bisericii Ortodoxe Române în trecut și astăzi. Perspective de dezvoltare*, dorește să prezinte în linii mari misiunea filantropică a Bisericii.

Filantropia este recunoscută încă din Vechiul Testament, în regulile ce trebuiau respectate de Poporul ales, scrise în cartea Deuteronomului, sunt categorii sociale ocrotite: bătrânii, văduvele, orfanii și copiii singuri.

În „Noul Testament”, Mântuitorul Hristos propovăduiește Legea iubirii – „Evanghelia”, săvârșind nenumărate minuni și vindecări.

Principiile religioase au fost adoptate și în legislația laică pe parcursul timpului.

Astăzi, Biserica are un dublu rol în societate: rolul eclesologic (bazat pe slujirea liturgică) și rolul filantropic (bazat pe activitățile caritabile).

Lucrarea este structurată pe 4 capitole, la care se adaugă Introducerea și Concluziile.

În cele ce urmează, se vor expune în linii mari cele două direcții ale lucrării Bisericii în societate, precum și interdependența dintre ele.

1. Scurt istoric al filantropiei în Biserică

„Modul în care Biserica se îngrijește de săraci, bolnavi și de cei care au nevoie de ajutor este complex, pentru că, pe de o parte, ea vine cu mijloacele ei specifice – rugăciunea, dragostea, jertfelnicia, iar pe de altă parte, ea angajează în această lucrare cât mai mulți credincioși, cultivându-le sentimentul de frățietate și ajutorare a semenilor” [2, p. 26].

Se poate observa modalitatea prin care Biserica sprijină activitatea socială. Trebuie să reținem că în spațiul românesc, primele școli erau înființate în cadrul bisericilor, iar primele cărți tipărite în limba română au fost cărți de cult.

„În spațiul ortodox românesc, activitatea filantropică a Bisericii a fost întreruptă pentru aproape o jumătate de veac, odată cu instaurarea regimului comunist în anii de după cel de al Doilea Război Mondial, tocmai în perioada când cea mai arzătoare problemă era chiar asistența socială” [2, p. 27]. Filantropia ortodoxă a fost reluată după căderea regimului comunist, la începutul anilor '90.

„În vederea reluării acestei activități, Biserica a inițiat o serie de acțiuni. De exemplu, în cadrul facultăților de teologie a fost introdusă specializarea Asistență Socială, au fost înființate o serie de fundații și organizații de asistență socială, au fost inițiate proiecte și programe de asistență socială. Faptul acesta demonstrează că Biserica Ortodoxă Română poate dezvolta și întreține un sistem de asistență socială, desigur cu sprijin financiar și logistic din partea Statului și nu numai, așa cum se întâmplă în alte state europene (Germania, Austria, Elveția), în special prin implementarea principiului subsidiarității” [2, p. 28].

Este necesară o colaborare eficientă între Stat și Biserică. Dar în primul rând, nu trebuie neglijată misiunea liturgică și comunitară a Bisericii. Dacă se pun în practică învățăturile transmise de Biserică, activitatea caritabilă se realizează involuntar. În „Evanghelia Înfricoșătoarei Judecăți”, Mântuitorul spune că la sfârșitul veacurilor vom fi judecați după faptele pe care le-am săvârșit în această lume: dacă am hrăni pe cel flămând, dacă am adăpat pe cel însetat, dacă am vizitat pe cel singur și neputincios – atunci vom primi răsplata cuvenită, adică fericirea veșnică. În caz contrar, vom fi osândiți.

„Pentru o asistență socială modernă, e nevoie, în primul rând, de o legislație specifică actualizată și, mai ales, e nevoie ca Biserica Ortodoxă Română să-și redobândească statutul și rolul pe care l-a avut în acest domeniu de-a lungul secolelor, până în 1948” [2, p. 28].

În omilia la Duminica a XXII-a după Rusalii – bogatul nemilostiv și săracul Lazăr, intitulată *Altruism versus egoism*, părintele profesor Vasile Gordon spune următoarele: „În orice situație am fi, să avem disponibilitatea, ca prim impuls, de a fi de folos celui ce ne întâmpină. De pildă: dacă ne dă cineva telefon, să răspundem pe un ton cât se poate de amabil, chiar dacă nu avem posibilitatea să-i împlinim pe moment rugămintea [...] Nu să ne încruntăm și, fără să știm ce ne va ruga, să și pregătim în sinea noastră un refuz” [3, p. 29].

„Din cărțile biblice sapiențiale rezultă că suferința poate fi cel mai mare rău posibil care-l poate atinge pe om. Nu de puține ori, din perspectiva gândirii omenești, suferința dintotdeauna a scandalizat și încă mai scandalizează, și nu de puține ori, pe unii i-a făcut chiar să își piardă și bruma de credință pe care au avut-o” [7, p. 37].

„Temeiul fundamental al filantropiei creștine îl constituie filantropia Fiului lui Dumnezeu întrupat. Evanghelia ne prezintă dimensiunea maximă a filantropiei lui Dumnezeu, conștând în trimiterea și dăruirea Fiului Său în lume” [7, p. 59].

Așadar, Biserica este spațiul în care oamenii sunt egali în fața lui Dumnezeu și se ajută între ei. Misiunea noastră de creștini practicanți este aplicarea principiilor teologice în viața de zi cu zi, adică *liturghia de după Liturghie* (liturghia fratelui).

Pentru a avea o viață bineplăcută lui Dumnezeu, omul trebuie să îndeplinească credința cu faptele bune. Despre aceste lucruri și despre multe altele, ne vorbește Prezbiterul

Ilie Ecdicul. „Începutul (principiul) a tot binele este rațiunea făptuitoare și fapta rațională. De aceea, nici fapta fără rațiune nu este bună, nici rațiunea care se deapănă fără faptă” [4, p. 295].

În „Epistola Sobornicească a Sfântului Apostol Iacov”, acesta zice: „Căci precum trupul fără suflet mort este, astfel și credința fără de fapte, moartă este” (Iacov, 1:26).

Așadar, este necesar să cultivăm faptele milei trupești și faptele milei sufletești, să punem în aplicare învățătura Bisericii.

2. Prezentarea serviciilor sociale ale Patriarhiei Române

Conform Hărții Serviciilor Sociale ale Patriarhiei Române, pe cuprinsul Patriarhiei se înregistrează 697 de servicii sociale acreditate și licențiate, distribuite astfel: 121 de servicii pe cuprinsul Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, 142 de servicii pe cuprinsul Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, 140 de servicii pe cuprinsul Mitropoliei Ardealului, 106 de servicii pe cuprinsul Mitropoliei Vadului, Feleacului și Clujului, 4 servicii pe cuprinsul Mitropoliei Olteniei, 20 de servicii pe cuprinsul Mitropoliei Banatului, 21 de servicii pe cuprinsul Mitropoliei Basarabiei, 5 servicii pe cuprinsul Mitropoliei Ortodoxe Române a Europei Occidentale și Meridionale și un serviciu pe cuprinsul Mitropoliei Ortodoxe Române a Germaniei, Europei Centrale și de Nord, 3 servicii coordonate de Administrația Patriarhală [12].

Pe parcursul ciclului de studii de licență (anii 2017-2020), am avut ocazia de a efectua stagiul obligatoriu de practică de specialitate în trei servicii sociale din cadrul Mitropoliei Moldovei și Bucovinei: Centrul Sfânta Marina din cadrul Fundației Solidaritate și Speranță, Biroul de Asistență Socială din cadrul Protopopiatului Iași 1 și complexul de servicii sociale din cadrul Asociației „Sfântul Voievod Ștefan cel Mare-Hârja”.

„În anul 2021, în lucrarea social-filantropică și medicală la nivelul structurilor eparhiale ale Patriarhiei Române și a ONG-urilor care funcționează cu binecuvântarea acestora, au participat 19.853 persoane, după cum urmează: 29 consilieri eparhiali, 33 inspectori de specialitate și eparhiali, 477 asistenți sociali, 1.939 personal cu diverse specializări (cadre didactice, cadre medicale, juriști, psihologi, personal administrativ), 18.092 voluntari.

Biserica Ortodoxă Română și-a desfășurat activitatea social-filantropică și medicală în cadrul a 719 instituții și servicii sociale. Având în vedere diversificarea continuă a serviciilor oferite, precum și extinderea și acreditarea centrelor, s-a impus o reorganizare integrată a activităților pe criterii de competență. Diagrama așezămintelor social-filantropice, în anul 2021, arată astfel: 57 birouri de asistență socială, 118 cantine sociale și masă la domiciliu, 103 centre de zi pentru copii, 21 centre de zi pentru vârstnici, 4 centre de zi pentru persoane cu dizabilități, 58 centre rezidențiale copii, 54 centre rezidențiale vârstnici, 2 centre rezidențiale pentru persoane cu dizabilități, 30 servicii de îngrijire la domiciliu, 36 instituții ce oferă servicii medicale și de recuperare, 7 servicii de îngrijiri socio-medicale la domiciliu, 41 servicii educaționale (tip *afterschool*, *remedial*, prevenție abandon școlar), 98 centre de informare, de consiliere, de sprijin și comunitare, 33 locuințe protejate, 13 centre de urgență (persoane fără adăpost, victime ale violenței, victime ale traficului de persoane), 17 campusuri de tabără și 27 cu alt specific.

În cuprinsul eparhiilor Patriarhiei Române, se află în derulare un număr de 1.114 proiecte și programe sociale, din care: 62 cu finanțare externă, 34 cu finanțare publică, 894 finanțate din fonduri proprii și 124 cu finanțare mixtă.

În cadrul așezămintelor, au primit asistență 144.226 beneficiari, după cum urmează:

- a) 59.948 copii din așezămintele sociale ale Bisericii, dar mai ales din familii sărace și fără posibilități de întreținere sau cu părinți aflați la muncă în alte țări;
- b) 4.340 persoane cu dizabilități, cu deficiențe de vorbire, vedere și auz, consumatori de droguri sau alte tipuri de dependențe;
- c) 46.915 persoane vârstnice din așezămintele de protecție socială bisericești, din centrele sociale de tranzit și adăposturi de noapte, bătrâni singuri, nedeplasabili, abandonați de familie și care prezentau grave probleme de sănătate;
- d) 32.243 șomeri, adulți în dificultate, victime ale traficului de persoane, victime ale violenței familiale, deținuți eliberați, victime ale calamităților naturale;
- e) 780 persoane fără adăpost.

Asistența religioasă în unitățile militare, penitenciare, spitale și așezăminte de ocrotire socială este asigurată de un număr de 463 preoți, dintre care: 19 în unități ale Ministerului Afacerilor Interne, 87 în unități militare, 32 în sistemul penitenciar și 325 în spitale și așezăminte de ocrotire socială. În toate unitățile menționate mai sus, există în prezent un număr de 359 biserici și capele sfințite, precum și alte spații special amenajate, iar 28 de lăcașuri se află în diferite stadii de construcție și amenajare. Patriarhia Română a realizat cu succes demersuri pentru deblocarea posturilor vacante de preot din structurile subordonate Ministerului Apărării Naționale (MApN), a Ministerului Afacerilor Interne (MAI) și a Administrației Naționale a Penitenciarelor (ANP). Astfel, s-au derulat concursuri pentru ocuparea a 9 posturi în unități militare din subordinea Ministerului Apărării Naționale și pentru 12 posturi de preot capelan din sistemul penitenciar” [14].

3. Implicarea Bisericii în perioada pandemiei

În data de 15 februarie 2022 a avut loc întrunirea Consiliului Național Bisericesc. Cu acest prilej, PF Daniel a afirmat următoarele: „Este foarte important să vedem numărul mare de lucrări și foarte importantă este jertfelnicia și dărnicia comunităților noastre. 62 de programe sociale sunt cu sprijin financiar extern și 800 și ceva de programe sociale sunt din fonduri proprii. Vedem cât de mare este efortul parohiilor, eparhiilor în ceea ce privește opera social-filantropică” [10].

Așadar, alături de misiunea liturgică, Biserica a îmbinat armonios rugăciunea cu slujirea aproapelui.

„«Astăzi, Spitalul Clinic de Boli Infecțioase *Sf. Parascheva* din Iași a avut parte de lumină, blândețe și apreciere, iar toate acestea s-au concretizat prin prisma vizitei Mitropolitului Moldovei și Bucovinei, ÎPS Teofan. Astfel, Spitalul Clinic de Boli Infecțioase, prin personalul său, a primit cu bucurie vizita Înaltului Părinte care a slujit Sfântul Maslu în fața statuii dr. Alexandru Slătineanu, din curtea unității noastre medicale. Mitropolitul Teofan nu s-a mulțumit cu atât, ci a vizitat bolnavii cei mai încercați de virus, pacienții îngrijiți în Terapie Intensivă, cei care au nevoie, în egală măsură, de tratament medicamentos, dar și de alinare sufletească. Îmbrăcat ca un medic care a absolvit Medicina și îngrijește medicamentos pacienții, dar expert în alinarea sufletului, acesta le-a dat binecuvântarea, rugându-se în felul unui mare ierarh pentru însănătoșire și putere. Mitropolitul Teofan a ținut să ne transmită trăirea unui slujitor al bisericii, încercat de această boală și tratat la spitalul nostru. Fostul pacient, actualmente, în continuare, vindecător de suflete, a spus că de acum, când va vedea oamenii îmbrăcați în alb, va simți să se închine. Suntem umili și mulțumim pentru fiecare gând bun care se întoarce către noi pentru că ne motivează să luptăm. Ne-am dorit această vizită, ne onorează și e felul nostru de a spune să privim mai des spre cer pentru că de acolo vin

speranța, năzuința și înțelepciunea medicală», a precizat dr. Florin Roșu, managerul Spitalului de Boli Infecțioase” [13].

IPS Teofan a dat dovadă de solidaritate, săvârșind taina Sfântului Maslu pentru bolnavii de covid, întărind sufletește și personalul medical ce este implicat în lupta cu acest virus, intrând și în secția ATI.

„Fundatia *Episcop Melchisedec* Roman, va implementa programul social eparhial „Darul Vlădicăi” în cele 7 localități din comuna Stănița, județul Neamț. Prin acest program social IPS Părinte Ioachim, Arhiepiscopul Romanului și Bacăului, va ajunge personal și prin intermediul angajaților fundației, la minimum 200 de familii defavorizate din această comună, oferindu-le hrană, îmbrăcăminte, medicamente, dispozitive medicale, kituri școlare și altele, în funcția de nevoile identificate de către specialiștii fundației și preoții din comuna Stănița, în parteneriat cu primăria locului” [11].

4. Posibile intervenții ale asistentului social teolog

Un avantaj în ceea ce privește implicarea tinerilor în activitățile religioase îl reprezintă constituirea Asociațiilor Tinerilor Ortodocși Români aproape în fiecare comunitate (ASCOR, ATOR, OT). În cadrul acestor asociații, tinerii participă la sfintele slujbe, dau răspunsul la strană, majoritatea tinerilor făcând parte din corul parohiei, desfășoară activități de voluntariat în cadrul comunității, venind în sprijinul familiilor numeroase cu posibilități financiare scăzute, a persoanelor vârstnice singure, a persoanelor fără venit, realizând activități filantropice și dezvoltând astfel asistența socială primară.

Misiunea asistentului social teolog este aceea de a fi ambasador al bisericii în școală, de a transmite elevilor activitățile desfășurate, precum și faptul că aceștia pot fi voluntari, singura condiție fiind dăruirea câtorva ceasuri din timpul lor liber celorlalți.

De asemenea, se pot realiza ocazional colecte de alimente, de haine, de obiecte de igienă în școală sau în cadrul Direcției de Asistență Socială din localitate în parteneriat cu profesorul de religie și asistentul social care să fie distribuite împreună cu elevii persoanelor aflate în nevoie.

Chiar dacă nu putem ajuta material, îi putem pomeni în rugăciunile noastre.

Viața este un continuu examen, o luptă permanentă între bine și rău, între frumos și urât, între adevăr și minciună. Permanent ne aflăm la o răscruce de drumuri. Mântuitorul Hristos spune că îngustă și anevoioasă e calea spre mântuire. Întrebarea care ne macină este cum distingem binele de rău?

Se pare că în lumea aceasta e un război permanent între bine și rău, despre acest lucru ne vorbesc autorii cărții „Tinerii vremurilor de pe urmă” [5, pp. 13-14], în capitolul „Fii războiului”: „Din război în război, din genocide în genocide, din holocaust în holocaust, istoria omenirii se poate reduce la un singur cuvânt: moarte. De la primele războaie tribale până la primul război civil, de la Revoluția Franceză la Revoluția Rusă, de la primul Război Mondial la Al Doilea Război Mondial, de la Războiul din Vietnam la războaiele gangsterilor din marile orașe, omenirea a ales de bunăvoie această cale. Omenirea a ales războiul dintre rău și bine.”

Victime ale lumii moderne sunt, în primul rând, copiii. Aceștia sunt intoxicați cu felurite materiale cu un conținut neadecvat vârstei lor, ceea ce poate dăuna creșterii și dezvoltării armonioase: „Copilul de azi e batjocorit și părăsit. Indiferent că e hărțuit sexual, molestat sau doar lipsit de dragoste, copilul epocii moderne crește cu aceste răni. În lupta lui pentru supraviețuire, rănilor se cicatrizează și cu timpul învață să se adapteze societății lipsite de dragoste” [5, p. 30].

Uneori, se poate cădea în idolatrie, devenind sclavi ai lumii moderne și ai tehnologiei actuale. De aceea, este recomandat să nu ne încredem întru totul în evoluția tehnologiei și să o divinizăm, tehnologia a fost inventată de om prin îngăduința lui Dumnezeu cu scopul de a înlesni activitățile, iar timpul rămas să-l folosim în mod constructiv: „Știința, dorința de a cunoaște tot, de a înțelege tot, poate deveni idol. Nu-mi neglijez familia, nu-mi neglijez sănătatea, nu-mi neglijez prezența mea în Biserică, adică tentația mea de a dori și eu mântuirea, pentru a mă închina unei științe. Religia stimează știința și știința stimează religia. Ele nu se întâlnesc niciodată pentru că sunt planuri diferite, nu se contrazic niciodată pentru că nu au cum, ele se admiră, ele profit una de alta, dar nu facem niciodată amestecătura” [9, p. 15].

Tinerii trebuie să aibă mare grijă în ce măsură privesc legătura dintre religie și știință. Manipularea maselor în contextul dezinformării și a formării unui sincretism pentru a idolatriza știința este o șarlatanie. „[...] amestecul conștient dintre religie și știință se numește șarlatanie. Un medic poate să se închine și să se roage ca să aplice cunoștințele medicale în intervenția chirurgicală sau în tratamentul care trebuie făcut. Asta se poate, nu se numește șarlatanie. Dar un preot, să zicem, nu se poate să se roage să-l ajute Dumnezeu să facă o intervenție chirurgicală, el habar n-având de aspecte chirurgicale. Nici nu știe să țină bisturiul în mână și se roagă: «Doamne, ajută-mă să operez pe acesta!» Asta s-ar numi șarlatanie” [9, p. 28].

Tânărul trebuie să distingă binele de rău și de aceea e necesar să fie educat întru virtute. „lucrarea de spiritualizare a omului, a îndumnezeirii sale prin har, nu este altceva decât realizarea frumuseții morale, a unui suflet armonios, care oglindește în ființa sa ceva din frumusețile divine, este un reflex al frumuseții inefabile a Dumnezeirii” [8, p. 11].

Se întâmplă uneori ca părinții să nu își recunoască propriii copii. Cât timp sunt sub stricta supraveghere a părinților, aceștia sunt cuminți precum îngerașii, dar când sunt liberi, devin de nerecunoscut: „Sigur că ai noștri copii, atâta vreme cât trăiesc în familia creștină iubitoare, sunt cât de cât ascultători. Desigur, ei împlinesc ceea ce le cerem: merg la biserică, se străduiesc să fie buni, milostivi, cinstiți, să nu fie zgârciți și așa mai departe. Dar ne dorim ca mai târziu, când copiii noștri își vor începe viața adultă independent, aceste norme nu doar să rămână, ci și să se consolideze în ei. Din păcate, adesea se întâmplă că pruncul crește, pleacă în viața adultă, ajunge sub influența altor oameni, altor grupuri, valori, idei sociale și își însușește cu totul alte legi ale vieții. Unde a dispărut tot ceea ce încercam să sădească părinții în el?...” [6, p. 216].

Odată cu înaintarea în viață, copilul intră în etapa adolescenței, atunci când este mai dificil de comunicat, el afirmând mereu că părinții nu îl înțeleg, că el dorește să plece de acasă pentru a locui împreună cu prietenii săi, apar primele îndrăgostiri: „Vârsta adolescenței se consideră o vârstă dificilă. Pe bună dreptate și nu este nimic de mirare, căci vârsta adolescenței este vârsta trecerii de la o calitate la alta, vârsta unei transformări specifice, când copilul trece de la dependență la independență” [6, p. 354].

Așadar, tânărul trebuie să crească în tinda Bisericii, fiind antrenat în activități liturgice și filantropice, pentru a deveni un creștin autentic ce pune în echilibru viața duhovnicească cu cea cotidiană și care face față cu ușurință ispitelor din această lume.

Concluzii

În cadrul acestui material, am intenționat să subliniez faptul că un creștin autentic trebuie să îmbine în mod armonios dimensiunea sacră cu dimensiunea laică. Acesta trebuie să participe la slujbele săvârșite de Biserică și să pună în aplicare învățăturile transmise.

După cum spunea Sfântul Apostol Iacov, „credința fără fapte moartă este”: „Dacă un frate sau o soră sunt goi și lipsiți de hrana cea de toate zilele, Și cineva dintre voi le-ar zice: Mergeți în pace! Încălziți-vă și vă săturați, dar nu le dați cele trebuincioase trupului, care ar fi folosul? Așa și cu credința: dacă nu are fapte, e moartă în ea însăși. Dar va zice cineva: Tu ai credință, iar eu am fapte; arată-mi credința ta fără fapte și eu îți voi arăta, din faptele mele, credința mea” (Iacov 2: 15-18).

Biserica desfășoară o bogată activitate socială, ajutându-i pe cei aflați în nevoie și așezându-i pe toți în ospățul bucuriei.

Bibliografie:

Cărți, studii și articole:

1. *Biblia*, București: Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2008, 1428 p., ISBN:978-973-616-119-3.
2. CORNEL, Ilie, *Faptele iubirii milostive: lucrarea instituțiilor social-filantropice înființate și administrate de Biserica Ortodoxă Română*. București: Editura Basilica, 2012, 206 p., ISBN: 978-606-8141-73-2.
3. GORDON, Vasile, Preot, *Filantropia Bisericii, chip al filantropiei dumnezeiești, reflectată în predica actuală*. București: Editura Cuvântul Vieții, 2020, 192 p., ISBN: 978-606-9698-07-5.
4. Ilie Ecdicul „Culegere din sentințele înțelepților strădalnici, întocmită de strădania și osteneala celui mai mic prezbiter și avocat (ecdic), Ilie” în *Filocalia sau Culegere din scrierile sfinților părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, Volumul IV, Traducere din grecește, Introducere și Note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae. București: Editura Humanitas, 2009, 296 p., ISBN: 978-973-50-2034-7.
5. MARLER, John; WERMUTH, Andrew, *Tinerii vremurilor de pe urmă*, traducere din limba engleză de Felix TRUȘCĂ. București: Editura Sophia, 2002, 240 p., ISBN:978-973-7623-81-2.
6. PARHOMENKO, Constantin, Protoiereu; PARHOMENKO, Elizaveta Psiholog, *Educarea copilului întru credință*, Volumul I, Traducere: Diana GUȚU. Galați: Editura Egumenița, 2018, 432 p., ISBN: 978-606-550-304-5.
7. PĂTULEANU, Constantin, Pr. Prof. Dr., *Asistența social-filantropică și medicală organizată de Biserica Ortodoxă Română în trecut și astăzi*. București: Editura Basilica, 2012, 536 p., ISBN: 978-606-8141-96-1.
8. PRESCURE, Vasile, Arhim.; STAN, Răzvan Nicolae, Pr. prof. dr. (coord.), *Tineretul și Creștinismul: repere duhovnicești pentru tinerii vremurilor noastre*. Craiova: Editura Mitropoliei Olteniei, 2008, 292 p. ISBN: 978-973-7763-97-6.
9. TĂNASE, Nicolae, Părintele, *Tinerii la răscruce: Hristos sau idolii secolului XXI?*. Făgăraș: Editura Agaton, 2010, 192 p., ISBN: 978-973-1981-06-2.

Webografie:

10. DIAC. Iulian DUMITRAȘCU, *Patriarhul Daniel: Biserica Ortodoxă Română rămâne în continuare cel mai mare filantrop*. [online] [citat 21.02.2022]. Disponibil: <https://basilica.ro/patriarhul-daniel-biserica-ortodoxa-romana-ramane-in-continuare-cel-mai-mare-filantrop/>
11. *Fundația „Episcop Melchisedec” din Roman va implementa Programul social eparhial „Darul Vlădicăi”*. [online] [citat 21.02.2022]. Disponibil <https://eprb.ro/fundatia-episcop-melchisedec-din-roman-va-implementa-programul-social-eparhial-darul-vladicai>
12. *Harta Serviciilor Sociale ale Patriarhiei Române*. [online] [citat 14.02.2022]. Disponibil <https://social-filantropic.patriarhia.ro/index.php>

13. *IPS Teofan a slujit pentru bolnavii de la Infecțioase în curtea spitalului.* [online] [citat 21.02.2022]. Disponibil <https://www.ziaruldeiasi.ro/stiri/foto-ips-teofan-a-slujit-pentru-bolnavii-de-la-infecțioase-in-curtea-spitalului--306429.html>
14. IONIȚE, Sorin. *Comuniune și conlucrare cu românii din afara României: Sinteza activităților Bisericii Ortodoxe Române în anul 2021 (Integral).* [online] [citat 21.02.2022]. Disponibil <https://basilica.ro/comuniune-si-conlucrare-cu-romanii-din-afara-romaniei-sinteza-activitatilor-bisericii-ortodoxe-romane-in-anul-2021-integral/?swcfpc=1>

CZU 321.01

GÂNDIREA POLITICĂ ÎN ANTICHITATE

Mădălina MOVILĂ, studentă, Facultatea de Filologie și Istorie,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău
Conducător științific: Larisa NOROC, dr., conf. univ.

Abstract: *In this article, it is exemplified in chapters where and in what forms political thought manifested, namely in ancient times. Especially important is where the apolitical thinking comes from and how it spreads in ancient territories.*

It also presents political thinking in India, China, Egypt, Greece territories and various forms of government which is quite interesting. At the same time, not highlighting the power of the state is a topic of discussion even so far. From my point of view, all the normative acts presented that supported and diversified the policy were the basis for the creation of new methods and paradigms for implementation. Hamurabbi's code, the stars and other important laws that were centered as a model for order and everything as it should be. They were meant to make people aware that it is important for a state to have a rule in power, a state, and last but not least between people. I set out to evaluate the course of political thought in ancient times because it is from there that some examples of leadership are drawn.

Keywords: *state, power, political thinking, antiquity*

I. Istoria gândirii politice

I. 1. Obiectul de studiu și periodizarea istoriei gândirii politice

Analizând parcursul gândirii politice, observăm că, din punct de vedere istoric, primele elemente ale gândirii social-politice apar încă din Antichitate, de care se leagă însăși etimologia termenului „politică” (gr. polis – cetate, oraș, stat și derivatul acestuia – *politeia*, ori lat. *respublica*). Semnificative din această perspectivă sunt premisele interpretării și ale relaționării gândirii prin cultură sau civilizație cu: societatea, dreptul, statul, națiunea, umanitatea.

În antichitate, cât și mai târziu, în Evul Mediu, între științele persistente care studiau societatea nu exista o specificare sau o individualizare coerentă și consistentă. Din acest considerent, elementele și cunoștințele despre societate, stat, politic au fost tratate nediferențiat și, ulterior, elementele specifice filosofiei sau politicii se intersectează, se suprapun cu cele economice, sociale sau religioase.

În primele sale manifestări, gândirea politică a apărut și s-a dezvoltat fie în interiorul filosofiei ca filosofie politică (în Grecia antică), fie în strânsă legătură cu juridicul (în Roma antică). Atât asupra politicului, cât și asupra celorlalte științe sociale a cunoașterii și descoperii în special, a societății în general – credințele religioase au jucat un rol integrativ și interpretativ.

În prezent, obiectul gândirii politice reprezintă o verigă care lipsește în logica gândirii politice. Important de menționat că obiectul de studiu al științei „istoria gândirii politi-

ce” îl reprezintă ideile, sistematizate conform unor principii și reguli de procedură (științifică) în cadrul teoriilor, doctrinelor și concepțiilor, având ca obiect realitatea socio-politică. Așadar, studiul concepțiilor, doctrinelor și teoriilor trecutului este realizat în-deosebi sub aspectul genezei, evoluției istorice și a raporturilor acestora cu realitatea sociopolitică actuală.

Exemplificând într-un sens mai detaliat, obiectul de studiu al disciplinei constă în examinarea ideilor (teoriilor/concepțiilor/doctrinelor) despre PUTERE, STAT și DREPT, analizate prin prisma apariției și evoluției istorice a construcțiilor teoretice. De asemenea, redarea celor mai importante momente ale gândirii politice reprezintă un proces ce permite înțelegerea modului în care a apărut și s-a dezvoltat politologia ca știință. În acest sens, studierea istoriei gândirii politice este structurată în funcție de diferitele etape de progres social și, deci, de dezvoltare a civilizației umane: 1) perioada antichității, caracterizată prin apariția elementelor constitutive ale gândirii politice; Totodată, în periodizarea istoriei gândirii politice, trebuie evitate unele capcane pe care le putem întâlni adesea în literatură.

I. 2. Principii metodologice de studiere a istoriei gândirii politice

Pentru prima dată în istoria culturii, teoretizarea gândirii (sistemizarea conștientă a ideilor la nivel de teorii) este realizată în Grecia antică. Călea de la idei către teorii este descrisă prin intermediul anumitor principii științifice, numite și metode științifice generale, potrivit cărora cunoașterea adecvată a realității este posibilă în baza cunoștințelor teoretice, în opoziție cu opiniile. În calitate de principii metodologice de studiere a istoriei gândirii politice servesc istorismul (evolutiv sau diacronic, după D. Fisichella), dialectic, determinismul, interdisciplinarismul, obiectivitatea, empirismul descriptiv, unitatea dintre teorie și practică.

În istoria gândirii politice s-au utilizat patru paradigme (termenul „paradigmă” a fost introdus în circuitul științific în 1962 de către metodologul american Thomas Khun cu semnificația de model de gândire, logică care determină mijloacele și procedeele de interpretare a realității social-politice) în studierea politicului: 1) paradigma teologică sau religioasă (explicarea supranaturală a provenienței conducătorilor, puterii, căutând izvoarele acestora în voința divină și în scrierile religioase); 2) paradigma naturalistă (analiza omului ca parte componentă a naturii și interpretarea politicului prin mediul natural – factorul geografic,); 3) paradigma socială (cercetarea politicului prin influența diferitor sfere ale societății asupra domeniului politic); 4) paradigma rațional-critică (examinarea naturii interne a politicului prin evidențierea, conflictelor și contradicțiilor care stau la baza vieții politice). Aceste și alte paradigme reflectă o legătură între gândirea politică și tipurile de învățături politice ale unei sau altei epoci istorice.

În pofida faptului că, la prima vedere, noțiunile de teorie, doctrină și concepție par a fi identice, nu toți autorii le sinonimizează, găsind deosebiri între teorie, doctrină și concepție. Astfel, teoria reprezintă forma sistematizată a cunoștințelor cu privire la realitatea naturală și/sau socială, prin intermediul căreia se prezintă informațiile esențiale cu privire la domeniul care este supus descrierii și explicației (spre exemplu, teoria democrației, teoria separației puterilor în stat etc.). Doctrina este sistemul cunoștințelor teoretice, Concepția este totalitatea ideilor, părerilor, având un caracter sistematizat, cu privire la o totalitate de probleme de ordin filosofic și/sau științific și/sau tehnic etc. Concepția se deosebește de teorie prin gradul de sistematizare a cunoștințelor. Obiect al concepției este, de regulă, sistemul de cunoștințe cu un grad inferior de sistematizare în

raport cu teoria și doctrina. Totuși, nimic nu împiedică utilizarea noțiunii „concepție” în cazul în care suntem în prezența unei doctrine sau teorii.

II. Ideile politice în Orientul antic

Anume la popoarele Orientului antic au apărut primii lăstari ai gândirii politice și, desigur, cunoștințe științifice despre natură și societate orientate împotriva religiei. Dezvoltarea concepțiilor politice se află în conexiune cu lupta forțelor progresiste ale societății sclavagiste pentru dezvoltarea meseriilor, comerțului și, nu în ultimul rând, cunoștințele științifice împotriva asupririi politice și economice din partea nobilimii sclavagiste interesate în stagnarea vieții sociale.

II. 1. Elemente ale gândirii politice în Egiptul Antic

Pe parcursul mileniului III î.e.n. în Egipt a avut loc formarea și dezvoltarea orânduirii sclavagiste apărute la sfârșitul sec. al IV-lea î. e. n. Baza gospodăriei egiptene antice a fost agricultura irigată și creșterea animalelor. Succesele obținute în activitatea de producere au condiționat acumularea cunoștințelor despre natură. Statul nobililor sclavagiști, despoția faraonilor se menținea pe exploatarea cruntă a muncii oamenilor liberi.

Statul sclavagist egiptean a fost organizat în forma de despoție orientală în frunte cu faraonul. Apariția în Egiptul antic a unei așa forme de conducere cu statul sclavagist se explică prin faptul că folosirea apelor Nilului pentru irigație artificială necesita crearea unor construcții complicate de irigație, susținerea și perfecționarea cărora, în perioada respectivă, era asigurată de către politica centralizată. Inițial, vom evidenția câteva trăsături definitorii de ordin istoric și social-politic ale arealului Lumii Antice:

1) Perioadei Antice a precedat perioada preistorică a civilizației umane, numită și „tineretea lumii”, caracterizată, de regulă, prin formula homo faber – „omul făuritor” vizavi de sintagma homo sapiens – „omul cu rațiune”, dimensiune specifică civilizațiilor antice și societăților ulterioare.

Antichitatea este cea de-a doua epocă a istoriei civilizației umane, începând în jurul a. 3000 î.Hr. (când a fost inventată scrierea cuneiformă) și a durat până în sec. V – VI d.Hr. (a. 451 – Soborul de la Halkindon – creștinismul devine religie de stat; a. 476 – căderea Romei, și a. 529 – închiderea școlii neoplatonice și celei neoaristotelice).

Împotriva ordinii social-politice și economice existente s-au ridicat forțe sociale, căutând să înlăture această ordine, se înfiripează treptat unele concepții politice, filosofice și etico-morale, adică o anumită luptă pe planul conștiinței sociale, politice, juridice, morale prin activitatea unor gânditori apropiați de doleanțele clasei inferioare și celei superioare ale societății. Cu alte cuvinte, apariția primelor lăstari ai gândirii politice se află în strânsă conexiune cu lupta forțelor sociale pentru dezvoltarea societății ca atare (a meseriilor, comerțului etc.), pentru o justiție socială dreaptă și pentru afirmarea noilor cunoștințe științifice despre natură, om și societate. Este știut faptul că structura economico-socială și politică a societăților din Orientul antic a generat controverse în legătură cu definirea ei. Cea mai populară sintagmă a acestor societăți a fost aceea de „despotism oriental”, iar în ce privește organismul socioeconomic, așa cum s-a menționat mai sus, – de „mod de producție asiatic. Esența regimurilor politice din aceste țări poate fi exprimată prin conceptul de teocrație, întrucât tot ce se întâmplă în societate era considerat a fi rodul voinței exprese a conducătorului (faraon, rege, împărat), în fond, însă, teocrația nu reprezenta un regim propriu-zis funcțional, pentru că acest regim era manipulat și exercitat de clerici, astfel încât prin teocrație se poate înțelege hierocrație (formă de conducere a societății primitive și feudale în funcție de obiectivele spirituale

ale unei confesiuni). Din punct de vedere istoric, condiții favorabile pentru crearea primelor teorii, doctrine și concepții politice se constituie în procesul desacralizării elementelor mitologice și al raționalizării gândirii. Pentru prima oară asemenea condiții apar în procesul evoluției statelor Orientului antic începând cu mileniul I î.Hr.

Gândirea politică antică egipteană rezultă din texte diferite sub raportul caracterului lor: texte sapiențiale (care conțin sentințe morale), texte social-politice și de critică socială, literatură profetică. În acest context, vom arăta că proslăvirea adevărului divin ca bază a regulilor social-politice de pe pământ este prezentă în mai multe izvoare istorico-politice și filosofico-religioase egiptene: *Povețele lui Ptah-hotep* (a. 2800 î.Hr.), *Instrucțiunile lui Athoi către fiul său* (cca mileniul II î.Hr.), *Vocea lui Ipuver* (cca a. 1750 î.Hr.), *Convorbirea dintr-un dezamăgit și sufletul său* (cca a. 1500 î.Hr.) ș.a. Conceptul central în textele egiptene este Maat care întruhipa „adevărul și dreptatea” sau „ordinea străveche”. Scopul acestor texte era transmiterea tradiției, a cunoștințelor despre Maat, pentru asigurarea ordinii și armoniei. Fiecare faraon reîntrona străvechea ordine „adevărul și justiția”. Orice abatere era pedepsită de divinitate, înțelepciunea umană identificându-se cu cea divină, întrucât Maat – fiica (în sens de fiu spiritual) zeului solar Ra – fiind aceeași în cer și pe pământ. Aceste texte aveau un mare rol politic: să contribuie la făurirea unui tip de om, „omul tăcut” (imaginat de zeul Osiris care avea cap de pasăre) sau tăcut și învățat, în orice caz tipul supus.

Textele social-politice și de critică socială, care anticipează unele stări de lucruri, presupun o mutație în mintea egiptenilor, desfășurarea proceselor istorice nu mai reprezintă o înfăptuire a voinței zeilor, ci o suită de acte împotriva sau pentru stăpânirea faraonului. Altă categorie de texte, cele sapiențiale, îndrumă faraonii sau vizirii cum să prevină răskoalele și să țină sub puterea lor supușii nemulțumiți: sunt niște colecții de maxime și sentințe care indică dregătorilor statului cum să administreze pentru a respecta interesele stăpânirii Egiptului faraonic. În fine, ultima categorie de texte o reprezintă categoria zisă „profetică”, în fapt, proorocirea restabilirii vechii ordini și a venirii unui faraon izbăvitor (avem de a face cu conjugarea și utilizarea politică a două mituri: Vârsta de aur și Salvatorul). Așadar, cu circa cinci milenii în urmă în Egiptul antic apar unele idei de ordin politic, juridic și moral, învăluite adesea într-o haină religioasă și moralizatoare, care ulterior vor fi închegate în mari doctrine politice privind originea puterii, statului, formelor de guvernare.

II. 2. Începuturile gândirii politice în Babilonul antic

Toate miturile afirmă că omul a fost creat să fie slujitor al zeilor. Elementul esențial al conducerii statului era teama, ca bază a raporturilor dintre zei și oameni. Frica trebuia inspirată de stăpâni robilor lor (era un regim crud și brutal pentru sclavi și prizonierii de război). Cât despre rege, el era și preot, intermediar între zei și oameni; se considera că primește poruncile de la Zeu și toate ordinele sale sunt în fapt ale acestuia. Numele zeului era secret, Baal însemnând în fapt domn, stăpânitor, suveran. Un mare rol în legitimarea tiraniei, a înșelării celor mai slabi l-au jucat mantica acadiană (semnele sfinte) și magia mesopotamiană. Am nota, de asemenea, primatul teoriei ciclice în explicarea lumii, a veșnicei reînnoiri pe care o găsim și la evrei (expresia „nimic nou sub soare” îi aparține și regelui iudaic Solomon). Statul cel mai puternic din Babilonul antic s-a realizat sub domnia regelui Hammurapi/Hammurabi (1792–1749/1750 î.Hr.), stat care timp aproape de 1500 ani va fi cea mai strălucită metropolă politică și culturală a Mesopotamiei meridionale, influențând puternic civilizațiile Orientului Apropiat. De

la asirobabilonieni avem și un document aparte, cu caracter predominant juridic, din care un text principal, Introducerea, ni s-a păstrat înscrisă pe o piatră. Este *Codul lui Hammurapi* (Hammurabi). Textul pretinde că i-ar fi fost transmis regelui de către însuși zeul Șameș (zeul soarelui și luminii) și că îndemnă la realizarea unificării regatului, la temperarea guvernării și la realizarea unei legitimități acceptate, prin bunăstarea popoului, respectarea dreptății și dezrădăcinarea răului și nelegiurii. Societatea babiloneană era întemeiată pe un sistem organic de legi împletite cu anumite idei politice, filosofice și morale de care se conduceau babilonienii. În aceste și alte tratate social-politice, filosofice și etico-spirituale gândirea politică își croia cale prin retrăirea coliziilor vieții sociale, prin analiza concepțiilor mitologice și religioase ce dominau atunci.

II. 3. Gândirea politică în India Antică

Gândirea politica a Indiei antice ni se dezvăluie din cele mai vechi monumente literare: *Vedele* (sfârșitul mileniului al II-lea î.Hr.), poemul *Mahabharata* și o serie de culegeri de învățături cu caracter filosofico-religios, etico-juridic și chiar politic, având în vedere culegerea brahmană *Manava Dharma Shastra* și lucrarea atribuită lui Cautilya, *Arthashastra*. Titlul celei dintâi, *Manava Dharma Shastra*, s-ar putea traduce, mai exact decât versiunea curentă de *Legile lui Manu*, **Cartea despre învățătura lui Manu (sec. VI/IV–III î.Hr.)**. Este vorba despre un ghid unic pentru hindușii credincioși, fiind creat de brahmani pentru a-și consfinți și preciza poziția dominantă în ierarhia socială. În acest scop se și prezintă întruchipare a tradiției: regulile sunt prescrise de revelație și de tradiție; revelația este cartea sfântă (*Vede*), iar tradiția este *Dharma* Castra. *Învățătura (Legile) lui Manu* se concentrează asupra consacrării inegalității, consolidată prin bariere religioase, social-politice și morale de netrecut între diferitele stări sociale, închise și ereditare, precizării statusului specific al diferitor *varne* (termenul sanscrit desemnează stări sociale închise, ereditare, sancționate teologic și politico-juridic; termenul *castă* a fost introdus de portughezi în sec. XVII) și a raporturilor dintre ele. Astfel, brahmanilor le revine studierea și învățătura *Vedelor*; *kșatryas* au primit însărcinarea de a apăra poporul; a îngriji de dobitoace, a se îndeletnici cu negoțul, a împrumuta cu dobândă, a munci pământul ș.a., sunt îndatoririle ce au primit *vaisyas*, dar *șudras*ilor nu le-a fost dată decât o singură îndatorire: de a sluji celorlalte stări, fără a le nesocoti meritul, fiind rob prin naștere. În plan general, aceste scrieri ezoterice, normative, tind să perfecționeze mijloacele care depind de om în domeniul acțiunii politice. Cu tot caracterul său complex – religios, filosofic, etic, politico-juridic – *Învățătura lui Manu* reprezintă o astfel de lucrare, bineînțeles, cu o finalitate precisă: consolidarea orânduirii sociale de castă și a guvernământului monarhic, în spiritul și interesele varnei brahmanilor.

Un alt document impresionant al gândirii politice a Indiei, și în general a Orientului antic, este *Arthashastra sau Știința politicii*, atribuit lui Cautilya („Vicleanul”) Ceanakia, sfetnicul părtaș la opera reîntregitoare și centralizatoare a lui Ceandragupta I, întemeietorul dinastiei Maurya (sec. IV–III î.Hr.). Lucrarea reprezintă un tratat normativ de „știință” politică (înțeleasă ca știință practică), în care accentul cade asupra modului în care un rege trebuie să-și conducă statul, pentru a-l face puternic și înfloritor, capabil de a se opune presiunii statelor dușmane și chiar de a le supune puterii sale.

Problema structurii sociale este rezolvată în spirit tradițional: este legitimată împărțirea societății în varne, conservându-se astfel inegalitatea socială, a cărei menținere reprezintă cea mai importantă îndatorire a regelui. Unii autori consideră faptul că Platon și Aristotel își aplică concepțiile filosofice la domeniul politic și caută guvernământul

ideal, pe când Cautilya izolează domeniul politic și-l tratează ca gânditor politic, astfel încât el poate fi socotit ca fondatorul absolut al științei politice și nu numai al celei indiene. Ceea ce apropie de Platon și Aristotel este credința în puterea științei: monarhul va conduce bine dacă cunoaște știința politică. Religia fiind pusă în funcție de politică, tratatul pune, totodată, un accent deosebit pe necesitatea întemeierii guvernământului pe știință. Cele patru științe sunt: filosofia, *Vedele*, știința economiei și cea a conducerii statului. Dintre acestea, știința politică, a conducerii statului, este cea mai importantă, întrucât determină înțelegerea și folosirea celorlalte științe. În explicarea originii statului, tratatul reia o versiune contractualistă, destul de răspândită în tradiția indiană: inițial societatea se află într-o stare de dezbinare, suferind de pe urma dușmăniei reciproce, a luptelor neconținute dintre oameni, iar pentru a curma această stare de haos și insecuritate, oamenii au hotărât, printr-o înțelegere, să-l cheme pe Manu rege, pentru a-i governa, respectând legea și dreptatea. Analizând politica externă a statului, el ajunge la concluzia că există câteva forme fundamentale ale acesteia, războiul nefiind decât una dintre ele. Această clasificare are un remarcabil scop practic, în sensul circumscrierii condițiilor (o adevărată „algebră” a raporturilor de forță și a celorlalte componente care intervin) care fac, de fiecare dată, o anumită formă preferabilă în acțiune în raport cu celelalte. Notabilă este și ideea că în comparație cu războiul, discordia internă și răscoalele sunt mult mai primejdioase. Tocmai această primejdie îl determină pe autorul tratatului să ia în considerare cu toată circumspecția oportunitatea diferitelor mijloace de guvernare. Totuși, regimul monarhic este apreciat ca cel mai acceptabil, deși sunt menționate și statele republicane existente în India antică. Cautilya militează pentru o monarhie centralizată și puternică, glorificând puterea regală. Tocmai de aceea, metodele recomandate de Cautilya pentru conducerea statului sunt concepute într-un spirit prin excelență pragmatic, în funcție exclusivă de nevoile practicii, ale succesului. Printre mijloacele recomandate, figurează: viclenia, minciuna, folosirea de mijloace secrete pentru înlăturarea adversarilor politici (mita, calomnia, otrava, asasinatul), folosirea de ucigași plătiți, de spioni din rândul brahmanilor, de prostituate etc. Max Weber aprecia tratatul lui Cautilya drept „un expozeu clasic al machiavellismului radical” (comparat cu Arthashastra, Principele ar fi o operă inofensivă), astfel încât unii autori menționează că Cautilya a fost supranumit Machiavelli al Indiei.

II. 4. Afirmarea și dezvoltarea gândirii politice în China antică

Confucius (Kong Fu-zi, a. 551-479 î.Hr.), cel mai însemnat gânditor al Chinei antice, a cărui doctrină nu este atât un sistem filosofic propriu-zis, cât o doctrină etico-politică, în care conducerea bună a statului e condiționată de autoperfecționarea personalității umane. În scrierea atribuită lui *Analectele*, el afirmă necesitatea studierii profunde a tradiției, socotind că numai ea ar putea oferi unui om rațional instrumente intelectuale cu care să se reconstruiască o sănătoasă (legitimă) ordine socială și politică. Confucianismul a făcut școală în sensul că a devenit o filosofie umanistă cuprinzătoare care, și din cauza caracterului epocii (de tulburări generând disoluția unui vechi mod de viață), a plonjat într-un raționalism sceptic. Confucianismul a fost adoptat, de altfel, și ca filosofie oficială de stat.

Elementele fundamentale ale gândirii sale politice ar putea fi exprimate în modul următor: 1) Formularea idealului omului superior. Confucius a reușit să ofere un sens nou concepției despre aristocrat, declarând că termenul trebuie să fie definit prin valorarea individuală și nu doar prin naștere sau rang. El a încercat să păstreze ceva din

vechiul ideal al omului superior (nobil prin naștere, cât și prin trăsături) în vâlmașea creației unei societăți deschise care a caracterizat timpul său. În fond, confucianismul a devenit o concepție intelectuală a celor educați (instruiți); el a modelat noua elită în societate și stat: elita meritului. 2) Modelul adecvat de guvernământ. Înregistrăm în scrierile sale preferința sa deschis exprimată pentru tradiția Chou (loialitate față de conducătorii legitimi) și, probabil, dorința de a armoniza cele două școli Shang și Chou, de a consolida unitatea și, mai ales, simbolurile ei culturale. 3) Caracterul guvernământului. Confucius credea într-o guvernare a oamenilor superiori, ale căror spirite cultivate ar conduce comportamentul lor de a fi atât binevoitori în privința altor oameni, cât și corecți din punctul de vedere al ritualului. Ideal, bunul cârmuitor ar trebui să fie în stare să guverneze fără să se manifeste personal și fără ca guvernații să-și dea seama de existența guvernământului. 4) Politică și morală. Etica confucianistă este o etică universală în care aceleași reguli și imperative de conduită sunt prescrise pentru fiecare individ.

Gândirea politico-filosofică chineză era prezentă și prin curentul daoist (fondator – Lao-zi, cca a. 604-531 î.Hr.), apărută în China în sec. VI-V î.Hr. Daoismul (în traducere „învățătura lui Tao”), instituționalizat ca atare aproximativ în sec. II î.Hr., s-a desprins dintr-o mișcare filosofică născută din îmbinarea filosofiei chinezești antice și operele spirituale ale lui Lao-zi. În limba chineză veche, *dao* însemna „drum”, în sens concret, dar avea și sensul figurat de „cale”, „metodă (de abordare)”. Mai avea și 16 sensuri de „regulă”, „principiu (după care se desfășoară lucrurile)”. În gândirea daoistă (Dao-jia), *dao* este conceptul fundamental, iar în daoismul religios (Dao-jiao) reprezintă principalul articol de credință, așa cum este prezentat în Dao de Jing (un text clasic chinez). Dao nu este însă un concept exclusiv daoist, ci unul complementar în cadrul gândirii chineze. Presupunând că liderii în ierarhia socială sunt perfect conformați conducătorului, societatea va avea un comportament așteptat de toți oamenii. Totodată, oamenii sunt obligați să raporteze toate lucrurile bune sau rele conducătorilor.

Un adversar al sofștilor era **Socrate** (469-399 î.Hr.), supranumit de Hegel „erou al umanității”. Deși în privința relativității legilor umane se situa în tradiția sofștilor, el a respins ideea onora dintre ei asupra dreptului celui mai tare, pentru că credea într-o noțiune ideală de drept și nedrept, a cărui cunoaștere o considera țelul suprem al omului politic, de unde și criticile violente împotriva acelora, tirani sau demagogi, care comiteau nedreptatea și supunerea sa față de legile cetății în care trăia. În acest sens, el considera că politica este o artă de a comanda oamenii spre calea autoperfecțiunii, o artă regească proprie doar unei minorități formată din înțelepți și învățați (din „filosofi”, după Platon). El pune sub semnul întrebării pretenția democrației de a fi o metodă de guvernare eficientă (se observă o teză asemănătoare lansată de ucenicul său Platon), preferând oligarhia ca formă de guvernământ. Era un orator iscusit, discuta în piețele Atenei cu oameni diferiți, având intenția să-i contrazică. Scopul discuțiilor sale vizau îndeosebi viața socială a cetății, problemele morale ale acesteia, lăsând la o parte studiul naturii: „știu că nu știu nimic”. El spunea că este demn de a cerceta numai „bunul și răul ce ți s-a întâmplat acasă”. A propus ca temei dezvoltarea unei etici critice individuale.

Platon (427-347 î.Hr.), Aristocles după numele său adevărat, a fost discipolul lui Socrate. După moartea lui Socrate, a fost elev al lui Cratylos heraclitianul și al lui Hermogenes parmenidianul, creând în a. 386/387, în parcul eroului legendar Akademos, școala sa filosofică, numită „Academie”, a cărei existență este atestată până în a. 529 d.Hr. Din punctul de vedere al gândirii politice, trei dialoguri sunt semnificative: *Repu-*

blica (*Politeia*), *Legile (Nomoi)* și *Omul politic*, subliniind, printre altele, în prima din acestea ca operă de căpătâi a gânditorului, că arta politică este arta de a-i conduce pe oameni, cu sau fără legi, în mod liber sau prin constrângere, iar filosofia să devină „preliminarul indispensabil al politicii”. Astfel, Platon ține cont în Republica de necesitatea predominării rațiunii (înțelepciunii) în viața publică (și în viața individuală) și a înlăturării surselor corupătoare și dezbinătoare (proprietatea, generatoare a tendințelor de îmbogățire) pentru categoriile cu funcții de conducere și apărare în stat. Analizând *Scrisorile lui Platon* (îndeosebi scrisoarea a VII-a și a X-a), observăm ca temei al dialogurilor sale este domeniul politic și al treburilor de stat.

Bibliografie:

1. STRAH, Dumitru. *Istoria Gândirii Politice Din antichitate până în secolul XVIII*, Chișinău-1996.
2. Revista Națională de Drept-USM.
3. MATEI, Horia C. *O istorie a lumii antice*, Chișinău Universitas, 1993
4. EFREMOV, V. *Politologie. Evoluția gândirii politice*. Chișinău, 2011.
5. *Enciclopedia Blackwell a gândirii politice* / Coordonator D. Miller. București, 2000.
6. - *Dicționar de scrieri politice fundamentale* / Coord. L. Ștefan-Scalut. București, 2000.
7. STRĂUȚIU, E. *Evoluția ideilor politice* (Note de curs). Sibiu, 2007

CZU 355.216(477)

PREZENȚA MERCENARILOR ÎN RĂZBOIUL DIN UCRAINA: PRO SAU CONTRA

Igor SOROCEANU, masterand, *Facultatea de Drept și Științe sociale, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova*
Conducător științific: **Radion COJOCARU**, dr., prof. univ.

Abstract: *In early 2022, it was dominated by a less pleasant atmosphere for the Ukrainian people. The echo of some bangs was felt with regret on the territory of the Republic of Moldova as well.*

The special military operation, which unfortunately began at the end of February 2022, gathered various categories of people on the battlefield. Some public opinion claims that mercenaries are also involved in the war in Ukraine, other positions contradict this fact. Thus, we intend to analyze in the present scientific approach, whether or not this negative scourge persists on the battlefield in Ukraine.

Keywords: *mercenary, special operation, international Legion, Territorial Defense, presidential decree, etc.*

Introducere

În ultima lună a anului 2021, Federația Rusă a mutat zeci de mii de trupe obișnuite în posturi de așteptare mai apropiate de Ucraina și a cerut garanții urgente de securitate din partea Occidentului. Mercenari ruși au fost desfășurați în decembrie 2021 în estul Ucrainei pe teritoriile controlate de separatiști, pentru a consolida apărarea împotriva forțelor guvernamentale ucrainene, pe măsură ce tensiunile dintre Moscova și Occident au crescut [7].

Primele ore ale zilei de 24 februarie 2022 au fost pline de groază și teroare pentru persoanele care locuiau pe teritoriul Ucrainei, o țară în Europa Orientală care are fron-

tieră cu Rusia – în nord-est, Belarus – în nord, Polonia, Slovacia și Ungaria – în vest, România și Republica Moldova – la sud-vest, Marea Neagră și Marea Azov – la sud.

Așadar, în perioada prenotată a lunii februarie, în partea de Est a statului ucrainean a fost demarată cu regret o operațiunea specială militară.

Până la data menționată mai sus, atât liderii ucraineni cât și cei occidentali atenționau în repetate rânduri că, un posibil atac armat al Federației Ruse este iminent, însă locuitorii Ucrainei sperau totuși că acesta nu va avea loc. Cu regret, speranța cetățenilor (oaspeților, etc.) Ucrainei a luat sfârșit în dimineața zilei de joi, când s-au trezit forțat datorită sunetului exploziilor și al sirenelor în întreaga țară. Orașele poziționate geografic în partea de Est a Ucrainei au fost cuprinse de o atmosferă bubuitoare și pline de panică. Locuitorii acestor regiuni teritoriale, disperați încercau să caute diverse forme de adăposturi în siguranță, atât pe teritoriul țării cât și peste hotarele acesteia, lăsând bunurile mobile și imobile agonisite de o viață fără supraveghere în fața „oaspetelui nepoftit”.

Prin urmare, unii ucraineni au ales „ușile deschise a lumii marii” pentru a se refugia în pace și liniște, iar alții – au decis să se implice direct și nemijlocit în apărarea suveranității, integrității și independenței Ucrainei. Totodată, susținerea statului ucrainean în tot acest „calvar” a fost anunțată și de către alte persoane terțe.

Gradul de investigare a problemei la momentul actual, scopul cercetării. La momentul actual, importanța și scopul de elaborare a prezentului demers științific, apare din intenția autorului de a releva în prim-plan rolul și locul prezenței mercenarilor pe câmpul de luptă. Totodată este și necesitatea stringentă de efectuare a unei analize ample referitor la esența mercenarilor în etapa contemporană, precum și informarea publicului larg despre acest flagel care persistă la moment în țara vecină.

Materiale utilizate și metode aplicate. În procesul elaborării articolului științific ne-am ghidat de mai multe și diverse metode de cercetare științifică care au făcut posibilă investigarea corespunzătoare a subiectului titlaturiv, dintre care putem enumera: metoda analizei, metoda sintezei, metoda deducției, metoda sistemică, metoda istorică, precum și metoda comparativă.

Baza teoretico-juridică a demersului științific cuprinde materialul definitoriu cum ar fi cadrul juridic autohton/ la nivel european/ și Decretul prezidențial ucrainean nr.248 din 10 iunie 2016, diverse adresele online de referință precum și unele studii ale literaturii de specialitate – care direct sau indirect, abordează esența și conținutul subiectului supus cercetării.

Rezultatele obținute în baza analizelor științifice efectuate. În spațiul public, au apărut diverse interpretări cu referire la înrolarea cetățenilor Republicii Moldova în armată, care ulterior pretins a se implica în susținerea poporului ucrainean. Acest fapt, cade nemijlocit sub conceptul de mercenar. Prin intermediul căruia înțelegem orice persoană: care este special recrutată în țară sau în străinătate pentru a lupta într-un conflict armat; care, în fapt, ia parte la ostilități; care ia parte la ostilități în special în vederea obținerii unui avantaj personal și căreia îi este efectiv promisă, de către o parte la conflict sau în numele ei, o remunerație superioară aceleia promise sau plătite combatanților având un grad și o funcție analoage în forțele armate ale acestei părți; care nu este nici resortisant al unei părți la conflict și nici rezident al teritoriului controlat de o parte la conflict; care nu este membru al forțelor armate ale unei părți la conflict; care nu a fost trimis de către un stat, altul decât o parte la conflict, în misiune oficială ca membru al forțelor armate ale statului respectiv [1, art. 47].

În acest context, autoritățile Republicii Moldova au luat act de aceste informații răspândite în spațiul public pe teritoriul țării noastre, și la 24 februarie 2022, Guvernul Republicii Moldova, a susținut poziția că: „Este o manipulare faptul că mai mulți cetățeni ai Republicii Moldova au primit mesaje textuale false cu invitații de înrolare în armată”.

Mai mult ca atât, președintele Ucrainei Volodimir Zelenski, a anunțat public în a treia zi de război despre înființarea unei legiunii străine „internaționale”, pentru voluntari din străinătate, care doresc să-și manifeste benevol susținerea pentru poporul ucrainean.

Prin urmare, în conformitate cu Regulamentul privind serviciul militar în Forțele Armate, aprobat prin Decretul prezidențial nr.248 din 10 iunie 2016 [2], străinii și apatrizii au dreptul de a se înrola pe bază de voluntariat, inclusiv în rândurile Forței de apărare teritorială. În acest sens, toți străinii care doresc să se alăture rezistenței față de ocupații ruși și protecției securității mondiale sunt invitați de către conducerea Ucrainei să vină în statul ucrainean și să se alăture rândurilor Forțelor de Apărare Teritorială. O unitate separată, Legiunea Internațională de Apărare Teritorială a Ucrainei, este în curs de formare din străini.

În primele ore, de la apelul menționat mai sus de către președintele Ucrainei Volodimir Zelenski, reacțiile internautilor au fost pozitive și nu s-au așteptat mult în rezervă.

Mai mult ca atât, conform Decretul prezidențial nr.248 din 10 iunie 2016, pentru ca o persoană să se înscrie în Legiunea Internațională a Ucrainei, este necesar să contacteze atașatul de apărare al Ambasadei Ucrainei în statul în care se află persoana ce dorește să ia apărarea Ucrainei.

Un exemplu elocvent, de aviz pozitiv al apelului președintelui Ucrainei Volodimir Zelenski, constă în faptul că la 01.03.2022, 70 de japonezi dintre care 50 de foști membri ai Forțelor de Autoapărare ale Japoniei și doi veterani ai Legiunii Străine franceze – au depus cereri pentru a deveni voluntari în cadrul Legiunii Internaționale de Apărare Teritorială a Ucrainei.

Un caz aparte, care necesită a fi adus atenției publice, îl reprezintă și faptul că, un fost pilot din Marina Britanică, în vârstă de 81 de ani și-a manifestat dorința de a merge în Ucraina să ajute în lupta cu invadatorii ruși. Englezul Bryan Spencer notează că „este bătrân, are 81 de ani. Soția lui a murit și el este singur. Vrea să ajute oamenii, mereu și-a dorit asta, nu contează cu ce. Poate conduce o ambulanță, poate lupta împotriva focului. În Marina Regală a fost antrenat și ca pompier. Poate face multe lucruri. Este și un bun țintaș, dar nu vrea neapărat să se implice în lupte, dar dacă va fi nevoie o va face. Dacă nu va fi de folos, atunci se va întoarce acasă. Dar măcar încercă să ajute poporul ucrainean” [3].

Consecvent cu aceasta, este notabil faptul că președintele Ucrainei Volodimir Zelenski, a decis la 28.02.2022, să elibereze deținuții cu experiență militară pentru ca aceștia să se alăture luptei împotriva forțelor ruse, menționând că, „oricine se poate alătura luptei împotriva ocupanților – trebuie să o facă. Nu a fost o decizie ușoară, din punct de vedere moral, dar este utilă din punctul de vedere al protecției noastre. În conformitate cu legea marțială, participanții la ostilități, ucrainenii cu experiență reală de luptă vor fi eliberați din închisori și-și vor putea ispăși pedepsele în locurile cele mai periculoase ale războiului. Cheia acum stă în apărare” [12].

Pe de altă parte, ministrul ucrainean de interne Denis Monastîrski, a declarat la 19.02.2022 că dispune de informații potrivit cărora membri ai faimosului grup rus de

mercenari Wagner ar fi intrat pe teritoriul ucrainean având ca misiune organizarea de sabotaje.

Într-o altă ordine de idei, Guvernul rus neagă orice legătură cu Wagner sau cu alți contractori militari privați, însă serviciile secrete occidentale cred că, de fapt, gruparea are strânse legături cu Serviciul Federal de Securitate al Rusiei (FSB), principalul succesor al fostului KGB și cu serviciul de informații al armatei ruse – GRU, care chiar le-ar furniza antrenamentul mercenarilor.

Totodată, este de menționat că Wagner este o forță paramilitară privată rusă care a fost asociată de mai mult timp cu separatiștii din estul Ucrainei și care a intervenit și în alte conflicte, în Libia, Siria, Mali, Sudan și Republica Centrafricană.

Misiunile mercenarilor ar consta în comiterea de acțiuni teroriste și asasinate. Mercenarii ruși, aflați sub directa coordonare a serviciilor rusești de spionaj FSB și GRU, și-au sporit prezența în Ucraina pe parcursul lunii februarie a anului 2022, pe fondul temerilor crescânde ale statelor occidentale referitoare la intenția Moscovei de a crea un pretext surpriză pentru a ataca Ucraina [9].

Mercenarii din armată privată rusă, cunoscută sub numele de Grupul Wagner, ar avea ordine directe să-l elimine pe conducătorul ucrainean și alte 23 de persoane din conducerea Ucrainei – pentru a permite celui cointeresat să preia controlul vecinului său din est. Potrivit surselor online, mercenarilor li s-a oferit o sumă uriașă pentru misiune. Pe 26 februarie 2022, ministrul ucrainean de interne Denis Monastîrski a declarat că, dispune de informații potrivit cărora membri ai faimosului grup rus de mercenari Wagner ar fi intrat pe teritoriul ucrainean având ca misiune organizarea de sabotaje, inclusiv și prin creșterea prezenței numărului de mercenari ruși în Ucraina. Misiunile mercenarilor ar consta în comiterea de acțiuni teroriste și asasinate. Mercenarii ruși, aflați sub directa coordonare a serviciilor rusești de spionaj FSB și GRU [5].

Purtătorul de cuvânt al departamentului de apărare al Pentagonului, John Kirby, susținea public că „informațiile conform cărora rușii recrutează luptători sirieni pentru a-și consolida forțele în Ucraina sunt adevărate”, în contextul în care, potrivit Pentagonului, Federația Rusă a angajat în Ucraina practic toate forțele sale de luptă masate în ultimele luni la graniță [10].

Mai mult ca atât, conform opiniei Pentagonului, Federația Rusă recrutează mercenari sirieni cu experiență în războiul de gherilă urbană pentru a lupta în Ucraina. Partea rusă a început în ultimele zile să recruteze luptători sirieni pentru a-i folosi în preluarea zonelor urbane [11].

La fel, oficialii americani susțin că în urma invaziei din 24 februarie, Federația Rusă a avut parte de o rezistență neașteptată din partea Ucrainei, iar acum a decis să aducă în luptă mercenari sirieni. În perioada februarie-martie 2022, statul rus a început să recruteze combatanți sirieni pentru ai utiliza în preluarea controlului asupra zonelor urbane. Unii combatanți sirieni presupus se pregătesc deja să se alăture armatei ruse în Ucraina [6].

Adjunctul secretarului general al NATO, Mircea Geoană susține că, în clipa de față, Federația Rusă a mobilizat forțe considerabile și are toate elementele de comandă, control, logistică, susținere, suport, un număr masiv de agenți infiltrați în Ucraina, cu miile, capabili să genereze destabilizare, provocări și chiar încercări de schimbare a regimului politic, deci, astăzi Federația Rusă ar putea să ia o decizie în acest fel.

Alianța Nord-Atlantică analizează toate scenariile posibile ale unei eventuale intervenții ruse în Ucraina și face planuri pentru a limita consecințele. Mircea Geoană a

punctat că are absolut toate scenariile pe masă, inclusiv scenarii non-militare – destabilizare, atacuri cibernetice masive, atacuri hibride, provocări, o formă de răsturnare a regimului democratic de la Kiev – dar și variante mai masive, care ar antrena refugiați [8].

Forțele de mercenari adăugătoare vor ajuta unitățile care au intrat în impas, deoarece cei prezenți pe teritoriul ucrainean au avut performanțe slabe atunci când s-au confruntat cu o rezistență mai puternică decât se așteptau din partea ucrainenilor.

La rândul său, Secretarul general al NATO, Jens Stoltenberg, menționa că zilele lunii martie 2022 vor fi probabil mai rele, cu mai mulți morți, mai multă suferință și mai multă distrugere, pe măsură ce forțele armate ruse aduc armament mai greu și își continuă atacurile în întreaga țară [4].

Purtătorul de cuvânt al ministerului rus al apărării, Igor Konașenkov, a avertizat că toți mercenarii străini, reținuți în Ucraina, vor fi aduși în fața justiției sub acuzații penale. Mai mult ca atât, oficialul rus susține că, niciunul dintre mercenarii pe care Occidentul îi trimite în Ucraina pentru a lupta pentru regimul naționalist nu se va bucura de dreptul combatanților conform dreptului internațional umanitar. Toate actele de sabotaj ale mercenarilor din Ucraina au fost efectuate cu ajutorul armelor furnizate de Occident. Purtătorul de cuvânt a susținut că, mercenarii străini atacau armata rusă și convoaiele de aprovizionare și aeronavele care furnizează sprijin [3].

Concluzie. Urmare a celor menționate, este de concluzionat faptul că, pretinsele interpretări cu referire la înrolarea cetățenilor Republicii Moldova în armată care ulterior presupus ar fi implicați în susținerea poporului ucrainean – pot fi considerate ca informații ireale. La acest aspect, autoritățile Republicii Moldova au menționat public că, este o manipulare faptul că mai mulți cetățeni ai țării au primit mesaje textuale false cu invitații de înrolare în armată.

Mai mult ca atât, președintele Ucrainei Volodimir Zelenski, a anunțat public despre înființarea unei legiuni străine internaționale, pentru voluntarii din străinătate, care doresc să-și manifeste susținerea pentru poporul ucrainean. Astfel, făcându-se trimitere la Regulamentul privind serviciul militar în Forțele Armate, aprobat prin Decretul Președintelui ucrainean nr.248 din 10.06.2016, se menționează faptul că, străinii și apatrizii au dreptul de a se înrola pe bază de voluntariat, inclusiv în rândurile Forțelor de apărare teritorială, sau mai nou, după cum a fost menționat de către conducerea de la Kiev – în rândurile Legiunii Internaționale de Apărare Teritorială a Ucrainei. Iar o primă componentă de înrolare în această unitate, o reprezintă prezența celor 70 de japonezi dintre care 50 de foști membri ai Forțelor de Autoapărare ale Japoniei și 2 veterani ai Legiunii Străine franceze. Totodată, aici și-a manifestat interesul și un cetățean englez în vârstă de 81 de ani, care a dat curs pozitiv invitației de a depune cerere pentru a deveni voluntar în cadrul Legiunii Internaționale de Apărare Teritorială a Ucrainei.

Într-o altă ordine de idei, ministrul ucrainean de interne Denis Monastîrski menționa faptul că, dispune de informații potrivit cărora membrii ai faimosului grup rus de mercenari Wagner, s-ar fi aflat pe teritoriul ucrainean având ca misiune pretinsa organizare de sabotaje. Iar, Guvernul rus a negat orice legătură cu faimosul grup de mercenari enunțat mai sus. Mai mult ca atât, într-o poziție a Ministerului rus al Apărării, se menționează despre faptul că, toți mercenarii străini, reținuți în Ucraina, vor fi aduși în fața justiției sub acuzații penale. Mai mult ca atât, oficialul rus susține că, niciunul dintre mercenarii pe care Occidentul îi trimite în Ucraina pentru a lupta pentru regimul naționalist nu se va bucura de dreptul combatanților conform dreptului internațional umanitar.

Bibliografie:

1. Protocolul adițional nr. 1 din 10 iunie 1977 la convențiile de la Geneva din 12 august 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale;
2. Regulamentul privind serviciul militar în Forțele Armate (Forțelor de Apărare Teritorială a Ucrainei), aprobat prin Decretul prezidențial nr. 248 din 10 iunie 2016.
3. BAIAS, Ionuț. Mercenarii străini din Ucraina nu vor avea statutul de prizonieri de război, avertizează Rusia. Poate fi accesat la următorul link: https://www.hotnews.ro/stiri-razboi_ucraina-25409069-mercenarii-straini-din-ucraina-nu-vor-avea-statutul-prizonieri-razboi.htm, vizualizat la 22.02.2022;
4. BÎRSAN, S. Robert. Rusia pregătește să aducă 1000 de mercenari în plus în războiul din Ucraina. Poate fi accesat la următorul link: <https://www.oradesibiu.ro/2022/03/05/rusia-pregateste-sa-aduca-1000-de-mercenari-in-plus-in-razboiul-din-ucraina/>, vizualizat la 23.02.2022;
5. MARIN, Viorica. Război în Ucraina. Poate fi accesat la următorul link: https://adevarul.ro/international/europa/razboi-ucraina-putin-trimis-400-mercenari-africa-kiev-sa-l-ucida-zelenski-1_621c8cd75163ec42719184f2/index.html, vizualizat la 22.02.2022;
6. PĂDUREAC, Mariana. Mercenari sirieni, recrutați de ruși în războiul împotriva ucrainenilor. Poate fi accesat la următorul link: <https://nordnews.md/mercenari-sirieni-recrutati-de-rusi-in-razboiul-impotriva-ucrainenilor/>, vizualizat la 22.02.2022;
7. STAN, Filip. Mercenari ruși au fost desfășurați în estul Ucrainei. Care sunt scenariile războiului. Poate fi accesat la următorul link: https://www.romaniatv.net/mercenari-rusi-au-fost-desfasurati-in-estul-ucrainei-care-sunt-scenariile-razboiului_6093358.html, vizualizat la 22.02.2022;
8. Geoană Mircea, adjunctul secretarului general al NATO: Moscova are mii de agenți infiltrați în Ucraina. Poate fi accesat la următorul link: <https://www.digi24.ro/stiri/externe/reuters-prezenta-sporita-a-mercenarilor-rusi-in-ucraina-coordonati-de-serviciile-de-spionaj-fsb-si-gru-ale-moscovei-1837113#highlight-1837113-2>, vizualizat la 23.02.2022;
9. Ministrul ucrainean de interne susține că mercenari din grupul rusesc Wagner au intrat în țară pentru a organiza sabotaje. Poate fi accesat la următorul link: <https://www.digi24.ro/stiri/externe/ministrul-ucrainean-de-interne-sustine-ca-mercenari-din-grupul-rusesc-wagner-au-intrat-in-tara-pentru-a-organiza-sabotaje-1843307>, vizualizat la 22.02.2022;
10. Pentagonul confirmă faptul că Rusia recrutează mercenari sirieni pentru a lupta în Ucraina. Poate fi accesat la următorul link: <https://www.zdg.md/stiri/stiri-externe/pentagonul-confirma-faptul-ca-rusia-recruteaza-mercenari-sirieni-pentru-a-lupta-in-ucraina-video/>, vizualizat la 22.02.2022;
11. Pentagonul confirmă faptul că Rusia recrutează mercenari sirieni pentru a lupta în Ucraina. Poate fi accesat la următorul link: <https://www.historia.ro/sectiune/actualitate/articol/pentagonul-confirma-faptul-ca-rusia-recruteaza-mercenari-sirieni-pentru-a-lupta-in-ucraina>, vizualizat la 22.02.2022;
12. Ultimele noutăți din războiul din Ucraina. O rachetă lovește o clădire mare din Harkov. Poate fi accesat la următorul link: <https://www.ziaruldeiasi.ro/stiri/ultimele-noutati-din-razboiul-din-ucraina-o-racheta-loveste-o-cladire-mare-din-harkov--316226.html>, vizualizat la 22.02.2022.

COPIII – VICTIME ALE VIOLENȚEI SEXUALE

Tatiana ICHIM, studentă, Facultatea de Criminologie și Științe penale,
Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

Conducător științific: **Stanislav CEBOTARI**, psiholog-criminolog, lect. univ.

Abstract: *Sexual violence against children is a one of global issues. It is an insidious, persistent and serious problem. We found that the Republic of Moldova lacks scientific research that specifically addresses this issue. This essay takes a different approach. It is an effort to reconceptualise a particular area of child protection concern: child sexual victimization. This study aims to leave you with a footprint - a footprint that shows that in a world where children's rights are being violated, there is a need for the state, researchers and society to become actively involved in protecting children and giving them hope for a better future. I hope that our research will contribute to raising public awareness of the issue and encourage researchers and practitioners to develop seminal studies on child sexual violence.*

Keywords: *sexual violence, victimology, victim, victimization, victim vulnerability, preventive measures.*

În pofida intrării în vigoare a Convenției de la Lanzarote [6] în Republica Moldova, care are ca scop prevenirea și combaterea exploatării sexuale și abuzurilor sexuale comise asupra copiilor; protejarea drepturilor copiilor care sunt victime ale exploatării sexuale și ale abuzurilor sexuale, promovarea cooperării la nivel național și internațional împotriva exploatării sexuale și abuzurilor sexuale comise asupra copiilor, nenumărați copii continuă să fie victime ale violenței sexuale.

Problema violenței sexuale asupra copiilor nu constituie în prezent o prioritate nici pentru stat, nici pentru cercetători autohtoni. Acțiunile întreprinse în acest context țin mai mult de inițiativele sectorului neguvernamental, doar că acestea sunt insuficiente pentru a rezolva o problema atât de complexă.

Un element deficitar este lipsa studiilor și cercetărilor complexe, exhaustive cu referire la violență sexuală împotriva copiilor din Republica Moldova, tematica dată fiind fragmentar abordată în contextul altor studii. Prin prisma victimologică în prezent în Republica Moldova practic nu există studii care să aibă în exclusivitate drept obiect de cercetare fenomenul violenței sexuale asupra copiilor.

O altă problema reprezintă faptul că, statistica oficială în domeniu este una neconcordanță, incompletă, care nu oferă o imagine de ansamblu asupra fenomenului studiat. Chiar dacă există instrumente de colectare a datelor elaborate, există o responsabilitate scăzută a lucrătorilor organelor de forță în completarea a acestora.

Considerăm că, statul trebuie să-și asume mai multă responsabilitate în special pentru prevenirea violenței sexuale asupra copiilor, iar societatea civilă, împreună cu cercetătorii, să contribuie în continuare la elucidarea a acestei probleme.

Abordarea acestei probleme necesită o conceptualizare victimologică fundamentală, deoarece anume victimologie criminologică se preocupă de studiul victimei unei crime, personalitatea acesteia, procesului de victimizare, propune măsuri de protecție socială și autoprotecție împotriva victimizării [1, p. 14]. Respectiva constatare ne conduce spre elucidarea acestor concepte.

În primul rând, este necesară clarificarea noțiunilor de violență sexuală asupra copiilor. Organizația Mondială a Sănătății, stipulează că „violență sexuală asupra copii-

lor este implicarea unui copil în activitate sexuală care el sau ea nu o înțelege pe deplin, nu este în măsură să își dea consimțământul în cunoștință de cauză sau pentru care nivelul de dezvoltare a copilului nu îi permite și nu poate da acordul, sau care „încalcă legile sau tabuurile sociale caracteristice societății” [7, p. 15].

Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale [6, art. 56] definește abuzul sexual asupra copiilor. Conform acesteia abuzul sexual se referă la activitățile sexuale cu un copil, în cazul cărora se folosește constrângerea, forța sau amenințările; se abuzează de o poziție recunoscută ca fiind de încredere, de autoritate sau de influență asupra copilului, inclusiv în cadrul familiei; se abuzează de o situație de vulnerabilitate deosebită a copilului, mai ales datorită unui handicap psihic sau fizic sau datorită unei situații de dependență.

În cadrul *Proiectului mecanismului intersectorial de cooperare pentru asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale abuzului, neglijării, exploatării, traficului*, abuzul sexual este definit ca fiind „incitarea sau constrângerea unui copil de a se implica în orice fel de activitate sexuală ilegală sau psihologic dăunătoare” [5, p. 1]. În actul prezent abuzul sexual se referă la:

- a) incest – orice relație sexuală între rude unite prin legături de sânge sau prin alianță;
- b) viol – raportul sexual săvârșit prin constrângere fizică sau psihică a copilului sau profitând de imposibilitatea acestuia de a se apăra ori de a-și exprima voința;
- c) hărțuire sexuală – orice formă de comportament fizic, verbal sau nonverbal, de natură sexuală, care lezează demnitatea copilului ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare sau insultătoare;
- d) prostituție infantilă – folosirea copilului pentru activități sexuale, contra cost sau contra oricăror altor avantaje materiale;
- e) pornografie infantilă – producerea, distribuirea, difuzarea, importarea, exportarea, oferirea, vinderea, schimbarea, folosirea sau deținerea de imagini sau alte reprezentări ale unui copil sau ale mai multor copii implicați în activități sexuale explicite, reale sau simulate, ori de imagini sau alte reprezentări ale organelor sexuale ale unui copil, reprezentate de manieră lascivă sau obscenă, inclusiv în formă electronică;
- f) molestare – mângâierea zonelor intime, sărutarea copilului, obligarea copilului de a atinge părțile intime ale abuzatorului;
- g) căsătoria timpurie sau logodna copiilor care implică relații sexuale – căsătorie în care una sau ambele părți sunt căsătorite fără acceptul ei sau al lui sau împotriva voinței ei sau a lui, sau când acceptul nu este valid [5, pp. 1-2].

În opinia autorilor, violență sexuală asupra copilului reprezintă orice comportament cu tentă sexuală față de acesta. Este important de reținut că violență sexuală nu implică neapărat atingerea directă sau contactul cu făptuitorul. Demonstrarea pornografiei, filmarea sau fotografierea unui copil în context sexual, poziții explicite și încurajarea sau forțarea unui copil să facă acte sexuale cu altcineva, arătutul pozelor/privitelor filmelor cu conținut sexual/porno în fața copilului la fel, constituie un act de violență sexuală. Victime a violenței sexuale pot fi atât fetele, cât și băieții.

Una din problemele importante, ce necesită elucidarea în respectivul studiu, este definirea conceptului *victimă*.

Conceptul de victimă urmează a fi deosebit din punctul de vedere al legislației procedural penale. Conform art. 58 din Codul de procedură penală [3, art. 58] al Repu-

blicii Moldova, „se consideră victimă orice persoană fizică sau juridică căreia, prin infracțiune, i-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale”. În același sens, art. 59 al Codului de procedură penală [3, art. 59] stipulează că „parte vătămată este considerată persoana fizică căreia i s-a cauzat prin infracțiune un prejudiciu moral, fizic sau material, recunoscută în această calitate, conform legii, cu acordul victimei”.

Considerăm că, conceptul *victimă* este cu mult mai complex decât conceptul *părții vătămate*, oferit de legislația procesual-penală a Republicii Moldova, acesta nu redă conținutul social al acestei noțiuni, rolul și locul victimei în mecanismul actului criminal. Gheorghe Gladchi susține că, definiția victimologică de *victimă a crimei*, are un conținut mai larg comparativ cu conceptul procesual-penal.

Prin victimă înțelegem, deci, persoana care suportă consecințele fizice, materiale sau morale ale unei crime [1, p. 15]. În continuare, vom enumera caracteristicile definiției victimei:

- a) victima este persoană fizică;
- b) acestei persoane i se aduce o daună fizică, psihică, socială;
- c) victima este persoana care a suferit anume în urma crimei.

Un alt concept important pentru studiul nostru este *victimitatea*. Prin victimitate se înțeleg acele însușiri, trăsături, capacități, care predispun persoana de a deveni victimă.

Copilul face parte din categoria persoanelor cu o vulnerabilitate victimală crescută. Psiholog-criminolog Cebotari Stanislav confirmă: „Copilul ajunge victima din cauza particularităților specifice vârstei: lipsa aproape completă a posibilităților fizice și psihice de apărare.” [2, p. 23].

Prin urmare, cele relatate ne determină să atenționăm faptul că în ultimii ani anume aceste categorii de persoane se caracterizează printr-un grad sporit de vulnerabilitate victimală. *Vulnerabilitate victimală* reprezintă gradul de predispoziție a persoanei de a deveni victimă.

Pentru a înțelege mai bine de ce copii sunt victimizați, este necesar de a identifica cauzele. Acestea sunt:

- a) lipsa aproape completă de posibilități fizice și psihice de apărare;
- b) capacitate redusă de anticipare a unor acte comportamentale proprii sau ale altor persoane, în cazul violenței sexuale a actelor cu o conotație sexuală;
- c) capacitate redusă de înțelegere a efectelor unor acțiuni proprii sau ale altor persoane;
- d) capacitate redusă empatică;
- e) imposibilitatea de a discerne între intențiile bune și rele ale altor persoane;
- f) nivelul înalt de sugestibilitate și a credulității;
- g) sinceritatea și puritatea sentimentelor, gândurilor și a intențiilor lor [2, p. 23].

Este important de a menționa că, copii lăsați în grijă altor persoane decât părinții sunt supuși adesea violenței sexuale, deci o altă cauză este plecarea părinților la muncă peste hotare, sau în alt oraș și lăsarea copiilor în grija bunicilor, mătușilor sau altor persoane.

În prezent nu sunt pe deplin conștientizate consecințele violenței sexuale asupra copiilor. Violența sexuală asupra copiilor are efecte profunde asupra adaptării psihologice a acestora și, în unele cazuri, respectivele efecte continuă și la maturitate. Persoane, ce au fost abuzate sexual în copilărie se pot confrunta cu consecințe psihologice imediate, precum și cu efecte cronice care pot avea un impact asupra adaptării lor pe tot parcursul dezvoltării.

Cele mai frecvente efecte ale abuzului sexual la copii sunt simptomele tulburării de stres post-traumatic, un grad mai înalt de anxietate și depresie, stimă scăzută față de sine, afecțiunea psihologică și comportamentul sexual inadecvat, izolare socială, frică, neîncredere în oameni, agresivitate,

Pentru evitarea acestor consecințe este necesară elaborarea și implementarea măsurilor de prevenire a violenței sexuale asupra copiilor. Aspectele victimologice reprezintă potențialul de rezervă nerealizat al prevenirii infracțiunilor de violență sexuală [4, p. 227].

Sarcina principală a prevenirii violenței sexuale este reducerea victimizării și victimității copiilor și a altor categorii de victime. Măsurile de prevenire victimologică a violenței sexuale se divizează în generale și individuale. Prevenirea generală include măsurile, metodele și procedeele de relevare, înlăturare și neutralizare a factorilor victimogeni. Prevenirea victimologică individuală include relevarea persoanelor cu vulnerabilitate victimală sporită, elaborarea și realizarea măsurilor educative de apărare, orientate spre reducerea riscului de a deveni victimă a infracțiunilor sexuale.

Cum am constatat, victimitatea copiilor față de violența sexuală este determinată mai ales de vârstă, caracteristici psiho-morale. De aceea, este deosebit de important a elabora măsuri de prevenire în conformitate cu specificul acestui grup de victime, care vor înlătura împrejurările care favorizează săvârșirea violenței sexuale asupra copiilor.

În acest sens propunem următoarele măsuri de prevenire:

- a) monitorizarea copiilor în situație de risc pentru a preveni, identifica precoce cazurile de violență sexuală;
- b) instruirea continuă a actorilor cheie: asistenți sociali, pedagogi, ofițeri de urmărire penală, lucrători medicali, cu privire la identificarea și asistarea copilului victimă a abuzului/exploatării sexuale și reacționarea promptă la orice situație de abuz raportată/identificată, prin asigurarea măsurilor de protecție a copilului;
- c) organizarea și desfășurarea procesului de instruire și educație sexuală a copiilor și tinerilor (informarea despre inviolabilitatea și libertatea sexuală, consimțământ);
- d) informarea copiilor de către părinți sau alte persoane în care aceștia au încredere, despre acest tip de violență și posibilitatea săvârșirii unor astfel de acte contra lor;
- e) evitarea aflării copiilor în locuri izolate, lipsite de oameni, aflarea în stradă seara târziu sau în timpul nopții;
- f) îmbunătățirea bunăstării cetățenilor, reducerea șomajului, crearea noilor locuri de muncă, integrarea economică, pentru a oferi posibilitatea părinților de a rămâne alături de copii, și de a oferi loc grijă, afecțiune și educație necesară;
- g) controlul din partea organelor competente al familiilor social vulnerabile sau al familiilor cu alte probleme, precum relații tensionate între membrii acesteia;
- h) implicarea activă a părinților în viața copiilor săi, cunoașterea oamenilor care se află împrejurul acestora (rude, profesori, antrenori, etc.);
- i) asigurarea unui spațiu non-violent în mediul școlar și promovarea în continuare a drepturilor copilului, monitorizarea cazurilor de abuz sexual/exploatare sexuală a copilului pe parcursul aflării pe teritoriul școlii.

Realizarea studiului prezent ne permite să concluzionăm următoarele:

1. Ultima perioadă de timp atestă creșterea numărului cazurilor de violență sexuală asupra copiilor;

2. Republica Moldova duce lipsa de studii care abordează problema violenței sexuale asupra copiilor, victimizarea acestora. În general, sensibilitatea sistemului pentru prevenirea și combaterea violenței sexuale față de copii existent în Republica Moldova poate fi caracterizată ca nesatisfăcătoare;
3. Copii, mai frecvent, sunt victime ale violenței sexuale datorită particularităților specifice vârstei. Este vorba despre faptul că, din cauza vârstei, aceștia constituie, în mod aprioric, cea mai vulnerabilă parte a societății;
4. Nu sunt colectate date comprehensive privind violența sexuală față de copii. Datele statistice sau alte date existente nu permit monitorizarea și evaluarea corespunzătoare a fenomenului violenței sexuale față de copii, precum și a structurilor și a activităților întreprinse ca răspuns la această violență;
5. Rezultatele studiului relevă că abuzul sexual în copilărie determină multiple consecințe: simptomele tulburării de stres post-traumatic, un grad mai înalt de anxietate și depresie, stimă scăzută față de sine, o neînțelegere a propriei persoane, lipsa iubiri de sine, etc.;
6. Efectele produse de violența sexuală asupra copiilor continuă și la maturitate;
7. Este extrem de necesară elaborarea politicii sau strategiei naționale cu privire la combaterea și prevenirea violenței sexuale asupra copiilor.

În perspectivă, întru dezvoltarea cercetărilor în domeniul criminologiei și victimologiei criminologice cu privire la fenomenul violenței sexuale asupra copiilor, considerăm că ar fi binevenită studierea complexă a acestei probleme atât de cercetători, cât și de practicieni.

Bibliografie:

1. BUJOR, Valeriu, MANOLE ȚARANU, Daniela. *Victimologie: Note de curs*. Chișinău: Centrul Ed. al Univ. de Criminologie, 2002. 48 p. ISBN 9975-9708-1-8.
2. CEBOTARI, Stanislav. *Victimologia: suport de curs*. Chișinău: Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, 2022. p. 23.
3. Cod Nr. 122 din 14-03-2003 Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013 [online]. Nr. 248-251 art. 699. Modificat prin LP235, din 23.12.21, MO1-5/07.01.22 art.2; în vigoare 07.01.22. art. 58 [citată 26.03.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129481&lang=ro
4. GLADCHI, Gheorghe. *Victimologia și prevenirea infracțiunilor. Monografie*. Chișinău: Tipogr. Acad. „Ștefan cel Mare” a M.A.I al R.M. 2004, p. 227.
5. *Instrucțiune privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale abuzului, neglijării, exploatării, traficului*. Proiect, p. 1.
6. Lege Nr. 263 din 19.12.2011 cu privire la ratificarea Convenției Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 21-24 art. 56.
7. *Report of the Consultation on Child Abuse Prevention*, Geneva, 29-31 March 1999. World Health Organization, Social Change and Mental Health, Violence and Injury Prevention, p. 15